UNITED STATES HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM

Ukrainian Museum-Archives of Cleveland
Displaced Persons Camp Periodicals Collection

Item in Public Domain or an Orphan Work:

The United States Holocaust Memorial Museum Library respects the copyright and intellectual property rights associated with the materials in its collection. According to the Library's knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work--or if you know who does--please contact the USHMM Library by phone at 202-479-9717, or by email at reference@ushmm.org.

Also available via libraria.ua.

ФЕНІКС

ЖУРНАЛ МОЛОДИХ

ЗОШИТ 1. 1951 РІК І.

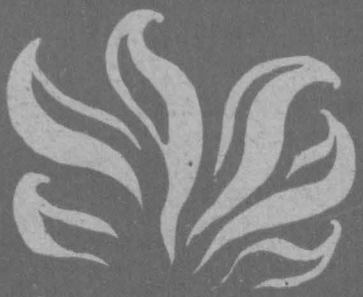

Видає ТУСМ ім. М. Міхновського

МЮНХЕН — ФРІБУРҐ

ФЕНІКС — НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ СТУДІЮЮЧОЇ МОЛОДІ ім. М. МІХНОВСЬКОГО.

ЖУРНАЛ ЗНАННЯ, КУЛЬТУРИ І СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ В СКЛАДІ: **ВАСЬКОВИЧ ГРИГОРІЙ, ГАЙДУК ВОЛОДИМИР, КРАВЧУК МИКОЛА, ЛИСТОК АНДРІЙ, МИТРОВИЧ КИРИЛО.**

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: **МАРКУСЬ ВАСИЛЬ.**

Адреса Редакції й Адміністрації: TUSM — München 8, Führichstrasse 53/III. Germany.

Адреса гол. Редактора: Markus Wasyl, Case 17, Fribourg 5., Suisse

Заступники Видавництва

В США: Sztohryn Dmytro, 638 Madison St. N. E. Minneapolis, Minn., U.S.A.

В Канаді: Shach Iwan, 544 Dovecourt Rd. Toronto, Ont. Canada.

В Англії: Czopyk Bohdan, 15 Woolacombe, Lodge Rd., Birmingham, 29, Gr. Britain.

В Бельгії: Omelan Kowal, 72, bvd. Charlemagne, Bruxelles

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ СПІВПРАЦЮВАЛИ:

Богатюк Микола мґр. економії, Мюнхен.
Васькович Григорій, д-р філософії, студ. права, Мюнхен.
Гайдук Володимир, студ. права, Ерлянґен.
Горбач Олекса, д-р філософії, Мюнхен.
Карпенко — Криниця Петро, редактор, Нью — Йорк.
Кравчук Микола, студ. економії, Мюнхен.
Кульчицький Олександер, д-р філософії, проф. унів. Мюнхен.
Листок Андрій, ліценц. філософії, Мюнхен.
Лубська Ольга, журналіст, Айсден (Бельгія).
Любомирський Степан, студ. журналістики, Ульм.
Маркусь Василь, д-р філ., студ. держ. наук, Фрібурґ.
Митрович Кирило, студ. філософії, Лювен.
Петришин Володимир, студ. техніки, Петерсон ЗДА.
Підгіряк Зенон, студ. медицини, Мюнхен.

Крім цього поміщено твори:

М. Боєслав — збірка „В хоробру путь".
С. Хріна — спогади „Зимою в бункрі".

НА ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

ТУСМ'у ім. М. Міхновського зложили:

Члени Управи ТУСМ'у 20 н.м., Гайдук Володимир 10, Гук Богдан 10, Кравець Зенон 10, Чорній Іван 10, Ліщинецький Василь 5, Коваль Омелян — Бельгія 10, Ткачук Дмитро 3, Наняк Гриць 15, Чопик Богдан — Англія 10, Васькович Григорій 10, Кравчук Микола 10, Ліщенецький Василь — Дітройт 47,90, Лелик Василь 10, Маркусь Василь 10, Лагошняк Василь 10, ЛУПВ — Мюнхен 100, КоДУС — Фюрт 30, Кооп. „Праця" — Н. Ульм 50, Кооп. „Кос" — Фрайман 30, Кооп. „Самопоміч" — Берхтесґаден 20, Кооп. „Єдність" — Міттенвальд 50, Осередок Діяльности — Ляйпгайм 88,50, Кооп. „Ельванґен" 30 н.м.

Зложили в долярах: Степанів С. — 3 $, Штогрин Дмитро Міннеаполіс — 10 $, Штогрин Д. Міннеаполіс (Осер.. Діяльности — 70 $. Антін Савич 5 $.

Управа ТУСМ'у складає всім жертводавцям щиру подяку.

ЧОМУ ФЕНІКС?

(Кілька міркувань з приводу появи першого числа)

Не ластівкою, жайворонком чи журавлем вилітає в широкий світ журнал молодої думки, як це водилося в нашій літературно-романтичній традиції, лише йменням мітичного Фенікса охрищуємо сміливу спробу молодого націоналістичного покоління половини двадцятого центурія — журнал знання, культури і суспільної думки.

Фенікс! Немає кращого символу для нашої стократ розп'ятої, але непокірної Батьківщини, яка з попелищ і руїни щораз вставала в її неспокійному минулому, яка і сьогодні підносить свої закуті крила до вільного льоту.

Українська молодь сьогодні — це також частина цього, але не мітичного, а реального Фенікса-України, що в повній напрузі свого духа і сили встає до нового життя.

Розкинене по світі, як і в рідній, сплюгавленій ворогом святині, молоде покоління України творить такий чин, щоб Воскресіння Народу-Героя прийшло незабаром, як величний і справедливий акт нової тривкої доби. Служити цій ідеї, піднести її й перетворити в дійсність, не всім поколінням дано. Це називається призначенням, і ми, сучасна молодь, маємо честь і обов'язок його мати, бо це призначення передане в заповітах попередників.

Щоб його довершити, хочемо мати чисту і ясну думку, бо думка родить чин. Її зрощенню і плеканню присвячуємо цей журнал, ролю якого хочемо бачити в єднанні думок та в утворенні орієнтаційних дороговказів на шляху до мети.

Основна мета — ясна; вона, як і генеральні лінії прямування до неї, незмінні. Зате складність життьового процесу, комплексний струм духового розвою і сама практична дія вимагає щораз нових орієнтирів, компасів і стимулів.

Називаємо наш журнал думкою молодих. Вважаємо, що сучасне покоління української молоді, зокрема її аванґард — студентство, мусить мати таку думку: воно має що сказати собі, суспільству, а суспільство йому.

Хочемо бути трибуною такого обміну думок; трибуною в повному розумінні цього слова, а не сальоном просвітянства чи бюрґерським клюбом нашої скаліченої доби; трибуною, яка збереже святість несплямлених ідей попередників, обновить та зміцнить їх та намітить шляхи їхнього втілення.

Перед українською молоддю на чужині, зокрема ж перед її академічним сектором — студентством, поставлено аж надто багато пекучих і невідкладних питань. Їх значення далеко переходить індивідуальну сферу молодих людей, або, скажемо шабльоново, професійні інтереси українського студентства. Їх значення загально-національне, а правильна чи неправильна відповідь на всі ці

актуальні проблеми дня непослабленим тягарем заважить на цілій національній спільноті в сучасному і майбутньому.

Щоб рельєфно подати комплекси проблем, ми їх редукуємо до таких знаменників: 1. Молодь на чужині і сучасна Україна; 2. Українська молодь і чуже довкілля; 3. Сучасна молодь і завтрішня Україна.

Кожен з цих комплексів вкидає в мозок української молодої людини надзвичайно багато окремих, цілком практичних, питань, а перед всією українською молоддю ставить багатократно більші й важливіші питання, ніж перед кожною іншою молодою ґенерацією народів, у середовищі яких перебуваємо. Кожна ділянка духової і матеріяльної культури та гуща суспільних процесів розкриває нам низку „так" або „ні". Знайти відповідь для себе, окреслити своє становище, визначити напрямні, вибрати засоби та діяти з ясною метою, що стояла б перед очима — не проста справа і не легке завдання.

Це завдання розв'язує кожен, як індивід, але його повинна розв'язати і спільнота чи її певний прошарок, як цілість. Збірна відповідь нашої молоді не може бути виведена механічно, тобто, підсумуванням індивідуальних відповідей, бо з цього вийде хаос.

Здоровим наростанням творчих вкладів одиниць родиться спільна відповідь на питання, поставлені життям. Проекція тих основних відповідей створює світогляд. Українська молодь не сміє формувати свій світогляд без ідеологічної бази, тієї бази, що й попередньо була єдиним життєдайним ґрунтом для нашої творчости й боротьби. Скрижалі Божих правд, в аспекті вічної мети кожного з нас, і закон України, для росту і розквіту творчих сил української спільноти, повинні визначати духове обличчя української нації і її молоді.

В цьому дусі „Фенікс" хоче служити двом цілям:

1. Сприяти всебічному зростанню і стимулювати змагання молодих людей до формування себе вартісними, повними й відповідальними особистостями.

2. Виробляти і розвивати у творчій співпраці одиниць спільну думку молодого покоління, визначати світоглядові проекції та формувати ідейну підвалину для практичної дії передової ланки української молоді — нашого студентства.

Хочемо бути собою! Хочемо й мусимо вилонити з себе те, на що вагітна наша дійсність. Не проголошуємо нового етапу, не вважаємо „переломовим актом" скромну появу „Фенікса". Випускаючи його в світ, ще й ще раз бажаємо підкреслити лише одне: його потреба довго нуртувала в душах жменьки молодих; його зродила щира думка української молоді послужити вищим ідеалам, глибока думка такої молоді, якою вона є і якою вона хотіла б бути.

РЕДАКЦІЯ

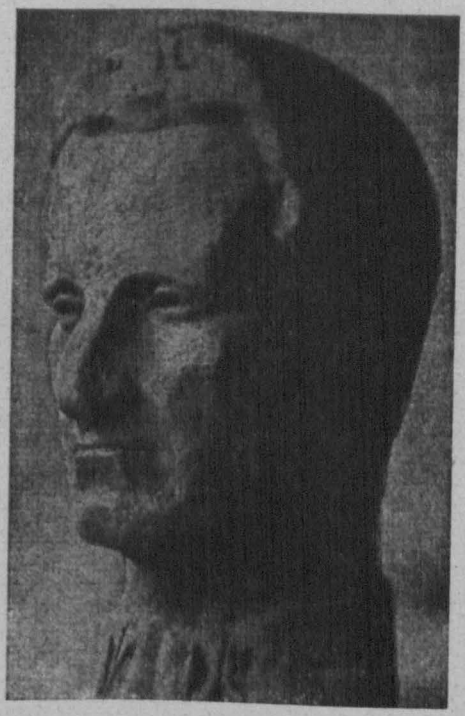

ГЕНЕРАЛ-ХОР. РОМАН ШУХЕВИЧ
— ТАРАС ЧУПРИНКА

Dulce et decorum est pro patria mori!

Він живе!

„Ні, живуть, живуть безсмертні і гримить їх чин,
І живим, що стали мертві, знов несуть мечі."
Е. Маланюк

Прапор Воюючої України злетів до половини щотли. Перед ним похилено прапори волелюбних народів, що ділять глибокий смуток українського народу.

Не було такої болючої втрати на кривавому шляху українського визволення, як ця остання. Бо впав у бою найкращий з-поміж нас, організатор і надхненник Української Національної Революції, Головний Командир Української Повстанської Армії — генерал-хорунжий Тарас Чупринка.

З уст до уст, з хатини до хатини, з села в село, з міста до міста, скрізь, по всій Україні, по всьому просторі московської неволі, що по ньому розкинено дочок і синів нашої сторозп'ятої Землі, — понеслась трагічна вістка про смерть в бою Провідника визвольного руху. Німіли уста, спинявся віддих...

Не стало Генерала, єдиного українського Генерала при зброї, що сім років керував армією героїчного підпілля. Така вістка твердою і болючою правдою прошила серця українців, розсіяних поза межами Батьківщини, коли повстанці з України принесли її крізь сотні небезпек, коли 21 жовтня ця вістка рознеслась по світі хвилями етеру. Для неодного перше враження з приводу цієї вістки було таке гнітюче, що важко було вірити в цю страшну правду, бо ж з ім'ям Чупринки були зв'язані всі наші найсвітліші надії, сподівання, бо в Чупринці були втілені ми — український народ. Такого не можна вбити. Генерал Чупринка був виразником прагнень, стремлінь всього українського народу, провідником визвольної боротьби всієї української нації. Такі не вмирають для нації. Вістка про смерть генерала Чупринки була лише однією правдою — правдою про фізичну смерть цієї Великої Людини-Лицаря України. Другою правдою є правда, що підносить нас, рве до поступу і чину, гартує дух, освіжує сили. Ця правда — Чупринка живе духово, він залишився безсмертним в душі і серці всього українського народу, він з нами, він серед нас. Він живе!

На місце поляглого Чупринки стають нові герої армії безсмертних лицарів української національно-визвольної революції. Революція йде далі, боротьба триває. У відповідь на трагічну смерть свого улюбленого Провідника, Українська Повстанська Армія ще вище підіймає овіяний славою прапор боротьби за волю і щастя народу, за Українську Самостійну Соборну Державу. Під брязкіт повстанської зброї гримить присяга повстанців на безмежну вірність визвольним ідеалам Нації.

Нехайже в цей врочистий час жалоби по смерті генерала Тараса Чупринки до присяги Краю приєднається й наша присяга. Присягнімо перед світлою пам'яттю Великого Борця за Правду і волю України бути такими, як був наш дорогий і незабутній Тарас Чупринка: чесними, відважними, сміливими в поступах, безкомпромісовими до ворога і відданими своєму народові, готовими на найбільші жертви в ім'я здійснення великих ідеалів Батьківщини.

М. Боєслав

14. X. 1942.

Присвячую Головному Командирові УПА, генералові Тарасові Чупринці.

Був наказ — До походу! До зброї! —
Україна розп'ята в вогнях!
Кожна хата родила героїв,
Месник руку могутньо підняв.
Був наказ, як гаряче залізо —
І слова стали Чином живим!
Боротьба стала чести девізом —
Месть горіла зевзяттям грізним!
Залунав у просторі та гордо
Віщий гомін хоробрих боїв —
Рознеслися стогромним акордом
По світах ідеали Твої!
Ще момент і Твій голос владарно
Загремить на руїнах Кремля
І напише колонам ударним
Пісню слави розкута земля!

2. 10 1947 р.

З Універсалу Воюючої України

Одночасно з болючою вісткою про смерть провідника визвольного руху в Україні, сл. п. ган. Тараса Чупринки (Романа Шухевича), посланці з Батьківщини принесли цінний документ — звернення проводу революційного руху, **керівників підпільної церкви, Української Головної Визвольної Ради, Командування Української Повстанчої Армії і Проводу Організації Українських Націоналістів** до всієї української еміґрації.

Не чорнилом, а кров'ю написаний цей акт. Послання рідної землі до розсіяних і часто розгублених (у всякому розумінні) українок і українців на чужині не можна читати без особливішого піднесення духа. Це говорить, просить, навчає, наказує й картає скривавлена Україна своїх дочок і синів. Це голос Батьківщини, якій ми всі бажаємо служити.

Але який це голос розсудливий, простий і одночасно величний, розумний і правильний! Якже ж далеко до його моральної висоти і широкого патріотизму нашим загумінково-партійним деклярацiям, порожнім комунікатам, претенсійним заявам та порожнім реклямаціям!

Звернення Воюючої України промовляє до всіх українців доброї волі, всіх, без різниці віровизнання, партійних переконань і симпатій, кличе до спільної справи — визвольної боротьби. В ньому з'ясовано справжню базу українського єднання та визначного завдання. Вона така, що відповідає кожному українцеві, для якого немає побічних інтересів і комбінацій, крім служити Батьківщині. Революційний провід України звертається до всіх груп і прошарків еміґраційного суспільства, визначаючи для кожного завдання так, як їх бачить під кутом потреб Краю. Особливий заклик і наставлення Україна спрямовує до молоді на чужині. Ось ці слова, що повинні нам глибоко ввійти у свідомість:

УКРАЇНСЬКА МОЛОДЕ! Ти на еміґрації мусиш піти в аванґарді визвольної боротьби, як в ньому йде молодь на Землях. Ти мусиш цілком віддати себе інтересам Воюючої України і бути готовою на кожний її поклик, щоб стати поруч своїх друзів, що із зброєю в руках борються за визволення народу, за щастя, радість і творчу працю української молоді в українській державі. Ти мусиш бути високо організованою і активною, мусиш постійно сталити свою ідейність та невпинно підносити свій рівень загального і фахового знання та політичної виробленості. Своє перебування серед інших народів широко використати для того, щоб навчитися всього, що в них доброго і корисного, щоб засвоїти собі їхній досвід праці у всіх галузях життя і державного будівництва. Але пильно зберігай себе перед розкладовими впливами, які розхитували б твою ідейність та підривали моральну стійкість.

Перед Тобою, українська молоде, як і перед цілою нашою українською еміґрацією, стоїть завдання зазнайомлювати чужинців про визвольну боротьбу українського народу. Роби це при кожній нагоді і всіма засобами. Використовуй для цього свої особисті знайомства, зв'язки з молодіжними організаціями інших народів і міжнародніми організаціями молоді. Запалюй молодь усіх народів на боротьбу проти большевизму. Вона найскорше зрозуміє Тебе, бо кожна молодь найживіше обурюється на неправду і насильство і завжди готова боротися проти них.

Українська молодь на еміґрації різних прошарків: робітнича, селянська, студентська молодь повинні відгукнутись на голос молоді Батьківщини всебічною працею на всіх відтинках національного життя, передусім посиленням активности і здобутками в молодняцьких організаціях, як теж своїм гідним вкладом в загальновизвольну акцію на чужинецькому відтинку нашого єдиного фронту за визволення України.

Особливе завдання у світлі потреб Рідного Краю в майбутньому стоять перед студіюючою молоддю, як також окремі невідкладні завдання має вона на чужині, виходячи з характеру її праці та інтелектуального стану. Ці завдання з'ясовує Слово Батьківщини до еміґрації у зверненні до українських інтелектуалістів, працівників науки і мистецтва. Вони великою мірою вже сьогодні

актуальні для нашого студентства, а безумовно важливими стануть в його майбутній діяльності. Передруковуємо цю частину звернення:

Українські поети, письменники, мистці, люди науки, працівники преси на еміґрації! На українських Землях цілком задушена українська вільна наука і культура. В глибоке підпілля загнане вільне слово. В цих умовах на Вас спадає велике завдання розбудувати українську культуру і науку, збагачувати її скарбниці новими цінностями і надбаннями. Край з радістю відмічає сьогоднішні творчі здобутки української еміґрації на полі науки і культури і закликає до ще більших зусиль в цьому напрямі.

Розбудовуйте і зміцнюйте нові осередки української науки і культури, концентруйте в них всі творчі сили, що знайшлися на еміґрації. Докладіть всіх зусиль до якнайкращого розвитку українознавства, бо саме воно піддається на землях жахливим перекручуванням і фальшуванням збоку російсько-большевицьких окупантів. Вирощуйте молоде наукове поповнення!

Використовуйте кожну нагоду для того, щоб гідно репрезентувати українську науку й культуру перед зовнішнім світом. Невтомно популяризуйте її надбання. Скрізь несіть українську музику, пісню, сцену. Наладнайте і затіснюйте зв'язки з культурними і науковими організаціями та окремими представниками науки інших народів! Не пропускайте ні одної можливости внести свій вклад в працю міжнародніх культурно-наукових організацій! Хай світ побачить у всій повності українську культуру і творчі здібності українського народу.

З поезій революційного підпілля

М. Боеслав

КРУТИ

Їх — юних сміливців, лиш горстка [була —
Із серцем зо сталі і духом з граніту.
О, велич летіла у вічність з їх лав
І Чин їх навіки став юності мітом.
Мчав зойк слабодухів за ними у путь —
— Куди нам? Ви ж діти!.. Загинете [дармо...
— О, ні! Бо ще завтра за нами підуть
Мільйони! На силу зміняємо ярма!
Чи здержать того, в кого серце з вогня
І душу завзяту до бою напняв,
Хто любить Отчизну гарячо, пречисто?
О, прийде, Вкраїно, Твій радісний [день —
Поглянь же — мільйони до бою веде
Крізь бурі сердиті, жорстокі — їх [Триста!

5. 12. 1947 р.

ТИ

Нераз, як дні вгризуться в серце люто,
Хтось тихо, але мужньо підійде —
І здавить біль, зжене гидку отруту
І знов душа зове до бою день.
І знову серце трискає снагою,
Завзято з буднями стаю на прю,
Тоді і смерть здається лиш ігрою,
Коли вогнем Твоїм святим горю!
Ти сталь, граніт, вогонь душі моєї,
Нехай благословенний Твій у мені зов!
Я дам, я дам Тобі в трофеї —
І труд, і біль, і кров!

18. 9. 1947 р.

Григорій Васькович

Завдання української студіюючої молоді на еміґрації

1. ПРО ПОТРЕБУ НАШОЇ ПІДГОТОВИ ДО ПОЛІТИЧНОЇ ПРАЦІ.

Щоб не розгубитися в нашому еміґрантському житті і до того щоб могти провадити корисну працю між чужими народами, ми мусимо постійно мати на увазі кілька завдань, яких не можна забувати ні на хвилину, навіть у нашій щоденній праці. Ці завдання зв'язані з трьома основними питаннями, що їх кожний політичний еміґрант повинен мати постійно у своїй свідомості. Кожний українець, який знаходиться тепер поза межами своєї Батьківщини, мусить бути готовим до відповіді, насамперед собі, а тоді свойому оточенню, на слідуючі питання:

1. Хто він? (до якого народу належить). **2. До чого прямує?** (яка мета цього народу). **3. Якими методами і засобами хоче осягнути мету?** (яку діяльність провадить для здійснення мети, обраної його народом).

Щоправда, в сучасну пору відповідати на деякі з тих питань вже не трудно. Перше питання — „хто ми"? не належить до тяжких питань і завдяки двом світовим війнам та революційно-визвольним процесам нашого народу, на нього зможе легко відповісти кожен українець. Також друге питання — до чого прямуємо — не тяжке, тому що революційна боротьба перед другою світовою війною і особливо під час війни, спричинилася до кристалізації суспільної думки відносно цього питання. По другій світовій війні кожен українець уважає першим завданням українського народу його визволення і створення національної держави. Однак третє питання, в якому говориться про методи і засоби, потрібні для здобуття української незалежности, є найбільш важкою справою. Це одна з найважливіших проблем нашого часу і вона не така проста, як могла б здаватися на перший погляд.

Шукаючи відповіді на третє питання, ми розглянемо в тому випадку насамперед наші революційні здобутки другої світової війни, бо якраз цей період висунув і проголосив концепцію, що є відповіддю на згадане питання та дедалі глибше просякає до свідомости кожного українця. Тут на основі досвіду стверджено ясно і виразно, **що за визволення України треба постійно боротися, з тим, що в цій боротьбі маємо розраховувати перш за все на власні сили, при чому, боротьба мусить бути добре організована і в свою дію включати всі засоби і вміння, які є в нашому розпорядженні.** Це твердження дуже важливе. Його повинен прийняти кожен українець, не байдужий до інтересів Батьківщини. Але це твердження є загальною ідеєю і для щоденної праці не вистарчає. Його треба докладно проаналізувати і зробити практичні висновки, які випливають із загальної ідеї. Аналіза цієї проблеми є нелегкою і ускладнюється особливо тим фактом, що ми маємо справу з двома різними засягами і формами визвольної боротьби, тим більше, без належної координації дії. Перший засяг і форма визвольної боротьби охоплює лише українську територію. Там продовжується безпосередня боротьба з займанцем України і, в тому випадку, першість мають дії, організовані на військовий лад. Натомість, другий засяг і форма боротьби охоплює заграничну діяльність українців, яка практично повинна бути зведена до політичної праці.

Українська політична еміґрація відповідальна в першу чергу за цей другий засяг боротьби, і якраз над політичними завданнями потрібно основніше зупинитися. Сама політична боротьба є не меншою і не легшою від збройної боротьби. Вона має тільки інші форми і відбувається без проливу крови. Все ж таки її можна так само, як збройну боротьбу, виграти або програти і в залежності від тактики й оперативности керівних політичних органів, залежить доля цілої справи, провадженої політичним керівництвом на міжнародньому відтинку. Відповідна тактика і добра політична оперативність може спричинитися для

здобуття добрих позицій визвольній справі на відтинку міжнародньої політики. Натомість, невдалі тактичні заходи спричинюють шкоду, та, поруч з тим, задержують розвиток усього визвольного процесу. Отже бачимо, що відповідна тактика й належна оперативність мусять бути вміло провадженi політичним керівництвом, яке повинно розробити й прийняти якнайкращі методи у своїй політичній діяльності, щоб успішно провадити цю діяльність до визначеної мети, тобто до визволення і створення національної держави.

Хоч політичні завдання нинішнього дня для державно-творчого активу на еміґрації здаються найважливішим питанням при розгляді ідеї постійної боротьби проти Росії, такої боротьби, яка була б добре організована і оперта на власних силах, то все ж таки ми не можемо ближче спинятися над конкретними методами політичної праці. Це дуже складна справа і студіююча молодь ні в якій мірі до того не підготована, щоб могти вже тепер, під час своїх студій практично займатися такими питаннями. Методи політичної праці належать до старшого громадянства, яке для цього завдання більш підготоване і вироблене. Однак студіююча молодь не може бути байдужою до практично-політичних проблем і повинна висловлювати свої погляди на різні актуальні питання, якщо ці погляди добре обдумані й обосновані. Це потрібне тим більше, що українська зовнішньо-політична діяльність не належно в нас проваджена про що знає кожен громадянин на еміґрації без огляду на висоту освіти. Кожен з нас бачить, що зовнішньо-політичній діяльності прямо чогось не достає. Дехто з громадян добачує причину нашого неуспіху в тій обставині, що міжнародня політика є дуже ускладненою і для нас несприятливою. Інші нарікають на політичне керівництво, кажучи, що кращі політики могли б все таки більше зробити для нашої справи. І коли б нам прийшлось заняти становище в тій справі, то висловимося за тією другою думкою. Цей другий погляд, що підкреслює недоліки наших політиків, більше наближається до правди, бо якщо говорити про міжнародню політику, то вона була завжди дуже ускладненою для недержавних народів, а все ж таки різні недержавні народи могли знайти собі шлях і засоби, при допомозі яких, дійшли до незалежности. Ми також мусимо віднайти цей шлях. **Важливим завданням студіюючої молоді є якраз підготова до шукання добрих шляхів, відповідних методів і належних засобів, при допомозі яких можна б спричинитися до приспішення визвольного процесу.** В тій підготовці до шукання методів і засобів нам не може залежати тільки на висказуванні своїх поглядів, чи ствердженні самого факту наших недоліків, але в першу чергу ми повинні займатися двома наступними справами:

1. Належним розгляненням і глибоким розумінням причин, які склалися на нашу політичну слабість, а до того 2. встановлення головних напрямних, на основі яких ми повинні підготовляти себе до політичної праці на еміґрації, щоби таким чином відповідно скріпити існуючий визвольно-політичний актив. Саме цим проблемам мусимо присвятити свою увагу.

II. КІЛЬКА ДУМОК ПРО ПРИЧИНИ НАШИХ НЕДОЛІКІВ І ПРО ДЕЯКІ УСПІХИ

Властиво докладне дослідження наших недоліків вимагає глибокого психологічного аналізу провідного українського активу, який співпрацював у політично-визвольному русі протягом першої половини XX. століття, з тим, що при такому аналізі треба б зайнятися не тільки науковим дослідженням поодиноких людей, але також аналізом їхнього походження і спадковости. Цей аналіз міг би бути переведений на основі історичних матеріялів про діяльність активних одиниць визвольного руху і він дав би, мабуть, найкраще свідоцтво про те, якими були наші провідні люди і чого їм не доставало. **Вихідними точками таких психологічних досліджень мусіли б бути особливо дві справи,** що відносяться до притаманних властивостей нашої провідної верстви:

I. Процес вирощення української інтеліґенції із селянського стану на становище державної провідної верстви. 2. Психічні властивості і спроможності українських керівних осіб та їхні спадкові властивості. Це, звичайно, величезне завдання і, в міру можливостей, ним треба буде обов'язково зайнятися, використовуючи багато доказових матеріялів, бо такий аналіз міг би зробити велику прислугу сучасній ґенерації визвольного руху. Але не маючи покищо

змоги широко зайнятися таким аналізом, ми спробуємо накреслити кілька основних думок, які торкаються причин наших політичних недоліків, щоб за їхньою допомогою виразніше насвітлити наші завдання на еміґрації.

Що український провідний актив походить переважно із селянської верстви (в першому, другому або третьому поколінні) це незаперечний факт і цей факт не без значення. Прямим наслідком цього факту слід вважати те, що в новому засягу діяльности нововирощена інтеліґенція натрапляє на особливі труднощі. І навіть, якщо такі люди зуміють подолати перші труднощі на своєму життєвому шляху, то, осягнувши якесь визначне і відповідальне становище, в них таки часто не вистає потрібної сили та вміння для проведення належних завдань. **Їхнє селянське походження виразно зазначається в першу чергу на особливих властивостях психіки.** Для того, щоб корисно працювати на родючій землі, селянинові ще не обов'язково потрібне сильне напруження волі. Він не мусить розв'язувати різноманітні складні проблеми, а займається однородною працею, яка постійно, щороку повторюється і це присипляє його психічну активність. Тому українська інтеліґенція і провідна верства селянського походження, яка вже через спадковість дістала специфічні психічні риси, мусить зужити багато енерґії для вироблення в собі відповідної зрізничкованої активности та сильної волі.

І дійсно, на виховання сильної волі звернено вже останньо велику увагу Особливо український революційно-політичний рух займався тією справою перед другою світовою війною і також під час останньої війни намагався постійно підносити волевий елемент нашої психіки. Одна з дальших великих заслуг українського визвольного руху в тому, що він звернув увагу на таку важливу проблему, бо, не маючи сильної і витривалої волі, жоден народ не був би спроможним довго видержати у затяжній боротьбі проти сильнішого ворога. Ми мусимо з усією певністю ствердити, що тільки завдяки вихованню сильної волі, українці переходять таку стадію росту, що до боротьби за українську державу притягнено широкі кола громадянства. Це було доказане в останній війні. Створення повстанської армії, її організація і дія є наглядним доказом того, що наша воля стала іншою, ніж була перед першою світовою війною і під час неї. Тільки сильна воля, яка є мотором кожної людської дії, могла спричинитися до практичної реалізації нашої ідеї.

Видвигаючи виховання волевого елементу нашої психіки, зроблено великий крок вперед, без якого не можна б зробити ніякого іншого поступу. Та в зв'язку із цією проблемою не можна забувати того факту, що виховання волі є виробленням тільки однієї психічної функції, як мотору цілеспрямованої людської дії, яка однак без функції мислення не може виконувати повновартісних завдань. **Лише при співдії волі й інтелекту і при одночасній співдії вищого почуття справжніх вартостей можна корисно працювати для нашої справи. Тимчасом, якщо розглянути стан наших психічних спроможностей, то він не має потрібної рівноваги.** Деякі психічні функції маємо розвинуті сильно, а натомість інші стоять на відносно нижчому ступневі розвитку. Наприклад: високе почуття вартостей має безперечно увесь український народ від найдавніших часів. Це справжній скарб, який ми зберегли. Кожен українець, без огляду на освіту, має високе почуття добра, правди, віри, краси, свободи й інших вартостей, і, здається, тільки завдяки цим високим почуттям вартостей, ми змогли зберегти себе як відрубну цілість, в найважчі часи нашого поневолення. Зовсім інакше стояла справа з волею. Ця психічна властивість не завжди була належно розвиненою в нашому народі. Ще русичі княжої доби, а пізніше козацтво, мали належно розвинену волю, але потім, з огляду на відплив провідної верстви до чужинців та закріпачення селянства, вона ослабла і щойно в двадцятому столітті приходить цілевий її розвиток. Не краще, як з волею, стоїть справа з інтелектом. Ми, як цілість, прямо не мали спромоги належно розвинути свій інтелект. Не зважаючи на те, що тут і там появлялися поодинокі висококваліфіковані вчені українського народу, проте увесь народ залишився на відносно низькому рівні освіти.

У зв'язку з інтелектуальним розвитком нашого народу, приходимо до однієї з дуже вижливих проблем, яка потребує належного розгляду. Перш за все мусимо ясно собі усвідомити, що інтелектуальне виховання і навчання зале-

жить не тільки від здібностей поодинокої людини, але значно більше від соціяльних відносин і від існуючих систем освіти, організованих державою. І тут власне криється основне лихо нашого інтелектуального розвитку, тому що не всі громадяни спроможні черпати знання з існуючих в державі джерел освіти. Особливо громадяни поневоленого народу натрапляють в тому випадку на великі труднощі через брак матеріяльних засобів і через перешкоди, навмисне витворювані ворожою владою. **Це наслідки політики займанців, які намагаються не допустити поневолений народ до освіти.** А навіть якщо ця освіта для нього уможливлена, то й тоді вона має особливе спрямування і розрахована перш за все для потреб панівної системи. Нпр., освіта, яку ми могли одержати в своїй Батьківщині (байдуже під якою займанщиною), була сильно обмежена. Поперше, дуже мале число громадян мало матеріяльну спроможність закінчити вищу освіту, а подруге, не можна було користати зі всіх навчальних закладів. Такі ділянки знання, які викладається у військових академіях, або в технічно-дослідчих інститутах, призначених для воєнної індустрії були принципово замкнені перед поневоленим народом. Це саме відноситься також до державно-політичних наук.

Такий стан речей мав дуже погані наслідки на загальний рівень нашої освіти і вміння, тому що ті науки, які викладаються у державі для панівного народу, не можна набути самоосвітним навчанням. Самоосвітне навчання дуже корисне, але воно ні в якому разі не заступить систематичної освіти. Тим більше не можна осягнути високого знання самою практичною дією, але якраз навпаки, кожна дійсно вміло ведена практична дія мусить опиратися на ґрунтовній теоретичній основі. Річ ясна, що навіть у цих несприятливих для нас умовинах багато одиниць зуміло осягнути високе знання. Протягом останніх сто років нашої історії, український нарід видав багато визначних людей, які корисно працювали для добра нації в різних ділянках суспільного і наукового життя. І лише тим визначним одиницям можемо сьогодні завдячувати нашу національну свідомість. **Ці люди на протязі останніх десятиліть спричинилися до витворення всенародньої і загальноприйнятої ідеї національної свободи, яка стоїть в центрі нашої боротьби за самостійну українську державу.**

Ідею національної свободи і її поширення в народі треба вважати найцінніщим здобутком нашої провідної верстви в першій світовій війні. Ця ідея започаткована ще тоді, осталася дороговказом наших змагань до нинішнього дня і лишиться ним аж до повного визволення українського народу і до остаточного створення Української Самостійної Держави. Новий етап визвольного руху, що оформився по першій світовій війні в Західній Україні, зовсім не стояв перед проблемою творення ідеї національної свободи. Вона була вже створена раніше, і справа була тільки в тому, щоб її оформити і представити громадянству та послідовно реалізувати в практичному житті й боротьбі. І якраз це завдання перейняв на себе політично-революційний рух, здійснюючи його систематично від початку своєї появи аж до нинішнього дня. **В тому випадку було виразно необхідним практичне переведення ідеї в чин і тільки в зв'язку з тим** революційний рух сильно підкреслює потребу виховання діючого чинника людської психіки, тобто потребу виховання волі. Наша селянська воля, як спадкова даність нездиференційованого і пригніченого кріпацтвом народу, не була спроможна без відповідного виховання до послідовної і довготривалої дії.

Що визвольному рухові вдалося в великій мірі вплинути на піднесення тривалої активности нашого народу — цього ніхто не зможе заперечити. Довголітні воєнні дії з участю широких народніх мас є доказом такої витривалости. Не меншим доказом може бути наша тверда незламна постава по різних тюрмах і концтаборах східньої і західньої Европи. Надлюдська жертва на полі бою і надлюдська витривалість в неволі є історичним доказом нашого великого зусилля, на яке спромоглася остання діюча ґенерація українського народу. На протязі всієї визвольної дії провідний актив революційного руху поставив собі й українському народові найвищі вимоги, які були потрібні для актаивної боротьби за визволення, унапрямлюючи тим способом всі сили народу в одне русло безпосередньої боротьби. Таке наставлення мало вирішне значення для виховання волі. Спільна організована акція дуже багато спри-

чинилася до зміцнення волі поодиноких громадян. Тим більше, що це був час швидких рішень і постійної акції. Кожна людина стояла в безпосередньому конфлікті з воюючими ворогами України, до яких треба було постійно займати становище. Отже з однієї сторони, народові присвічувала ідея національної свободи, яку кожний хотів здійснити в організованій практичній діяльності, зверненій проти ворога, а з другої сторони, безпосередня присутність ворожих нам воюючих потуг спричинилися до витворення відповідних умов для вишколення зрізничкованої активної діяльности широких кіл громадянства. Це виразно свідчить, що виховання волі потребує зовсім інших передумов, ніж вироблення інтелекту. Воно залежить в першій мірі від нас самих, тоді як зовнішні обставини дають нам тільки багато можливостей для того, щоби при щоденній праці спричинитися до виховання своєї волі.

Говорячи про інтелект, ми вже сказали, що його розвиток залежить більше від соціяльних відносин і від існуючих систем освіти, ніж від самих здібностей поодинокої людини. Індивідуальні здібності відіграють в тому випадку також велику ролю, але якщо бракує сприятливих умовин для навчання, то тоді навіть найздібніші одиниці не спроможні здобути собі відповідного знання. Коли ж якась людина знаходиться в сприятливих обставинах і має можливість систематично поширювати своє знання, в такому випадку, крім індивідуальних навчальних здібностей, велике значення треба приписати якраз функції намагання тобто волі людини, що являється тим фактором, який уможливлює індивідуальний розвиток інтелектуальних здібностей. **Воля до систематичного і довготривалого навчання не може бути ні трохи меншою, як до іншої практичної діяльности.** Процес навчання має тільки своєрідне унапрямлення психічної енерґії одиниці на вироблення власних психічних спроможностей, тоді як інша практична діяльність спрямовує психічну енерґію на виконування зовнішніх об'єктивних завдань. Обидва наведені вияви психічно-духової діяльности — тобто процес власного навчання і практичну зовнішню діяльність — можна зачислити до рівнорядної висоти психічної натуги. Жодна з них не перевищує іншу. В першому випадку ми засвоюємо для себе існуючі здобутки науки, а в другому — стараємося перевести в життя при допомозі щоденної праці ті здобутки науки, які ми скоріше собі присвоїли.

Вищим ступенем психічно-духової праці людини, який відрізняється від обох цих родів діяльности є всяка творча праця. У творчій праці приходить до більшої психічної натуги, тому що в даному випадку йдеться про вишукування і утворення таких вартісних ідей (думок), які перед тим не були нікому відомі. Цей вищий рівень психічно-духової діяльности завжди буде теоретичною працею, не зважаючи на те, який шар дійсности являється об'єктом заінтересувань творчого духа. Але в цьому випадку, важливий той факт, що кожна високоякісна творча праця, яка відкриває людству нові шляхи розвитку, можлива щойно тоді, коли творча одиниця добре опанувала всі досьогочасні здобутки людського духа на полі своїх заінтересувань. Цілком ясно, що не дуже велика користь приходить із творчости такої одиниці, яка при інтенсивній праці відкрила щось таке, що було вже давніше відкрите і загально знане, але не відоме ближче для даної одиниці через низький рівень її освіти з зацікавленій ділянці. Такі відкриття не зумовлюють поступ людства і являються найбільш корисним для самого дослідника, який працював над ними з огляду на вироблення його творчих спроможностей. Очевидно, що в деяких випадках цей рід відкрить може мати більше значення, а не тільки вироблення індивідуальних спроможностей дослідника, бо якщо, наприклад, нам недоступні якісь нові здобутки людського духа, хоча ми знаємо про те, що вони існують, то тоді вдруге осягнені відкриття мають рівнорядну вартість із тими, що були вперше винайдені. Цей характер творчости є вже в дійсності інший від попереднього тим, що він являється тенденційним наставленням відкривати відкрите, що часто робиться в техніці, а не зроблений в наслідок малого знання з ділянки предмету заінтересування.

Коли говорити про тенденційні відкриття, то вони стають зовсім не маловажливим родом творчости. Зокрема, поневолений народ мусить так організувати свою працю, щоб наздогнати інші панівні народи на різних ділянках знання, особливо щодо технічних здобутків. **Яскравим прикладом такої твор-**

чости іншої, не технічної ділянки, може бути високий рівень української організованости всіх активних визвольних сил під час боротьби проти окупантів у другій світовій війні. Наші спроможності в тому часі були дуже малі. Крім величної більш-менш задовільно поширеної ідеї національної свободи, ми не мали ніякої належної високої теоретичної підготовки, ніяких технічних засобів і дуже невеликі практичні спроможності в тодішніх воєнних і політичних обставинах. Якщо хочемо, наприклад, порівняти цей мало сприятливий для справи нашого визволення стан під час другої світової війни із нашими спроможностями в першій світовій війні, то побачимо між ними під кожним оглядом величезну різницю на користь стану, який існував під час першої світової війни. Тоді були розбиті всі держави, які поневолювали Україну. Крім того, Україна мала регулярне військо, залежне від власного досить високо кваліфікованого командування і, врешті, навіть політичні процеси тодішнього часу були сприятливіші від нових політичних ускладнень. При всіх тих умовах все ж таки бракувало такої творчости, яку виявило пізніше покоління в другій світовій війні, а саме: **бракувало організованої ударности. Через низький рівень організованости і через слабу ударність, нам не вдалося вдержати існуючої української держави.**

Отже, брак організованої ударности найбільше спричинився до упадку новоствореної держави, а причину браку організованої ударности треба добачати в тому, що тодішня наша провідна верства не була здібна до творчої праці в державному будівництві. Однак тому, що творча праця незалежна лише від висоти знання, бо від нього залежить тільки якість творчости, то основна причина слабої творчости старшого провідного активу лежить в тій обставині, що волевий чинник їхньої психіки не був належно розвинений і не відповідав висоті тодішніх завдань. Багато краще під оглядом творення організованої ударности виявив себе провідний актив у другій світовій війні. І хоч, загально беручи, цей процес творчости не новий щодо основної ідеї, бо багато поневолених народів переходили подібні стадії боротьби за свою незалежність, проте висока вартість тієї праці полягає в її оригінальності, тобто в її специфічній якості та в часово-простірному розвитку. **Саме ця оригінально організована ударність є найкращим практичним осягом нашого народу в його визвольній боротьбі під час другої світової війни,** тим більше, що провідний актив народу в другій світовій війні стояв перед дуже тяжким завданням. Це завдання ускладнювалося не тільки зовнішніми обставинами, але також недостатньою підготовкою діючих сил. Наприклад, фахове знання керівників поодиноких ділянок праці було слабе. Керівні чинники не мали змоги в передвоєнних обставинах здобути собі високоякісні кваліфікації і були змушені під час практичної боротьби доходити до тих знань, яких потребували для ведення інтенсивної успішної праці. У зв'язку з тим не можна забувати, що значна кількість кваліфікованих одиниць, які могли дуже багато спричинитися до зміцнення цілої боротьби — з різних причин зовсім не брали участи в визвольному процесі. І не зважаючи на ці всі труднощі, безпосередня боротьба з ворожими силами на Україні проваджена на високому рівні щодо організованости і ударности, а політичне наставлення проводу воюючої України супрсти обох займанців дало нам сприятливу і тривалу основу для праці на міжнародньому політичному відтинку.

III. НАПРЯМНІ ПРАЦІ СТУДІЮЮЧОЇ МОЛОДІ НА ЕМІҐРАЦІЇ

При розгляді наших недоліків і успіхів ми підкреслили, що селянське походження має певне значення на від'ємність зрізничкованої діяльности нововирощеної інтеліґенції. Далі було сказано, що найбільш притаманною психічною властивістю українського народу є високе почуття вартостей, яке ніколи в нас не заникало. Але, на жаль, нам бракує потрібної рівноваги наших психічних спроможностей тому, що воля й інтелект є в цілому народі замало розвинені. Ми відзначили, що визвольний рух перед другою світовою війною і під час війни звернув особливу увагу на виховання волі, що зрештою у значній мірі вдалося йому осягнути. Через виховання волі нова ґенерація перевищувала провідний актив першої світової війни тим, що була від неї більше творчою. Цю творчість ми назвали тенденційною творчістю, бо в загальному

вона не відкривала чогось зовсім незнаного, а старалася в оригінальному підході перевести в життя ті ідеї, перед якими стоїть кожний поневолений нарід. До одного з найбільш творчих осягів провідного активу другої світової війни належить зачислити організовану ударність, що є виразним доказом вищої якости нашого вміння. Якщо ж говорити про інтелектуальну, психічну функцію мислення, то ми визначили, що багато одиниць з українського народу змогли протягом останньої сотні літ здобути високе знання і спільно спричинилося до обґрунтування і оформлення величної ідеї національної свободи, під якою постійно продовжується боротьба за незалежність України. Але одночасно ми ствердили, що, загально беручи, широкі маси українського народу не мали змоги здобути собі відповідного значення з огляду на погані життєві умови і невідповідні для нашого розвитку системи освіти. Цей стан низької освіти відбився погано на найвищім ступені психічно-духової праці, тобто на нашій творчості. Ми не багато видали таких вартісних ідей (думок), які давніше не були б нікому відомі.

Вже з цього короткого розгляду наших недоліків і осягів маємо змогу бачити, що перед нами стоять два основні завдання, які в першу чергу вимагають наполегливої праці **Першим таким завданням є дальше плекання сильної волі, яка являється найважливішим чинником всякої людської діяльности, а друге завдання полягає в тому, що українці на еміґрації мусять здобути глибоке знання з кожної ділянки науки. Нам не вільно забувати, що здобуте знання поодинокого громадянина підносить вартість народу.** Одно й друге завдання буде цінним доповненням до високої почуттєвости нашого народу і в своїх наслідках спричиниться до належної психічної рівноваги, якої дотепер покищо нам бракує, а яку мусимо обов'язково виробити, якщо хочемо піднести себе до висоти завдань, поставлених сучасній еміґрації воюючою Батьківщиною. Ми знаємо, що справа освіти в Україні стоїть тепер не краще, як перед другою світовою війною і національно-свідомий актив українського народу стоїть перед тією самою трудністю щодо інтелектуального виховання, як перед тим, — зокрема гуманістичні науки обмежені і представлені однобічно.

Інакше в тому випадку представляється справа на еміґрації. Нові умовини життя, які нас зустріли в чужих державах, настільки сприятливіші, що, при належному використанні цих умов, можемо придбати дійсно цінні знання з різних ділянок науки. Річ тільки в тому, щоб до проблеми власного навчання підходити більш активно і цілеспрямовано. **Особливо студіююча молодь має широке поле спроможностей.** І не можна заперечити, що від закінчення війни до цього часу вона навіть старалася наполегливо використати сприятливі умови еміґрації для поглиблення свого знання. Але дивлячись на працю і осяги нашої молоді поза межами воюючої Батьківщини, ми можемо спостерегти, що справа її розвитку зовсім не проста, а навпаки, значно ускладнена. **Ця молодь, що знаходиться в сучасну пору на університетах чужих країн у переважаючій більшості перейшла кривавий шлях визвольної війни на Україні. Вона протягом воєнних років не мала змоги систематично розвивати свою освіту, займаючись в той час більш практичними завданнями.** Через те, однак, що кожна практична діяльність у революційно-визвольній боротьбі була не так трудною як небезпечною, — то психічна настанова кожної людини спрямувалась більш на однобічну, а не зрізничковану дію, при чому така кількалітня настанова лишилась не без наслідків на психічні спроможності.

В новій дійсності справа стоїть зовсім інакше. Кожна людина, що покинула Батьківщину, не перебуває більше перед безпосередньою небезпекою і, перейшовши процес відпруження, вона поволі призвичаюється до вигіднішого життя. Організована діяльність в тіні постійної небезпеки, що була великим стимулом для виховання волі, на еміґрації зовсім відпала і тільки особисте, нічим не зумовлене хотіння могло спричинитися до дальшого розвитку й активности кожної одиниці. Ми бачимо, що в цих нових обставинах людина мусіла мати ще більше хотіння, якщо мала намір перебороти всі труднощі, щоб врешті вибитися на поверхню життя і керувати тим життям. **Але якраз тут ми виявилися не такими сильними, як було б треба.** Дійсно, багато молоді зуміло переставитися з одних рейок життя на інші і, не марнуючи часу, підготовляти себе до майбутніх потреб Батьківщини. Але це не всім вдалося. Не говорячи вже про тих, які не мають відповідних здібностей до навчання і інди-

відуальної психічно-духової праці, мусимо, на жаль, ствердити, що багато здібних одиниць не виправдали себе. **Втративши надію на спроможність вибитись у новій дійсності на належне їм місце, вони зробились інертними.** Це явище, звичайно дуже прикре, бо часто бачимо, що інертність охоплює також непересічних одиниць, які в Україні змогли своєю діяльністю вибитися з-поміж загалу громадянства на передові місця. **Яка ж причина цього явища?** На нашу думку, причини треба шукати в тому факті, на який вже попередньо було вказано. **Наш народ не мав змоги інтелектуально розвинутися до такого ступня, як це зробили державні народи, між якими ми тепер знаходимося.** І якщо, частина нашого сучасного студентства змогла без великого труду вибитись на перше місце між своїм оточенням на Україні, то це не приходило їй так тяжко, як наприклад, бути рівновартісним громадянином (під оглядом знання) у чужому станово-рівному собі оточенні. Ми хочемо навіть поставити твердження, що цей чинник, а також наша еміґрантська дійсність із своїми щоденними клопотами спричинюється до витворення своєрідного **комплексу нашої меншевартости,** який в цих обставинах мусів у нас закорінитися і який можна завважити, особливо у тієї частини еміґрації, яка маючи високі завдання, не може їх подолати з огляду на слабе вміння.

Саме почуття меншевартости є вислідом несприятливих обставин, у яких ми останньо знаходимося, і його треба усунути при допомозі наполегливої індивідуальної праці, а також при допомозі організованої діяльности в користь своєї спільноти. В процесі індивідуальної праці студіююча молодь мала б вишколювати себе в двох ділянках: 1. належно студіювати свій предмет, так, щоб в опанованій ділянці не стояти нижче від чужинців. 2. нав'язувати приязні відносини з чужинцями в різних ділянках праці й життя, щоб по певному часі можна ввійти в коло чужих інтересів, поєднуючи з ними й наші аналогічні інтереси. Студіююча молодь має займатися опануванням науки і увійти в суспільну працю належно підготованою, бо в іншому випадку, не дозріємо до висоти своїх завдань, які вимагає від нас Батьківщина. Другим ступнем праці, якою студіююча молодь мусить зайнятися — це організована діяльність. Своїми індивідуальними здібностями кожен з нас повинен зміцнити організовану форму боротьби за ідею національної свободи, при чому закордонна організована праця мусить полягати перш за все в тому, щоб представити наш народ і його змагання перед чужинцями у правдивому світлі, співпрацюючи з ними в користь свого народу. Очевидно, при співпраці з чужинцями нам не можна бути під оглядом знання і хотіння слабшими від них. Ніколи не треба забувати факту, що чужинці будуть рахуватися тільки з рівними собі людьми і не схочуть співпрацювати з нами, якщо ми не викажемо для такої співпраці відповідної підготовки.

К. Митрович

Персоналізм Емануеля Муніє*)

(З приводу смерти борця за „Новий Ренесанс)

Емануель Муніє — визначний філософ і публіцист у Франції за останніх двадцять літ; вмер з 22. на 23. III. м. р. Глибоко думаюча, щиро релігійна людина. невтомний працівник. Помер на удар серця з перевтоми.

Він глибоко переживав критичний стан Европи після першої світової війни, як в її культурному, так і соціяльному аспекті.

Зокрема велике враження на нього зробила економічна криза 1929-31 рр. Він переконався, що й лібералізм і тоталітаризм нищать, так економічно, як і духово життя одиниць та спільнот. Він жертвує свою професорську кар'єру,

*) Праці (Е. Муніє) Emanouel Mounier: La Pensé de Charles Péguy — 1930. Révolution personnaliste et communataire — 1934, Manifeste au service du Personalisme — 1936, L'affrontement chrétien — 1944, Qu'est - ce que le Personnalisme — 1947, Introduction aux existentialismes — 1947, La Petite Peur du XX. S. — 1949, Personalisme — 1950.

щоб посвятити себе великій праці „персональної й суспільної революції", „новому ренесансу", щоб „збудити розуміння суті людини, а опісля зникнути". Для цієї ідеї він невтомно працював. Свій рух він назвав „персоналізмом".

В 1942 році заснував місячник „Esprit", який з перервою в другій світовій війні, виходить і сьогодні. „Esprit" визначається тим, що побіч хроніки та обговорення біжучих культурних, соціяльних, політичних, економічних справ, більша частина чилел одночасно присвячена вичерпній докладній студії якоїсь проблеми. Так „Esprit" обговорив та оцінив з персоналістичних позицій нацизм. комунізм, різні робітничі проблеми і т. д.

Ми представимо тут його персоналізм на основі творів.

Вихідною точкою в персоналістичній концепції Муніє є ствердження, що недоліки, несправедливість і постійний занепад суспільного життя за останні століття, спричинені деперсоналізацією життя. Одиниця загубила розуміння себе, свідомість свого призначення, а спільнота втратила ідеал свого існування.

Кінець XIX ст. та наше століття позначилися новими соціяльними теоріями, які однак не принесли задовільної розв'язки суспільних проблем.

Панівний в XIX ст. і на початку цього століття лібералізм Муніє називає атомізацією суспільства, ізоляцією й еґоїстичним відмежуванням. між собою одиниць чи суспільних прошарків, закам'янілістю буржуазії в її конфорті та безрадністю бідних верств. Моральний і матеріяльний стан ліберального суспільства нищив всякий ідеал життя людини. В суспільних верхах практично запанував матеріялізм, в нижчих верствах все, що людське, пригнічувалось нуждою. Такий стан довів до морального і суспільного нігілізму.

Реакція, яка слідувала після такого стану в формі комунізму, фашизму, націонал-соціялізму, виходила з противних екстремних позицій: матеріялістичне знецінення людини й включення її, як колісця, до великої суспільної машини, або ірраціональна, містична екзальтація — обожнювання деяких спільнот, в яких безслідно й „безособово" зникала людина.

В таких умовинах,, життя спільноти та одиниці ставало безвартісним з погляду якого б то не було аспекту. В світі постали суспільства без обличчя таксамо, як є і одиниці без обличчя. Цей світ маси, безособовости характеризується висловами „так прийнято", „так роблять", „так кажуть". Очевидно, в основі цього явища стоїть здеперсоналізована одиниця, в якої фальшивими гаслами, або через мізерні умовини життя вирвано всяке почуття особистої гідности, всякі ідеали життя, пошану до інших людей, почуття особистого призначення — власної мети життя.

В цьому стані Муніє закликає в своєму „Персоналістичному Маніфесті" до радикальної зміни в побудові суспільного життя; закликає до „Нового Ренесансу", до побудови нового світу. Принципи, які мають лягти в основу цього нового світу, це поняття особи, спільноти, та персоналістичні методи праці.

В основі суспільного життя лежить поняття особи. Що таке особа? Людина-особа, це та істота, що одинока в матеріяльному світі відзначається здібністю пізнавати вартості; зокрема здібністю не тільки використовувати й організувати матеріяльний світ, але теж пізнавати духові вартості. Особа, це не просто людина, а людина на певному рівні свідомости; свідома свого покликання, яким є пізнавання й здійснювання вартостей.

При таких ствердженнях, однак персоналізм не відступає з реалістичних позицій. Він не приймає, ні ідеалістичного соліпсистичної, ні матеріялістичної концепції. Його особа, це „втілений дух", який зв'язаний з відповідними матеріяльними і суспільними умовинами життя. Тим не менше однак, ця особа не тратить свого духового „я", свідомости її особистого покликання, що її різнить від „маси", від „здеперсоналізованої" людини практичних і теоретичних, визнаваних, або притаєних матеріялізмів. В цьому розумінні, по відношенні до матеріяльного буття особа може бути названа абсолютом, а у відношенні до різних спільнот (родина, різні спілки, нація, держава і т. д.), пошана й неторкальність самобутности й суверенности особи, її особистого покликання, сприяння її повному розвоєві, є основним принципом суспільного життя.

Найвищий вислів цієї „концепції особи" находиться в християнськім окреслені „подоби Божої"; в різних філософічних концепціях це висловлюється, як здібність і порив особи до найвищих вартостей: Правди, Добра Абсолюта.

Багато уваги присвячує Муніє окресленню поняття свободи та комунікації вартостей між особами. Свобода, як це виявили численні аналізи різних філософів останнього часу (т. зв. філософія вартостей та екзистенціялізм), це не тільки зовнішні умовини — соціяльна свобода; не тільки брак психологічно пресії (психологічна свобода); це, передусім, внутрішній духовий стан особи, який характеризується свідомістю особистого покликання, особистим прив'язанням до певних вартостей ідеалу.

Другий чинник, комунікація вартостей. Духові вартості, які пізнає й творить особа є комунікативні, цебто, можуть бути добром спільнот. Існує обмін духовими ватростями, існує соціяльне спільне плекання і творення цих вартостей, які й позначаються „особистістю", специфічністю даної спільноти, не затрачуючи свого універсального значення. Це означає теж, що суспільність має бути пов'язана не тільки економічним і правним комплексом, але з погялду особистого покликання одиниці й духової місії спільноти, теж і духовими вартостями.

Тут вже нав'язуємо до другої, основної теми персоналізму: поняття спільноти, спільного життя. Йдеться не про якусь одну спільноту, але про риси всякої спільноти. Гасло Муніє: Revolution personnaliste et communautaire підкреслює потребу внутрішнього пов'язанння, концентрацію довкола персональних вартостей в кожній спільноті. Персоналістична спільнота (родина, товариства, спілки, народ), це має бути „особа осіб", де особисті вартості членів, й спільне плекання цих вартостей надають характеру особовости цілості спільноти. „Особа, це духове єство, що характеризується свобідним визнаванням певних вартостей, здійсенення яких становить її покликання, і які вона з свідомістю особистої відповідальности здійснює" (за „Персоналістичним Маніфестом" ст. 63).

В світлі такого ідеалу спільноти, Муніє розглядає різні природні і штучні спільноти, їхню соціяльну й економічну структуру, щоб підкреслити в них наявність, або брак персоналістичних первнів та, щоб вимагати відповідних змін. Ця критична праць започаткована вже в основному творі Муніє (Персоналістичний Маніфест, 1936), продовжується безупину в місячнику „Esprit", який на протязі своєї вісімнадцятилітньої історії присвятив всім важливішим суспільним подіям Франції і світу окремі числа з вичерпним насвітленням принципів зразковою соціологічною студією даної проблеми і з пропонованими розв'язками.

У відношенні до національної спільноти та до співжиття національних спільнот, персоналізм застосовує теж повищі основні принципи. Нація, за персоналізмом, це збір менших срільнот і осіб, які живуть в єдності історичної традиції та культурних дібр, позначених їхньою особовістю. Нація, це „особа осіб", своєрідний персональний вислів відповідних вартостей. Як така, вона вступає в міжнаціональну спільноту. Тут Муніє з дуже гострою критикою відноситься до „націоналізмів" в нацистівсько-німецькому розумінню, які, або замикаються, або імперіялістично відносяться до довкілля, які внутрі, переводять тотальне підкорення всього життя якійсь колективній ідеї напр. державі, расі, нації, або на зовні, не признають жодних інших вартостей поза собою.

Як ідеал, персоналізм ставить універсальну співпрацю всіх „осіб"-націй в універсальній спільноті, яка носила б всі познаки персоналістичної спільноти, тобто збереження „персональних" рис, своєрідности й суверенности поодиноких націй, та їхнє спрямоване до вищих вартостей тісне співжиття.

Персоналізм прагне до моральної і соціяльно-економічної революції. Він, однак, бажає дати не схему нової стуктури суспільного ладу, але тільки принципи, які мають бути застосовані. Думка спостерігання й діяння — це три етапи персоналістичного методу. Виходячи з абсолютних принципів (покликання особи й спільноти), мусимо залишитись завжди здатними до зрозуміння і сприйняття нових даних зовнішньої дійсности (культурні потреби, технічні дані, соціяльні проглеми даного середовища). Ми самі мусимо бути передусім творцями нових матеріяльних і духових вартостей. Муніє, іноді аж до екзальтації підкреслює потребу і обов'язок кожної особи включитись в творчу працю, формувати життя, впливати на довкілля. І як вислідний стан, це синтеза принципів і даної дійсности.

В сьогоднішніх умовинах першим завданням є творити „новий ренесанс" — людини, суспільства, світу. Треба усвідомити собі потребу зміни, треба пізнати основні принципи та зовнішні дані та слід перейти до рішучої і ефективної дії. Треба йти в середовища інтелектуальні, міщанські, робітничі і селянські. Персоналістична революція має виростати всесторонньо.

На закінчення хочемо ще подати декілька завваг. Персоналізм Муніє виріс на західньоевропейському ґрунті. Він реаґує передусім на дані західнього світу. Навіть в своїй термінології він тримається здобутків філософії та соціяльних наук Заходу.

Теж слід зазначити, що практично персоналізм Муніє в окремий суспільний рух не розрісся. Є фактом, що його принципи студій, аналізи ситуацій і пропоновані розв'язки використовувались різними спорідненими соціяльними рухами. В різних країнах створилися теж екіпи персоналізму, які бажали працювати в дусі Муніє та „Esprit". Цього роду наукова та публіцистична праця, однак, прив'язала їх виключно до інтелектуального середовища. Персоналізм, як суспільний рух, ще не дійшов до всіх середовищ і верств суспільства.

Залишається однак незаперечним фактом, що персоналізм висловив дуже чітко і ясно ті дійсно вічні принципи, які можуть стати в основу відродження суспільного життя сьогодні. Друге, це те, що екіпа „Esprit" і до сьогодні дає конкретний приклад, як підходити з принципових позицій до оцінки зміненої ситуації. Ця група людей дає приклад і принципової послідовности і контакту з все новими вимогами життя. Групу „Esprit", а особу Муніє зокрема деякі кола вважають за самітних, але послідовних і прикладних передвісників грядучої соціяльної дійсности.

З становища наших визвольних змагань можна висловити такі завваги до персоналізму Е. Муніє:

Як ми вже сказали, Муніє мав на увазі передусім західній світ. Тому він обговорює передусім соціяльні проблеми в їх вужчому, сучасному розумінні. Проблема національного визволення, не менше актуальна й важлива сьогодні в світі, не була в його творах спеціяльно обговорена. Однак він її не залишив. Ми в нашому огляді подали його тези, які торкаються самобутности національних спільнот і їх співжиття. Ця теза торкається, як проблеми поневолених націй, так і проблеми колоніяльних народів. Уважаємо, отже, що коли розуміти соціяльні проблеми сучасности в широкому сенсі, тобто, не зв'язуючи „соціяльне" тільки з „робітничим", а розуміти його як всі суспільні проблеми сучасности, то проблема самобутности, свободи й повного розквіту націй знайшла місце й розв'язку в Муніє.

Не можна однак заперечити, що й для націй, для яких проблема національного визволення є першорядна, виникає в дальшому ряд суспільних проблем: робітничих, культури і виховання, економічної й політичної структури і т. д., і розв'язка яких має бути в гармонії з принципами національного визволення. В Муніє цілий цей гармонійний комплекс розв'язок існує. Його основні принципи: поняття особи й спільноти, їхнє співжиття, дають відповідну розв'язку і економічно-соціяльним і національно-визвольним питанням. Зокрема треба підкреслити, що цей персоналізм, не накидає нікому, ніякій спільноті якусь схематичну, для всіх однакову розв'язку. При збереженні принципів, за кожною спільнотою залишається не тільки можливість, але й обов'язок „втілення" цих принципів в історичні, матеріяльні, культурні умовини даної спільноти. Кожна особа, кожна спільнота покликані збагатити універсальну гармонію своєю персональною синтезою принципів, особистих вимог і зовнішньої дійсности.

Наші визвольні змагання виросли з християнських і демократичних традицій. Тому вони є згідні з основними принципами персоналізму. За нами залишається обов'язок, простудіювати у вичерпний монографічний спосіб наші „персональні" — національні дані й дані сучасної зовнішньої дійсности в Україні і в світі, щоб наша визвольна програма була своєю, сучасною, універсальної вартости й комплетною, тобто, тою синтезою, з якою ми маємо вступити в „коло вольних народів".

А потребу цієї синтези, мабуть ніхто не збирається заперечити!

Андрій Листок

Европа на роздоріжжі

Европа, як певна історична цілість, протягом свого соціяльного розвитку, багато разів переживала важкі зрушення та руйнування, що були завдані з боку Африки і Азії. Ми нераз були свідками, коли Европа в своїй історії корчилась під ударами Аттіли, арабів, вікінгів, аварів, угрів, татар, однак ніколи не завважувалось ситуації, де европейська спільнота була б так зрезиґнована і духово вичерпана, як сьогодні, а навіть, можна додати, не здібна до власної оборони.

Коли говоримо про Европу, маємо на увазі певний комплекс цілої европейської спільноти, на формацію духовости якої вплинули три фактори: старий клясичний світ, християнська церква і третій з черги потужний фактор — це германський або „варварський", який прийшов на зміну старого ладу та дав основний стимул до формування европейських націй. Так формувалася Европа в культурному аспекті протягом нашої ери. Проте було б помилкою брати до уваги европейську культуру, як органічну цілість, напр: (Швеція, Норвегія, Албанія, Еспанія). Про Европу можна говорити, за певними істориками, як про культурну єдність, як таку, яка завжди різнилась психологічними чи антропологічними рисами та певним типом буття спільнот, як культурної есенції. Були часи, коли всі в Европі змагали до певного полагодження різних конфліктів, узгіднюючи інтереси націй. Така мирна пропозиція бродила по Европі в 18-19 ст., де зокрема у філософії Канта відбивається певна повага до співпраці та єдности.

Після цієї короткої характеристики хочемо порушити проблему сьогоднішньої европейської спільноти та ствердити, що сьогоднішня загроза европейській культурі з боку азійського континенту не випадкова, але базується на певних історичних закономірностях, як також на політичних спекуляціях англо-саксонського світу, який втратив візію на майбутнє. Про европейську єдність можна було говорити до того часу, коли Росія і німецький нацизм не заповідали повну ліквідацію европейській культурі. Нацизм, що виріс на нужді, злиднях, змученню і соціяльній деморалізації, проголосив германську культуру надлюдською, заперечивши участь в її розвиткові всім іншим націям. З другого боку, Росія, яка майже постійно переживала глибокий процес внутрішньої боротьби в сфері морально-психологічній за визначення свого місця по боці Азії чи Европи, сепарувалась від Европи та відновила нове азіятське ханство не з столицею в Тобольську, але таки в Москві. Зміняючи напрямок історії та розвиток народів, що їх большевизм зумів поневолити, Росія, як антиевропейський фактор, зриває останні зв'язки Тургенева, Лермонтова і інших з Европою, а новий виплеканий большевицький тип заповів загладу всьому тому, що є духове, передусім людині, як основній вартості в сеземному світі. Ми навмисне підкреслили вартість людини, якій большевизм проголошує знищення, бо коли взяти до уваги, що свобода і людина органічно зв'язані з собою, та що, свобода у філософічнім поняттю є „есенціяльною частиною" духового буття людини, як такого, то кожний зрозуміє, що не можна проголошувати свободи без людини, і відривати її від свободи. Та не зважаючи на це, найвища вартість у большевицькому світі — це вартість кляси та вартість праці. Заманюючи фальшивими гаслами і теоріями народні маси, комуністична доктрина розбила чуття нації і навіть розбила родину. Якщо тепер порівняти з нашою добою події 5 чи 8 століття, коли християнство боронилось, немов на острові, зіпхнуте на територію Франції, то все таки побачимо, що в ті часи бодай ядро Европи було здецидоване на оборонних барикадах вмирати за ідеали християнства.

Все ж таки не можна думати, що наша епоха цілком збайдужніла до ідеалів. Наша епоха, що живе ще під впливом позитивізму, справді вбога на людей ентузіязму, які б не тільки деклярували, але й ішли в маси та старались ті ідеали реалізувати. Крім цього, не беручи до уваги людей, що стоять під большевицьким впливом, в Західній Европі надзвичайно важко зустріти людину здецидовану. І власне тепер, коли вирішується доля: чи буде Европа пси-

хологічно і політично включена до азійського континенту. А тому европейці повинні б давно вже морально стояти на барикадах, очолюючи християнські сили світу.

Якщо зачеплено таку болючу проблему, було б доцільним поставити питання: невже ж активність европейця належить до історії? Чи може прийшов вже кінець Годофредам, Больдуїнам чи Людвикам Побожним, які в ім'я вищих ідеалів, в обороні европейської духовости жертвували себе і свої родини? Чи може надія на один плян Маршала, інкорпоруючи европейську одиницю в нову економічну систему, принесе світові рятунок і збереже Европу від заглади? Тяжко на ці складні питання відповідати. Народам потрібні не Америки, Канади, а власні терени духового посідання. І лише тоді Европа себе віднайде.

Не треба бути пророком, щоб передбачити чи відчути, що диктує закон часу в інтересі такої перемоги. Він сьогодні вимагає швидкої децизії, щоб унешкідливити субверсійні елементи, які діють з доручення Кремля. Так само не треба бути генієм, щоб ствердити signum temporis нашої епохи і він — це власне, повний раціоналізм, який великою мірою опанував европейську людину. Живемо в добі індустрії, а з другої сторони, політичної ідеології макіявелізму без твердо зобов'язуючих норм, без високої моралі і глибокої відповідальности.

Шукаючи за історичними причинами в сьогоднішній ситуації, їх можна знайти у факті, як і хто залишив Европу на призволяще Сходові. Англо-саксонський світ, як провідний, ніколи не намагався освідомити маси і доказати на ділі, що демократична ідеологія може бути універсальною. Він лише обмежувавсь до економічних користей, ігноруючи демократичні засади свободолюбности окремих народів.

Так 1917 року Англія і Франція ліквідували конфлікт в центральній Европі з метою невтралізування пруського мілітаризму, але нажаль, на користь російського самодержав'я, позбавляючи при тім ряд народів свободи. В 1945 р. повторилась майже та сама історія: Гітлеризм повалено, а конфлікт знову зліквідовано на користь деспотичної Росії і Сталіна. В той самий час Атлянтійська Карта проголошує свободу кожній нації і людині, позбавлення одиниці від страху, терору та злиднів. Виходить, що життєва філософія демократії поділена на дві частини: одна частина виповнена реальним змістом, а друга має декляративний характер, призначений на експорт. Англо-саксонський світ обмежився до поширення своєї ідеології лише на побережжя атлянтійського океану. Він навіть ніколи не намагався поширити демократичні засади до центру Европи; тому й не диво, що німці не сприйняли їх ніколи та в своїй історії творили власне поняття Европи. Помилка англо-саксонського світу полягає сьогодні в тому, що він не зумів використати німецького конструктивізму для побудови Европи. Придивляючись сьогодні до демократичних засад Америки, ми й далі сміємо ствердити, що нічого в генеральній лінії не змінилося. Сьогодні, коли йде бій за Европу, Америка попадає в конфлікт з демократичними принципами. Вона намагається їх реалізувати в Еспанії, у тій країні, де фактично народ користується певною свободою, однак, народам з поза залізної заслони не дає найменшої ілюзії на визволення, мабуть тому, що має до діла з потужним економічним та мілітарним партнером. Демократії мусять визнати, що настав час, коли нація, так як людина хоче бачити себе на зовні, знайти своє відповідне місце серед народів та відчувати своє призначення. Боротьба з комунізмом і европейська перемога може прийти лише тоді, як твердить Бюлов, коли нації будуть озброєні сильними ідеями або, щонайменше, надіями.

Наші часи, в яких живемо, в противагу до часів Сольона характеризуються не лише боротьбою людини за еманципацію, але одночасно боротьбою за людину, як таку. Отож, немає сумніву, що в теперішніх обставинах при повому розподілі сил, европейську трансформацію соціяльного, культурного та політичного характеру, цебто, европейський ренесанс не буде вирішувати англійська комерція чи американська індустрія, ані російський мілітаризм. Вирішальною в цьому буде людина, як складова частина вільної нації, яка мусить переродитись, бо тільки це дасть змогу сучасному світові ступити на шлях кращого, світлішого завтрішнього дня.

В. Маркусь

За яку визвольну політику?

(На марґінесі однієї політичної концепції)

Складне положення українського народу під московською окупацією та специфічність міжнародньої ситуації не залишаються без впливу на програму і шляхи українського визволення. Природньо, що в тих умовинах, зокрема на еміґрації, постає багато проєктів, програм, політичних концепцій, що мають на меті визначити здебільшого з найменшими втратами української крови й енерґії по можливості в найкоротший час і найвідповіднішими засобами, — визвольний процес та його завершення — відновлення української незалежної держави. Саме з наведених мотивів іноді аж пересадної калькуляції, ті програми й концепції часто є абстрактні з штучними конструкціями, внаслідок чого їм бракує того, що є передумовою політики — реального ґрунту.

Тому до певних концепцій — новотворів слід ставитися із застереженням і критикою, які, між іншим, можуть становити собою логічну систему, давати низку розв'язок, полегшувати шляхи, але водночас залишатися нереальними, іноді й шкідливими, бо їх автори виходять із неправильних заложень.

Для більшости українців була й далі є дійсною теза, що наша визвольна боротьба — це всебічна національна революція проти поневолювача українського народу — Москви, а метою цієї боротьби є створення власної держави.

По суті ця сама мета просвічує і тим українським політичним чинникам, які висувають дещо ориґінальну концепцію, що її можна модифікувати: визвольна боротьба українського народу — це лише стадія усунення комуністичного режиму в наявній українській державі, передусім через включення в рямці протибольшевицької боротьби Заходу.

Маємо на увазі погляди на українську закордонну політику близьких до УНРади середовищ, головно кількох провідних діячів ОУН полк. А. Мельника (Д. Андрієвський, О. Бойдуник), паризького „Українського Слова" та спорадичні погляди висловлені в „Українських Вістях".*)

Д. Андрієвський стверджує, що в теперішній постановці української визвольної політики мають бути враховані два моменти:

а) наявність української держави у формі УРСР,

б) наявність соборности українського народу під УРСР.

Перше ствердження, оперте на певних ознаках державности УРСР (конституційна самостійність, визнання України через ОН), вимагає, за інж. Андрієвським, послідовно практичних висновків у постановці нашої закордонної політики: визнання, існування української держави, що в дальшому зумовлює потребу боротьби за зміну режиму, а практично, уподібнення української проблеми до проблеми сателітних країн.

Друге ствердження (соборність) вимагає настоювання на „СТАТУС КВО" по відношенню за західніх кордонів, цебто акцептування постанов ялтанської умови та акту 29. 6. 1945 р. (чехословацько-совєтський договір в справі Закарпатської України).

Виходячи з засади, що політично-правний стан України є подібний до стану сателітних країн, висувається таку концепцію українського визволення:

проблему визволення України належить включити до комплексу сателітних держав Середньої та Південно-Східньої Европи. Україну слід розглядати як невід'ємну частину Европи і тому необхідно прагнути до включення її до европейського руху, а то й Европейської Унії.

*) Інж. Дмитро Андрієвський, заступник голови Виконного Органу УНРади і уповноважений для спеціяльних доручень у закордонних справах, подав широке з'ясування і обґрунтування цієї концепції. Крім циклю статтей він виголосив на цю тему кілька доповідей, а дві з них на студентському форумі: в листопаді 1949 р. для мюнхенського студентства на тему:: „Українська проблема в сучасній міжнародній політиці" та 20-21. травня 1950 р. на річному з'їзді „Зарева" на тему: „Україна і національна революція". Коментуючи погляди Д. Андрієвського, опираємось в основному на тезах згаданих доповідей.

Д. Андрієвський послідовно не визнає тези, що Україна не може існувати без розчленування Росії на національні держави, як теж відкидає ставку на визвольні рухи поневолених підсовєтських народів, що підкреслюють особливо український революційний рух та АБН. „Ми можемо підтримувати ірреденту національних рухів окремих підсовєтських народів, але не робити з того політичної концепції", — таке його майже дослівно наведене твердження, яке в основному дискредитує ідею спільного фронту народів СССР. Критика концепції АБН з цього становища зводиться до двох моментів:

а) АБН зводить українську проблему до внутрішньо-совєтського комплексу,

б) АБН у своїй боротьбі висуває тільки негативні цілі (розвал Росії, революція), натомість не висуває позитивної розв'язки. (Якщо покликуватись на доповідь Д. Андрієвського, то він не назвав номінально АБН, але це недвозначно він і присутні розуміли).

Називаючи подібну постановку українського визволення певним „спрощенням", Д. Андрієвський уважає розв'язку усунення чужого режиму з України можливу шляхом інтервенції підчас війни (або і без війни, як ще й досі дехто сподівається розв'язати сателітну проблему). Революційного шляху визволення ця концепція не знає: вона наскрізь інтервенційно-дипломатична.

Це коротке схоплення, зокрема тієї частини поглядів, з якими не можна погодитися. Залишаючи на бік заквестіонований Д. Андрієвським принцип етнографізму в розмежуванні державних кордонів, нехтування якого сильно послаблює наші національно-державні аспірації, ми розглянемо критично по черзі інші його твердження.

Яке наше розуміння „державности" УРСР? УРСР **формально** є державою, але тільки в розумінні совєтського права і практики (так теж твердять совєтські дипломати про самостійність УРСР). Ані наявність окремої конституції, ані представництво УРСР в ОН не закривають одного факту: абсолютний брак суверенности влади УРСР. Фактичною владою в Україні не є український комуністичний уряд УРСР, але правління чужої держави — Росії, в руках якого у формі центральних совєтських державних органів перебуває повна влада. Суверенність влади (повна або часкова) може бути критерієм для визнання певної спільнотної організації державою. У випадку совєтських республік такої суверенности цілковито немає, хоч формально про суверенність згадується в конституціях СССР і УРСР.

Якщо глянути на зміст цієї псевдосуверенности УРСР в рямцях совєтської знерхньої держави, то слід визнати, що не лише фактично, а й юридично всі важливі державні функції перенесено на центральні органи в Москві. 14. ст. союзної конституції визначає компетенції Союзу в двадцять чотирьох пунктах, що на ділі охоплюють весь обсяг державної влади законодавства, юстиції і правління). Що залишається поза цим визначенням за нормальним державним правом, входить в компетенції звичайних адміністративних одиниць, а не „суверенних держав". Для наочного прикладу подамо кількісний стан міністерств. У 1948 р. в СССР було 36 загально-союзних, 23 союзно-республіканських (фактично теж центральних, які мають тільки „уповноважених" міністрів при республіканських урядах) і 5 республіканських міністерств. „Незалежно" УРСР керує такими галузями: місцева промисловість, комунальне господарство, місцеве сполучення, соціяльне забезпечення й освіта (без „вузів", які підлягають центральному урядові через т. зв. Комітет для Високого Шкільництва). Всі інші функції державної влади, передусім ті, що, згідно з твердженням більшости теориків державного права, характеристичні й необхідні для державного організму, як от і нормування міжнародніх відносин, національна оборона, творення й організація власного економічного життя (гроші, закордонна торгівля, транспорт, індустрія, тощо), власне громадянство, — всі ті міністерства належать до компетенцій СССР. Спираючись лише на цей один доказ, можна ствердити, що УРСР не лише не є окремим організмом з необхідними атрибутами держави, але з становища державної науки можна поставити під сумнів федеративний характер самого СССР, а в тому числі й становище УРСР, як складової держави Союзу. Що стосується міжнародньоправного становища, то між іншим, ясну ситуацію, що УРСР після згаданого не є жадним суб'єктом міжнародного права, ускладнює одна обставина, а са-

ме: членство УРСР в ОН та в деяких її складових організаціях. Цей факт, властиво, і є основним арґументом прихильників визнання УРСР державою. Статус членства України в Об'єднаних Націях опирається з міжнародного правного становища на хартії ОН, а з державно-правного на додатку до конституції УРСР з 1-го лютого 1944 р. про зв'язки союзних республік з іншими державами та про творення окремого союзно-республіканського комісаріяту (міністерства) зовнішніх справ. Ці два явища коментуємо так: створення союзно-республіканського міністерства закордонних справ УРСР, як теж „на папері" міністерства оборони, випливає не з суверенної волі УРСР, а на підставі конституції зверхньої держави — СССР. Навіть більше, нав'язування міжнародніх взаємин (цебто, закордонна політика УРСР), залежна і реґулюється повністю положенням зверхньої держави й її органами: по цій лінії за УРСР немає навіть мінімальних резервних прав. Зрозумілою мовою цей факт можна назвати де централізацією зовнішньої політики однієї держави СССР з певних причин (а вони добре відомі!).

Підметність УРСР в міжнародньому праві тільки на підставі її приналежности до ОН ще ніяк не може бути визнана. Безумовно, в рямцях ОН, на підставі статуту — Україна має рівне право з іншими членами, бере участь в діяльності, підписує окремі акти. Це означає, що на форумі ОН Україна виступає як партнер всіх інших суб'єктів міжнародного права. Одначе, ця обставина не дає їй ролі суб'єкта міжнародного права з тієї причини, що ОН — це тільки невеликий сектор міжнародного життя (хоч тепер досить важливий) поза ОН існує багато домен, актів, норм міжнародного права, в яких УРСР не бере участи. Підметнітсь міжнародного права УРСР може одержати тільки через визнання її такою, іншими суб'єктами-державами, що стається шляхом нав'язання безпосередніх дипломатичних контактів. Це досі не сталось і, як видно, Москва до цього не допускає.

Наші міркування, як з'ясовано вище, мали характер об'єктивного огляду проблеми, начебто для відповідного насвітлення питання ми не мали якогось суб'єктивного (українського) інтересу. Але, чи для українької політики є певні шанси визнання державою УРСР та, чи трактування нашої батьківщини в ситуації поневолення і політичної бездержавности не обтяжує нашої визвольної проблеми? Тут вже мусимо підійти до питання з українського становища, розглянути питання під кутом політики, якщо розуміємо політику, за популярним визначенням, як шукання і використання засобів з метою найкращої реалізації завдань певної організованої спільноти (а так сьогодні політику всі трактують).

Визнання УРСР українською державою **і використування** факту існування цієї псевдо-державности в політиці, краще кажучи, в політичній пропаганді, — дві відмінні речі. Визнавати УРСР державою (а на цьому настоює Дм. Андрієвський) — це значить звужувати українську визвольну боротьбу в площину боротьби проти комуністичного за демократичний чи якийсь інший режим. А так не є, бо наша боротьба — це не намагання повалити Мельнікова, Мануїльського, Корнійчука, Гречуху, Барановського, та комп., а боротьба **проти чужої державної потуги, Росії, яка поневолила Україну, окупувавши її насильно та знищивши** її державність в 1920 р. Концепція Дм. Андрієвського уподібнює українських самостійників, борців за власну державу до еспанської еміґрації, що незгідна з режимом Франка. Можливо, що для декого з сучасних політиків більше промовляє ідея зміни режиму у власній державі, одначе ми мусимо ставити українську проблему принципово на ширшу базу, що надає їй більш нормальну й політичну вагу: право кожного народу на державну самобутність, що на нашу думку, має більше значення ніж право на створення уряду, який відповідає волі народу. Твердження — УРСР — українська держава матиме і на внутрішньо-українському форумі не цілком позитивні наслідки: звуженням нашого визволення до протирежимної боротьби обезброюється націю на протиросійському відтинку (протиімперіялістичному), бо центр тяжіння переходить на протибольшевицький фронт. Між іншим, це вода на млин російським еміґрантам, різної фарби „імперсько-воспитаним" та імперсько-діючим групам.

Інша справа: **використовування в пропаганді**, а навіть в політичних форму-

люваннях нашої концепції **факту** позірної державности. Отже, треба використовувати не тільки арґумент, що окупант під певним тиском посередніх сил мусів піти на створення маріонеткового уряду й держави. До цього необхідно також додати, що український нарід навіть в очах ворога державноздатний, та що факт представництва УРСР в ОН актуалізує українську державну проблему в світі. Одначе і таку пропаґанду слід вести вміло, користуючись згаданим арґументом в такій формі, щоб перед чужим світом форми не були підмінені змістом, щоб українська проблема ясно спрецизована, як **визвольна боротьба поневоленого народу проти російського імперіялізму.**

Спеціяльно належить спинитись на концепції визвольного процесу України, що, її заступає (концепцію) Дм. Андрієвський. Вже спочатку треба ствердити, що вона не має нічого спільного з революційністю, як теж з підметним ставленням української проблеми, що приписує собі середовище Андрієвського. Існують два основні помилкові положення в згаданій концепції, тісно пов'язані між собою:

а) що Україна може визволитись в рямах загального европейського руху разом з рештою сателітниих країн, будучи східнім піл'єром цієї об'єднаної Европи;

б) що Україна може існувати самостійно (фактично сфедерованою з Европою) навіть при залишенні решти підсовєтських народів (цебто і решти Европи) в межах Росії.

Ідучи по лінії першого ствердження, настоюється на включенні української визвольної політики в акцію територіяльних концепцій шляхом утворення Українського Европейського Руху.

Не відкидаємо потреби зацікавлення цією проблемою, навіть дії на цьому відтинку збоку окремих людей української політики, одначе неправильно класти ставку на цей, ледве можливий фактор українського визволення. Европейський об'єднальний рух ще не став (і мабуть не стане!) для европейських народів метою в собі, тільки засобом в боротьбі проти большевизму. Проте для Д. Андрієвського та офіційної політики УНРади Европа є метою і поза нею розв'язки українського визволення, мабуть, немає. Якщо ідея Об'єднаної Европи справді було б концепцією майбутнього ладу, а не протиросійською коаліцією оборони, то й Україна повинна б знайти в ній своє місце. А якщо вона є (в очах більшости, а не окремих теоретиків-утопістів) тільки превентивним заходом до затримання напасника в його поході, то cui bono приймати за чисту монету цю ідею Україні, яку та ж сама „Европа" не приймає в своє коло.

Для України існує далеко ближча і органічніша проблема: це **ліквідація російсько-большевицької імперії** не для створення на руїнах СССР нового **евразійського творива, тільки самостійних національних держав,** що в свою чергу звільнить і решту европейських країн від небезпеки. В цьому випадку зайвими будуть всякі унії й об'єднані федерації. Коли ми закликаємо Захід до підтримки цієї концепції, то не з почуття просьби, милостині, а з метою переконати Захід про його власний інтерес.

Якщо вже говорити про певну спільність інтересів, то незалежно від европейськости України ми маємо далеко більше спільного з комплексом підсовєтських народів Европи й Азії. І тут ми хочемо повністю заперечити тезу Дм. Андрієвського, яку можна так модифікувати: не розділ Росії, а відірвання України. Це згубна постановка, яка не доведе до потрібної цілі взагалі точніше — може довести до короткотривалого усамостійнення України (не довше, як в 1917-20 рр.). Твердити, що Україна може існувати і за умов залишення імперіялістичної Росії (без України), значить, ставити будівлю держави на трясовинні, це значить не знати духу і розвоєвих тенденцій в історії російської імперії. Ґеополітичне положення України таке, що про тривку самостійність, розвій і ріст української держави не може бути мови без самостійних; Козакії, Грузії, Вірменії, Білорусі, Ідель-Уралу, Туркестану та Сибірської федерації; не може бути мови, якщо Росія не опинеться в етнографічних межах на своїй історичній території.

Звідси випливає висновок, що на цьому відтинку властива революційна дія (а не лише дипломатична діяльність) українських визвольних чинників, організація спільного фронту поневолених СССР народів, здобути для нього становища „третьої сили", окремої, але однозвучної до антибольшевицького За-

ходу, ставлення ясної антиімперіялістичної, а не антирежимної концепції. Це і є основними завданнями нашої політики.

Таке наставлення нашої закордонної (читай:визвольної) політики умотивовується не лише звичайним фактом змагання до самостійности, але політично-духовою місією і перспективами українського народу на Европейському Сході. Це — бути організатором і аванґардною силою у дощентному поваленні російської імперії та запровадженні соціяльно-політичного ладу, опертого на національному принципі, ідеї соціяльної справедливости та народовластя.

Таку визвольну концепцію заступає і реалізує воююча Україна та революційні чинники на еміґрації, оформлені в міжнаціональній формації АБН.

Хоч плятформа АБН досі не зустріла в деяких українських еміґраційних середовищах відкритого заперечення, все ж в окремих кругах її тихо нехтується й заперечується. Виступ Дм. Андрієвського і його погляди можна продемонструвати конкретними поступуваннями наших офіційних чиників. Українська суспільність ще не забула факту публичного відмежування себе від антибольшевицьких демонстрацій в 1949 р. Виконним Органом УНРади.

Меморіял до ОН в справі концтаборів, примусової праці і переслідувань в СССР, в поданні якого УНРада відограла досить поважну ролю, не включає поза Україною і Білоруссю ні однієї справді підсовєтської країни, що переживали вже 30 років поневолення. Під меморіялом бракує підписів політичних представників і центрів Козакії, Північного Кавказу, Грузії, Вірменії, Туркестану і ін. Хіба це визвольна політика? Чи може краще — спихання решти підсовєтських народів в російський еміґраційний єдинонеділимський котьолок (АЦОДНР, СБОНР).

І ще факт: де активне включення УНРади (поза теоретичними фразами) в творення й організацію фронту поневолених народів, в тому числі і сателітних країн? Але як про єдину і найважливішу розв'язку — включення України в Европейський Рух — говорилось і у відозві II-ої сесії УНРади і пишеться та говориться й досі, хоч осягів ще не видно. Не перечимо, а підкреслюємо щераз потребу робити і на цьому відтинку, але не слід ним замінити основне. Не слід власної української визвольної концепції підмінити чужою, в якій Україна покищо є п'ятим колесом. А якщо так дуже дорога нам справа Европи і Европейського Руху, то створивши й реалізуючи підметну українську та інших поневолених народів Росії визвольну політику, нам не треба буде оббивати страсбурзькі пороги в ролі прохачів, тільки сам Захід буде рахуватись з нами, як з партнером.

Такі наші критичні думки до концепції (не однієї доповіді!) визвольної політики, яку в нас реалізується певними „сконсолідованими" політичними середовищами і речники якої претендують на її генеральність для всієї еміґрації.*)

*

Політично-правничий бік проблеми УРСР заслуговує на ширший і більш науковий огляд. Автор статті працює над спеціяльною розвідкою: „Державно-правне і міжнародньо-правне становище УРСР", що буде опублікована в наступних виданнях ТУСМ-у. **Ред.**

---

*) Паризька газета „Українське Слово" за 27. XI. 49. помістила статтю п. Надтисянського: „інж. Андрієвський серед студентства", де про згадувану доповідь, між іншим, пишеться: „після доповіді розгорнулася, жвава дискусія. Зокрема треба підкреслити суттєві виступи д-ра Янова та п. В. Маркуся. Дискутанти в загальному погоджувалися з висуненими прелеґентом тезами, що свідчить про його знання ділянки своєї праці".

Наша стаття хай буде доказом про „погодження" з тезами інж. Андрієвського та доказом правильности інформації кореспондентів „У. С.". Наш виступ в дискусії був в дусі написаної статті.

Петро Карпенко-Криниця

Святість

Осяяна сонця промінням,
З руками в заломі грудей...
По гострім камінні,
Я бачу
Насупроти йде.
Молюся.
Це мати похила...
Не знаю звідкіль вона тут,
Та власну віддав би їй силу
В заміну
За болечі скрут.
Дорогою б ліг без вибоїн,
Щоб легше ступалось старій
З своєю,
Мов камінь, журбою
По долі дорозі гіркій!
О, мати мого Подніпров'я,
Розбитих боями шляхів!
Коли б і в могилу зійшов я
Для тебе б лишитись хотів —
Хоч костуром —
гілкою клена,
Пройнятою міццю тепла,
Щоб ти
Обіперлась об мене
І далі жила...
І жила.

Люди

У їхні я гримаю душі,
У їхній ґраніт лобів
І все ж
Я лиш короп на суші,
Якого
Лишив
Прилив.
В очах моїх горе народу,
Катованих тінь жива,
Проблема,
Історія Сходу
Для них...
І чужа й нова.
І кажуть мені найсвітліші
Джельтмени,
Що я у світ
На „сонце"
З мотикою вийшов
Фантаст і чудний піїт,
Що т р е б а рабів і холопів...
(О Господи, Боже мій)
Европа!
Европа!
Европо!!!
Невже ж я тобі
Чужий?

О. Лубська

Матері

Багато молитов шептала ти,
Ще більше сліз лила у безнадії,
Із жахом дивишся у полі на хрести,
(А рік за роком підповзає змієм).
О, пам'ятаю, як щоденно ти
Ставала на коліна перед образами,
І все просила, щоби Дух Святий
Снував волокна правди поміж нами.
Вже стільки літ пройшло у забуття,
Котрий же раз стаєш ти на коліна?
Дарує сивину із дня-на-день життя,
А ти рахуєш не літа — хвилини.
Я знаю, що й сьогоні, як завжди,
Ти станеш на коліна перед образами.
Молись, надійся і у гості жди,
Моя старенька, моя добра мамо!

Степан Любомирський

Пилипенко

Із збірки: Надходить суд

Уявіть собі півтора нещастя і будете мати образ Пилипенка. Та ще й Пилипенка! Таке ім'я якесь нешляхетне, просте і звичайне. Всі це знали і Пилипенко це знав. І від того його нещастя ще немов побільшилось. Коли привели його нарешті під суд, пишні однострої за суддівським столом з недовір'ям глянули на цю з'яву, що її підтримували енкаведисти, щоб вона не впала на долівку. Малий, згорблений, поломаний чоловічок — отаке це було, оте „Пилипенко". Судді дивилися в його акт обвинувачення і трясли головами. Там стояли самі чуда, якщо взяти до уваги постать цього Пилипенка. Він і партизанка..? Він і машинова пістоля? Він і ручна граната? І оборона до останнього набою?

Але раз написане, значить так і є. І без найменшого переконання судді вліпили Пилипенкові двадцять років каторжних, або як хочете „принудітельних" робіт в далеких районах СССР, згідно із таємним розпорядженням про доставу свіжої робочої сили до визначених таборів.

Присудили і махнули рукою.

— Виведіть його геть!

Сумнівно, чи оцей Пилипенко розумів, що з ним тут зробили. Він так і задивився в ґудзик свого конвоїра, як сорока в кість і так і пішов із залі. А судді поплювали в долоні, забіраючись до дальшої роботи. Багацько бо таких справ лежало на столі сьогодні. Неспокійно було в Україні і карай, не карай, завжди тобі непокірних повні ліси набереться. От, світова революція, червона зоря в поході, Париж, Вашінґтон, а тут тобі така колода при нозі, як Україна і до широкого лету крил розпустити не дає. То й звільнялась Москва як уміла від цієї колоди. І від такої тріски, як Пилипенко.

Але ж бо цей Пилипенко нам вдався! Якесь понуре, вперте й замкнене в собі сотворіння. Цілий вагон, цілий поїзд лементував, наслухуючи казахстанської музики залізних рейок, тільки Пилипенко сидів мовчки як мерлець. Він нікому нічого не говорив і до нього теж ніхто не звертався. Так день і ніч.

Як поїзд минав кордони України, Пилипенко прилип до заґратованого віконця і так стояв довго — довго. Ніхто не бачив його двох сліз. А навіть, коли б побачив, то хто в них повірив би!? Чи можна було відкрити у Пилипенка душу?

По тижневі приїхали. Худі, аж чорні. Голодні, спрагнені і перелякані. Приїхали у зовсім чужий край. Люди косоокі, країна безмежна і сумна, ріки ліниві і мутні, ліси, як чорні стіни. Сибір.

Всяко ще мучили цей транспорт, поки відділили чоловіків від жінок, відібрали дітей у зрозпачених матерів, відігнали сестер від братів. Ріки прибули від сліз, але в цих ріках і кров зникає серед намулу. Тут таке життя, що хоч і плач до смерти — ніхто не почує.

Пилипенко був до всього байдужий. Слухав і робив, що йому казали. Опинився з великою групою в такому таборі, що хоч гинь, а сухого місця не знайдеш. І бараки, і магазини, і пости по кістки у болотистій воді. Це ж весна тепер, повінь, рахувати. Сибір має різні сторінки, але болотнистих найбільше. Ніхто так байдуже не чалапав по цьому болоті, як Пилипенко. І ніхто так точно і покірно не виконував усіх наказів, як він. Він один неначе зрісся із тим болотом і неначе воно йому рідне було. Як він з любов'ю ставив свою босу ногу між чорні п'явки, що звивались у цій рідині як в окропі, як він просто побожно сідав у те болото, коли давали гарячу, ріденьку зупу раз на день. Його стали поволі подивляти. Його недооцінювали перед тим. Він був людиною якраз і з цього болота і він тут був у себе дома. Йому заздрили його витривалости і його сил. Йому завидували його спокою і його байдужости. Інші вішались і топились, не могли проміняти у душі сонячної України на оцей багнистий край, не могли погодитись із страшною зміною. Тільки Пилипенко вмів.

Раз серед ночі, у бараці, Пилипенко неначе цілу ніч молився. Молився і його сусід. Інші дрімали важко, думаючи, що сплять. Молитва двох тих диваків була довга і після неї Пилипенко неначе ще більше спокірнів і ще більше працював за наказами вартових. Ніхто не запримітив, що одним із двох втікачів, що втекли дві ночі опісля, був в'язень, що разом із Пилипенком так твердо шептав цілу ніч молитви. Далеко втекли, думаєте? Вже до полудня вартові тріюмфально принесли драну свиту знад багонного бездоння — одинокий слід по втікачах. О, звідси не втекти нікому.

Пилипенко став скоро на цих теренах незаступимим. На нього звернули увагу, йому доручили нарешті розносити вартовим харчі по віддалених постах і Пилипенко розносив покірно і вірно, як пес. Ніколи нічого він не вкрав із них і за те йому часом кидали недоїдки. Потім йому додали ще пошту. Невелика вона була і три рази перецензурована, але все ж таки коли Пилипенко з'являвся на овиді, у в'язнів живіше бились серця крихіткою надії. Може лист із дому...? Три поштарі вже потонули в отих болотах, четвертого вовки загризли, за Пилипенка однак ніхто не мав страху. Можливо, що він загриз би вовка? Хто його знає. Міряючи вшир і впоперек багонні околиці, він навіть посвистував часом. Вовки тікали від нього, як від характерника і ніколи не пропало ніщо, що доручено перенести Пилипенкові. Пости на своїх, побудованих на воді вежах, між лісами, потоками й багнами, вітали його здалека вигуками радости, бо він приносив їм харч. В'язні втішались листами, хоч їх так мало було на цю всю велику республіку...

В цих болотах Москва шукала золота. Відгребувала його руками українських чоловіків і жінок і коли часом закостенілі руки відгребували замість золота трупа з попереднього транспорту, конвоїр, взутий у ґумові високі чоботи широко реготався.

— Не бойсь, не риба, не зїсть!

Від ранку до пізнього вечора дівчата гнули плечі додолу і відрами носили болото до полокалень, щоб там, десь не десь засвітилось зеренце золота. Більше було в цій воді крови і сліз, як дорогоцінного металу, але Москва шукала тільки золота.

Поміж тим всім горем чалапали босі ноги Пилипенка, що розносив пошту та харчі, запаковані у непромокальні паперці. Ліси, багна, потоки стали йому наче рідні. Він знав вже кожний кущик по двох місцях. Заходив він над велику ріку, що замикала райони таборів від півдня і відмежувала їх від всього світу. Над рікою приставав часами і думав. Може про карпатський, свіжий ліс, може про Дніпро. Бог його знає.

Після втечі двох в'язнів було трохи тихо. Аж одного дня зірвалась над таборами буря. З хмар впали водяні зливи, громи били у багна, як гармати у ворога. Люди стовпились разом, наче вівці, виставляючи на дощ погнуті хребти. В одну таку громаду десь вдарив грім. Одинадцять дівчат заснуло спокійно і без мук. Їх так і залишили в болоті. Де буря зловила Пилипенка — ніхто не знав. Але з харчів, що їх він носив, ніщо не пропало, коли він вечором приголосився до збірки. Не дораховувались цього дня тридцять сім в'язнів, але хто там знав, куди вони поділись? Потонули, це ясно. Тимбільше, що вартові не найшли по них ні сліду, а буря перемінила багна в чисте море.

Тиждень треба було чекати у бараках, щоб води зійшли трохи рікою вниз. Потім праця почалася наново. Пилипенко авансував все вище і вище. Йому дозволяли замітати начальственний барак, коли приходив із району. Московським панам до вподоби стала особа Пилипенка. Вона так різко відрізнялась від їхніх годованих пик, що й не треба було кращого і яркішого доказу за „культурну вищість старшого брата". Пилипенко був живим доказом і вони йому це часто і ласкаво нагадували, копаючи його в зад та б'ючи по голові. А Пилипенко з покорою собаки сприймав ці вияви панської щирости, і йому з тим було добре.

Одного дня на початку сибірського літа прийшов новий транспорт. Його попередила, як звичайно, телеграма і всі вартові заворушились. Це був транспорт

самого здорового молодняка. І на Пилипенка впали з тої нагоди крихти совєтської ласки.

— Севодня не пайдьош по району. Поможеш розводити хахробів по баракам...!

І Пилипенко помагав. Транспорт прийшов, зголошуючи двадцять один мертвих і вісімдесят вмираючих. Все із голоду та браку води. Транспорт довго вистоював по станціях, бо дорогу заняли транспорти у Китай. Зі зброєю.

Другого дня із поштою завітав Пилипенко до жіночого табору. Вчора сюди приділили із транспорту стотридцять жінок. Всіх із України.

І там зустріла Пилипенка пригода. Все, що вибивається понад рівень одноманітности, називається пригодою. Ще до того, коли вона має великі, фіялкові очі, наче два гірські озерця серед бліденького, виснаженого до краю довгим транспортом личка. В очах тих таїлось багато, може і тиха надія?

— Мені казали... ви пошту носите... правда?

Пилипенко похилився, щоб підкачати вище ногавицю драних штанів.

— Правда.

— Бог і Україна... — сказало на те дівча тихо.

Неначе віддих полекші злетів із слабих грудей дівчини. Фіялки в очах загорілись на мить.

— Найдіть його... Степана Криленка... не забудьте... Скажіть... Галя здорова... все гаразд... Нехай Бог береже вас і його...

Підозріло вже вдруге глянув міліціонер.

— Ей... ти! Пашол вон, сукін син! — і наблизився.

Боязко, покірно оглянувся Пилипенко і вхопивши торбу із харчами пішов своєю дорогою. Чого вже не бачили ці жіночі табори! Смерть не відходила від них. Не могла залишити ні на хвилину, бо тут завжди чекала її робота. Але й гірші речі від смерти насіли невиносними пакостями на свідомість засланих. Днями копали золото і голодували до нестями. Вечорами приходили вартові, вибирали кращих і молодших і вели із собою. І ці йшли...

Йшли, бо кусок хліба часом дорожчий від здоров'я і від жіночої чести. Мало хто опірався. А коли й так... того вели трохи дальше, а там... такі глибокі багна... Москва шукала тут золота для світової революції і перед такою ціллю життя засланих не було жодною проблемою...

— Я ще не найшов його. Важко, бо пильнують їх... Та ви не журіться. Я найду певно. А ви... не йдіть за хлібом вечорами... Шкода вас.

Кожне слово могло коштувати Пилипенкові життя. І за кожним словом він чув гарячий укол розпеченої кулі в плече. Міліціонерів же багато і очі в них є. Поштар має до виконання точно означену роботу і ніхто не може знати яке око дивиться із віддалі на нього.

Наступного дня був алярм. Вночі втекло шість засланців. Патрулі побігли у всі сторони із собаками, бо засланці були дорогоцінні. Молоді і здорові. Та що там. Багна мають свої тайни. Собаки не могли найти у них слідів, а втікачі не могли із них вийти нікуди. І коли одна стежа найшла рештки шмат, що плавали по чорній глибині у місці, де кінчається така сліпа стежка, ствердженo, що втікачі далеко не відійшли. Табори були чудово положені. Найти із них дорогу без вживання визначених шляхів було неможливо. А на прокладених стежках і шляхах стояли вартові із машиновими пістолями. Совєтському урядові остаточно байдуже, втопився втікач чи ні. Важне, щоб „справедливість" не зазнала шкоди.

Коли по всіх таборах оголосили про страшну смерть нових утікачів, всі звісили сумно голови. Смерть мала тут обильне жниво і без того. Сумно звісив голову і Пилипенко. Хто із тих людей колинебудь побачить свій край..?

Аж після п'яти довгих, довгих днів найшов Пилипенко Степана Криленка. На його вид в очах Пилипенка аж подив зродився. Хлопець це був як дубчак. Високий, прямий, вродливий на обличчі, яке хоч і заросле чорним волосом, не втрачало свого молодечого чару. Пів року цієї каторги знищить його до непізнання, але сьогодні він ще ходив просто і не гнув хребта перед долею, що руками Москви кинула його тут, вирвавши із кола рідних, викинувши із високої школи, що на ній він учився...

Однак щойно пізніше зміг Пилипенко заговорити до Криленка слово.

— Криленко... працюй... не відвертай голови... уважай.

В'язень на мент немов здеревів. Потім його руки знов з відром занурились у рідке болото, шукаючи золота...

— Говори чоловіче... Не знаю, хто ти, але говори.

— Не треба тобі знати... Галя здорова... Все гаразд...

Знов здригнувся в'язень. Вартовий зараз повернувся туди головою.

— Здорови її... Кажи... день і ніч думаю про неї...

— Скажу. А ти... бережи сили. На небі є ще Бог.

— Смішне... Звідсіля не втечеш... Ось чув вчора, як ці...

— Бог ще є на небі.

І Пилипенко пішов дальше, розносячи вартовим харч у непромокальних торбинках. Сержант Маслов дав йому сьогодні ласкаво кусень недоїдженого сухаря і шматок сушеної риби. Пилипенко мало до землі не похилився із подякою і зате його ласкаво копнули нижче спини.

— Гоняй, псубрат. Робота не жде!

Коли перед вечором жіночий табір „Б" 12 віддавав найдене за дня золото дрібними кількостями, поставав завжди гамір. Одних поганяли, інші самі спішились, всіх разом били нагайками, щоб скоріше йшло. Пилипенко завжди мірив у таку хвилинку.

— Я бачив Криленка... Здоровив вас... Думає про вас день і ніч.

Фіялки у багонній пустелі досить рідке явище, ще до того, коли вони так сумно глядять на понурий світ. Пилипенко злякався їх виду. Там був такий безмежний жаль, тихий смуток і резиґнація із всього, що живе, що йому аж мороз перейшов по спині.

— Які ви добрі... Який він добрий... Але я не витримаю вже довго. Інші міцніші... Я не можу... Цілий день у воді... п'явки так кусають... Мені хочеться покластись у цю брудну воду і не вставати більше... Скажіть йому... нехай забуде... Все скінчилось... Ми не для життя вже... Своє ми краєві віддали... Тепер нам час відійти... Цього жодна людина не перенесе. Інші ходять вечорами... за хлібом. За салом... а я..? Я не хочу! Не хочу..! Волію вмерти в болоті.

— Тссс...

Пилипенко витягнув свій сухар і шматок риби.

— Беріть — наказав так гостро, що аж страх збудився в дівочих очах. Цей голос ніяк не пасував до бідної, поломаної постаті. А вже блиск цих очей, схованих вічно над землею потряс дівчиною. І вона ще довго дивилась за згорбленою постаттю дивного листоноші... А коли нагадала, що у неї у руці сухар і риба і захотіла віддати йому, він вже був далеко.

Під час збірки кілька днів пізніше Пилипенко зміг наблизитися до Криленка.

— Галя здорова. Вона не подається. Вона вірить у вас і в Бога.

— Дякую вам, добрий чоловіче. Здоровіть її. Не кажіть, що зі мною. Та я не витримаю того пекла... По пояс у воді вчора працювали. Ціле тіло пече як вогнем... Ці п'явки, комахи, гаддя всяке... як можна витримати хоч місяць...? Нас на смерть прислали, це ясно!

Пилипенко сверлував його очима. Сверлував аж до болю. Дивні очі були у цього поштаря.

— Галя вірить у вас... вірить, що ви її врятуєте, ви розумієте?

І пішов геть.

Страшні дні змінювались ще страшнішими ночами, а їм на зміну приходили знов мученичі дні. І так тягнулось, здавалось, в безконечність. Або до смерти. А чи не однаково? Поштар ходив і розносив пошту. Хто дістав листа, мусів відповідати. Під тиктат і нагайку з олив'яними кульками на кінчиках.

„Мені добре, працюю по професії, здорово і добре виглядаю. Журюсь тільки чи зможеш ти буряки підгорнути на час...?"

„Працюю на фабриці. Їсти маю доволі. Шкода що не вільно додому посилати. Вчора слухали концерту бандуристів із Києва. Чудово грали".

І в'язні писали такі листи додому. Писали і вмирали у болотах золотодайного поріччя.

Знов був алярм. Знов втекли три в'язні. Тим разом начальство скаженіло. Втікачі були видно добре підготовані, бо втікаючи вкрали із вартівні кріса і пачку набоїв. З того дня жодного засланця не допустили до спрятування у казармах вартових. Але і тим втікачам не пощастило. Їхні сліди кінчались у багнах. Бездонна глибінь масного болота поховала їх навіки разом із вкраденим крісом.

Вартові сміялись над в'язнями.

— Куда пайдьош...? Там смєрть...! Так лучче уж здєсь, сукін син...!

Вечором одного дня зігнали шість таборів на болотняному полі. П'ять тисяч людей стояло в чотирикутнику і дивились мовчки на себе і землю. Лиш дві пари очей шукали себе. І коли віднайшлись, на мент між ними наче сонце спалахнуло. Та це був тільки момент. І воно скоро, немов застиджене погасло....

— За те, що кинувся на вартового, буде покараний смертю Василь Іванович Ломачевський...! — проголошено вирок таборового начальства.

Понад сценерією, що могла вбити рештки людського у людях і застидати хижаків із лісу, дивились на себе дві пари очей... І так само, так і вони завдавши собі питання, що легше, вмерти в болоті, чи вмерти так, як судилось цьому студентові із Західньої...? Його роздягли до нага, поклали на землю і стали місити чобітьми. Вартові у ґімнастьорках, при повній зброї, у кашкетах, що на них яснів герб їхньої влади, розганялись і з радісним вереском скакали чобітьми на живіт і груди лежачого. П'ять тисяч невільників чули жахливі, глухі стогони, що давились у болоті, хляскіт ламаних ребер, нарешті несамовитий крик торощеного обличчя роздираного залізними підковами. Вартові ховзались по криваво-м'ясній масі, що у судорогах корчилась у болоті, а видовище тривало пів години. Після того жертва вже не жила, бо й зрештою годі було там впізнати, де було тіло, а де болото..

Начальство подало до відома, що кожного таке чекає, хто хочби подумати смів, щоб покірно і спокійно не відбувати своєї кари для блага Совєтського Союзу. Всі тільки голови похнюпили. Яке це життя і що воно варте?

Прийшов такий день, що Галя не піднесла вже на Пилипенка очей.

— Я не витримаю вже... Мене вчора били за те... що я не хотіла йти до них...Мені видають тільки пів порції... Пощо мені мучитись? Пощо? Скажіть Степанові.., нехай забуде. Може хтось помолиться за мене колись...

Пилипенко крадькома подав їй цілий, великий сухар. Відмахувалась, як від зради.

— Не хочу...! Не хочу! Мої товаришки теж не їдять нічого. І я не можу...! Ми всі голодні! Нас всіх голодом морять... щоб нас зломити...! Я не хочу нічого! Не хочу жити тут більше!

— Ні, ви мусите жити! Хочете, щоб через вас згинув молодий чоловік, повний сили і віри? Він вірить у вас!

І блиснувши очима пішов геть Пилипенко, може ще більше скорчений, як звичайно.

І так ходив він неначе від Анни до Каяфи і тільки він один знав, що йому приходиться робити із своїми нервами серед цього більш дантейського пекла.

— Ви бачили, що зробили з Ломачевським? Має мене це саме чекати, коли в розпуці сягну до горла вартовому...? Краще кинутись у болото. — І я зроблю це. Я чую, що ця хвилина вже від мене недалеко. Мені казали сьогодні писати листа додому.. І били нагаєм за те, що я не хотів писати...! Що мені тут добре! І що я вийду інженером. І це я писав до моєї рідної матері...!

Пилипенко безупинно дивився в очі Криленка.

— Вам не стидно, що Галя міцніше це все переносить, як ви мужчина...?!

Понуро відповідав в'язень.

— Я їй не поможу... І вона загине. З цього пекла ніхто не врятується.

— Хто не хоче, той не врятується.

Здивованими очима супроваджував Пилипенка в'язень і якесь зернятко в оцю хвилину пустило корінці у зрозпачене серце. Лиш якого часу треба, щоб слабенька надія виросла у сильну постанову...? Чи так багато часу мають ще

виснажені сили? Чи так довго витримає Галя дівчина із фіялковими очима? Для неї ця каторга сто разів страшніша, як для здорового чоловіка. Вона ж жінка, дівча ніжне і крихке, створене до чогось іншого, як до шукання большевицького золота по пояс у воді і багнах, де п'явки ссуть рештки крови із нещасних.

Листар Пилипенко ходив поміж таборами і понуро вдивлявся в землю. Це йому мабуть так з роду було дане, але Бог тільки знав, чого він такий завжди понурий. Одного дня він вирішив, що зеренце повинно було вже у здоровій душі розвинутись.

І тоді впало слово.

— Тікати.

— Але як...? — занепокоївся в'язень, відгортаючи заріст від уст.

— Це вже добре, якщо ти не питаєш пощо. А як, будь спокійний. Бог тобі допоможе.

Два дні пізніше Пилипенко був у Галі.

Криленко вас здоровив... Вірте у нього. Він вам допоможе. Це сильна людина. Не спіть цієї ночі... якщо буде збиратись на бурю... чуєте, Галю?

Вона для нього це зробила, що кивнула притакуючи головою. Вона вже не мала жодних надій і жодних плянів.

Пилипенко знав, що вона зробить так, як він її просив, хоч би сон зі смертю за руки взявся біля неї. І може тому він так сьогодні гостро ходив, аж води брискали на бік під його ногами. Розносив харчі вірно, як пес. Хижими, голодними очима він вдивлявся в зміст тих пачок, зміст, що міг його зробити хоч на один день ситим. Та він ніколи не рухав їх. Ніколи не зробив чогось, що могло викликати невдоволення начальства. Хоч десь у надрах його душі родився вже не бунт, а відчайний крик потоптаних силою елементів гордого, людського „я". І тільки часами, серед болот, що на них людини, як оком сягнути не побачиш, посмів Пилипенко приставати, підноситись на ввесь ріст і простувати плечі, що на них спочивала чуйна і уважна голова. Сіре, олив'яне небо не могло в такі хвилини придавити його зриву і він викликав на вузькі, сухі уста сховані серед жмутків старого заросту усміх гордощів і неначе прихованої погрози.

Лиш під чиєю адресою...?

Таким його начальство ніколи не бачило. І добре було.

Втекти з табору не було важко. Вартові навіть цього так не пильнували. Але перейти болота було неможливо, якщо не знати дороги. А дороги не знав ніхто такої, щоб на ній не стояли вартові.

Цієї ночі Галя гарячкувала. Вона не розумілась на тутешній погоді, вона не знала чи буде буря. Але все її єство дрижало нервово на кожний шелест, що його уява змалювала до величин страшного чину. Вона старалась себе опанувати, але дарма. На це у неї не було вже достатніх кількостей енерґії. Десь далеко загриміло, але у гарячковий стан Галі ці враження не пробивались. Коли в темряві щось доторкнулось її ноги, вона мало що не заверещала з переляку.

— Ссс... — роздалось ледви чутно.

Якась рука потягла її за собою, Галя зійшла зі соломи, як могла найтихіше і за цією рукою пішла, дрижачи на всьому тілі. Двері бараку були відхилені. Холодний подув ночі війнув на Галю і примусив міцніше задрижати.

— Одягніть це... — рука подала їй свитку. І проковтніть це... Це хініна.

— Куди ви мене ведете...!

— До волі. Вас потрібно на іншому місці.

Під старими, дротяними засіками, що околювали табір, не важко було пролізти. І скоро перед Галею розгорнулась глибока темрява далеких болот із дивними, синенькими світлами, із жахом невідомого майбутнього, із притаєною страшною смертю у клеїстому бездонні. Вдень хоча видно багна, вночі не видно нічого. Може вже оцей крок веде в безодню...?

Галя міцніше вхопилась за руку свого провідника. А він стояв хвилинку, наслухуючи далекого гуркоту, що котився понуро по небі.

— Через дві години надійде буря і до нас...

Ані одна зірка не вихилялась ізза хмар. Над багнами ліниво плили гнійні

задухи, колихаючи далекими світельцями як духами тих, що тут пропали...

— Я боюсь — шепнула Галя до себе. Але голосно цього не сказала. Застидалась.

Ґрунт часто-густо подавався під ногами і здавалось, що ось, ось попадеш у безодню, але рука, що вела її тудою, тримала її міцно і певно. По півгодинній дорозі ґрунт став твердший.

— Не кричіть тільки — озвався шепіт скептицизму і недовір'я до вияву жіночих почувань. Галя не розуміла до чого ця осторога, але в цій самій хвилині вони прямо зударились у темряві із цілою групою людей. Галя не могла їх порахувати, вона і немала на те сили ні охоти. Хтось інший зловив її за руку.

— Галю... це я, Степан!

Світ закрутився і вогники заскакали довкола на багнах. Дівчина тряслась, як в лихоманці.

Попереду залунав тихий шепіт.

— Пора в дорогу! Подати собі руки!

Дівча взяли в середину. Вона могла йти заплющивши очі і вона так і зробила. Похід просувався мовчки, всі трималися взаємно за руки, бо стежка знов стала хитка й непевна. Босі ноги відчували добре, як за кожним кроком підпливала вода. Здалека наближалась буря, довгими громами попереджаючи про своє прибуття. Кілька разів похід задержувався, Пилипенко мусів у темряві відшукувати шлях, і нарешті, довго вже після півночі перед нічними мандрівниками засріблилась слабо широка лента тихої води.

— Ріка...! Увага!

Похід затримався. Пилипенко проходив вздовж лінії.

— Криленко... ходи зо мною... Ми мусимо взяти човен. Не лякаєшся...?

Темрява спершу завагалась. І перемогла себе. Криленко пішов.

Всі інші приникли при березі, при самій землі. Вода плила внизу під ними тихенько, без найменшого плюскоту. Довкола панувала гнітюча тишина важкої, насиченої баговинним смородом ночі. Серце у Галі билось так, що інші могли чути його нерівномірні удари. Вона лякалась не тільки за себе...

Нагло десь у цю темряву пірнув короткий, неприємний звук придушеного харчання... Потім щось впало важко на землю. І знову стало тихо. Далеко зродився знов грім...

— Ходім всі! — надійшла тінь.

Зі страхом із цікавістю гляділи всі на щось довге, що лежало на землі. Пилипенко стояв збоку.

— Роздягніть його скоро! Раз-два! Криленко, ти одягнеш його однострій, може ще придатись. А тепер слухайте всі уважно! Перепливете ріку і затопите човен. Ідіть прямо на південь, шануйте амуніцію, годуйтесь ягодами і рибами. На п'ятий або шостий день дійдете до річки, що має червону воду. Це від заліза. Не пийте багато. Підете горі нею ще зо два дні, найдете над лівим берегом кріслатого дуба, розбитого громом. Мені про це тільки сказали. Там починається воля. Там чекайте на зв'язок. А тепер в човен і в дорогу...!

Галя рвонулась до нього.

— Ви не їдете...! Це неможливо! Ходіть із нами! Вас тут уб'ють! Ходіть геть звідсіля...!

Це була хвилина, коли Пилипенко міг розпростати свої плечі і гордо дивитися на світ, хоч темрява скривала перед очима втікачів ці переміни у їхнього провідника.

— Не вас перших проводжу у цю дорогу. Мені ще не вільно. Моя служба ще тут. Ідіть з Богом і віри не втрачайте... ніколи! Бо Бог є ще на небі...! — залунало значуче і дві тіні зрозуміли тут найбільше.

Галя не могла подавити сліз. Вона заливалась ними неначе із відпруження навіть тоді, коли вже беріг і з ним темна постать Пилипенка зникла у темряві. Їй здавалось, що бачить осяяну таємним блеском його постать і жаль за його злидні давив їй серце важче, як вона могла цього сподіватися.

Труп вартового скотився в воду і потонув безшелесно. Невидна рука позбирала шматки, що їх залишив Криленко і порозкидала по багнах в поворотній

дорозі. Буря була вже дуже близько і блискавки стали розтинати вже темряву. Тінь поспішала.

— За годину буде пекло. І цим разом вони нікого не зловлять. Бог добрий.

*

Радіоапарат тихенько передавав із віддаленого місця ніжні знаки. Тік-так-тік-тік-так... Виростали під рукою радиста знаки на папері. Другий розшифровував далеке послання неначе з почестю перед маленькими значками, що перебігли тисячі кілометрів дороги, щоб трапити до рідного краю.

Три інші голови уважно слідкували за кожним рухом радистів.

— ... „нам вдалось захопити амуніційну базу противника в У... Наша група стодвадцять чоловік... Зв'язок із Алтаєм наладнаний... Зв'язкового на південь послано... Чекаємо інструкцій... Слава Україні..."

Три голови глянули на себе. В очах було видно зворушення, що його переживали три серця, три душі у цьому підземеллі.

— І ви кажете Пилипенкові надати хрест заслуги? Для таких нема в нас ще відзначень. Тільки Бог може оцінити такі заслуги. Він пішов туди добровільно...

С. Хрін

Поклін тобі старенька мати

Друзі мої вояки заснули. Понуро світить каганець, тихо порається дижурний.

Залякано з тунелю виглядає ніч.

До мене в гості прилітають мої безжурні дитячі, а потім юні, крилаті роки. Перед моїми очима образ тої, хто виховала мене і вже зараня гартувала духа, приготовляючи мене в далеку, тривожну тверду дорогу. Образ моєї найдорожчої старенької матері.

Згадую. Ранніми ранками казала бігти прямо до криниці митися холодною водою, вправляти вчитися, а відтак, поснідавши, йти до школи. Постіль моя була проста, вояцька: один коц, а під головою невеличка подущинка.

Коли прийшли ферії — Ти казала мені йти на прогульки в Карпати, відвідати Маківку, Ключ. Ти казала мені вступити до таємного Пласту, до 37 Куреня ім. полк. Вітовського. Я слухав Тебе і пластове життя. мандрівки — виховували мене. Ти виправляла мене прибірати могили вояків УГА, казала носити їсти політв'язням під тюрму і в Різдво йти до них з колядою над Млинівку. Ще сьогодні живе білий крук між учасниками нашої революційної боротьби під Польщею — д. Максим, якому через два роки я щоденно носив харчі до тюрми.

Скінчивши середню школу, не йду шукати державної посади, а стаю тіло-виховним інструктором в „Соколі". Ходив я далекі прогульки по Поділлі, Посянні і Лемківщині. З своїм незабутнім другом О. Б. пливемо каяком долі Дністром. Вже тоді я полюбив псевдо „Хрін". За мою виховно-національну працю в „Соколі" — опинююся в польській тюрмі, опісля в Березі Картузькій. Приходить зміна окупантів і знову гестапівська тюрма.

Цей час — останні Твої 15 років життя — Ти провела в болю й тривозі. Безліч ворожих розшуків і трусів в нашій хаті. В цей час завжди хтось з Твоїх синів в тюрмі і Ти своїм материнським серцем дрожала за їхнє життя.

Востаннє я бачив Тебе, моя старенька мамо, весною 1944 р. Перед відходом в підпілля я прийшов до Тебе ще раз, щоб Ти, як колись благословила мене. Але в хаті не застав я нікого. Всі були, але моїх рідних не було. Недалеко вже гриміли фронтові гармати і я написав лише записку:

„Я був у Вас, прийшов попращатися, але нікого не застав. Відходжу туди, куди кличе Україна. Благословіть, пращайте і не забувайте!

Ваш син
Стефко.

Я почав боротьбу як звичайний стрілець. Боровся з німцями, большевиками, білими і червоними поляками, з червоними чехами і словаками. Став командантом спеціяльного від-

ділу СБ, чотовим УПА. опісля сотенним і вкінці командиром відтинку.

Ввесь час моєї боротьби в моїй пам'яті збереглася картина, коли моя найдорожча мама піднімала мене 4-річного до вікна, через яке я бачив кількасот селян, озброєних в рушниці, коси і сокири, що під проводом мого батька йшли 1918 р. займати К.

*

Завтра день св. Степана. Мої стрільці схочуть завтра скласти мені побажання. І пригадується мені, як в 1945 році на „Ропі" мої дорогі Островерх, Бистрий, Яр, Зоряний та інші — разом із місцевими селянами йдуть складати мені побажання.

В 1946 р. в с. Суровиці на Лемківщині, пор. Вітер, хор. Омелько, пор. Софрон, сотенний виховник Цяпка, пор. Боксер, бунч. Приспів — привели циганську музику в хвилині, коли я спав на долівці, на соломі в селянській хаті. Точно о 12 год. вночі будять мене чарівні тони циганських мельодій. Пор. Вітер грає на гармонії, а з двох сот грудей гомонить грімке „Многая літа".

В 1947 р., коли я спав в снігу біля вогнища в Лупківському лісі, стрільці зв'язали мені соломою руки й ноги й піднімаючи догори співали „Многая літа", та кричали: „Сьогодні Ви до нас належите, Ми Ваш командир. Жадаємо викупу". Та чи міг я дати викуп, коли ми виснажені погонею й боями, сиділи біля печеної бараболі? Вони самі зв'язали, але й самі викупили.

Годину перед світанком я зірвався на рівні ноги, почувши в бункрі рух. Це віст. Тетяна варила вареники. А що на дворі топився сніг, в бункрі текло і всі вареники поприлипали до дошки. Стрільці кинулися помагати їй і це мене збудило. Виходжу з бункру, щоб перейтися біля яличок. Коли я вернувся, всі стояли вже в ряді і на мою появу проспівали „Многая літа" та склали побажання. Коли я почав дякувати кинулись, зв'язали і лише, коли я обіцяв викуп, мене розв'язали. Хор. Мирон прочитав вірш, присвячений мені, якого сам був автором. Після всіх цих церемоній, все наше братство сіло до обіду. Було весело. гомоніли пісні, падали жарти. Почалися змагання між бойками й лемками, хто кращу пісню заспіає. До першої групи-лемків належали: віст. Тетяна і ст. віст. Рибалка, а до другої: ст. віст. Байдак, віст. Вихор і віст. Спартак.

(Передруковано з книжки командира УПА Степана Хріна „Зимою в Бункрі". — Вид. „До Зброї 1950).

О. Лубська

* *
*

Зараз в Україні тихне надвечір'я,
Я туди душею лину недарма, —
У дніпровій сині мерехтять сузір'я
Берегом сріблястий стелеться туман.
Зараз в Україні тихне надвечір'я.
Над степами тихне пісня жайворонка,
Котиться-чарує пісня солов'я,
Вабить зір небесна синява глибока.
Як над степом тихне пісня жайворонка.
Хоч роки минули, й досі чую я,
Я до Тебе лину в тихе надвечір'я,
Краю мій далекий, раю мій святий;
Коли зійдуть квіти — зоряні надії,
Коли зірвеш пута і воскресниш Ти,
Краю мій далекий, раю мій святий?

Ол. Гор.

Наукове Товариство ім. Шевченка

(Огляд діяльности на еміґрації нашої найстаршої наукової установи)

В сьогоднішній час праці української еміґрації для визвольної справи власного народу, у час методів війни не тільки матеріяльною зброєю, але й війни, керованої у державних народів „трестом мізків", у час, коли на Заході панують певні закорінені під впливом нашої „добросусідської" довголітньої пропаґанди погляди на східньо-европейські відносини, у той час справді вдвоє зростає вага й завдання української вільної науки, яка має змогу безпосередньо впливати на відповідні чужинецькі круги та працювати серед них.

Тотальний бо наступ на всі ділянки українського життя зі сторони большевицького окупанта вимагає такої ж тотальної оборони. Оборони на всіх відтинках і всіма можливими засобами.

Успішно ж недоліки й занедбання нашої пропаґанди серед чужинців у минулому можна направити тільки при помочі арґументів, обґрунтованих науково. Без такого підпертя одна тільки пропаґанда залишатиметься мало, а то й безуспішною. Зрештою, те, чим проти нас воюють наші сусіди, спирається теж на різні „наукові" виводи. І з того погляду українські науковці, співпрацюючи посередньо з українським політичним світом, можуть віддати йому неоціненну прислугу, опрацьовуючи для нього окремі питання з українознавства та тим, поглиблюючи і його працю. Це те, так сказати б, специфічне української науки в сьогоднішніх обставинах. Але ним завдання її не вичерпуються. Як зважимо, що проводжена на Україні зараз українською мовою наукова праця в усіх ділянках на замовлення під диктат совєтської Москви, не опрацьовує об'єктивно певних проблем, в яких Москва заінтересована, то стане нам ясною сугубо важлива роля й завдання науки, яка ті питання може опрацьовувати з українського стновища, науки, яка може опрокидувати такі псевдонаукові арґументи казьонної підсовєтської науки. Оце згрубша, те друге специфічне завдання еміґраційного українського наукового світу.

Специфічність сучасної доби в історії українського народу накладає ще дальші особливі завдання на нашу науку, якій не поставлено над головою енкаведиста з наганом. Це, справа збереження й вирощення наукових кадрів, які б при змінених обставинах, повернувшися на рідні землі, могли бути тими першими зв'язковими поміж европейською наукою й її досягненнями та ізольованими досі українським підсовєтським науковим світом.

Коли додати до цього ще завдання науково-педагогічної та науково-популяризаційної праці серед української еміґрації, якій грозить повільніший чи приспішеніший денаціоналізаційний процес, якщо йому не буде протиставлений на високому рівні український культурний похід, то це в основному буде та „утилітарна" сторінка функцій еміґраційної української науки.

Як із тих завдань вив'язується український еміґраційний науковий світ? Чи вони під його сили?

Щастям чи нещастям у висліді останньої світової війни на еміґрації опинилося величезне порівняно число висококваліфікованих українських науковців, фахівців з усіх ділянок науки, завдяки яким і стало можливим належне поставлення наукової роботи у згаданих ділянках.

Подолати ці завдання піднялася низка наукових установ і товариств, що постали на еміґрації, чи то відновили свою ведену раніш на рідних землях і на еміґрації діяльність. До таких у першу чергу слід зачислити українські високі школи: УВУ, УТГІ, УВЕШ, БАУАПЦ, Укр. Кат. Дух. Семінарію та інші, що згуртували біля себе чимале число видатних українських науковців і студентів. В 1946 р. постала УВАН, нав'язуючи до традиції київської УАН доби „укр. ренесансу", відновило свою діяльність празьке Істор.-Філологічне Т-во з початком 1947 р. й львівське Наукове Т-во ім. Шевченка. Появився ряд наукових праць, що могли задемонструвати перед чужим науковим світом, існування вільної української науки. Розпочато й проведено низку

науково-дослідних робіт. Із еміґруванням українських науковців за океан науково-організаційна сітка існуючих наукових установ (головно УВАН та НТШ) поширюється й на ці терени. Це забезпечує і тяглість самої праці, і координування ведених в умовах діяспори робіт. Правда, спрямована головно на втримання й розбудову організаційної сітки праця, проблема внутрішнього зв'язку згаданих установ, праця на власному українському відтинку — настільки опанували увагу й енерґію українського наукового світу на сьогодні, що він неспівмірно мало уваги й старань міг уже прикласти на розроблення зв'язків із чужинецьким світом. Переборовши одначе першу перешкоду, можна гадати, він перейде й до другої — здобуття чужинецького середовища. Вже сьогодні можна твердити, що подекуди занадто широко поставлена розбудова власного еміґраційного високого шкільництва була й однією з причин, чому таке невеличке число українських висококваліфікованих науковців змогло опинитися у научно-викладацькому колективі чужих високих шкіл.

Тут хочемо ближче спинитися над працею й діяльністю однієї з активніших еміґраційних та, водночас, найстаршої української наукової установи — НТШ. Хочемо познайомити ширші кола української молоді із його досягненнями у згаданих попередньо ділянках, познайомити з його внутрішніми питаннями, що водночас являються питаннями кожної еміґраційної української установи. Тим то перекрій його життя й турбот може послужити за образ життя й праці інших аналогічних українських установ.

Насамперед кількома словами про минуле Т-ва. Засновано у Львові 1872 р. в час безоглядного наступу реакційної Росії на все українське з ініціятиви і за видатною допомогою членів київської Української Громади „щоб спомагати розвій руської (малоруської) культури". Т-во ім. Шевченка зосереджує незабаром довкруг себе низку видатних українських науковців та громадських діячів з усіх українських земель. Видаючи „Зорю" та „Правду", заслужується Т-во справді немало для розвитку української літератури. Виданнями професора львівського університету, водночас члена Т-ва О. Огоновського, з ділянки студій української мови та історії української літератури, Т-во практично дає відповідь на підняте реакційною частиною російських науковців та громадян питання, чи існує окрема українська мова, культура й література. Поруч теоретичної полеміки Т-во дає ще й практичну відповідь на ці питання друком наукових праць у цій квестіонованій щодо „самостійности" мови та науковим дослідом питань української історії, літератури, культури. Це завдання — давати відпір на того роду закиди частини російських учених, доказувати самобутність українства, Т-во сповняло аж до часу, поки 1917-ий рік не розв'язав цього „питання" на підросійських українських землях остаточно.

Потреба ширше розгорнути українську наукову працю була й причиною зміни характеру Т-ва ім. Шевченка з літературно-наукового на вповні наукове, що і внесено в назву 1892 р. Заходами зразу О. Кониського та з 1895 р. М. Грушевського Т-во починає видавати свої славнозвісні „Записки НТШ" (по 1939 р. вийшло 155 тт.), що спопуляризували в своєму словянознавчому науковому світі ім'я української науки та які становили собою висліди праці науковців, згуртованих біля Т-ва. Зорганізовані три Секції Т-ва: Історично-філософічна, Філологічна та Математично-Природничо-Медична розгортають оживлену науково-дослідницьку працю в усіх ділянках науки. На чолі Секцій стають видатні науковці: в Іст.-Філос. М. Грушевський (після війни І. Крип'якевич), Філол. — І. Франко (згодом О. Колесса та К. Студинський), Мат.-Природ.-Мед. — Б. Левицький. При Секціях зорганізовані окремі Комісії, що ведуть дослідну роботу в окремих спеціяльних галузях. З комісій найактивніше себе проявили: Археографічна, що зайнялася опрацюванням і опублікуванням українських матеріялів правничого, історично-літературного, історично-етнографічного та історично-культурного характеру, та Етнографічна, що опрацювала ряд цінних етнографічних матеріялів з Галичини, Буковини, Закарпаття, Осередніх та Східніх Земель. Мат.-Природ.-Мед. Секція заслужилася немало, опрацьовуючи першу українську наукову термінологію у своїх ділянках. У ній кладуться перші підвалини під вивчення географії та природи України. Окремі Секції а то й Комісії ведуть оживлену науково-публікаційну діяльність: видають свої Збірники, що містять висліди наукової праці своїх членів та співробітників.

Таке широке поставлення діяльности Т-ва було можливе тільки завдяки жертвенній самовідреченій праці його членів таких, як М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк та інші.

Т-во здобуває собі, як українська наукова установа, широке признання серед чужинців. Це його ставить нарівні з чужинецькими академіями наук. Тільки через спротив ворожих польських впливових чинників не дістало воно цього заслуженого титулу від австрійського уряду. Серед членів Т-во згуртовало всіх видатніших учених з усіх українських земель. Уважали собі честю належати до нього й чужинці — вчені світової слави і то і з-поміж народів, з якими українцям приходилось боротися за право на життя. Назвати б тільки декілька найвідоміших прізвищ: Л. Кубаля, О. Шахматов, О. Брох, А. Мазон, М. Фасмер, К. Нітш, М. Мурко, Я Бодуен-де-Куртене, О. Брюкнер, Я. Лось, Т. Масарик, Л. Нідерле, О. Пипін, В. Ягіч, А. Айнштайн, А. Йоффе, В. Бехтерен, Л. Манувр'е, А. Пенк, М. Плянк, А. Штекль та ряд інших.

Цей період розквіту Т-ва перервала світова вічна й російська окупація Галичини. По-варварськи тоді пограбовано майно Т-ва та понищено й сконфісковано частину його цінних збірок та архівів. Продовжувати свою попередню діяльність у зменшеному об'ємі Т-ву можливим стало аж після відступу російських військ зі Львова.

При нових післявоєнних обставинах змінилися й деякі завдання Т-ва та можливості його праці. Створена в Києві УАН із її Відділами та Інститутами, а якої членами стали у великій мірі саме члени НТШ на Центральних та Східніх Українських Землях, перебрала на себе львину пайку праці, що її досі виконувало майже НТШ. Та й самі можливості його праці під польською окупацією стали дуже обмежені. Позбавлене поважнішої допомоги від держави, а яка за австрійського періоду творила основу його видавничої діяльности, ба навіть навпаки, Т-во зазнає різних утисків та перешкод зі сторони польських адміністраційних чинників. Все це звело до скромних розмірів його таку багату попередню науково-видавничу діяльність. Спираючися головно на допомогу власного громадянства, Т-во шукає якнайтіснішого зв'язку з тим громадянством, започатковуючи науково-популярні українознавчі видання „Стара Україна" (1924-5) та „Сьогочасне й Минуле" (1938-9). Водночас виповнює воно одну з актуальних тоді потреб цього громадянства — створення власних високих шкіл у Львові тим, що піднімає ідею боротьби за український університет та згодом організує посередньо й обидві тайні школи: Університет та Політехніку.

Членам Т-ва приходиться друкувати свої праці поза межами НТШ, бо там із незалежних від Т-ва причин можливість публікування редукується до мінімум. Не слабне одначе й далі його наукова діяльність. Організуються археологічні розкопи, етнографічні виставки, праці окремих інститутів тощо.

Із кінцем українізаційної політики большевиків на Україні в 1930 рр. та з переміною київської УАН в АН УРСР із диктатурою совєтських партійців в науці, обриваються й зв'язки НТШ з українськими науковими кругами на підсовєтській Україні. На долю НТШ знову припадає, після того як на Збручі затягнено „залізну занавісу", роля і завдання бути речником вільної української науки, заявити перед світом протест проти розгрому української науки в підсовєтській Україні.

Вибух 2-ої світової війни перериває це поступове розгортання праці Т-ва, спертої на допомогу українських кооперативно-економічних установ. У стандартизованих наказами з Москви нових умовах, очевидно годі було й думати про існування окремого наукового товариства, а ще й із власними міцними традиціями, існування, незалежне від усяких наказів і не з волі „свише". Вже в січні 1940 р. доручено було владою скликати загальні збори Т-ва й розв'язати його „добровільно". Для характеристики совєтських метод на тому відтинку наведено факт, що дійсного члена НТШ д-р Р. Зубика, що поважився тоді голосувати проти розв'язання Т-ва, згодом арештовано і „зліквідовано". По-варварськи „вичищено" від усякої небажаної літератури і прізвищ небажаних авторів найбільшу культурну скарбницю на ЗУЗ збирану поколіннями Бібліотеку НТШ. Знищено в друкарні Т-ва готовий уже том ЗНТШ та „Біографію Т. Шевченка" пера П. Зайцева. Майно Т-ва передано

підчиненому формально АН УРСР, фактично ж АН СССР, „Філіялові АН УРСР". Слід відмітити, що за ввесь цей час прославленого „буйного розвитку" „визволеного Львова" підготовлено з оригінальних наукових праць заледве том „Наукових Записок ЛДУ". Переслідування, заслання, а то й смерть зустріла низку зослужених членів. Т-ва.

Нічого доброго не зазнало українське наукове життя і від наступного „визволителя — німців. На відновлення діяльности НТШ, не зважаючи на заходи і українських, і німецьких науковців — членів Т-ва, не дозволила влада. До відкриття обіцяного на місце НТШ „Наукового Інституту ім. Шевченка" ніколи не дійшло. Працю Секцій і Комісій доводилося проводити потайки, а науково-популяризаційну діяльність вести під ширмою інших культурних установ Львова. Сама ж ця праця членів Т-ва зосереджується головно в ділянці наукового опрацювання проблем будівництва української держави. Так тут знову Т-во на випадок зміненої ситуації готовилося віддати неоціненну прислугу своєму громадянству, закладаючи основи під українське державне плянування.

З поновним приходом большевиків більшість членства еміґрувала на Захід і тут з наладнанням українського життя у висліді капітуляції Німеччини та після належного порозуміння із членством Т-ва, що опинилося по цей бік „залізної занавіси" на скликаних Загальних Зборах 30. 3. 1947 р. у Мюнхені рішено відновити діяльність Т-ва на вигнанні. Почалася наукова праця Секцій та Комісій, обрано дійсними членами Т-ва ряд науковців-еміґрантів із Центральних та Східніх Українських Земель, як теж видатних учених славістів чужинців, що цікавляться українськми проблемами. Відновлено старі та нав'язано дальші зв'язки з чужинецькими науковими установами. Силами науковців, згуртованих у Т-ві, зорганізовано наукову частину влаштовуваних для ширших кругів українського громадянства та для української студіюючої молоді в Мюнхені т. зв. академічних вечорів — науково-популярних доповідей з усіх ділянок людського знання.

При трьох згаданих попередньо Секціях Т-ва почали працю 12 окремих Комісій та 5 Інститутів. З-поміж них найактивнішими показалися: Філософічно-Педагогічна та Комісія Права й Суспільних Наук. З-поміж Інститутів найжвавішу діяльність успіли розгорнути Інститут Енциклопедії (під головуванням проф. д-ра З. Кузелі), якого завданням було підготовлення матеріялів для „Енциклопедії Українознавства", Інститут Національних Дослідів (під проводом проф. д-ра В. Кубійовича), який поставив собі метою дослідження національних відносин на українських пограниччях і як першу працю підготовив „Етнографічну Карту Галичини".

Відбуті 2 наукові з'їзди (у Міттенвальді 15-18. 9. 1947. та в Берхтсґадені 5. 7. 1948.), 73 наукових доповідей по Комісіях та по Секціях 27 доповідей, виголошених у рямцях мюнхенських „Академічних вечорів", зібрані й опрацьовані матеріяли для „Енциклопедії Українознавства" та для „Етнографічної Карти Галичини", можуть пророчисто у загальних зарисах поінформувати про величину проробленої праці.

З еміґруванням членства Т-ва з Німеччини послабла праця окремих Секцій та Комісій, деякі ж Комісії та Інститути загалом припинили свою діяльність. Зате постали нові скупчення членства на нових теренах поселення, які вимагали відповідного організаційного оформлення. Т-во не спинилося перед інноваціями у своїй побудові, перед створенням своїх окремих Відділів у країнах більшого скупчення дійсних і звичайних членів. Відділи: Американський в Нью-Йорку, Канадійський у Торонто, Голляндський у Кулемборґу та Австралійський у Сидней, стали організаційно-науковими центрами членства. Найжвавішу діяльність розгорнув ще й найсильніший числово Американський Відділ, влаштовуючи цикль щомісячних Наукових Доповідей у Нью-Йорку, які своїм характером відповідають праці засідань Комісій чи Секцій, та щотижневі науково-популярні доповіді для громадянства та для студіюючої молоді „Академічні Вечори". Аналогічну працю поводить на своєму терені й Канадійський Відділ.

Одним із найважливіших секторів діяльности відновленого Т-ва являється його науково-видавнича діяльність. На зміст видань в основному складалися,

як і давніше, праці його членів та співробітників. Видання ці назовні були завжди показником його праці, давали йому зв'язки з чужинецьким нуковим світом, до якого йшли в обмін та тим самим становили і для Т-ва, і для його членів своєрідну „візитну карточку". На цю ділянку й поклало відновлене Т-во найбільший натиск. Відновлено видання передвоєнних наукових „Записок НТШ", українознавчого журналу „Сьогочасне й Минуле" та розпочато серію науково-популярної „Бібліотеки Українознавства", заплановано видання чужомовних звідомлень із праць та наукових доповідей своїх членів. Врешті розпочато друк монументального твору, що його брак так дошкульно відчуває українське громадянство на еміграції — „Енциклопедії Українознавства", що давала б перегляд науково-опрацьованих питань українознавства: історії, мови, культури, території, населення та економіки України.

Із серії „Записок НТШ" випущено 4 томи. З них 156 т. містить праці Історично-Філософічної Секції, присвячені відміченню 300-літніх роковин Хмельниччини (1648-1948); серед них знаходимо розвідки: проф. УВУ В. Гришка „До суспільної структури Хмельниччини", що аналізує характер революції Б. Хмельницького та підкреслює її, як всестанову, проф. УВУ д-ра М. Стахова „Вплив Хмельниччини на формацію української нації" проводить порівнання поміж революцією Хмельницького та французькою з 18 ст. та старається доказати, що Хмельниччина, як і французька революція, довела до скристалізування української нації, як понадстанового поняття. Дальша розвідка проф. УВУ д-ра Я. Падоха „Міські суди на Україні — Гетьманщині після 1648 р." подає еволюцію установи міських судів за магдебурзьким правом за ввесь період існування Гетьманщини в етапах до 1660-их рр. з перевагою міщан у них, далі до 1730-их рр. з перевагою козацького стану в них та після 1730-их р. — реформи гетьмана Д. Апостола й привернення прав і стану з-перед революції Хмельницького. Стаття проф. УВУ д-ра О. Оглоблина „Хмельниччина і залізорудна промисловість Правобережної України" досліджує питання упадку правобережної, головно житомирської, залізорудної промисловости, зв'язаного з повстанням Хмельницького, та у зв'язку з тим проблему постачання заліза для озброєння козацької артилерії зразу зі Швеції, згодом із Московщини. Розвідка д-ра О. Пріцака „Союз Хмельницького з Туреччиною 1648 р." на основі переповіді турецького історика Наіми прослідкує справу переговорів Хмельницького з османською Портою. Проф. УВУ д-р Б. Крупницький подає цікаві інформації німецького гамбурзького журналу з 1704 р. про козаків та про повстання Хмельницького.

157 т. ЗНТШ містить обширну працю проф. УВУ Л. Окіншевича „Знатне військове товариство в Україні-Гетьманщині 17-18 ст.", вислід довголітніх студій автора по центральних російських та українських лівобережних архівах над витвореною в Козацькій Державі новою провідною верствою, її розвитком та переходом у російське дворянство. Органічно з тією тематикою — дослідом Козацької Доби в нашій історії зв'язана й студія проф. УВУ д-ра А. Яковлева „Український Кодекс 1743 р.", поміщена в 159 т. ЗНТШ, а яка досліджує його історію, джерела та подає систематичний виклад цієї нашої правничої пам'ятки.

158 т. ЗНТШ містить бібліографічну працю доц. УВУ д-ра Е. Ю. Пеленського „Україніка. Вибрана бібліографія в західньо-европейських мовах", подає вибір з українознавчих праць в англійській, французькій, німецькій, еспанській, італійській та латинській мовах. Книжка, хоча подекуди й напоспіх складена, являє собою цінний посібник для зацікавлених в окремих ділянках чужинців-славістів та українознавців, яким недоступні праці українською мовою.

З черги 2 зошити (за 1948 та за 1949 р.) журналу українознавства „Сьогочасне й Минули" з переглядом у першому українського життя в роки останньої світової війни та з розгляненням цікавих проблем українського таборового життя в післякапітуляційній Німеччині. Це зафіксований цінний причинок дослідів до історії українського життя останнього часу.

У серії „Бібліотеки Українознавства" випущено І. Холмського (псевдонім) „Історію України", як один з новіших синтетичних викладів української історії по першу світову війну. Тільки скромні фінансові засоби не дозволяють наразі видати такі потрібні намічені й підготовлені тут речі, як географія України, антологія української поезії, історія української літератури, курс

сучасної української літературної мови. Окремо видало ще Т-во 2 випуски (75 та 76) „Хроніки НТШ", з яких перший подає перегляд дворічної праці відновленого Т-ва, а другий резюме із праць членів та співробітників Т-ва, читаних на засіданнях Секцій та Комісій. Ядерний виклад історії й праці Т-ва подає окрема популярна „Історія НТШ" (1949).

Всі ділянки українознавства опрацьовує „Енциклопедія Українознавства", подумана в українському виданні в 3 томах, з яких перший подає у формі статтей опрацьовані всіми найвидатнішими фахівцями української еміґрації знання з українознавчих наук, а другий становив би собою гаслову частину — доповнення до 1-го тому. Досі появилося 5 зошитів 1-го тому (400 стор.), в яких опрацьовано географію, природу, людність, етнографію, мову й археологію України. А що в цьому збірному творі співпрацюють, як редактори, автори статтей та рецензенти всі українські науковці з еміґрації, то ця книга, це водночас перегляд сил і научних спроможностей українського еміґраційного наукового світу. Як високо оцінили цей твір чужинці-вчені, свідчить ряд їхніх позитивних відгуків.

Та перелік самих виданих уже книжок ще невповні віддає образ проробленої праці. Чимало рукописів прийнятих до друку наукових праць лежать неопублікованими за браком фондів, що, як на еміґраційне українське наукове товариство, більш ніж скромні, і складаються майже виключно з пожертв українських еміґрантських громадських установ та з допомог із фондів Апостольської Столиці.

І так, готовими до друку, чекаючи своїх фундаторів, лежать наукові збірники двох дальших Секцій Т-ва: філологічної (із статтями головно діялектологічного характеру) та Математично-Природничо-Медичної, присвячений пам'яті передостаннього голови НТШ, бл. п. проф. д-ра І. Раковського. Готова до друку праця відомого шевченкознавця проф. П. Зайцева „Життя Т. Шевченка", що її надрукований уже наклад знищили 1939 р. у Львові большевики. Виготовляється до друку Збірник „Україна під Совєтами", що дає перегляд 30-річного господарювання большевиків на Україні, Збірник „Наші втрати", що дає перегляд втрат у діячах науки й культури, що їх зазнала Україна від окупаційних режимів за час після І-ої світової війни. Як інформація про праці українських науковців, ждуть друку підготовлені чужомовні звідомлення із виголошених наукових доповідей у кожній із 3-ьох Секцій окремо. Жде видавця і курс сучасної українсьої літературної мови проф. УВУ д-ра Ю. Шереха, опрацьований за останнім словом мовознавчої науки на основі мови українських письменників 19. та 20 ст. Готовий до друку ряд праць із природознавства України. Все воно, це ті зовнішні познаки, що свідчать про темпи й інтенсивність праці членів Т-ва та тим самим і його самого. Для приблизного порівнання вислідів публікаційної його діяльности вистане сказати, що вона кількісно вдвоє перевищає наприклад, видавничу діяльність Т-ва за 3 останні роки до 2-гої війни у Львові.

Щоб могти успішно прдовжувати цю посилену науково-видавничу працю, Виділ Т-ва рішився у зв'язку з ліквідацією українського життя в Німеччині не переносити осідку Т-ва до ЗДА, де зараз, доречі, опинилося багато членства, а де одначе нема ще зараз створених відповідних умов під таку працю, але до Франції, де Т-во дістало в розпорядження дім під Парижом, в якому можливо йому примістити науково організаційно-видавничий центр, до часу, поки відповідно не наладнаються умови за океаном.

Цей короткий побіжний перелік зовнішніх досягнень не дає ще одначе повного образу внутрішніх організаційних проблем нашої наукової установи, а від яких залежить і тривкість кожної організації. Постороннього глядача може цікавити ряд важливих справ, що назовні не виходять може так виразно. Тут торкнемося деяких із них.

Одна з таких справ це питання зв'язку проводу Т-ва із своїми розкиненими по всіх континентах членами та питання можливостей спільного обговорювання наукових праць, приниманих до друку за традиціями зі Львова у виданнях Т-ва.

Проблему зв'язку із членами, розв'язано при помочі видаваного періодично щомісячного циклостильного „Бюлетню НТШ", що крім різних комунікативних

матеріялів та статтей до різних питань праці Т-ва, приносить ще коротку хроніку з життя Т-ва та його клітин. На подібну методу зв'язку з членством перейшли й Американський та Канадійський Відділи НТШ, перший містячи в загальній українській американській пресі систематично „Вісті з НТШ", другий видаючи свій циклостильний „Інформативний Бюлетень".

Щоб оживити колективну працю членів і водночас дати можливість розпорошеним науковцям, що рідко тільки мають змогу й далі працювати за фахом, взаїмно ділитися з колегами по фаху вислідами своїх дослідів й обговорювати їх взаїмно, уводять Секції Т-ва форму циклостилевих обширних рефератів із праць членів, розсиланих під дискусію іншим членам даної фахової Комісії. Наскільки ця нова форма праці виправдає себе, покаже майбутнє. Одне з дальших не менш важливих організаційних питань, це справа збереження цілости й одности Т-ва при повній децентралізації його членів та, водночас, висунених самим життям певних відосередніх тенденціях нових посталих скупчень членства. Ми вже бачили, як цьому на одному відтинку старається зарадити централя уводячи періодичні „внутрішнього вжитку" видання. Уводячи повну видавничу й фінансову одність з однієї сторони та стосовану зараз всіми українськими загально-еміґраційними установами методи кореспонденційних засідань свого Виділу, отже, співвирішальність у всіх справах цілости Т-ва, старається провід НТШ запобігти можливим відосередковим тенденціям.

Не менш важливим являється питання зв'язку з суспільністю. Як ми вже бачили з попереднього, Т-во завжди того зв'язку з громадою, з її потребами не тратило, ставлячи себе їй на службу, виконуючи ті „замовлення" в найкращому розумінні слова, що вона до нього ставила. Ще тіснішим мусів той зв'язок бути в умовах еміґрації, де суспільність і являється тим головним меценатом науки, без якого жодна наукова діяльність, а ще більш у бездержавного народу, не можлива. Наскільки старалося Т-во від себе цей зв'язок підтримувати, служачи громаді науковим опрацюванням актуальних проблем, удоступнюючи їй досягти українознавчих наук, даючи їй в руки наукові арґументи, це ми бачили з огляду праці Т-ва, від українознавчого журналу й науково-популярних доповідей по опрацювання найактуальніших матеріялів і проблем.

В напрямку такого затіснення зв'язку йдуть і зміни в статутті Т-ва, що передбачають нову категорію членів (поряд із дійсними — вибираними Секціями за наукову працю та звичайними — приниманими Відділом кандидатами на наукових робітників) — членів-прихильників, водночас абонентів окремих видань Т-ва.

Одна із найдошкульніших журб проводу Т-ва від років, це справа нашого наукового доросту та його згуртування біля Т-ва. Брак належної розв'язки цього питання ставить Т-во перед факт повільного занепаду. Тут бо ж на еміґрації немає того єдиного осередку, що ним були бібліотека й робітні Т-ва у Львові, що притягали і втягали до праці в Т-ві молодих адептів науки. Правда, ця проблема, це справа усіх українських еміґраційних культурно-наукових установ, та це тим не менш не звільнює від шукання належної її розв'язки і проводу НТШ. В перший довоєнний період справу цю розв'язували дійсні члени Т-ва, водночас, професори високих львівських шкіл так, що втягали до праці в Комісіях НТШ своїх учнів — студентів вищих семестрів. З невеличкими змінами це було можливо і зпочатку 1920-их років. Пекучою ставала ця справа в 30-ті роки. Тоді введено звичай у звичайні члени Т-ва принимати тільки молодих науковців. Але ж це ще не розв'язує справи належного втягнення тих людей у наукову працю Т-ва, категорія ж співробітників Комісій знову не в'яже їх із Т-вом безпосередньо. Тому вже від довшого часу висуваються проєкти створення категорії членів-кореспондентів НТШ, що охоплювала б саме цей гурт молодих науковців.

Як бачимо, спроби по-новому розв'язати ці висунені зміненими обставинами питання кажуть думати, що Т-во час кризи перейшло щасливо та що збереже свій загальноукраїнський науковий характер і не занидіє і серед несприятливих умов скитання та зможе й надалі служити власній громаді, як це робило й робить досі.

Ювілей 50-тирічної літературної і наукової праці проф. Г. Ващенка

Цього року проф. Григорій Ващенко відзначає 50-тиріччя своєї літературної та наукової праці.

Народився Григорій Ващенко в 1878 році. Маючи 10 років, вступив до духовної школи, а після її закінчення до духовної семінарії. Після закінчення семінарії Григорій Ващенко вступає до духовної академії. Закінчивши академію, він не шукає кар'єри, а йде на село вчителювати та посвячує всі свої сили для освідомлення українського села. Крім цього проф. Григорій Ващенко пробує свої сили в красному письменстві.

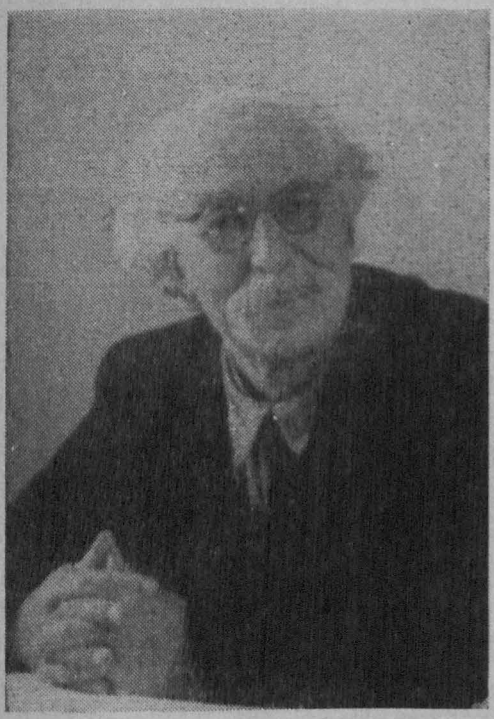

В 1900 році пише перше своє оповідання „Німий". Дальші його твори: „Пісня в кайданах", „Сідхарта", „До ґрунту".

Згодом проф. Ващенко кидає красну літературу і займається науковою працею, зокрема захоплюється вченням Лесгафта та починає студіювати експериментальну психологію.

З вибухом революції та створенням Української Держави проф. Григорій Ващенко займався національно-культурною та педогогічною роботою. Він викладає на курсах для вчительства, потім стає викладачем учительського інституту, згодом доцентом психології й педагогіки в одному з українських університетів.

1925 році стає професором педагогіки, в 1930 р. перебирає керівництво аспірантурою в педагогічному інституті.

На еміґрації проф. Ващенко продовжує свою наукову працю, викладаючи в УВУ і Богословській Академії УАПЦ.

Висліди творчої праці проф. Ващенка складаються з 60-ти праць на різні наукові теми.

На еміґрації написав він багато статтей, переробив свої „Загальні методи". Написав свої капітальні праці: „Завдання виховання української молоді", „Християнство і майбутнє людства", „Періоди розвитку дитини і дитяча література". Крім того, написав по різних журналах і часописах цілий ряд статтей: „Темпераментні властивості українського народу", „Героїзм", „Що таке містика" та багато інших.

Цього року Спілка Української Молоді видала його більшу працю в 2-ох частинах „Виховний ідеал". Найближчим часом на книжковому ринку появиться перша частина його праці „Виховання волі і характеру". Ждуть свого видання „Основи національного виховання".

Крім своєї педагогічної, наукової та релігійної праці, проф. Ващенко є одним з великих приятелів нашого студентства та молоді. За великі заслуги на полі виховання молоді з'їзд СУМ'у присвоїв йому звання почесного члена Спілки Української Молоді.

Українське громадянство, зокрема студентство і сумівська молодь відзначили ювілята святковими академіями.

-чук.

Редакція журналу „Фенікс" висловлює проф. Григорієві Ващенко найкращі побажання з нагоди його 50-тирічного ювілею науково-громадської праці.

Проф. д-р. О. Кульчицький

Інститут Заочного Навчання перед новими завданнями

Українська преса розмірно мало присвячувала уваги культурним питанням нашого еміґраційного побуту. Справа середньошкільного і високошкільного навчання, а вже так актуальна справа дошкілля, не надто притягали увагу наших пресових органів. Не дивно, що серед такої атмосфери релятивної байдужости до справ нашої культури, теж в певному розумінні революційний почин в ділянці високошкільної університетської освіти, а саме заснування та праця ІЗН, не найшли в українській пресі належного висвітлення. Тим більше важливе принаймні у виданнях молоді, безпосередньо заінтересованої справами високошкільних студій, дати відповідне місце проблематиці заочного навчання, як одинокої — в еміґраційних умовинах розпорешення — можливої форми високошкільної освіти.

Заки звернемось до актуальної проблематики високошкільного навчання, а саме до його майбутніх завдань, зв'язаних з побудовою вищих років навчання, кілька слів про коротку ще, але змістовну історію розвитку ІЗН.

Від часу схвалення статуту ІЗН при УВУ (27. XI. 1948 р.), Інститут зум'в приєднати 128 студентів, що з них 88 находиться в Европі (найбільше число в Англії — 26 студентів та Голляндії 22 студ.), 36 студ. в Півн. Америці, 1 в Півд. Америці, 1 в Африці, а двох в Австралії). Як бачимо, девіз ІЗН — знання єднає розпорошених — не був тільки порожньою формулою, але став дійсністю. В часі свого існування Інститут виконав із свого пляну продукції, що обіймає 10 предметів першого загально-українознавчого року навчання, левину частину. Випродукувано 58 зошитів з 1.114 сторінками друку. Побіч цього, розіслано всім студентам історію України І. Холмського, як готовий друкований посібник, до якого додано контрольні питання та мапи. Тому, що циклостилеві зошити помножуються в числі 500 примірників, продукція становить по 30. 6. 1950 р. 557.000 стор. До повного викінчення курсу залишилось вже небагато. Зводячи загальний балянс осягнень Інституту, можна мати деякі сумніви, чи число студентів Інституту відповідає процентово масі студенства, яка опинилася на еміґрації, не закінчивши високошкільних студій. Та треба зважити, що ІЗН має за собою не цілий рік дійсної праці та що наші молоді еміґранти щойно пробивають собі шлях в нове життя, не маючи надто багато змоги, ані часу присвячувати увагу напевно їм дорогій справі рідної культури. Зрештою, статистичні дані на нашу гадку не мають вирішного значення для оцінки ваги і праці Інституту. Коли б ми могли дати вгляд читачам цієї статті не тільки в статистичні дані, тобто в **кількісну сторінку** нашої праці, але і якісну, тобто проаналізувати відповіді студентів на контрольні питання та їхні листування з професорами, напевно, щойно тоді читачі цієї статті відчули б, яку незаступну культурну службу повнить вже нині ІЗН. Можна без перебільшення сказати, що ціла група студентів ІЗН в нічому не уступає найкращим студентам в авдиторному навчанні Українського Вільного Університету.

Інститут Заочного Навчання веде в теперішній момент активну підготову вищих років навчання, що вже вестимуться згідно з пляном в окремих факультетах: гуманістичному з головними предметами — українською історією, українським мовознавством та українською літературою; правничому та суспільно-економічному. Завдання Інституту непомірно важче, як у першому році його існування. Там ішла справа про десять предметів одної спільної для всіх студентів загально-українознавчої підбудови. Тут — про підготову значної кількости курсів (6-9) для кожного з трьох відділів окремо. Правда, полегшою для організації вищих років є те, що існують уже готові скрипти в УВУ для деяких предметів, до яких вистачить додати дидактичні завваги й запити та подати теми завдань і рефератів, просемінарійних і семінарійних праць. Кількість цих готових курсів однак невелика і для багатьох і то з най-

важливіших предметів, треба їх щойно спеціяльно опрацьовувати.

Щоби виконати своє важке завдання для розбудови вищих років навчання, ІЗН звернувся до свого студентства з анкетою, що містить низку питань важливих для цієї підготови. Було б однак для керівництва ІЗН незвичайно суттєвим дізнатись заздалегідь, як розподіляються по факультетах ті студенти, що здобули свою високошкільну освіту на УВУ чи інших університетах і дотепер до ІЗН не мали ніякого відношення, а в майбутньому хотіли б свої високошкільні студії закінчити на ІЗН. Дуже прохаємо всіх читачів нашої статті відгукнутись на цей заклик, наскільки вони ним особисто зацікавлені, або наскільки знають товаришів, яким справа закінчення студій лежить на серці. ІЗН підготовлює довідник на вищі роки заочного навчання, і радо перешле їх зацікавленим особам, як теж відповість на їхні запити в цій справі.

Звертатись на адресу:
Ukrainisches Institut für Fernunterricht.
München 62, Schließfach 8,

ПІДГОТОВА ПОЛІТИЧНИХ КАДРІВ У ПОЛЯКІВ І В НАС

Два роки існує в Лондоні Висока Школа суспільно-політичних наук, що розбудувалася з Польського Дослідчого Інституту Міжнародніх Справ. Сьогодні в школі, нараховується разом з кореспонденційним курсом та відділом в Парижі коло 400 студентів. Студентство складається з колишніх польських військовиків корпусу ген. Андерса. Багато з них одночасно студіює на інших англійських університетах чи коледжах. Завдання школи — готувати дипломатів, журналістів, працівників адміністрації; у цьому напрямі побудовано програму, згідно з якою на другому році навчання передбачено спеціялізацію. В школі викладають професори високих шкіл та окремі політичні діячі, а керує колишній ректор Варшавського Університету проф. Бжеський. Третього липня 1950 року екзильний уряд на чолі з Залеським надав школі суспільно-політичних наук в Лондоні академічні права.

У нас же майже два роки лише говорять про потребу подібної школи чи курсів політичних наук на еміґрації. А потреба такої школи дуже велика з огляду не лише підготовки потрібних кадрів для майбутньої української держави, а й мінімальних кваліфікацій для політичної праці вже тих людей, які сьогодні в ній заангажовані.

Два почини в останньому році закінчились нічим. УТГІ в Ульмі авдиторним шляхом в зимовому симестрі 1950 р. розпочало вести дворічну школу державних наук. Льокальна ініціятива (в розумінні вузької пов'язаности з УТГІ) та спеціяльний напрямок студій (свого роду соціялістична партійна школа) не лише не сприяли розбудові, а навпаки, відіпхнули навіть перших її студентів-ентузіястів. Пляноване продовження заочного навчання школі не обіцяє успіхів, хіба ще більше ускладнить на один недіючий навчальний сектор до того вже складну побудову авдиторних та заочних закладів УТГІ.

Інший почин відкриття дворічного політичного інституту при УВУ також закінчився невдачою. Мале зацікавлення самого студентства (зголосилось 12 кандидатів), брак ініціятиви організаторів, як і відсутність зацікавлення збоку політичних чинників, які поза поточною політикою не хочуть бачити основних справ — все це причини невдачі. З початком цього академічного року навіть ті 10 кандидатів могли починати 3 семестр, а за рік десяток людей трохи теоретично підкутих, міг би стати до якоїсь практичної праці в якомусь секторі нашої визвольно-політичної роботи, байдуже в якому центрі чи політичному середовищі. Важко сказати, щоб це сталося; політична діяльність провадитиметься, як і досі, патентованими політиками та малим числом доросту, хай і здібного та з доброю волею, але дилетанського і з абсолюторією найвище партійної школи.

Оскільки структура українського політичного життя і ситуація в ньому такі, що науковим центром навряд чи вдається розв'язати проблему підготови молодих кадрів для політичної праці самим, побажано, щоб на цьому відтинку виникла співпраця і підтримка збоку політичних середовищ та окремих центрів.

В. М.

Міжнародній Еміґраційний Університет

Ідея міжнародного університету народів Східньої і Середньої Европи після ліквідації мюнхенського Університету УНРА не перестала існувати. Відомо, що нею зайнялись науковці поневолених народів, об'єднані в Союзі Інтелектуалістів Східньої і Середньої Европи при ІНКОПОРЕ в Мюнхені. З українського боку активно були зацікавлені в цій акції проф. І. Мірчук та проф. Б. Мартос. На жаль, пляни не знайшли зрозуміння і підтримки в ЮНЕСКО і, здавалось, гарна ідея повинна була впасти.

Одначе в останньому часі почулось кілька голосів на Заході, які прихильно розцінюють ініціятиву, більше того, самі становляться її речниками. „Конґрес Вільної Культури", що відбувся в Берліні в днях 26-30. 6. 1950 р., як маніфестація науковців вільного світу проти терору думки і фальшу науки СССР, прийняв резолюцію про потребу створення міжнародного університету для студентів з країн за залізною заслоною, на якому мали б викладати в першу чергу професори-еміґранти. Подібна ініціятива виникла в Бельгії. В місті Брюґ відкрито т. зв. інтер-европейський університет, вже зимового семестру 1950-51.

Видатний американський публіцист проф. Бирнгам в своїй новій книжці „Майбутня поразка комунізму" так само висуває цю думку. Він пропонує створити в Західній Европі або в Північній Африці Східньо-европейський Університет, де б викладали західні та професори еміґранти, а студентами були б крім еміґрантів, теж американці та молодь з західньо-европейських країн. Професор Бирнгам стверджує, що за залізною заслоною комунізм руйнує вільну науку, замінюючи її марксистськими мітами, тому збереження культурних традицій Східньої Еврапи повинно бути обов'язком вільного світу. Для того необхідно „згуртувати всіх діячів культури, вчених, педагогів, письменників, зібравши матеріяльні засоби й посібники — книжки, документи, манускрипти; уможливити науковцям працю, до якої вони покликані, а яку не можуть виконувати в розпорошенні, ані тоді, коли вони змушені заробляти щоденний хліб, чистячи чи замітаючи вулиці". Ця школа, на думку проф. Бирнгама, мала б підготовляти визвольні кадри, цебто людей, що змогли б зайнятись в організації життя після усунення комуністичних режимів.

Чи знайдуть ці пляни реалізаторів і спонзорів?

В. М.

Велика втрата сучасної філософії

11. жовтня 1950 р. помер проф. д-р Ніколай Гартман, скінчивши 68 років свого творчого життя.

З ім'ям Н. Гартмана нерозлучно зв'язані модерні концепції онтологічних і психологічних шарових теорій. Він присвятив свою довголітню наукову діяльність дослідам онтологічних проблем, стараючися з допомогою шарової теорії і категоріяльної аналізи, подати властиві риси реальної дійсности. Нова онтологія, опрацьована Гартманом, не ставить питання про саму суть буття, як це робила стара онтологія; вона тільки старається осягнути основні окреслення реальних відношень дійсности через шаровий позем і категоріяльну аналізу. Гартман у своїх працях вказує, власне, питомі властивості реального буття, при чому під реальним буттям розуміє цілу дійсність, що складається не тільки з матеріяльности і органічности, але також і з психічности і духовости. Він пише, що реальности не можна утотожнювати з матеріяльністю, бо тоді треба було б прийняти людську долю і історичні події за нереальні. З усього реального буття вирізняє Гартман чотири шари дійсности, існування яких проявляється за властивими для кожного шару закономірностями. Ці чотири шари дійсности, тобто матеріяльність, органічність, психічність і духовість вміщують в собі всю різнородність реального світу, при чому між цими поодинокими шарами не можна ставити різких меж, бо вони витворені одні з одних, а їхня різниця зале-

жить лише від своєрідности категорій окремих шарів, які власне різнородністю витворюють шарові різниці. Шаровість не стосується виключно до цілого буття. Під шаровий поділ підлягають також поодинокі твори природи. Різнородні твори нашого світу, залежно від своєї якости, мають в собі одночасно кілька шарів тому, що вони не є гомоґенними витворами окремих однородних шарів дійсности.

Теорія Гартмана має велике значення в новій філософії. Першою мірою його праці вказують на потребу етичного розвитку різних філософічних систем з точки погляду шаровости буття для того щоб усунути старі помилкові філософічні засновки, на які спирається матеріялізм, спіритуалізм, телеологія і інші гіпотези, а крім того новий підхід, яким користувався Гартман при онтологічних дослідах реальної дійсности, був головним приводом до виникнення психологічних шарових концепцій. Спосіб подання шаровости в психології перенесений, великою мірою з онтологічних творів Гартмана. Очевидно, що поодинокі автори психологічної шарової концепції мають ориґінальний підхід і подають власний ориґінальний підхід до своїх теорій, але самий спосіб модерного подання психологічної шаровости все таки перейнятий від Гартмана. Тому Гартман зовсім не перебільшує значення своєї психологічної шарової структури для інших наук, якщо 1943 р. писав, що „шарова теорія стала майже спільним добром у сьогоднішній німецькій філософії і навіть не тільки там, де вона вперше була опрацьована, бо не лише наука про буття базується на такій теорії, а також деякі специфічні ділянки, як наприклад, психологія і антропологія прийняли цю теорію і розробляють її далі, поширюючи на соціологію; філософію історії".

Подібно, як Гартман писав також Гаймзет, ще 1939 р., що „наука про шаровість людської особовости і психіки спричинена загальною шаровою наукою Гартмана". Це доводить нам, яким великим мислитилем був Н. Гартман, що спричинився до такого сильного впливу на своїх сучасників, і яку велику втрату для наукового світу в ділянці гуманістичних наук заподіяла смерть.

Г. В-ич

За мобілізацію культурного фронту

25-30 червня 1950 р. в Західньому Берліні відбувся міжнародній конґрес науковців, публіцистів, літераторів і мистців. Не без важливої мети скликано цей конґрес промінентів культури західнього світу і не випадково обрано місцем їхнього збору саме Берлін. Берлінський конґрес вільної культури мав не так студійно-наукове, як маніфестаційне завдання — в критичній ситуації нашої доби і роздвоєного світу задокументувати кредо кращих представників інтелектуальної праці: свободу наукового досвіду та мистецької творчости й ідею правди в духовій діяльності. Під цим аспектом конґрес, якого головним організатором був шеф редактор берлінського журналу „Монат" Мельвін Й. Ляскі, був демострацією проти різних конґресів, організованих Москвою, а зокрема проти Стокгольмської мирової конференції, з її відомими псевдопацифістичними резолюціями. Берлін є місцем, яке найбільш відповідало наміченій меті відбувати цей конґрес там, де зійшлись два політичні і мілітарні, а передусім духові світи, мов два заперечні полюси, що щохвилини грозять вибухом.

Програма генеральних сесій та окремих студійних груп була побудована під кутом актуальних проблем загроженого вільного духа Заходу. Вузькі теми ділянок окремих наук тут не розглядались. Мова була про проблеми, що об'єднують всіх духових працівників-теоретиків. На конґресі говорилось про істоту, методи й форми тієї системи, що заперечує століттями освячені принципи вільної науки і духового життя. „Криза свободи культури" та „вільна культура у вільному світі" — такі були теми двох загальних сесій в Тітанія-Паласті; конґрес перетворився в справжню маніфестацію інтелектуалістів Заходу. В чотирьох студійних групах обговорювались проблему: наука й тоталітаризм; мистецтво, мистець і свобода; громадянин у вільному суспільстві; оборона миру й свободи.

Берлінське гремію на цьому конґресі являло собою справді вибрану еліту сучасного світу. Вже кільканадцять років не було такої поважної зустрічі кращих представників р зних ділянок науки й культури. Сеньйори сучасної філософії Б. Кроче, Джон Дюї, Карл Ясперс, Жак Марітен і Руссель творили почесну президію. Крім них, десятки й сотні різних багатомовних імен фіґурували на списках доповідачів дискусійних груп чи спеціяльних конференцій, учасників дискусій, інтерв'ю, влаштованих з приводу конґресу різними інституціями Берліну: Д. Руссе, А. Кестлер, Г. Грос, А. Філіп, Ігн. Сільне, С. Гук, Дж. Бернгем, В. Рипке, Г. Піррнг, Ірвінг Бровн, Р. Монтомері і багато інших. Серед учасників були також для росіяни: Ніколаєвський та Андреєв. Перший з них відчитав звернення конґресу, передаване через радіо до підсовєтських науковців та пригнічених громадян СССР, в якому вказав на ідеали, що їх захищає Захід.

Для нас, українців, цікавий конґрес з двох причин: перше, що наш науковий світ взагалі не був репрезентований в Берліні, і друге, що до українського народу на батьківщині промовляв москаль. Не слід спеціяльно підкреслювати, якої ваги нагоду прогавлено. Навіть рядовому українському еміґрантові можна уявити, яке значення могла мати участь представників української науки. А ті, що розуміють це, а при цьому замовчують великий недолік, не роблять доброї прислуги українській справі. Наша преса цей факт обійшла мовчанкою; вияснення т. зв. Виконавчого Органу УНРади мало кого задовольняє.

Ми маємо право запитати: хто й чому завинив у цьому? Передусім завинили наші наукові інституції, бо їхнє перше чергове завдання репрезентувати українську науку.

Не з зухвалости, а лише порядком об'єктивного констатування хочемо вказати, що наше організоване студенство ніколи не минає подібної нагоди. Його участь в міжнародньому житті помітна в той час, коли українські науковці далебі вийшли в тісних рямок українського гетта.

Останнім часом стверджено другий аналогічний випадок: українські учасники на міжнародній з'їзд істориків до Франції теж не від'їхали. Захід мобілізується, ми — не дуже!

В. М.

БОЛЬШЕВИЦЬКА „ПЕДАГОГІКА" ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

(ІСС). Присвячуючи передову статтю новому навчальному рокові, офіційоз комуністичної партії України „Радянська Україна" за 1. вересня цього року на перше місце висуває завдання „комуністичного виховання школярів", як одного з „важливіших завдань педагогічних колективів і керівників шкіл"...

До здійснення цього завдання в школах, газета (партія) закликає мобілізувати шкільних комуністів, комсомольців та піонерів. Отже, сучасна школа в Україні перетворена на заклад чисто комуністичного характеру, де діти — хочуть чи ні, мусять впоювати в себе страшну отруту комуністичного світогляду.

Відповідно до цих партійних директив будується й педагогічна наука. В статті „Педагогічна пропаґанда батьків", уміщеній в тому ж большевицькому офіціозі за 29. серпня, московський „заслужений діяч науки" С. Чавдаров пише: „Педагогічна пропаґанда-основна форма співробітництва школи і сім'ї. Її мета — переконати батьків у необхідності розвивати, культивувати, закріплювати у сім'ї погляди, звички, навики, що їх прищеплюють дитині у школі".

Суть такої большевицької педагогіки, як бачимо, хитра: скомунізувавши до останку школу, прищеплювати комуністичну заразу через дітей родинам.

Розвиваючи такі погляди, московський „заслужений діяч" С. Чавдаров у своїх міркуваннях покликається на відомого совєтського педагога А. С. Макаренка, який висловив таке: „Школа повинна керувати сім'єю". С. Чавдаров доповнює: „Вона (школа) покликана бути провідником принципів комунізму в середовищі трудящих".

Ясніше, здається, висловитись не можна. Большевики запрягають українських дітей-школярів до пропаґанди ідей комунізму серед своїх батьків.

Ante portas Academiae

І знову відчинились навстіж двері університетів, інститутів, коледжів, щоб, мов бджіл до вулику, прийняти до авдиторій, семінарів, лябораторій, бібліотек молодих людей, спраглих до знання і освіти.

Новий академічний 1950-51 рік розпочався. Прозвучало традиційне „Veni sancte" і тисячі, сотні тисяч молодого цвіту різних народів поплило до авдиторій вільних академій у своїх вільних державах, щоб здобувати в дусі академічної свободи плоди людського духа. Між тими, що здавна користуються цим природнім правом людини і спільноти, в цьому академічному році буде молодь незалежних, недавньо колоніяльних країн.

У нашій батьківщині теж відчинилися двері високих шкіл. Університети в Харкові, Києві, Дніпропетровську, Одесі, Чернівцях, Львові, Ужгороді, десятки інститутів та сотні інших навчальних закладів знову наповнилися українською молоддю. Вона не менш спрагла до справжнього знання, як молодь Заходу, не менш за неї горить бажанням досягти глибину наукових правд, щоб, озброївшися цією наукою, найкраще послужити своєму народові. Одначе, атмосфери академічної свободи там не матимуть наші друзі, там в авдиторіях не почують вільного слова, в бібліотеках не знайдуть правдивої науки. Бо там закуто правду, приборкано волю. Совєтська офіційна наука хоче закути душу українського студента, щоб таким способом легше тримати в неволі ввесь нарід. В авдиторіях і за катедрами совєтських високих шкіл йде бій за душу української молоді. На цьому побоєвищі ми маємо багато жертв — живих трупів, викривлених молодих душ, зламаних юних ідеалів. Але в глибині багатьох ще є незранена і непорушена свята ідея правди і волі. Чи викличе цей бій симпатії і простягнену допоміжну руку вільного академічного світу на Заході до українського студента — в совєтській авдиторії?

Для невеликої кількости українських студентів поза межами України університетські ворота чужих і своїх високих шкіл відчинилися вузькою щілиною.

Наша Альма Матер — Universitas Libera Ukrainensis Pragensis розпочинає свій тридцятий академічний рік з дуже малим числом студентів. УТГІ та УЕВШ не мають достатньої кількости студентів, щоб нормально розпочати виклади. Богословська Академія УАПЦ пробує продовжувати працю з малою кількістю студентів, а Українська Католицька Духовна Семинарія в Голляндії перестала існувати...

Не більше, як чотири сотні українських студентів в Европі, вписано до чужих високих шкіл у цьому академічному році; між ними ледве кільканадцять новоімматрикульованих. Крім тих, що позакінчували свої студії, багато залишило студентську лавку по кількох семестрах, деякі навіть перед дипломами, а скільки ж є молодих абсольвентів середніх шкіл, що бажають здобути академічну освіту, не мають змоги бути civis academicus? Український студент змушений був замінити книжку на фабричний варстат.

Порівняння з станом два-три роки тому дає тривожні підсумки. Загальна кількість дійсних студентів зменшилася на 700-800%. Правда, велика частина з студіюючих у 1945-1949 рр. абсольвували, але де ж доповнення кандидатів, що їх маємо задовільну кількість із багатьох наших еміґраційних ґімназій? Такий стан українського студенства на чужині повинен хвилювати не лише самих студентів, окремі установи, як КОДУС, ЦЕСУС, але всю нашу суспільність. Це тим більше важливо, що йдеться не про індивідуальний інтерес молодих людей, але про загально-національну справу. У світлі того, що ворог діє з нашою молодою елітою в Україні, ми мусимо тут з кількакратною перевагою готувати високовартісні ідейні інтеліґентські та наукові кадри. Не для потреб еміґрації, а в першу чергу для потреб Батьківщини. Бій за українську духовість з росій-

ським комуно-большевизмом виграємо лише тоді, коли матимемо здорову і здібну духову еліту та її вартісне доповнення.

Український студент, що тимчасово замість вправ мозгу вправляє мускули, не сміє погодитися з таким станом. Закінчити високі студії і бути повним інтеліґентом — це повинно стати амбіцією кожної здібної молодої людини, дівчини чи хлопця.

Українське суспільство, наші політичні, громадські та наукові інституції у своїх щоденних дрібних і великих справах не сміють забувати про те, що на сьогоднішньому етапі серед перших потреб дня стоїть завдання: дбати, сприяти і всіма моральними та матеріяльними засобами допомагати формуванню української інтеліґентської зміни, майбутніх практичних робітників у різних ділянках державного будівництва та майбутніх працівників культури, науки й мистецтва.

З США й Канади доходять радісні вістки, що вже деякі друзі розпочали свої студії, точніше продовжують їх у тамошніх високих школах. Та це мінімальний відсоток тих, які повинні б студіювати. Треба також ствердити, що більшість тих піонерів пробиваються крізь життя самотужки, не отримуючи громадської допомоги. Тільки завдяки своєму ідеалізмові та патріотизмові, вони поборюють неабиякі труднощі, здобувають духові вершини. Ми певні, що і решта друзів з тих самих спонук наслідуватимуть приклад перших. Але хочемо також вірити в ті самі вартості — патріотизм та ідеалізм української громади на чужині.

Тимчасам, коли академічний 1950-51 рік застав більшість нашого студентства не в університетських залях, а за чорною заробітковою працею, зміцнім, друзі, своє рішення: так працювати і вчитись, щоб внедовзі вся українська молодь на Батьківщині могла святкувати вільний український „Dies Academicus".

В. М.

БУДНІ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА ПІД СОВЄТАМИ

Важко писати про життя українського студентства на Батьківщині, бо немає точних в'сток. Умовини життя і студій незвичайно важкі; матеріяльна нужда та терор не сприяють нормальним студіям. Постійне та жахливе моральне тероризування, перемінення шкіл на аґітпункти, все це спрямоване на те, щоб виховати „совєтську людину" — людину раба, що є колісцем антинародньої комуністичної системи. Поняття „совєтської людини" схоплено в тому, що вона говорить на „общепонятному" та стає патріотом московсько-большевицького імперіялізму. Большевицька влада завела в Західній Україні в 1945 р. викладання багатьох дисциплін на вузах (Вищих Учбових Закладах) та Львівському Університеті в братній російській мові. Більшість підручників математичних, технічних, медичних та інших писані російською мовою. Говорити студентові та взагалі інтеліґентній людині українською мовою стало небезпечно. Москва повела сильну русифікаційну політику на культурному фронті, намагаючись за всяку ціну опанувати душу української молоді.

Большевики дуже часто хваляться, ніби-то в них росте культура, розвивається наука. В брошурі „Їх щаслива доля" (видання Відділу по Справам Репатріяції при Раді Міністрів УССР — 1950 р.) подано, що сітка вузів України зросла вдесятеро, як це було до большевицької влади: у 157-ми школах і 560-ти технікумах навчається 335.000 молоді. Скільки є студентів лише високих шкіл, цього не подано, та взагалі до большевицьких „статистичних" даних належить підходити дуже критично. Все ж таки большевики дбають про шкільництво, виходячи зі своїх цілей виховати покоління рабів, послушних совєтській системі.

Та не зважаючи на величезні зусилля большевицького режиму, українське студентство на Батьківщині ставить чоло наїздникові. Навіть ці скупі вістки, що друковані деколи в совєтській пресі, ясно представляють нам, що з совєтським режимом не все гаразд. Для прикладу, про дійсний стан на терені „визволеного" Львова та університету ім. І. Франка подає „Радянська Україна" від 29. 3. 1950., ч. 75. Автор статті нарікає на редак-

цію львівської студентської газети: „За Радянську Науку". Там читаємо: „Газета, яка повинна була стати в руках партійної організації важливим засобом ідейно-політичного виховання студентства, бойовим організатором критики й самокритики, відстала від життя і тільки реєструвала події.

Перед університетською газетою стоїть завдання боротися за високу большевицьку ідейність у викладанні, вести бойову наступальну пропаґанду проти всіх проявів ворожої ідеології, зокрема проти буржуазного націоналізму, проти ватиканського мракобісся, проти космополітизму, допомагати партійній організації формувати матеріялістичний світогляд радянського студента".

Дальше нарікає автор статті, що ніхто не цікавиться газетою, ні ректорат, ні партбюро, ні студентство.

Ця стаття наглядно свідчить, що студентська молодь на Батьківщині вірна ідеалам свойого народу, народу-героя, що бореться за ідеали волі, правди і свободи.

(-чук)

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО В НІМЕЧЧИНІ

Українське студентське життя в Німеччині дійшло в рр. 1945-1947 до такого розвою й розмаху, як ще ніколи до цього часу в жодній країні нашої еміґрації. Цьому сприяло багато факторів: те, що багато студентства з українських земель опинилося з хвилиною закінчення II-ої світової війни на терені Німеччини, стотисячна громада нової української еміґрації, з якої вилонювалася все нова й нова шкільна молодь, чисельні таборові українські ґімназії, що приготовили за цей час цілий ряд випусків абітурієнтів, високі українські школи з багатим складом професорів, що сприяли й пожвавлювали розвиток української науки, відносно невисокі студійні оплати на німецьких університетах і високих школах; і, вкінці, великий потяг української молоді до здобуття академічних знань. Число студентства зросло дуже скоро до поважної кількости. Вже в кінці 1945 р. загальне число студентів й абітурієнтів становило 3200 осіб. В 1946 р. студентів в самій Німеччині було кругло 3000. В дальших роках, одначе, в еміґраційному русі, це число постійно зменшувалось: 1947 р. — 2656 осіб, 1948 р. — 2661, 1949 р. — 1324, і в березні 1950 р. вже лише 658 студіюючих.

Це зменшення числа нашого студентства було одначе нормальним явищем. Воно було пропорційне до постійного зменшення цілого загалу нашої громади в Німеччині і спричинене дальшим еміґруванням. Проте це явище мало ще й інші, як неґативні, так і позитивні причини: грошева реформа в Німеччині, переведена в 1948 р., що багатьом унеможливила дальше студіювання, але також у великій мірі повне і успішне закінчення студій великим числом нашого студентства. З початком 1949 р. число нашого студентства, яке повністю закінчило свої студії дипльомними і державними іспитами, а в великому числі і докторатами, становило 691 особі, з кінцем 1949 р. 900 осіб, а літом 1950 р. це число набагато перевищило тисячу. Велика частина цього числа припадає на абсольвентів українських високих шкіл. Напр. лише на УВУ і УТГІ здобуло в цьому часі свою освіту поверх 600 осіб. Також і на німецьких університетах і високих школах числа наших абсольвентів були поважні. Напр. крім Мюнхену, одною з найчисельніших Українських Студентських Громад була УСГ-Ерлянґен, яка в 1947 р. начислювала 220 членів. За час від 1945 до весни 1950 р. 83-ох з них закінчили повністю свої студії, в тому 48 із докторатами.

Організаційне життя студентства набирало в цьому ж часі також щораз кращого удосконалення. В 1947 р. із двох студентських централь постає один ЦЕСУС, який скоро переріс границі Німеччини і став визнаним об'єднюючи тілом українського студентства всіх країн світу. Для спільної репрезентації й опіки виключно над тим студентством, яке продовжує свої студії в Німеччині, виникла потреба творити нову краєву централю, і так, заходами ЦЕСУС-у в грудні 1949 р. дійшло до створення СУСОН-у (Союз Українських Студентських Орґанізацій Німеччини). Але самих організаційних і суто професійних рямок ЦЕСУС-у і студент-

ських громад було мало і так, з часом постали і віроісповідні (як „Обнова" і „Об'єднання Українських Православних Студентів") та ідеологічні товариства („Зарево", „Товариство Української Студіюючої Молоді ім. М. Міхновського"), як вислід ідеологічної диференціяції студентства. Основна діяльність цих товариств проходила серед студентства в Німеччині.

Велику і неоціненну піддержку нашому студентству в поборюванні матеріяльних труднощів дала протягом всіх 5-ох років Комісія Допомоги Українському Студентству під постійним головуванням проф. д-ра Зенона Кузелі, при найзамітнішій допомозі Їх Ексцеленції Єпископа Кир Івана Бучка, як і завдяки жертвенності всієї української еміґрації. В цьому короткому періоді, КоДУС наділив грошевими стипендіями і допомогами для закінчення студій понад тисячу нашого студентства.

В літньому семестрі 1950 р. поділ українського студентства в Німеччині був такий:*)

Теологія	9,
Філософія	65,
Медицина	164,
Дентистика	49,
Фармацевтика	40,
Ветеринарія	26,
Лісове господарство	28,
Сільське господарство	49,
Економічні науки	84,
Державні науки	11,
Журналістика	4,
Технічні науки	54,
Гірництво	12,
Мистецтво	22,
Право	41.
Разом	658

Коли приглянутися цьому зіставленню і підчислити та порівняти наближені до себе науки, то кидається ввічі, що велику перевагу має число наших студентів медичних відділів (279 осіб — 43,5%), в некористь всіх інших: всі гуманітарні науки об'єднують лише 214 осіб (32,5%), технічні науки — 143 (21%), і мистецтва 22 (3%). Цей непропорційний поділ пояснюється частинно більшим особистим зацікавленням студентства медициною, а частинно також браком далекозорої і доцільно керованої студійної політики, так самим студентством, як і високошкільними чинниками та студійно-допомоговими інституціями.

Перед літнім семестром 1950 р. розподіл українського студентства по 18 університетських і високошкільних місцевостях Німеччини виглядав так:

Бонн	16,
Брауншвайґ	2,
Гамбурґ	5,
Ганновер	20,
Ґеттінґен	27,
Дармштадт	5,
Дюссельдорф	5,
Ерлянґен	70,
Карльсруге	15,
Кіль	7,
Клявсталь	27,
Марбурґ	3,
Мюнстер	3,
Мюнхен	365,
Реґенсбурґ — Ульм	67,
Тюбінґен	14,
Франкфурт а/М.	18,
Штуттґарт	4,
Разом	658

Під тиском економічних обставин багато студіюючої молоді було примушено перервати свої студії, щоб, переїхавши в країни нових поселень фізичною працею здобувати засоби для закінчення науки. Багато вже назавжди розпрощалися із мрією набути академічне знання. Але при тім певне число роз'їхалося по інших країнах Европи (Голляндія, Бельгія, Франція, Еспанія, Англія, Швайцарія), на здобуті в тих країнах державні, чи церковні стипендії. Хоч число студентства в Німеччині і надалі постійно опадає, проте, і в цьому академічному році Німеччина буде країною із найбільшим числом нашого студентства в Европі. Є надія, що досвід студентського життя в Німеччині послужить на майбутнє ще кращому розвиткові і ростові українського студентства на еміґрації, як чисельному, так і якісному, а також доцільнішій, керованій і всеобіймаючій українській студійній політиці.

В. Г.

*) На підставі числових даних стан українського студентства в Німеччині сильно зменшився. На 1. XII. 50 р. загальна скількість студентів виносила 328 осіб, з того студіює 288 осіб, 40 перебуває в лікарнях і санаторіях.

З'ЇЗД „ЗАРЕВА"

В річницю свого заснування Об'єднання Студентських товариств Національного Солідаризму „Зарево" відбуло Річний З'їзд в днях 20-21 травня 1950 р. в Мюнхені. Крім полагодження організаційно-діяльностевих справ, один день З'їзду присвячено теоретичній проблематиці, яку в нас популярно називається „ідеологією". Ця частина З'їзду була відкритою і для гостей. Властивої „ідеології" було досить мало в доповідях, запитах і дискусіях. Були порушені радше відірвані проблеми суспільно-політичного характеру (доречі актуальні). Програма не творила пов'язаної цілости. Чотири доповіді на з'їзді студентської націоналістичної молоді виголосили не студенти, а політики та студентські сеніори. Теж в дискусії „молодь" не брала участи.

Інж. Андрієвський, провідний діяч ОУН полк. Мельника в ділянці міжнародніх зв'язків, говорив на тему: „Україна й національна революція". Проблема, безумовно, цікава, жива, актуальна, але порушена автором цілком з іншого боку; про властиву революцію майже нічого не сказано. Натомість доповідач виступив із своєю відомою тезою, вже раз пропагованою в студентському середовищі (доповідь інж. А. в Мюнхені в листопаді 1949), що українську визвольну концепцію слід базувати на факті існування УРСР, як української держави. Для підтримки тези інж. А. приводить ствердження, про членство УРСР в ОН та аналогічне становище України сьогодні до сателітних держав. (В цьому числі квартальника поміщено окрему статтю, яка докладно цю проблему розглядає зі становища державного і міжнародного права, базуючись на фактах політичної ситуації в Україні під Совєтами — ред.). Щоб ствердити, що УРСР не тільки „держава", але і до того, українська, доповідач пустився на ризиковний шлях, нагинаючи для своєї тези історичну дійсність 1917-1920 рр. УРСР розглядається, як четверту з черги форму тієї української держави: Українська Центральна Рада, Гетьманська Держава, УНРеспубліка і УРСР. Подібно, як попередні перевороти робились українськими руками, і останній зробили українські комуністи (боротьбісти й укапісти), а Москва тільки „допомагала" українським комуністам прогнати владу українських буржуїв. Такі міркування не тільки противорічать дійсності, яку досі всі українські історики розцінюють, як війну московських комуністів проти України (а не револьту харківського комітету), але небезпечні, бо легалізують режим формальних носіїв влади в УРСР — українських комуністів. Хиткість тверджень автора виявилась підчас запитів, коли доповідач на низку запитань з цього комплексу ухиливсь дати відповідь. Ми набрали враження, що й сам п. інж. Андрієвський непевний своїх поглядів, з яких він будує концепцію. Залишається запитати: чому виходиться з такими необоснованими і шкідливими тезами? Хіба справа визволення і революції розв'яжеться „оригінальними" концепціями?

Проблематику молоді порушив другий з черги провідний діяч згаданої організації, хоч ще не старий, але й не з нашої ґенерації, п. Я. Гайвас. Він відомий в рядах своєї „ортодоксальної організації", як більш прогресивний, демократично наставлений, а в міжпартійних відносинах більш толерантно наставлений до середовища революційної ОУН. Свою „прогресивність" доповідач виявив гострим підкресленням, що нова ґенерація переходить в стадію суспільного розвою у світі (в нас теж) одноликого суспільства, в якому пливе „червона кров" (мабуть, мав на думці — демократію), а час старого, заскорузлого, кастового поділу суспільства, де відогравали основну ролю люди „блакитної крови", безповоротно минув. Гадаємо, що цим автор ще далеко не вдаряє в суть справи сьогоднішнього світоглядового і соціяльного розвою: поділ на „кров" і захист „червоної", це стара теорія з арсеналу передвоєнних соціялістичних демократів. Сьогодні в 1950 р. не старі „касти" актуальні, тільки цілком інші комплекси і феномени, яких, нажаль, п. Гайвас не торкнувся. Про те були цікаві деякі аналізи і виводи шляху й політичного розвою попередньої ґенерації української молоді.

Цілком по лінії партійної полеміки прозвучала доповідь голови „Зарева"

д-ра М. Антоновича: „Український націоналізм і льокальні патріотизми". В теоретичній частині автор зберіг об'єктивність, але коли прийшло на конкретизацію, то партійний суб'єктивізм доповідача виявився повністю: причини поділу на „східняків" і „західняків", таборова політика... Вважаємо за фальшивий підхід підводити асуспільний комплекс „схід-захід" до поняття „льокальний патріотизм", яке у свою чергу може мати дуже багато позитивів. Видається нам теж наївним припускання вини за певний дв поділ по цій самій лінії в нашому суспільстві виключно окремим партіям, чи організаціям: ОУН (р.), УРДП, УНДО... Легким коштом хотів п. Антонович розв'язати цю складну проблему, спихаючи вину на нелюбі партії (саме ж його, власне середовище — дівственно чисте від наших суспільних грішків). Думаємо, що про ці проблеми можна говорити, але поважно без пристрастей, партійного упередження, а що найважливіше, не примітивізувати справи, а доходити до основ, збагнути суть зла і в ім'я загальних інтересів — виповісти тому бій.

Говорив теж, не цілком вже молодий по віку й по громадському стажу, але все ще студентський діяч, д-р М. Данилюк. Його тема „До проблеми психології й психози українського організованого примітива" — дещо своєрідна, але цікава. П. Данилюк ще в найбільшій мірі намагався зберегти об'єктивність і трактував проблеми загально. Ми не є прихильниками поверховости і воліли б навіть певну конкретизацію, вказування на приклади і їх джерело, але з однією умовою, що дійсно до цих справ підійдеться об'єктивно й, коли потрібно, повинно знайтись стільки сміливости та одкрито (так, для цього треба героїзму) сказати: mea culpa теж. Якщо ще таких „сміливих" в нас немає, то всеж таки треба вітати тих, які вміють „дипломатично" загально говорити, зберігаючи такт і вимогу толерантности.

До цілости З'їзду „Зарева" доводиться завважити в основному два моменти: перше, домінанту партійного характеру, розуміється під еґідою ОУН полк. Мельника, чого ми не сподівались зустріти на т. зв. ідеологічній частині і, друге, старкуватий характер З'їзду студентської молоді. Екіпа проводу згаданої організації була майже в цілості і покровительствувала з'їзд, його програму, лінію. Маркантніші доповідачі теж зі старшої ґенерації. Складається враження, був це з'їзд не молоді, але для молоді . До гарних слів заклику проводу „Зарева" з травня 1949 до всієї української молоді якось не підходить ґенеральна лінія цього з'їзду, зокрема перечить проклямованій незалежності й апартійності „Зарева" — партійна куратель, яку ми спостерегли на З'їзді.

В. Петришин

ДВА ДНІ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ТУСМ'у

В днях 11 і 12 квітня 1950 р. відбулася в Мюнхені І-ша Студійна Конференція ТУСМ'у під назвою „Два Дні Ідеологічної Проблематики".

На Конференції були прочитані такі доповіді: 1. „Вплив клясичної культури на розвиток европейських народів" (А. Листок — Мадрид); 2. „Одиниця, спільнота, держава, — углові проблеми нашої доби" (М. Лабунька — Кулемборг і К. Митрович — Лювен); 3. „До суті української національно-державної ідеї" (В. Маркусь — Фрібурґ); 4. „До джерел української духовости" (В. Гайдук — Ерлянґен).

В першій доповіді схарактеризовано старинну ґелленську і римську культури та їх вплив на християнство і культурний розвиток европейських народів у всіх епохах аж до сьогодні. Підкреслено контраст і боротьбу між творчо-колонізуючим і номадно-руйнуючими елементами. Друга доповідь (із кор. рефератом) висвітлила значіння і ролю одиниці в історичному аспекті, взаємовідносини одиниці й спільноти, характеристику державних устроїв, соціяльних концепцій, модерних філософічних напрямків, проблеми свободи, мети людського життя, тощо. Третя доповідь була присвячена питанням ідеї і сенсу української майбутньої держави (території, народу, влади), питанню притаманного нації устрою, значенню Церкви і національ-

них традицій в житті народу. Остання доповідь старалася устійнити основні перводжерела української духовости, шукаючи їх вже в передісторичних часах і в початках боротьби осілих елементів населення України з руйнуючим кочівництвом.

По кожній доповіді безпосередньо слідувала довга і жвава дискусія. Конференція була задумана і підготовлена виключно молоддю і для молоді. Тому і прилеґенти і слухачі були дійсно студіююча молодь. Із старшого громадянства вшанували Конференцію своєю присутністю лише проф. д-р О. Кульчицький і інж. Мироненко, які неодноразово зайняли авторитетний голос в дискусіях.

Як на „молодий вік" Т-ва, ця Конференція була відрадним явищем на тлі сучасної еміґраційної гарячки. Є надія, що вона не була одинокою, чи відірваною, а лише першою із ланцюга чергових студійних імпрез. Вони стануть одним із показників живучости й росту Товариства Української Студіюючої Молоді ім. Миколи Міхновського.

В. Г.

АНГЛІЙСЬКО-СОВЄТСЬКИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ ДВОБІЙ У ПРАЗІ

(2-ий Світовий Студентський Конґрес у Празі)

Міжнародній Студентський Союз (ІЮС) був однією з багатьох організацій, що їх створено після 1945 р. з надією, що співпраця альянтів під час війни далі триватиме в мирній дружбі. ІЮС об'єднював національні студентські союзи західньої демократії з студентськими союзами СССР та його теперішніх сателітів. Як і всі інші початково спільні організації, ІЮС поволі став одним із відділів Комінформу, при чому з кожним роком втрачав підтримку західніх студентських союзів. Зокрема через поставу ІЮС'у під час лютневого перевороту в Чехословаччині (осідок ІСЮ'у є в Празі), із членів ІЮС'у виступило багато західніх студентських союзів, а інші вирішили не вступати в його члени. Членами ІЮС'у з некомуністичних студентських союзів покищо залишається британський студентський союз, студентський союз Шотляндії, Південної Африки та Фінляндії. З них найсильніший британський союз, що об'єднює понад 100.000 англійських студентів. Без сумніву, були б вже й ті союзи покинули ІЮС, коли б їхні представники не були переконані, що якраз обов'язком студентів є тримати по можливості міцний контакт із світом за залізною куртиною. Таку політику й надалі провадить британський національний студентський союз, бо кожний день дає багато доказів, що ІЮС — це студентська „п'ята колона". Згаданий союз, з огляду на його угодову політику у відношенні до ІЮС'у обвинувачують в Англії за диверсію.

Коли в половині серпня 1950 р. на другий світовий студентський конґрес до Праги прибула британська делеґація, яка складалася з 20-ти делеґатів і 60 обсерваторів, вона приблизно уявляла собі, що доведеться їй пережити. Однак, дійсність перевищила всі сподівання. 1000 учасників з 80-ти держав загостило до Праги. В парку Стромовка перемінено великий будинок у ресторан, в якому всі учасники одночасно змогли засідати за багатими розкішними столами. Всі промови, доповіді перекладано п'ятьма мовами, отже більше, як це діється на нарадах ОН. Сотні „синіх сорочок" — членів чехословацького комсомолу — дбали про всі матеріяльні потреби делеґатів. Як завжди на східньо-европейських конґресах, організація була грандіозна. Але що ж виявилося при тому?

Цей конґрес можна окреслити як „з'їзд одного племени", яке зібралось, щоб радити, сприйняти нові ідеї, пожвавити завмерлий ентузіязм, взаємно себе вихваляти, як годиться „товариству взаємної адорації", навести трошки критики і самокритики, чи не тому, щоб одержати нові інтрукції?.. Західні делеґати в тій білій отарі Комінформу були чорними баранами.

Основне становище супроти британського національного студентського союзу (НЮС) можна було вичути вже підчас вступної промови чеського президента ІЮС'у Йози Громана. Його доповідь базувалася на загальній лінії Комінформу, яка заторкувала всі

питання світової політики, тільки не властиві даному конґресу студентські справи.

Коли більшість учасників Конґресу завважила, що західні делеґати (за винятками небагатьох західніх комуністів і комуністичних поплентачів), ані не оплескували гістерично, ані не ревіли голосно, коли падали слова „Совєтський Союз", „Сталін", „Корея", „світовий мир", — вони твердо почали демонструвати проти тієї меншости. Ці демонстрації головним чином були спрямовані проти англійської і шкотської делеґацій. При кожній найменшій нагоді комуністи товпилися коло столиків тих делеґацій і протягом багатьох хвилин квичали та гули, як божевільні: „Хай живе Сталін", „Хай живе мир", „геть руки від Кореї", „геть руки від Маляїв".

Ці приклади „демократичного поступовання" англійці й шкоти, здається не завважували, що в чеській пресі знову викликало несамовиту ненависть і лють.

Наступного дня президент британської національної студентської унії Стенлі Дженкінс мав головну промову з рамени західніх делеґацій. Він піддав гострій критиці однобічну комуністичну діяльніть ІЮС'у, що спрямована проти Заходу. Коли ІЮС закидає мілітаризацію західньої Німеччини, то чому ІЮС промовчує факт створення нової армії в східній Німеччині? ІЮС кричить про великі військові бюджети Заходу, промовчує колосальні щорічні військові бюджети Совєтського Союзу?

„Події в Кореї показують, що „партизани миру" і ІЮС не виступають проти кожної війни... вони не проти війни, яку зачинають комуністи. Коли східня Німеччина завтра нападе на західню Німеччину, як напала північна Корея на південну, то можемо бути певні, що „партизани миру" і ІЮС будуть цю війну підтримувати". Це правдиве, щире ствердження викликало сальви гніву і кпин, крику і реву, який, здавалося, йде не від молодих інтелектуалістів, а від дикунів. Вказавши, скільки жертв впало у висліді міжнародніх збройних суперечок, Дженкіс закінчив таким проханням: „Дайте нам чесно визнати, що можна мати різні погляди... є багато важливіших річей, як наші суперечки. Праця міжнародного порозуміння є важніша, як боротьба за ідеологію. Не буде переможця в третій світовій війні! (?? прим. ред.). Замість воювати за мир — дайте нам можливість працювати для миру, щоб ми могли жити і радіти з вислідів праці".

Що ця наївно-невинна промова викликала, однак враження, доказують постійні вигуки слухачів, а також гострі виступи празької преси проти Дженкінса і його промови. Резонанс цієї промови ще виразніше виявився в бомбастичній, примітивній промові Алексея Шелепіна — головного совєтського делеґата, секретаря організації антифашистівської молоді, який два дні пізніше заатакував Дженкінса. Шелепін відповідав Дженкінсові не тому, що „Дженкінс є визначною індивідуальністю", а тільки тому, що він у своїй промові „обернув кота хвостом"!!!, та що „нема ніякої різниці між твердженнями Дженкінса і твердженнями колишніх гітлерівських провідників молоді".

Звіту Дженкінса про високі видатки на озброєння в Совєтському Союзі не заперечив, але відповів на них цитатами з різних протисовєтських закликів визначних західніх політиків. „Зрештою, критика англійців — це підле очорнення, брехня і перекручення фактів".

З цього часу недоречним було очікувати якогось „порозуміння", бо лінія була визначена. Відтепер усі атаки й демонстрації були спрямовані проти англійської делеґації, з метою викинути їх із залі конґресу і цим способом зробити вільну дорогу до ІЮС'у для опанованої англійськими комуністами „Студентської Робітничої Федерації", як „правдивих представників демократичних британських студентів". Так названо обсерваторів „СРФ" у противагу до офіційної британської делеґації, яка складалася із „реакційних фашистів та аґентів Вол-Стріту".

Однак, цю тактику спритні головачі ІЮС'у закинули так, що наприкінці „архифашиста" Дженкінса одноголосно обрано на віце-президента ІЮС'у. Цей факт більше як усе інше, показує підлість комуністичних вожаків ІЮС'у.

Конґрес ще раз показав західньому студетству безглуздя очікувати чогось позитивного від продовження співпра-

ці західнього світу з комуністами в атмосфері холодної війни. Однак, була потіха: один східньоевропейський делеґат від свого імеми й від своїх товаришів дякував британській делеґації за їхню промову, а один урядник британського посольства в Празі заявив: „Ваша повна енерґії присутність останнім часом причинилася до того, що мешканці Праги далі можуть мати моральну силу перетривати це лихоліття".

З. Підгірян

Книжка і преса

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ювілейне видання, Том V, Накладом УВУ, Мюнхен 1948. ст. XXVIII, 256.

На нові книжкові появи, зокрема в 1946-1949 рр. українська еміґрація не була вбога. Одначе, мусимо ствердити, що вся наша книжкова продукція останніх років була дуже однобічною: перевидана стара і нова, часто низько вартісна, белетристика та дешева змістом публіцистика залили повінню поличці книгарень, не залишаючи майже ніякого місця для фахової і наукової літератури.

Тому з особливою увагою беремо до рук названий збірник, що є рідкісним виданням серед друкованих новин. Вже п'ятий з черги науковий збірник УВУ протягом двадцятип'ятилітнього існування цієї вільної інституції української науки в світі. Може зовнішньо скромніші за попередні збірники, видавані в Празі, проте не менше цінні, тим більше, що це єдина серйозна збірна праця наших науковців за останній час, якщо не рахувати ще незакінченого видання Енциклопедії Українознавства.

Розвідки і статті двадцятьдев'ятьох професорів і доцентів УВУ становлять зміст збірника. Органічно зв'язана з науковою частиною, характером і метою книжки є стаття ректора Івана Мірчука, в якій подано огляд 25-літнього розвою, праці і осягів університету. Побажано, щоб з статтею познайомились широкі кола суспільства, передусім студентство. Так само звертаємо загальну увагу на статтю-реферат Зенона Кузелі, голови НТШ, що його виголосив на з'їзді науковців 20 років тому.

Порушені проблеми та накреслені завдання української науки, передусім її інформативного сектору на чужині, сьогодні такі важливі та актуальні що, гадаємо, про них не можна обійтися короткими словами на сторінках чисто наукового збірника. Ці думки слід було б конче спопуляризувати на сторінках громадської преси, оскільки для допомоги науковій діяльності повинно б бути притягнене все громадянство, яке, нажаль, досі має мало зрозуміння до цієї важливої ділянки загально-українських завдань на еміґрації. Особливо два основні завдання, крім багатьох інших так само актуальних 20 років тому, здається нам за найневідкладніші: координація науково-досвідної та видавничої діяльности всіх українських закладів і товариств на еміґрації через створення на федеративних основах союзу українських наукових установ, та видавання наукового місячника в чужих мовах.

Решта 27 праць становлять причинки до різних ділянок гуманітарних наук в такому співвідношенні: право і державознавство — 7, українська мова — 5, психологія — 3, історія — 3, інші мови — 2, етнографія — 2, економія — 2, антропологія, археологія, музикологія — по одній праці. Цілість збірки не являє собою єдности проблематики, що, очевидно, могло б збільшити його вартість (таким заповідається збірник НТШ „Україна під Совєтами"). 23 праці повністю або частково розроблюють українську проблематику, а тільки 6 обмежуються загальними питаннями. Наприкінці збірника англійською й німецькою мовами подано резюме. Обома цими мовами, появилася і ювілейна стаття. Не всі резюме зредаґовано одностайно: деякі поверхові і порівнально короткі та неповні (напр., про властивий зміст статті В. Лева не згадується жадним реченням). Здебільшого короткий обсяг статтей і часто їх актуалізуючий зміст надають книжці скорше характеру наукового журналу, як збірника. Це мож-

на виправдати, якщо прийняти до уваги, що бажанням редакції було в обмеженому розмірі охопити можливо більше авторів.

Кожна стаття, не зважаючи на її величину, або принаймні кожна наукова ділянка, заступлена в збірнику, заслуговують на спеціяльну рецензію. Таке завдання могло б подолати кілька спеціялістів даних галузей науки. Ми зупинимося лише на розвідках з ділянки права і то у формі бібліографічної нотатки, не претендуючи на ґрунтовну рецензію.

Сім праць розподілено за спеціяльністю так: загальна наука про державу — 2, історія українського права — 3, міжнароднє право — 2.

Юрій Панейко друкує свою ректорську доповідь з 1948 р. під назвою: „Етичні моменти в державному житті". Праця розглядає одну з найпекучіших проблем з філософії права — відношення етики і права, точніше, старається відповісти на питання: чи для етичних державних цілей можна стосувати неетичні засоби? Подаючи розвій індивідуальної та державної етики в різні періоди, автор стверджує розмежування обидвох понять в нашу добу. Відповідь на поставлене питання звучить позитивно, передусім на підставі огляду чинности держави в ділянці адміністрації. Держава може відступити від індивідуальної етики, поскільки цього вимагає її рація, головно ідея самозбереження або наскільки це є проблемою її могучости. На іншому місці говориться про життьові інтереси та про вищу необхідність держави, в інтересі яких, як вищого етичного добра, індивідуальна етика може бути переступлена.

Висновки, до яких приходить автор, характеристичні для позитивістичної школи, що в дусі модерної секуляризованої науки розмежовує етику і право, індивідуальну й суспільну мораль, а навіть часто протиставляє їх. Ця школа не визнає понад державою жодного права. Невизнання натурального права, яке стоїть понад державою, доводить не лише до визнання першости державної рації над одиницею, але й в ім'я таких нез'ясованих та надуживаних вартостей, як „життьові інтереси", „могутність", „вища необхідність", до повного поневолення одиниць, маючи виправдання позитивістів: державна етика перед індивідуальною.

Автор послідовно ставить поза всяким правом революції, не включаючи їх до поняття вищої необхідности. Проте, якщо стояти на становищі натурального права, вважаємо, що є революції, які не стоять поза правом, а навпаки, знаходять своє виправдання у вищих принципах, ніж державне право.

Спеціяльно слід відмітити підкреслювану автором вимогу етичности осіб, які виступають як державні органи. Високе розуміння моральности осіб, що діють від імени держави і здійснюють її рацію, доведе до нівеляції протиставлень між державою та індивідуальною етикою в розумінні модерної теорії держави.

Праця **Матвія Стахова** „Зміна назви держави, як вислід розвитку держави" належить, власне, більше до ділянки соціології. В ній потрійним способом автор розглядає названня держави, залежно від одного з її трьох елементів: територія, народ, влада. В цьому сенсі подано цікавий матеріял та пояснення назв української держави в її історичному розвиткові. З однією думкою автора не можна погодитись, де він в дусі марксівської теорії вже в першому періоді державних зв'язків підкреслює клясове протиріччя між пануючою верствою та рештою населення. Генералізована М. Стаховим форма співжиття пануючих і підданих стосуються лише держав завойовників, натомість початок державної організації ми радше знаходимо серед власних племен і то у формі першої своєрідної державної організації соціяльного добробуту, при чому керівний прошарок не займав становища поневолювача до решти населення.

Василь Орелецький в невеличкій статті „Повоєнна проблематика міжнародного права" вказує на кілька проблем, які особливо актуальними в міжнародньому праві стали по другій світовій війні: забезпечення миру колективною системою, обмеження поняття суверенітету, а в карному праві — проблема злочину проти людства та персональної відповідальности провідників держави. Автор не згадує всіх актуальних проблем, з яких деякі щойно останнім часом стали предметом уваги (мабуть, вже після написання статті). Знову стала актуальною справа кодифікації міжнароднього права, яка, мабуть, набере конкретних форм в працях комісії міжнароднього права при ОН. Після довгих нарад

і вагань остаточно ратифіковано конвенцію про народовбивство. Таким чином народовбивство стає предметом міжнародного злочину. Крім того знову вийшла на поверхню теорія визнання держав і урядів у зв'язку з новими змінами по другій світовій війні та визначення приналежности територіяльних вод, тощо.

Але, безумовно, новою є проблема міжнародного карного права, якій окрему довшу статтю присвячує **Ю. Старосольський.** В теоритичній частині автор стверджує, що тільки фізична особа, а не юридична (держава), може нести карну відповідальність, у противагу до досі загально визнаваної теорії про відповідальність держави. В цьому пункті така теза відповідає статутові й теорії Нюрнберзького процесу воєнних злочинців. В дусі засади „nulla poena sine lege", автор стає на становищі тієї групи юристів, яка квестіонує легальність Нюрнберзького присуду, бо до згаданого процесу аґресивна війна не вважалася за злочин. Нюрнберзький процес, на нашу думку, знаходить своє виправдання не в позитивному праві, яке в міжнародньому маштабі слабо розвинене, лише в натуральному, в головних принципах права спільних для всіх цивілізованих народів. Їх визнає за джерела права статут Міжнародного Гаазького Трибуналу.

У зв'язку з прецеденсом Нюрнберзького процесу, який дає початок міжнародньому карному праву, автор статті порушив нові проблеми цього права, як створення постійного міжнародного карного трибуналу і ін. Це може статись лише на підставі спеціяльного карного кодексу „Bill of Rights", як позитивного примусового права між державами. Так само повинна б була постати міжнародня кримінальна поліція, як слідчий орган, та мусила б бути забезпечена санкція на міжнародній базі. Розвій карного права, за автором, до того прямує, але з цим зв'язана проблема ревізії поняття суверенітету: замість засади „salus rei publicae-suprema lex" наголос перенесеться на „salus generis humani-suprema lex".

Судячи по дотеперішніх спробах, треба думати, що до прийняття такого кодексу прав не дійде швидко, зате підставою міжнародного карного судівництва стануть окремі конвенції, що визначають об'єкт міжнародного злочину, та статути Нюрнберзького і Токійського процесів.

Три дальші праці з історії українського права вносять цінний вклад в цю, ще незадовільно розроблену ділянку.

Лев Окіншевич в статті „Український гетьманат в XVII ст., як форма державного ладу" піддає ревізії погляд про республіканський устрій гетьманської України, але також не генералізує протилежного погляду про монархію. Він скорше аналізує окремі поняття гетьманської влади та вказує на тенденції, які під час Хмельницького, Самойловича і Мазепи прямували до монархізму.

Василь Гришко на підставі архіварного матеріялу вияснює такі інститути соціяльної структури українського населення XVIII ст., як виборні й допоміжні козаки.

Розвідка **Ярослава Падоха** на тему „Ідеї гуманности і демократизму в карному праві княжої України" виявляє низку елементів у нашому княжому праві, які свідчать про гуманізм і демократизм наших предків. Це зокрема разючо контрастує, коли порівняти наше карне право з таким же правом у поляків чи німців: інститут кривавої помсти існував у нас коротко і мав злагіднені форми, смертна кара, як теж тілесні кари в принципі не існували; теж ув'язнення не було поширеним засобом властивої кари, а скоріше служило як запобіжний засіб. Зате чи не основною формою кари була система викупів та злагіднене поневолення. Рівність, загальність карного права, зокрема брак індивідуалізації об'єкту, кари й особи злочинця є підставами демократичности українського карного права „Руської Правди".

Праця Я. Падоха є частиною більшої студії п. н. „Провідні ідеї карного права княжої України". Слід побажати, щоб ця праця появилася цілістю і то не лише українською мовою.

Наприкінці побажаємо рекоратові й сенатові УВУ, щоб шостий ювілейний збірник в 1951 р. з приводу тридцятиріччя був ще повнішим та тим і вартіснішим вкладом в скарбницю української вільної науки. **В. М.**

ПРОФ. ГРИГОРІЙ ВАЩЕНКО: ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ (4 частини) УВУ Мюнхен 1948/49., ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ (2 частини) ЦК СУМ Мюнхен 1950.

Названі вгорі твори, разом взяті, творять систему педагогіки, яка є здобутком довголітньої педагогічної діяльности професора Ващенка. Перевидані і доповнені „Загальні методи навчання", а потім окремо виданий „Виховний ідеал" є завершенням п'ятидесятилітньої практичної і наукової праці автора. Головна вага цих творів в тому, що вони органічно виросли на національному ґрунті й, узгляднюючи новітні психологічні і педагогічні наукові осягги, дають цілісну систему педагогіки. Тоді, коли в нас зовсім бракує філософічної системи, яка могла б бути відбиткою української духовости, а також бракує нам обширних наукових праць з ділянки модерної психології, то всетаки в ділянці педагогіки дістали ми певну систему, за допомогою якої можна буде виховувати нове українське покоління на здорових основах.

Звернувши увагу на методи навчання, як на систему прийомів з допомогою яких учень під керівництвом учителя дістає знання і розвиває формальні здібності інтелекту, автор старається подрібно випровадити і описати поодинокі методи праці, узгляднюючи їх застосовування до різних ступнів навчання. Він визначає в загальному дві групи методів: методи, уживані для вироблення формальних здібностей інтелекту і методи, зв'язані з організацією технічних засобів, які вживається в процесі навчання. Навчання, за першою групою методів, нагадує процес наукової роботи, тоді як друга група розглядає пасивні, напівактивні й активні методи. Всі ті методи побудовані на нових здобутках психології, педагогіки і, перш за все, на довголітньому досвіді автора.

Маючи на увазі факт, що основною проблемою всякої педагогічної системи є виховний ідеал, проф. Ващенко розробив також це питання, опираючися на базі християнської й ідеалістичної філософії. Розглядаючи насамперед комуністичний, націонал-соціялістичний, далі християнський і загально европейський виховний ідеал, автор переходить до насвітлення нашого національно-виховного ідеалу, який ще з княжих часів основувався на християнській моралі. Головною ідеєю українського виховного ідеалу має бути служба Богові та Батьківщині, і ця ідея має стати провідною ниткою при всякому навчанні та вихованні української молоді. Глибоко обдумані, а до того, приступною і гарною мовою написані праці проф. Ващенка зможуть зробити немалу прислугу нашим вчителям народніх і середніх шкіл як тепер, так і в майбутньому, а для українського студента майбутнього педагога, стануть вони цінними посібниками, на які досі відчувалось пекучу потребу. Шкода тільки, що ціла праця (6 частин) вийшла циклостилевим друком, а до того четверта частина, загальних метод навчання зовсім погано відбита.

Г. В-ич

ПРОФ. О. ШУМИЛО-КУЛЬЧИЦЬКИЙ: НАРИСИ СТРУКТУРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ МЮНХЕН, У В У 1948

У свойому нарисі структурної психології проф. Кульчицький дає новий підхід при насвітленні шарової структури психіки. У прийнятій за Лершом, горизонтально-вертикальній схемі старається автор представити структуру всіх психічних функцій, при чому виходячи від психічної цілости на тлі цілої дійсности обговорює насамперед своєрідність психічних явищ і поняття структури. Потім дає характеристику свідомого психічного життя, зупиняючись довше на властивостях людського „я", яке, як осередок свідомости має різні аспекти, залежні від напрямлення своєї дії на внутрішній і зовнішній світ. По обговоренню властивостей „я", автор дає психософічну інтерпретацію психіки, обговорюючи співвідношення психічности й світа у двох різних площинах: співвідношення в площині найпримітивнішої людської психіки і співвідношення в площині вповні розвиненої людської психіки. Далі проф. Кульчицький займається представленням якісних динамічних виразів свідомости, яка, з огляду на свої різновидності розчленовується в структуру. В тому випадку обговорено системи функції пізнання, прямування і почування, упорядковуючи їх на основі горизонтально вертикальної шарової схеми. Упорядковання психічних функцій, яке зробив О. Кульчицький, має немалу вартість. Воно дає можливість осягнути ясний

погляд на різнородність психічних функцій, але одночасно з тим, йому притаманна та сама трудність, яка спільна всім горизонтально-вертикальним схемам, а саме: тяжко представити відношення центру „я" до прийнятої вертикально-горизонтальної схеми. Це один з важливих недоліків тих схем, якими користуються в сучасну пору психологи. Сферична схема, на нашу думку, значно більше зображувала б суть психіки і її цілісну структуру.

Г. В-ич

LUDWIG VON HOLZSCHUHER: PRAKTISCHE PSYCHOLOGIE, Chiemsee, 1949

Твір фон Гольцшугера є одним з найновіших творів про шаровість психіки, при чому він різниться від попередніх шарових концепцій тим, що приписує людському індивідові не тільки двошаровість, як це робить Лерш, Кульчицький й інші, але одночасно твердить, що обидва психічні шари мусять мати власні керівні центри. В нутрі психічної особовости він розрізняє два потенціяли, а саме: раціональний і примітивний. Перший з них називає автор „я-особа", а другий „примітивна особа". „Я-особа" має свій центр у своєму людському я-осередку, місцем якого мав би бути чоловий мозок, тоді як керівний центр „примітивної особи", що є, на думку автора, без сумніву автономним, мав би знаходитися в талямусі. Свою теорію автор опирає перш-за-все на органічному розвиткові мозку, а також на тому, що поодинокі шари найбільш відповідають двоподілові психічности, який представляється звичайно психологами, як „розум проти почуття" або „дух проти душі". Подібно, як і всі попередники Гольцшугера в ділянці шарових теорій, він пише, що я-особа має звичайно спроможність гамувати й керувати „примітивною особою", але в особливих випадках примітивна особа провадить свої переживання часто самовільно і непогамовано. Ступінь переваги я-особи залежить в першу чергу від спадковости, від виховання і від звичаїв.

З огляду на належно упорядкований психологічний матеріял, відповідно дібрані ілюстрації і доданий при кінці словник, твір Гольцшугера являється добрим підручником практичної прихології. Коли ж мати на увазі висунену автором двоцентровість психіки, то в тому випадку постає питання, чи можливо звести всі явища, якими відзначається шар примітивної особи в людині до якогось одного центру і протиставити його „я"-персоні. Наприклад, тяжко було б подумати, щоби настрої й афекти були керовані одним центром спільним для цілої ендотимної підвалини.

Г. В-ич

М. ШУЛЬГА. „МОСКОВСЬКА СУТЬ", СТОРІН. 96. 1948., МЮНХЕН

На перший погляд книжка робить враження таке саме, як сотні інших, що появилися останніми роками на чужині та метою яких було заповнити недостачу вільного слова, що не могло розвиватися через цензуру ворожих Україні режимів.

„Московська суть" — це не звичайна книга. Це твір, в якому автор неначе у фільмі дає читачеві наочну правдиву московську суть, байдуже, в які часи та в яких формах вона виступає. Московська суть залишається завжди та сама, байдуже, чи на московському престолі сидить Іван Грозний, німка Катерина, Ульянов чи грузин Джугашвілі; байдуже, чи вона виявляється та здійснюється під кличем збирання російських земель, „братньої" допомоги своїм „меншим братам", захисту і опіки над православною церквою, звільнення братів слов'ян, звільнення з-під капіталістичної неволі, чи культурної допомоги відсталим країнам. Москва завжди та сама, без огляду на те, чи виступає під червоним, білим, чорним чи ще якимсь іншим кольором. Москва після кожного більшого здушення вміло змінює тільки своє прикриття, фарби, вивіску. У чотирьох розділах цієї книжки автор аналізує московський наступ в історичному аспекті та на історичних фактах і різних московських програмах доводить, що хоч між програмою сьогоднішнього СССР, московської держави царських часів та московського національно-трудового солідаризму існують протилежності щодо змісту і мети, то ці протилежності випливають із світоглядової ідеологічної та політичної сотрінки. Найголовніше те, що вони виявляють

повну єдність та спільність у відношенні до віками гноблених Москвою народів, що є виявом московського імперіялізму, засобом національного знищення підбитих Москвою народів, державно-органічною формою „єдиної-неділимої" московської імперії.

Автор наочними прикладами зображує вищість української культури та гноблення і обкрадання Москвою українських культурних надбань за весь час існування московської імперії. Нищення української культури, що йшло від віків, продовжується й сьогодні та знаходить свій вислів у програмах різних еміґраційних кіл. Програма московських національно-трудових солідаристів є найкращим прикладом цього.

Ця дуже цікава книжка закінчується висновками і суґестіями, як і порадами для гноблених Москвою народів, яким способом „на стерві гнилої імперії" здобути свободу і побудувати свої вільні і ні від кого незалежні національні держави.

Всі поневолені народи мусять об'єднатися в єдиний фронт і орієнтуватися лише на власні сили. Західній світ мусить усвідомити собі, що лише розвал московської тюрми народів і побудова національних держав зможе забезпечити тривалий мир на сході Европи.

Книжка М. Шульги „Московська суть" це дуже цінний вклад для основного пізнання московського питання, питання, яке тепер стає незвичайно актуальним. Ворога переможеш — пізнавши його в його суті. **М. Б.**

WLADYSLAW KANIA : BOLSZEWIZM I RE LIGJA — Rzym — 1945 — Str. 138.

Перед нами книжка пера Владислава Кані, що трактує відношення большевизму до релігії. Книжка складається з передмови та двох частин. В передмові зацитовано уривки з папської енцикліки з 19. 3. 1937 р. „Divini Redemptoris" про атеїстичний комунізм (del comunismo ateo), а також подано деякі загальні зауваження на теми комунізму.

В першій частині книжки автор розкриває суть совєтської держави, ідеологічні підстави комуністичної доктрини, диктатури пролетаріяту. Для цього автор дає ряд цитат із совєтської конституції, творів Леніна. Сталіна і інших.

Проаналізувавши суть совєтської держави, автор підходить до проблеми релігії в Совєтському Союзі, покликаючись на большевицьку теорію. Формально „свобода" релігії в Совєтському Союзі існує. Так, 124 стаття сталінської конституції говорить про відокремлення церкви від держави, свободу релігії, а головно свободу протирелігійної пропаґанди. Ця стаття звучить так: „З метою забезпечення за громадянами свободи совісти, церкву СССР відокремлено від держави і школу від церкви. Свобода виконування релігійних культів і свобода антирелігійної пропаґанди визнається за всіма громадянами".

Наведену статтю додатково роз'яснюється в карному кодексі: „Стаття 122: Викладання малолітнім, неповнолітнім релігійних наук в державних і приватних навчальних закладах і школах або порушення припис'в, усталених з цією метою, тягне за собою поправні роботи до одного року. Стаття 126: Виконування в державних і суспільних інституцях і підприємствах релігійних практик, як також користування в тих закладах і підприємствах, будь-якими релігійними образами тягне за собою поправні роботи на термін до трьох місяців".

Аналіза тексту 124 статті конституції дає нам ясне тло, що віруючим людям прислуговує лише пасивне право виконування релігійних практик, а натомість ворогам релігії надається право вести офензивно-пропаґандивну боротьбу проти релігії. Тут бачимо всю облуду і фальш та забріханість совєтського режиму у відношенні до релігії.

Треба ствердити однак, що російська православна церква лише de iure відокремлена від держави, а de facto перебуває в найтіснішій залежності та в співпраці з совєтським урядом. Вона стала знаряддям московської імперіялістичної політики при насаджуванні православ'я в Західній Україні та в сателітних країнах. Зрештою відношення комуністичної партії до ре-

лігії взагалі відоме. Програма цієї партії опирається на атеїстичному світогляді історичного і діялектичного матеріялізму. Тому і Ленін, розвиваючи матеріялістичні теорії, у відношенні до релігії писав: „Релігія — опіюм для народу. Це твердження Маркса становить наріжний камінь всякого марксистського світогляду у відношенні до релігії. Всі сучасні релігії, церкви і всі релігійні організації трактує марксизм всюди, як органи буржуазної реакції, які служать для її оборони та для експлуатації й задурманення робітничої кляси".*)

Толерантність до московського православ'я обумовлена лише переходовою тактикою, з огляду на те, що це православ'я в межах большевицької політики є знаряддям московоського імперіялізму. —

В цій ділянці не відбулося жодних змін, не зважаючи на різні большевицькі спроби по відношенні до релігії в час другої світової війни (відновлення російської православної ієрархії та Патріярхату). На іншому місці автор передає розмову Сталіна з американськими комуністами на тему релігії в 1929 році і твердження Сталіна, оперті на так званих засадах ленінізму, де Сталін висловлюється, що справжній комуніст не повинен вірити в релігійні забобони.

В. Каня накреслює теорію боротьби большевизму з релігією, яка опирається головно на писаннях Леніна. Ленін протиставиться атеїстичній пропаґанді і не визнає її за головний фактор боротьби проти релігії. На думку Леніна не треба розпочинати своєї праці над освідомленням робітника від антирелігійної аґітації, бо вона була б у першій фазі безуспішна і дала б для комуністичної доктрини неґативні наслідки. Починати треба від організації клясової свідомости робітничої верстви і від плекання ненависти до капіталістів-експлуататорів, а світ релігійних понять, на думку Леніна, впаде разом з капіталістичним ладом.

Це не значить, що Ленін взагалі відкидає потребу протирелігійної пропаґанди. На його думку її не слід висувати на чоло акції; вона має бути підпорядкована клясовій боротьбі. Одне, що необхідно підкреслити, це те, що, на думку Леніна, справжній матеріяліст воліє погану, забобону і плитку релігію, ніж більш шляхетну і досконалу. Тридцятилітня большевицька практика на теренах совєтського Союзу дає пребагатий матеріял і факти про большевицькі переслідування всіх релігій. Для цієї мети творено спеціяльні безбожницькі організації, ведено всюди пропаґанду, зокрема в школі, обтяжувано церкви велетенськими податками, комсомольським вихованням впоювано в совєтську молодь елементи комуністичної псевдо-релігії. Крім того переходово підтримувано „живі церкви"; „народні церкви" і різні секти з метою ширення хаосу і компромітації віри, як „буржуазного пересуду".

Цікавим є порушене автором питання большевизму — псевдорелігії, що знайшла свій маркантний вираз в сучасній Московії. Московська ментальність була завжди дуже чула на різні містичні та месіяністичні ідеї; росіяни вірили, що їм призначено виконати особливу ролю в світі. Ідеї ці на Заході були відомі. Французький історик Мішель писав: „Найстрашнішою прикметою царату є те, що він є своєрідною релігією".

„Европеїзація Росії Петром Великим, імпортована і насаджувана силою й терором, не прищепилась повністю. Вона дала тільки часткові і половинні висліди, викривила розвоєву лінію, дала глибоке роздвоєння російської душі". (стор. 49). Так пише в своїй книзі В. Каня. Далі він зазначає: „Ленін, син корінної Росії, з характеристичними рисами азіята, насправді перебрав свою доктрину з Европи, але та доктрина, що постала на европейському суходолі, була в своїй основі антиевропейська. Історичний матеріялізм, зформульований асимільованим німецьким жидом Карлом Марксом, є антитезою засадничих християнських та ідеалістичних підстав еворпейської цивілізації". (стор. 52).

Розглядаючи ґрунтовно те, чим стався матеріялізм у російському виданні, доходимо до переконання, що він набув прикмет псевдорелігії, а саме: такої релігії, яка психіці російського народу найбільш відповідає. „Культ Бога, як найвищої надземної духової

*) Е. Ярославський — Думки Леніна про релігію — Москва, (стор. 21). Цитовано за книжкою В. Кані.

істоти, заступає культ деспота; правд віри — доґми партійної теорії, яких не вільно ні продискутовувати, ні сумніватись і то під загрозою кари вже тут на землі, в пеклі в'язниць і таборів" — большевицького раю.

Російсько-большевицький містицизм і жадоба нищення вищих культур та антирелігійний фанатизм створюють страшну небезпеку для народів, ослаблених скептицизмом і зневірою. Питання політики Москви, щодо релігії автор окреслив правильно „як переходову тактику", що ми сьогодні наочно бачимо, зокрема в країнах сателітів, де жорстоко переслідується католицьку церкву.

Доктрина большевизму і їхня практика дає нам наочні докази, що большевизм у відношенні до релігії не змінився. Він лише час-від-часу, мірою потреби, застосовує певні маневри в релігійній ділянці лише для того, щоб збаламутити, здезорієнтувати літеплих або індиферентних в справах релігії, які знають комунізм лише з большевицької преси.

На цьому місці хочемо подати деякі власні міркування на тему, які були причини, що в другій світовій війні, большевики дали „свободу" релігії в СССР. В першу чергу, вони зробили це для того, щоб обдурити альянтів, які сподівалися в СССР еволюції в бік своєрідного „капіталізму". Большевики, відновлюючи „простацьку релігію попів" (Ленін), знали, що вона для них не страшна, а корисність цього факту може бути не тільки в світі, але головно в Совєтському Союзі.

Крім того, однією з дуже важливих причин відновлення релігії в совєтській Росії було намагання виявити всіх потенціяльних ворогів соціялістичного ладу, щоб їх на випадок потреби знищити.

Такими силами, яких не зміг большевизм виявити, були секти старовірів та інших, що в глибокому підпіллі плекали свої релігійні практики, ворожі до Совєтського Союзу. При цьому належить згадати, що ці секти і за царату були жорстоко переслідувані; в дальшому большевики, відновлюючи „російське православія", керувалися бажанням підпорядкувати московському патріярхові (читай — большевицькій партії), якщо не всі православні церкви в світі, то принаймні православні церкви в сателітних державах. Щоб підготовити ґрунт до приходу „сталінського" „православія", почалося переслідування католицьких церков в західній Україні, Мадярщині, Чехословаччині, Румунії, Болгарії, Польщі. Переслідування католицьких церков — це перший етап, у другому етапі йде заміна їх „псевдо-католицькими", „народніми", чи православними церквами. Третій етап — цілковите знищення навіть сталінського православ'я — прийде в майбутньому, якщо буде існувати цей режим антихриста.

Друга частина книжки містить зібрані від засланців матеріяли про совєтську дійсність, в яких автор подає не тільки переслідування релігій, але й національний, соціяльно-економічний гніт та нищення культури в СССР.

Матеріял цей незвичайно цікавий, але не має безпосереднього відношення до тематики, тому ми обмежились лише питаннями, які зачіпають відношення большевизму до релігії.

М. Кравчук

VL. GSOVSKI : SOVIET CIVIL LAW, Privat **Rhights,** and Their Background under the Soviet Regime — Comparative Survey and Translation, Michigan Legal Studies, Volume One. 1948, 909 p. Volume Two 1949, 907 p.

Майже повних 10 років часу забрала авторові преця над цим монументальним твором про совєтське цивільне право. З часу появи студії Вальтера Р. Бетсел з ділянки совєтського публічного права (Soviet Rule in Russia 1929, 857 p.), твір англійською мовою В. І. Ґсовського є найповажнішим твором про правну систему СССР.

Д-р Владімір Ґсовський, російський білий еміґрант, сьогодні керівник секції чужоземного права Конґресової Бібліотеки у Вашінґтоні, в першому томі своєї праці дає загальний і порівняльний огляд совєтського цивільного права і його інститутів. Спеціяльною тенденцією автора було, як він сам пише на початку, подати, „яка доля зустріла ті правні поняття в совєтській практиці, такі звичні і широко застосовані у всіх цивілізованих суспільствах", як от родина,

приватна власність, індивідуальні права, тощо. Він не задовольняється викладом совєтських норм і системи цивільного режиму, а подає досить багату історичну ілюстрацію, розвій, характеристику соціяльних і політичних відносин. Саме цим твір є цінним не лише для правника, але й для кожного, хто глибше цікавиться совєтською проблематикою.

Перші 100 сторінок присвячені загальному оглядові політичного режиму й організації СССР. Говорячи про державно-правну структуру (Soviet federalism), Ґсовський заперечує визнання СССР, як федерацію, бо союзні республіки навіть в окремих ділянках не користуються самоуправлінням та незалежністю від союзної влади.

Після загальної частини (політичний, економічний і соціяльний лад) та короткого огляду марксівської теорії права, йдуть широкі розділи спеціяльних частин та інститутів цивільного права. Систематика широкого матеріялу не скрізь відповідає прийнятій клясифікації західньо-европейської системи цивільного права, зате досить прозора. Зрозуміло, що при цьому автор був в'язаний систематикою совєтського цивільного кодексу та потребою підкреслення окремих інститутів, специфічних для совєтського режиму. Досить широко опрацьовано розділи про дієздатність, натомість відділ про зобов'язання дуже вбогий. Та інакше бути й не може, бо совєтська система залишає дуже мало поля для приватного режиму, в якому проявляється інститут зобов'язання. Натомість виступають такі розділи, як аграрне право, сільсько-господарські кооперації (колгоспне право), далі право праці, де між іншим також розглянено типічний совєтський інститут „трудової дисципліни".

Порівняльно менше місця присвячено цивільному судівництву та процесуальному праву.

Другий том — це переклади правних актів, точніше збірок законів. Між ними знаходимо: цивільний кодекс; кодекс домашніх відносин; судівництво; кодекс цивільного процесу; закон про громадянство; корпорації (юридичні особи); право патентів, друку, праці; колгоспне право та деякі інші закони.

На повних 200 сторінках Ґсовський подає допоміжні студійні посібники (широку бібліографію совєтських джерел, табелі законів і указів та багатий індекс).

Взагалі слід ствердити, що ця солідна праця вносить цінний вклад в студії совєтознавства, що їм американські політичні і наукові кола останнім часом присвячують дедалі більшу увагу.

В окремих місцях В. Л. Ґсовський не міг приховати своєї російської імперіялістичної суті у відношенні до народів СССР. Наприклад, схеми політичної структури СССР він для 3-ох союзних республік (РСФСР, БССР, УРСР) дає спільне визначення: (Russians).

В іншому місці в „поясненнях" подає, що росіяни „етнологічно і мовно діляться на велико-росів, білоросів і мало-росів". Якесь приховане нехтування національних справ — що проявляється в пассусі, де автор критикує большевицьку політичну систему, на підставі якої в Совєті Національностей засідає представник ескимоського племени, натомість „великі області Москви і Ленінґраду не мають жадного представника". Гадаємо, що тій долі, що її мають совєтські народи, немає чого заздрити.

Такі „дрібниці" під лінією і на марґінесі, зрештою поважного твору, не свідчать добре про політичне наставлення В. Л. Ґсовського.

Якщо на закінчення цієї короткої бібліографічної нотатки згадати взагалі про совєтську правну систему та її розвій протягом 33-ох років, то погодимось з професором Гессел Е. Інтема, який в передмові до цього твору пише так: „Інтернаціональна революція (Жовтнева — В. М.) була підпорядкована російському націоналізмові, політиці, яка давала напрям традиційним амбіціям імперії. Отже, видається, що комунізм, з становища його ж власної теорії, прямує до певної форми націонал-соціялізму". Не знаємо, чи погоджується з цим автор твору п. В. Л. Ґсовський, але ця вказівка виразно і влучно б'є по большевицькому імперіялізмові, зв'язуючи його з історичним російським імперіялізмом.

В. М.

ЗМІСТ 1-го Зошита: Стор

Чому Фенікс? (вступна стаття) 1
Він живе! 4
М. Боєслав: 14. X. 1942. 4
З Універсалу Воюючої України 5
М. Боєслав: Поезії революційного підпілля . . . 6
Гр. Васькович: Завдання української студіюючої молоді на еміґрації 7
К. Митрович: Персоналізм Емануеля Муніє . . . 14
А. Листок: Европа на роздоріжжі 18
В. Маркусь: За яку визвольну політику? 20

ЛІТЕРАТУРА 25 — 33
О. Лубська: Матері 25
П. Карпенко-Криниця: Святість (поезія) 25
П. Карпенко-Криниця: Люди (поезія) 25
Ст. Любомирський: Пилипенко (оповідання) . . . 26
С. Хрін: Поклін Тобі, старенька мати (уривок) . . 33
О. Лубська: * * * 34

КУЛЬТУРНО-НАУКОВІ ОГЛЯДИ 35 — 47
Ол. Гор.: Наукове Товариство ім. Шевченка . . . 35
-чук: 50-тирічний ювілей літературної і наукової праці проф. Г. Ващенка 42
Ол. Кульчицький: Інститут Заочного Навчання перед новими завданнями 43
В. М.: Підготова політичних кадрів у поляків і в нас 44
В. М.: Міжнародній Еміґраційний Університет . . 45
Г. В-ич: Велика втрата сучасної філософії . . . 45
В. М.: За мобілізацію культурного фронту . . . 46
Большевицька „педагогіка" виховання дітей . . . 47

СТУДЕНТСЬКЕ ЖИТТЯ 48 — 54
В. М.: Ante portas Akademiae 48
-чук: Будні українського студентства під Совєтами . 49
В. Г.: Українське студентство в Німеччині . . . 50
В. Петришин: З'їзд „Зарева" 52
В. Г.: Два Дні Ідеологічної Проблематики ТУСМ'у . 53
З. Підгіряк: Англійсько-совєтський студентський двобій в Празі 54

КНИЖКА І ПРЕСА 56 — 63
В. М.: Науковий Збірник УВУ 56
Г. В-ич: Загальні методи навчання і Виховний ідеал — Гр. Ващенко 59
Г. В-ич: Нариси структурної психології — О. Шумило-Кульчицький 59
Г. В-ич: Praktische Psychologie — Holzschuher . . . 60
М. Б.: Московська суть — М. Шульга 60
М. Кравчук: Bolszewizm i Religia 61
В. М.: Soviet Civil Law — V. Gsovsky 63

Ціна: 1.50 нм. — 1 $.

ФЕНІКС — НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ СТУДІЮЮЧОЇ МОЛОДІ ім. М. МІХНОВСЬКОГО.

ЖУРНАЛ ЗНАННЯ, КУЛЬТУРИ, І СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ.

nonperiodical issue of M. Mychnovskyj's Ukrainian Students Association Journal of cultural and social thougt

„PHOENIX"

cahiers non-periodiques de l'Association des Etudiants Ukrainiens „M. Mychnovskyj", Revue de pensée culturelle et sociale

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ В СКЛАДІ: **ВАСЬКОВИЧ ГРИГОРІЙ, ГАЛІВ МИКОЛА, КРАВЧУК МИКОЛА, МИТРОВИЧ КИРИЛО.**

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: **МАРКУСЬ ВАСИЛЬ.**

Адреса Редакції й Адмінсітрації: «Phoenix» — München 8, Führichstrasse 53/III. Germany

Адреса головного редактора: 27, rue des Bauves Sarcelles (S. et O.) France

Заступники Видавництва

В США: Ing. Lagoszniak Wasyl, 2290 W. 11 St. Cleveland 13, Ohio U.S.A.
В Канаді: Ing. Barabasch Bohdan, 653 Aberdeen Ave, Winnipeg, Man. Canada.
В Англії: Mr. Oleskiw W., 28 Minster Rd., London, N.W. 2. Gr.-Britain.
В Австралії: Mr. Czubatyj A., 387 Crown Terace, Royal Park Adelaide S. A. Australia.
В Бельгії: Omelan Kowal, 72, bvd., Charlemagne, Bruxelles.
В Франції: „L'Ukrainien", 26 rue de Montholon, Paris (9), France

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ СПІВПРАЦЮВАЛИ:

Богатюк Микола, д-р економії, студ. держ. наук, Вашінґтон (США).
Васькович Григорій, д-р філософії, Мюнхен.
Гайдук Володимир, студ. права, (США).
Галів Микола, інж. лісівництва, студ. права, Мюнхен.
Горбач Олекса, д-р філософії, доцент славістики при УВУ, Мюнхен.
Державин Володимир, д-р філософії, проф. УВУ, Мюнхен.
Коваль Федір, письменник, Мюнхен.
Косик Володимир, студ. філософії, Париж.
Маркусь Василь, д-р філософії, ліценціят держ. наук, Париж.
Мацяк Володимир, мґр. філософії, історик, Мюнхен.
Митрович Кирило, студ. філософії, Париж.
Ощипко Григорій, студ. сусп. політичних наук, Лювен (Бельгія).
Пеленський Ярослав З., студ. журналістики, Мюнхен.
Смалько Емілія, д-р філософії, Мюнхен.
Чопик Богдан, студ. економії, Бірмінґтам (Англія).

НА ФРОНТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВОСТИ

Боротьба за Україну, це вперше чергу, боротьба на фронті української духовости: боротьба релігійна, культурна, наукова і світоглядова. Цю істину повинен усвідомити собі національно-свідомий і патріотичний актив цілої нації, а еміґрації зокрема. Бо цю істину аж надто добре розуміє відвічний ворог і в своїй боротьбі найлютіші стріли посилає саме в душу українського народу. Боротьба проти України — для ворога це нівечення вартостей українського духа, ліквідування української самобутньої культури, гоніння її носіїв, працівників мистецтва, літератури, науки.

Сторінки московсько-большевицької преси в українській і російській мовах на батьківщині рояться від доказів тієї запеклої боротьби, що її зараз, як ніколи досі, безжалісно веде Москва проти української культури. Сьогоднішній етап цієї довговічної боротьби, в розумінні ворога, мав би бути рішальним, коли вдасться духово обезкровити народ, що стільки разів переможеним піднімався до нового життя. З тією метою виривається його традицію, нівелюється національну відрубність і самобутність, накидається теорійки «відвічної дружби», молодшобратства і т. і. Фальсифікація історії України не знає меж. Кількакратно виготовлювана історія т. зв. УРСР, за детальними директивами й дизпозиціями з Москви, ще не задовольняє окупанта, і тому доручено в четвертий раз виготовити історію УРСР, в якій мав би бути виявлений «вирішальний вплив передової російської культури на культуру українського народу». На відтинку мови, яку від 1933 р. постійно русифікується, цей процес з появою гореславного твору Сталіна ще більш загострюється, прямо набирає неймовірних форм. Українських філологів з Академії Наук недавно зустріла гостра критика за те, що російський побутовий мовний хлам в Україні не внесено в словник літературної мови. Те саме в ділянці музики, образотворчого мистецтва, фільму тощо. Випродукований в 1951 р. фільм «Тарас Шевченко», що його большевики для пропаґанди вже висвітлюють і закордоном, комплетно фальсифікує постать національного ґенія України і тло, в якому він жив і працював. Єдина ідея цього технічно-доброго твору — це представити Шевченка в колі його великих друзів, дати картини непримиренної боротьби проти експлоататорів народу, проти українських буржуазних націоналістів». Можна б продовжувати перелік найновіших фактів і явищ з духового життя на Батьківщині, які свідчать, що сьогодні більше, ніж колинебудь досі, ворог завзявся завдати найболючіший удар українському народові.

Із сторінок преси не сходить критика, з боку Москви, всього, що виявляє хоч крихітку не винної українськости. На партійних конференціях т. зв., зборах інтеліґенції, піддається критиці все духове життя, що має якийсь хоч би мінімальний зв'язок з українськими справами, викривається «ідеологічні недоліки» і шляхом т. зв. «сталінської критики і самокритики» духово бичується і самобичується це недобитих людей.

Умови українського духового робітника на Батьківщині, навіть того, що зрадив (а не зробив цього до кінця) свою Батьківщину, нестерпні 1933, 1934, 1937 роки взяли від нас в боротьбі з Москвою на культурному фронті сотні трупів; зараз підсумки ще болючіші, бо падуть живі трупи. Від статті в московській «Правді», «Проти ідеологічних перекручень», від появи якої ще не минув рік, ведеться невпинна нагінка на все, що не несе печать «благотворного російського впливу» та не вдаряє по «українському буржуазному націоналізмі».

Важко говорити про дальші перспективи цього походу проти української духовости на Рідних Землях. Тактика цього наступу вже переходить межі абсурду. Підсумки — вже з перспективи насьогодні — сумні. Можливість розвою мінімального національного життя поза московським впливом — припинена, а весь культурний розвій спрямований до повної, не тільки змістом, але вже й формою, русифікації.

Постає питання, як повинна зареагувати, краще кажучи, з чим має станути на позиції цього фронту за українську духовість проти Москви українська еміґрація, зокрема її інтелектуальні сили. Якщо Москва нищить, то ми мусимо творити, якщо вона наступає на нашу духову субстанцію і намагається її від нас відняти, ми повинні викувати зброю, якою зможемо відвоювати пограбовані вартості.

В практиці еміґраційного життя ця боротьба має виявитись у посиленій духовій активності наших науковців, літераторів, мистців і публіцистів, в активності, спрямованій на творення справжніх вартостей, гідних молодої і великої нації, що у важкому змагу виходить на тінь історії. Те, чого не мають змоги творити українські культурні сили на Батьківщині, мусить дати українство поза її межами. Перш за все, мусить зберегти ті здобутки української культури, а ширше — вартості українського духа, що їх ворог в Україні вогнем випікає. Подруге, належить творити духові цінноші, якими українська нація в часі комплетного пригнічення властивого «я» на Батьківщині зможе виявити світові своє справжнє обличчя та спричинитись до тріюмфу своєї правди. Потретє, слід працювати духово ще і в аспекті творення духової зброї, якою повернеться Батьківщині її дійсне обличчя, а народові загоїться його духові рани.

Наші наукові, культурні, мистецькі установи, публіцистика тільки тоді матимуть право на існування, якщо їм присвічує мементо боротьби за вартості українського духа і, якщо в цій боротьбі вони є здобувцями. Творення вільної духової України — їх завдання в першу чергу, бо воно приспішує втілення конкретної України. Один із чужинців спростував вияснення терміну Український Вільний Університет, кажучи, що він не тому називається вільним, що не є державним, а тільки приватною корпорацією професорів (за французькою термінологією «еколь лібр»), але тому, що він зберігає вільний дух України. «Це Університет Вільної України» — сказав він з захопленням, гідним рідкої справи.

І справді, все, що вартісне, тривале і шляхетне творить українська спільнота на еміґрації, є твором Вільної України. Бо Вільна Україна будується і поза її територіяльними межами, скрізь там, де б'ється вільне українське серце. Зберегти українську духовість несплямленою, збагатити її новими цінноцами і піднести на гідний щабель — це виграти боротьбу на духовому фронті, без якого немислимий вислід політично-збройної боротьби.

К. Митрович

Кілька актуальних зауваг до студентської праці

Наш третій зошит — у великій мірі присвячено подіям з життя української молоді на еміґрації; покищо — не вичерпаному обговоренню цих подій і зв'язаної з ними проблематики, а тільки звідомленням.

Але вже в цьому числі, статтею про проблеми молоді та також цими нашими заувагами хочемо виявити наше критичне й формуюче становище до справ молоді та маємо намір і в майбутньому осягнути того, щоб наш журнал всебічно віддзеркалював життя української молоді на еміґрації й на рідних землях.

Хочемо також сказати вже на початку цих зауваг, що ніяк не бажаємо продовжувати традицію тих безчисленних і час-від-часу повторюваних статтей чи, радше, патетичних деклямацій про «завдання української молоді», «шляхи», «новий етап....», «обов'язки...», тощо.

Ми гадаємо, що не кожний і не будьколи має право в цей спосіб говорити, а тим більше — своїми плиткими «закликами» затемнювати заповіти, звернення й опімнення покликаних до цього людей чи інституцій.

Наше завдання — ділове, критичне й творче обговорення того, що діється і що має бути зроблене.

Сьогодні хочемо говорити передусім про українське студентство; не на облік, а радше, на оцінку звернемо увагу.

Студентство, як і взагалі українська молодь на еміґрації, в 1951 р. зробила передусім поважну й високоякісну працю на зовнішньо-політичному відтинку. Скільки міжнародніх імпрез і конференцій відвідано, скільки особистих і організаційних зв'язків нав'язано, де лише не прикладено українських рук в інтересі вільного світу і України! Не перешкоджало цій позитивній оцінці й те, що на багатьох імпрезах нас прийняли вороже. Не можна кращого бажати, ніж того, щоб належні організації молоді тримали теку цих нав'язаних зносин завжди наверху і в компетентних руках!

Менші, але не меншого значення, є осяги на студійному — внутрішньому й зовнішньому — відтинку. Участь у наукових конґресах, студійних тижнях чи днях, студійна співпраця з чужиною — це неменш важливий відтинок, якщо не більш! — і то так для користи зацікавлених осіб, як і для добра української справи. Цей відтинок треба спеціяльно допильнувати. Він поможе нам виростити таких потрібних фахівців-спеціялістів, як також відкриє нам двері до культурного світу. Тлом і підготовою до цього мала б бути студійна й інша культурна діяльність на внутрішньому відтинку. В сумі — потребуємо більш посиленої участи в віжнародніх студійних імпрезах «соммерскулах», літніх студентських таборах та в міжнародніх публікаціях; а на внутрішньому відтинку — **більше студійних, ідеологічних, спеціялізуючих і загально-освітніх конґресів, конференцій, публікацій і творів української молоді, зокрема українського студентства.**

Залишаючи на боці справи студентської політики й справи фахових студій, хочемо тут звернути увагу на дві дуже занедбані ділянки українського студентського життя.

Перша справа, це те, що українське студентство, одне з краще зорганізованих і високоосвічених середовищ нашого еміґраційного суспільства, в останній час, індивідуально й організаційно, не виявляє належного зацікавлення громадським, соціяльним, культурним і політичним життям нашої еміґраційної спільноти і тим самим ставить себе поза можливість творчого впливу на ці ділянки нашого життя. А це не тільки неґативне, але й неправильне та недопущенне явище.

Уточнюємо: ми не хочемо, щоб серед студентства розгорілись партійні й

ґрупові гризні та боротьби; зовсім не бажаємо, щоб українське студентство сильніше заанґажовувалось у діяльність партій, не тільки організаційно, а навіть індивідуально, як це дотепер є; ніяк не погоджуємось на те, щоб організоване професійне студентське життя схаотизувати партійними конкуренціями, виборчою аритметикою тощо. Під цим оглядом, організоване студентське життя на еміґрації сьогодні не дає підстав до закидів.

Бажаємо, однак, щоб студентство більше студійної уваги присвятило згаданим справам. Потребуємо більше студій над українською політичною й ідеологічною спадщиною, над традиціями й сучасними тенденціями. Акцентуємо студійний і ідеологічний характер цього зацікавлення, — бо в політичну практику й розгру сил студентство хіба що посередньо може вносити свій вклад. Йдеться нам передусім про те, щоб студентство своїми студіями, дискусіями, публікаціями приспіло до кращого розуміння наших ідеологічних, політичних, громадських, культурних і соціяльних вартостей сучасного й минулого. Воно має бути на сторожі правди й на сторожі живучости кращих наших традицій у цих ділянках.

Практична позиція українського студентства в цих ділянках має радше принципове й моральне значення, ніж тактично-практичне або міжпартійне. В своїй зовнішній пропаґанді й наставленні до внутрішніх українських справ організоване студентство має стверджувати основні правди й принципи наших політичних і суспільних стремлінь, а не заанґажовуватись у престижеві справи тих або інших політичних чи громадських інституцій.

Наприклад, рішуче й ясне становище організованого студентства в справі «край і еміґрація», і то не в площині престижу чи першенства якоїсь організації чи інституції, але в площині **принципового ствердження першенства краєвих революційних подій** для нашого політичного життя — мало б великий посередний вплив на усунення політичного хаосу в нашій еміґраційній дійсності. Замість цього, ми боязко кланяємось направо й наліво, виголошуємо декляраціі незаанґажованости і т. і. Таке наставлення є гріхом організованої української молоді.

Аналогічні приклади можна б навести щодо нашого громадського чи профспілкового життя, і таке інше.

Українське студентство своїми теоретичними й морально-практичними вартостями має внести в наше політичне й громадське життя ті елементи, які будуть критеріями правильности, а також силою, яка практично впливатиме на ці ділянки нашого життя. Не політичної діяльности й політиканства вимагається від студентства, а творчої праці в формуванні української прилюдної опінії, а зокрема, в формуванні громадської й політичної свідомости нашого суспільства на еміґрації. Організоване українське студентство, як одна з важливіших верств нашого еміґраційного суспільства, не може й не сміє, а зокрема — в нашій українській дійсності, не сповнити це своє «станове» покликання!

Друга занедбана ділянка в нашому студентському житті — це **організування дослідів, звідомлень, обговорення й оцінки студентського й молодечого життя на рідних землях.**

І чужина питає нас про це, і це є в нашому інтересі, — а при тому всьому, чи не найменше поінформовані про ці справи є ми, українська молодь на еміґрації. Не хочемо поширити цей закид на ціле наше еміґраційне суспільство. Не можемо не згадати, однак, що є деякі пресові органи на еміґрації, які найновіше з зростаючою інтенсивністю, вмістю й багатством подають відомості й **ділове, критичне, а не демаґоґічне обговорення** подій у підсовєтській та підпільній Україні.

Студентська преса та культ-освітня діяльність, взагалі, до цієї життєво першорядної тематики не доросла. Ні статтей, ні студій, ні конференцій на цю тему, поза деякими маловартісними спробами, ми ще не бачили в студентському житті. А занедбати ці справи — це втратити ґрунт під ногами, це засудити себе на безплідність, як фахову, так і суспільно-громадську, для рідної справи і в рідному середовищі, на еміґрації і в краю.

В. МАРКУСЬ

Існують проблеми молоді

(Про формування одиниць і творче середовище молоді)

Втеча від проблем, що їх приносить час і оточення, знаходить виправдання в наявності готових і часом легких, випробуваних відповідей. Устабілізовані суспільства, з традицією довшого нормального розвою, рідко коли стоять перед радикально новими проблемами, хіба що їх накине сильніша зовнішня воля, і тому для них є дійсними традиційні менш-більш пристосовані до нових обставин, розв'язки, які з часом через утворені властиві суспільні інститути, своєрідні катеґорії ментальности й діяння, суспільну мораль, стають константами даного суспільства. Якщо існують ці елементи виповнені духом і традицією спільноти, то й нові проблеми, поставлені на порядок дня новими подіями, не є „проблемами" в розумінні альґебраїчного завдання з кількома невідомими, але звичайною вимогою, звичайним завданням, яке розв'язується трохи що не шабльоново, в дусі наявного порядку й досвіду.

Не так воно в народу поневоленого, тим більше — в тієї частини, що знайшлась вирваною з власного ґрунту в чужому оточенні. Збереження загроженої звідусіль власної національної субстанції, проблема максимальної видайности наших творчих починів у протиставленні їх до осягів довкілля і, основне, завершення політичного оформлення нашої спільноти через власну державу, — це проблеми складні й важкі, що їх не знає, напр., англійська, французька, чи американська молодь. Не можемо сказати, що перед цими проблемами життя одиниць і суспільства стоїмо, як перед „табуля раза", бо ж досвід власний і попередників є багатий та різноманітний, але й не маємо права вдовольнятись стереотипними розв'язками, не сміємо робити шабльонів з одноразових напрямних, тим більше вистерігаймось приймати раз чи другий виправдані концепції за доґми. Життя такої спільноти, як українська під сучасну пору, надзвичайно складне і не вміщується у вузькі рямці готових і простих розв'язок. Українська молодь у цілому, а студіююча, зокрема, теж стоїть перед низкою проблем та з них випливаючих конкретних завдань, від яких не може ухилитись з відповіддю, але не може також повністю дати вчорашню відповідь. Було б неправильно, не враховуючи досвіду та наявного стану в змінених умовинах і часі, вкладати процес творчости, змагання й думки наших днів у Прокрустове ложе попередніх поколінь молоді.

Великий американець Джеферсон, опираючись саме на суспільному розвоєві, домагався введення обов'язкової тотальної ревізії державної конституції, що пів століття (пересічний вік одного покоління); думка цілком оправдана й позитивна, якщо, безумовно, кожне покоління не починає від себе, а пристосовує до нових обставин випробуваний досвід попередників та живу традицію минулих часів.

Ставлячи перед себе фундаментальні проблеми чи не кожного молодого покоління, а нашого зокрема, в такому спрецизуванні:

а) роля і вклад сучасної молоді в загально-національні завдання,

б) її стан і духовий рівень в обличчі величини сьогоднішніх і завтрішніх завдань,

в) шляхи й можливості її ідейно-духового росту до висоти цих завдань,

— стверджуємо, що відповідь на них є невідкличною і, безумовно, в наших умовинах вона буде дещо відмінною, аніж попередньо. В дальших розва-

жаннях пункт тяжіння лежатиме на третій проблемі, хоч частинно доведеться робити екскурси до попередніх, дальших і загальних питань.

*

В історичному поході нація живе в зміні поколінь. Кожне покоління має якесь своє специфічне призначення, спрямоване на здійснення завдань, ставлених на порядку дня історичного розвою довкільним світом, або й таких, що їх від себе ставиться, надаючи їм іноді універсальної вартости. Приймаємо за річ соціологічно обґрунтовану й вияснену, що в реалізації історичних завдань спільноти, як і взагалі, в формуванні її буття, не беруть участи однаковою мірою всі члени спільноти. Ті з-поміж усіх прошарків і ґруп, які вкладають максимум своїх духових вартостей і творчости в формування спільноти й духового, соціяльного та матеріяльного буття, ті, що виростають над пересіч, є **ядром народу, його провідною верствою.** Від сили, вартостей й здоров'я цього ядра залежить міць, якість і дієздатність цілости. Якраз наше покоління української нації, покликане на цьому етапі до надпересічного напруження своїх моральних і фізичних сил та до великої видайности своєї дії, не сміє датись звести помилковим доктринам, які уніфікують спільноту, а в ній ґляйхшталтують поодиноких суб'єктів, бо це відбилося б неґативно на його практичній дії. Не надщерблюючи природніх прав та ідеї рівности кожної людини, ми, одначе, не можемо не визнати вийняткової ролі окремих одиниць, що посідають властивості й дані формувати спільноту, провадити її. Особисте життя творить кожний індивід для себе, зате спільнотне життя формують здебільша окремі одиниці, які на протязі історії часто оформлювались в окреслені соціяльно-правні, а навіть психологічні ґрупи. Життя української спільноти в різних періодах яскраво відзеркалює факт, що не цілість українських людей була активними носіями ідей нації, передусім політично-культурних, але т. зв. „вершки нації", незалежно від того, з яких суспільних прошарків вони виростали. Якщо дотеперішнє буття українського народу не виявилось в осягах і вартостях, гідних наших фізичних і духових можливостей, то в тому чи не основна причина — брак взагалі здорових і відповідних „вершків" нації або брак відповідних атрибутів у наявної провідної верстви на різних етапах. Не є наміром цієї статті вичерпувати до краю проблеми провідної верстви, але знов не можемо дійти до дальших, ближчих до цілі висновків, якщо не приймемо певні ствердження, які, в свою чергу, вимагали б дальшої аналізи й обґрунтування. Провідне ядро нації виникає не „само від себе" в процесі самої праці в спільноті й для спільноти, за механістичною засадою доби лібералізму („laisser fair, laisser passer, le monde va de lui même").

Проблема формування провідної верстви, це ані одноразовий вислід виборів, ані примусове „дайош владу". Це, в першу чергу, соціяльно-педаґоґічна проблема. Але це й не проблема інститутського „ублагороднювання", чи штучного дресування. Ми сказали, це суспільно-виховна справа, передусім. А коли мова про завтрішнє нації, про її розвій і функції її нових і складних площин життя (говорити, бо про ці речі слід, адже нинішний день готує прийдешній), то проблема вирощування провідних одиниць для всіх ділянок складного життя державної нації набирає принципового значення.

Помітно відмінна постанова тактики й стратеґії нашої державно-визвольної боротьби від боротьби на землях Воюючої Батьківщини, де народ стоїть в безпосередній зустрічі з ворогом, — ставить натиск, на даному етапі, на момент підготови своїх сил і ресурсів до вирішної боротьби та до закріплення й розбудови здобутої в крові й жертвах держави. Підготова, це, поза створенням можливо найсприятливішої бази, умовин і засобів до внутрішньої дії, в першу чергу, формування суб'єктів дії; це справа вирощення активних переємників і продовжувачів початого попередниками чину, проблема носіїв розвою й розбудови рідної спільноти. Вага сьогоднішніх конкретніших завдань і чуттєве прив'язання до них не сміють закривати ваги й значення проблем завтрішнього дня. Критерієм при розцінюванні

може бути **тільки вартість.** Відповідь не стоїть в альтернативі: конкретна дія сьогодні, чи сьогодні готування завтрішніх ефектів? Правильна відповідь, яку дає поневолена нація в тій стадії, в якій сьогодні є українці, лежить в узгідненні національних завдань у світлі релятивних їх вартостей.

Саме виходячи з цього положення, ми твердимо, що українська спільнота на чужині в цілому, а сучасна молодь, як середовище, з якого повинні виростати завтрішні „вершки" нації, зокрема, має великі занедбання на цьому відтинку. Це сталось не тому, мов би центр тяжіння суспільної акції перенесено на практичні завдання дня, зрештою, завдання поважні й самозрозумілі (напр., політично-визвольна робота); адже й цей сектор має ще наочніші недоліки, ніж попередній, чию вагу не кожний намагається належно схопити. Правильно ставлене питання завтрішніх завдань і підготова до них, в першу чергу, через вирощування кадрів, могло б мати, під багатьма оглядами, позитивний вплив і на практично розв'язувані вже сьогодні проблеми, на ті, що їх зараховують до стисло політичних.

Ствердивши, перш за все, потребу усвідомлення нашою суспільністю, особливо ж самою молоддю, існування такої проблеми, відтак конечність її позитивного розв'язання в світлі вищих ідеалів, та ще кинувши проекції на саму розв'язку, зупинимось над найсуттєвішим: **реалізація.** В більшості ділянок людської діяльности „реалізація" — це щось конкретне, організаційно-технічне. У випадку духового формування молодого покоління не можемо скористатись з метод педаґоґіки чи з техніки організації. Маємо бо справу з найелястичнішою матерією, з духовими компонентами людей і спільноти.

Формування високоякісних одиниць під оглядом світогляду, характеру й знання, це лише частково справа школи. В далеко більшій мірі цей процес відбувається шляхом не шкільного (в тому й університетського) виховання, але суспільно-виховного формування молодої людини, як рівно ж власною наполегливою працею одиниці над собою. Проблему самовиховання (в розумінні індивідуальної праці над собою) та питання високошкільного студійного формування студента залишаємо тимчасом на боці, а зупинимось над справою суспільного формування студіюючої молоді. Розуміється, ці проблеми важко повністю відділити одне від одного, але для виразности намагатимемось підкреслити саме цей момент.

В нормальних суспільствах існують спеціяльні традиційні форми суспільного формування студента. Не ідеалізуємо цих форм, навпаки, виразно бачимо їх викривлення, а з ним і поважну кризу суспільного формування молодих інтеліґентів на Заході. Вони мають мало чого спільного з властивим суспільним життям в його буденному вигляді, а є скорше його імітацією в недільній формі.

Українська студіююча молодь, здебільша, проходить процес свого суспільного виховання якось спонтанно, неорганізовано, без специфічних форм в самому суспільстві, без того, щоб це суспільство усвідомило собі приявність серед нього цього об'єкта формування, і без того, щоб той об'єкт розумів у великому й складному суспільному організмі своє місце, щоб він правильно визначав свою реакцію та належно сприймав випадковий, а не цілеспрямований вплив на нього з боку цілости. Чи не найвідчутнішим наслідком такого явища було і є те, що молода людина губилась у тому суспільстві. Вона, входячи в нього, здебільша, одинцем, занурювалась, уподібнювалась йому, приймала без поважнішої реакції його позитиви й неґативи, швидко втрачаючи своєрідність молодої студіюючої людини. Вислід: в українському суспільстві насьогодні є **окремі молоді одиниці, але немає студентської молоді, як самостійного, функційно-динамічного й поривного фактора.** В нашому еміґраційному суспільстві студентство не відзначилось і досі не відограє тієї ролі свіжого двигуна думки, ферментатора в досить закислому плесі ідейно-суспільного життя, якої від нього об'єктивно очікується. Навпаки, ми констатуємо розчинення юних ідеалів і поривів молодих одиниць у сірому буденному, затрату їхньої властивости, згаснення того полум'я певного призначення й місії, що її кожна ґенерація має супроти своєї спільноти.

Ми бачимо безсиле занурення й бульки по поверхні, а не сміливе керування хвилею...

І це є в кількох рисах сучасний стан суспільного виховання нашої молоді. Якби ці кілька штрихів перекласти на конкретну мову прикладів, то слід би вказати на кілька типів українського студента на еміґрації, що домінують серед нашої молоді: студент-суспільник, студент-асуспільник (термінологія досить звична), просто-студент і просто-нестудент (це катеґорія тих, що потенційно повинні б знайтись в рядах студентства, але студентами не є). Підсумок, можливо, непотішаючий, але правдивий, бо відзеркалює процес природнього виелімінування.

*

Не підлягає сумніву, що піднесення думки й чину молодого покоління проходить початково в окремих одиницях. Ніколи не сміємо в суспільних процесах перебільшувати в „сумуванні" й ґенералізації, бо тим закриваємо одну дуже важливу сторінку суспільного розвою, — ролю й акцію індивіда. У висліді, такий упрощений погляд призводить не лише до ставлення неправильних діяґноз, але часто й до приписування невідповідних рецепт. А це в суспільному вихованні може мати нецілком бажані успіхи. Тому й натепер, ставлячи проблему духового росту, більше того — ідейного відродження сучасної молоді ґенерації, виходьмо від **особовости молодої української людини.** В ній має пробудитись свідомість свого „я"; в кожній одиниці зокрема повинно постати правильне розуміння своїх завдань, як повноцінної особовости і як частини цілости. Звичні окреслення „свідомість молоді", „ріст", або неґативно — „криза", „зневіра" — це властиво свідомість кожного індивіда, процес піднесення чи духового заломання окремих одиниць. Глибоких і шляхетних актів, зокрема таких, що опираються на розумовій діяльності, не можна відривати від свідомого носія розумної волі — одиниці — та приділяти їх масі. До масових феноменів належать чуттєві стихійні акти, як рівно ж вияви підсвідомої волі.

В нашому випадку процес світоглядового формування молодої української ґенерації — процес наскрізь вищої духової діяльности інтелекту й волі. Коли почуття, зокрема певні нахили й гони, як рівнож пов'язані з ними деякі вольові зриви, можна умасовлювати, тобто приділяти їх безіменному носієві — масі, то інтелектуальна діяльність — це завжди індивідуальний процес. Тому, що в першу чергу нам саме про таку діяльність ідеться, одиниця, кожна поодинока українська молода людина, набирає важливого, навіть основного значення.

Конче треба, в першу чергу, нашим молодим людям тієї франківської свідомости, „що на тобі мільйонів стан стоїть", треба переконання, що немає цілости без частин. Зрештою, в доброму намірі поставлена засада спільнотного виховання — „не ти, не я, а ми" — може бути прикро спростачена; за фасадою назовні блискучого „ми" можуть ховатись надщерблені одиниці „ти" і „я". Духовий світ кожної поодинокої особовости мусить бути розвинений повністю, бо тільки тоді він збагачує спільноту. Натягання рямок-шабльонів та обручів на багатогранну духовість одиниць, що при поверховому думанні могло б видаватись „корисним" для цілости, не то, що розчавлює творчі зусилля одиниць, але нерідко, на довшу мету, є шкідливими і для цілости. Поважною небезпекою для молодої людини є тенденція ґляйхшальтування, яку виявляє кожна спільнота з ознаками маси. В нашу добу більшість людей підлягає цьому тискові й уніфікується. Тільки окремі одиниці ставлять усупереч йому гостро індивідуалістичне „бути собою", і тому серед маси вважається їх за вийнятки, за диваків. Ідеалом молодої людини повинно бути — зберегти й розвивати власну повновартісну й своєрідну особовість не в масі, але в здоровій, структурально розчленованій, органічній спільноті. Остання постає тільки тоді, коли одиниці залишаються особовостями; інакше постає маса з розгублених і розмазаних одиниць.

Спільний нахил людини, як і нахил до збереження власної особовости,

випливають із самої природи речей. Це не є постулят якоїсь окремої ідеології чи якийсь абстрактно створений принцип, тільки суспільно-етична максима людської природи та природи порядку речей у світі.

Нація, як органічна спільнота, що стала в модерній добі самостійною реальністю й одним із об'єктів історичного розвою, в свою чергу, не складається тільки з одиниць. Людина в націю входить не безпосередньо, але через низку тривких спільнот різного характеру, подібно, як і людство — це не сума всіх людей, лише органічний зв'язок різних спільнот, між ними, найбільш з'єднаних — націй. Крім природніх зв'язків спільнотного життя в нації (родина) та релігійних спільнот (церква), існує ще низка інших, опертих на соціяльно-професійному або на ще менш тривкому соціяльно-побутовому критерії (кляси і стани). Студентство — не професія і не стан, а тим більше не загал молоді, бо воно небагато має спільних моментів, що могли б в'язати його в соціяльне ціле. Молодь, в тому числі й студентство, розпливається в різних спільнотах і спілках — станових, професійних, ідеологічних, політичних. А все ж таки часто говориться, і не без підстав, про „світогляд" сучасної молоді, про її „ментальність", „ідейні позиції" тощо. Невже єдиним моментом, що визначає молодь, як щось одноціле, мала б бути тільки вікова дистанція, приблизно між 20-тим і 30-тим роком життя? Далеко ні. Поза віковим визначенням, існують іще важливіші внутрішні моменти ідейного порядку, які — хоч і не роблять з молоді соціяльної кляси, стану чи іншої спільноти — все ж визначають їй у суспільному процесі досить суб'єктне становище. Паралельно до неї стоять не вікові категорії середніх і старших, а нижче — доросту, тільки існує розмежування — молодь і не-молодь.

Годі зупинятись на докладнішому соціологічному огляді молоді в цілому суспільстві. Може вдасться нам підкреслити найсуттєвіший момент цього явища, коли вкажемо на те, що **молода людина** саме визначенням себе, як приналежної до „молоді", **входить у властиве суспільне життя.** Входить в нього, як певне „новум", бо досі в тому суспільстві вона не була і його життям не жила; знаходить в ньому реальні проблеми спільноти, їх позитиви й негативи; вносить в нього запал, енерґію, молодечий ідеалізм, задивлений в майбутнє, без опертя на минуле, поруч з недосвіченістю і питомим амбітним еґоцентризмом. Перша зустріч із життям може мати різний вплив на згадані властивості молоді, і, як привило, ці наслідки узалежнюються від реаґування „не-молоді" на появу й перші кроки цього нового партнера. В нормальних суспільствах позитивні вартості молоді звертаються тільки на вузьку площину суспільного життя, близьку молоді, а неґативні моменти вирівнюються шляхом суспільного виховання. Таке суспільство не зазнає проблеми молоді, як появи революційної. В суспільствах з ненормальним укладом відносин та з складним процесом розвою, звичайно, молодь занурюється з своїми позитивами й неґативами у „велике життя", де вона в духових і соціяльних тертях — а) може втратити передчасно свої позитивні вартості, не позбуваючись неґативних. Це стається через брак позитивного впливу та, навпаки, через наявність заперечення життєвого права молоді „бути собою" — з боку не-молоді, як теж через факт, що в гарячці суспільної боротьби молодь не знаходить часу й можливості самоусвідомлення та не звертається до суспільної самовихови. Така молодь не виконує своєї ролі бути рушієм, а є тільки носієм протесту й деструкції, є втраченою, як позитивна ланка, для суспільства не лише сьогодні, а, що найгірше — і в майбутньому складатиме ще неґативніше обличчя суспільства, ніж її батьки; треба кваліфікувати її, як жертву власного суспільства, жертву батьків; б) Вона може в зустрічі з відпорним старшим суспільством, як теж з відповідними обставинами боротьби, загартувати свої позитивні „юнацькі властивості", кладучи на них натиск, при чому й занедбати ті вартості, які з неї швидко мають зробити старше громадянство. Така молодь є революційною і гостро протиставною супроти старшого покоління, і це іноді може бути потрібним, але не завжди позитивним під поглядом інтересів цілости. Важливо відзначити, що це покоління лишається „молоддю" навіть тоді, коли воно повинне стати старшим громадянством; в) Вона може у ви-

сліді поважніших зрушень, зламів, а зокрема, як результат духової кризи, втратити притаманні властивості молоді, при тому орієнтуючись на усунення неґативних прикмет молодого віку. Це останнє може статись через самоусвідомлення і працю над собою самої молоді або через виховний вплив старшого покоління. Така молодь швидко стає „старою", включається до конструктивної громадської або — згірдливо — „обивательської" праці, не виявляючи запалу, ентузіязму, ідеалізму; г) Вона може зберегти, ба навіть ушляхетнити позитивні вартості молодого віку, не в останній черзі, через сприяння їх розгортанню з боку старшого покоління, та рівночасно скоро позбутись „юнацьких гріхів" через добрий вплив суспільства, а основне, через глибоку духову працю над собою, своїм знанням, характером і світоглядом. Це катеґорія молоді конструктивної, якої кожне суспільство тільки повинно собі бажати.

Розуміється, ці катеґорії можна доповнити, варіювати, диференціювати. Нам ішлось про вказання на два типи молоді — деструктивний (а) і конструктивний (г). Два інші — цілком реальні й близькі до української дійсности. До другої катеґорії, гадаємо, можна підвести молодь 30-тих років у Західній Україні. Це молодь революційна і, якщо можемо так назвати, „вічна молодь". Хоч представників третьої катеґорії важко загально окреслити, але великою мірою наблизимось до правди, коли зарахуємо сюди молодь 40-их років, передусім ту, яка під час війни була за кордоном (студентство), як і ту, яка у визвольній боротьбі другої світової війни брала участь, а потім знайшлась на чужині. (Другі визвольні змагання слід великою мірою рахувати, як твір тридцятників). Сюди належать іще молоді люди, які вже на еміґрації доступили віку молоді. Як би не був здиференційований тип української молоді кінця 40-их і початку 50-тих років на чужині, але нам здається, що переважає саме тип психологічно „старої" молоді. (Означення „вічна молодь" і „стара молодь" не мають на меті подати оцінку; для цього треба б ґрунтовно зупинитись над характеристикою обох катеґорій, висунути об'єктивно позитиви й неґативи одних і других, але це не є завданням цієї статті).

*

Українська молодь на еміґрації, зокрема студентство, як її основний складник, характеризується слабою наявністю саме тих властивостей, які молодь чинять молодою, поривною, новаторською. Такий стан мусить бути визначений за неґативний не тому, що й сучасна українська молодь мусить бути обов'язково проґресивною (поняття без ідеологічного присмаку), але тому, що у висліді бракує однієї дуже важливої функції в суспільстві — стимулу розвою й проґресу. Від прихильників наявного стану, цебто тих, які нерадо признають „революціцність" молоді, можна почути таке вияснення того явища: наше суспільство і так забагато „революційне"; для молоді вже немає куди „революціонізуватись", а якщо вона виявляє тенденції зрілости, то це саме позитив, який слід вітати. Інші, для яких сучасне молоде покоління є „позитивістичне", „конструкторське", „пристаркувате", намагаються пояснити це мотивами певною мірою, провдоподібними: побут на чужині, відсутність безпосереднього ворога національної свободи і активної боротьби з ним. Дехто з цих других готовий був шукати штучних засобів і суроґату боротьби з метою ступенювати революційність молоді. Експеримент цей не вдався, та й не міг вдатись, через спрощений підхід до проблеми.

Без сумніву, сьогоднішнє молоде українське покоління не гордиться властивостями своїх попередників — безмежним ідеалізмом, високою жертвенністю, сміливим поривом, готовістю до великих діл і „бажанням великого", але воно теж не має тієї еґоцентричности, духа „всупереч" старшому поколінню та „сам-собі-начальства", за що старше громадянство в свій час критикувало молодь 30-тих років. Брак останнього — позитив, але брак першого — неґатив. Взагалі стерильність — дуже небезпечний стан спільноти або суспільної ґрупи. Будьмо щирі і визнаймо **поважні зони стерильности в душах нашої молоді.**

Проблема відзискання, зглядно набуття тих позитивних вартостей, що мусять бути притаманні кожній молоді, в наших умовинах дуже складна. Чужина не надто пригожа для нормального процесу суспільного виховання; але й не безнадійна. Теж у чужому оточенні, як і в умовах поневолення, є можливості для духового піднесення молодих душ, як теж існує джерело постійного імпульсу, якого часто бракує молоді державних народів. Це — образ поневоленої Батьківщини, це — не здоланна в боротьбі молодь Воюючої України.

Хай ніхто не добачає в цих словах буйної фразеології. Слід тільки вглибитись у поняття „поневоленої" і „воюючої" Вітчизни, щоб відкрити ті ідеали й сили, які здатні кликати до жертв, підіймати дух, ростити юний змаг і наказувати здобування. З цього джерела повинні ми одержати силу, якщо хочемо змагати до ідейної віднови не лише нашої молоді, але й усього суспільства. Супроти цього, мабуть, не буде заперечень ні в кого з українських людей найрізноманітніших поглядів. Хто ставить під запитання це джерело, той взагалі не думає про духову віднову.

*

Саме розглядаючи під кутом зору Батьківщини **процес суспільного формування повноцінного ідеалу молодої людини, ідеалу синтези,** знаходимо такі вихідні пункти в праці й житті молоді на чужині, які можуть спеціяльно позитивно впливати на цей процес. Ними є етичний обов'язок компенсації вислідів боротьби тих, що в жахливих умовинах стоять віч-на-віч з ворогом (вони ж бо й за нас борються — яка наша вдячність?); патріотичний обов'язок — внести свій вклад у визвольний, а в майбутньому в державотворчий чин; особисто-природній обов'язок — розвинути дані Провідінням кожному талани, ставлячи їх на службу загалові.

Це, звичайно, не біологічно-побутові вимоги, які здатні з людини зробити хіба тільки машину-автомат продукції і консумції матеріяльних дібр. Це властиво ті імперативи, які з людини роблять людину, а з українця — українця в повному розумінні.

В ім'я цього варто працювати, змагати, горіти й здобувати. Стоїть тільки цілком практичне питання: як і що?

Ми перебуваємо на чужині, де тільки частково можемо поборювати ворога нашої національної екзистенції. Боротьба **проти** ведеться майже виключно в Україні; наш фронт тимчасово має на свому більшому відтинку боротьбу **„за"** — за позитивні вартості для нації, для українських людей, а посередньо — для всього культурного світу.

Їх треба здобувати з не меншою напругою сил, жертвою енергії, з неменшою відданістю й самопосвятою, ніж волю на полі бою. В царині культури, науки, творчости духа, в політичній і соціяльній дії — скрізь лежать вартості, які треба здобути для України, як теж у скарбниці української духовості сховано вартості, які треба розкрити світові. Це праця духового порядку, але не обов'язково тільки наукова. Поза наукою й мистецькою творчістю, існує ще ціла амплітуда соціяльної й політичної дії, де для кожного молодого українця на чужині призначено відповідне місце. Зокрема певний і ніким не заступний сектор завдань призначено українському студентству. Їх ми ніколи не здійснюватимемо правильно, якщо наші студії кінчатимемо для дипльому та для майбутньої професії. Така студентська логіка існує, звичайно, на Заході; вона для нас шкідлива і дасть Україні тільки техніків-службовців, обивателів, а не громадян, не будівничих, творців Державного Храму.

Щонайкращі осяги в студіях і творчій праці, щонайбільше ефективне змагання до вершин, рівняння до інших, де ми недомагаємо, і чесне суперництво за першість, де маємо дані й шанси на цю першість, творчий змаг — все це повинне проходити само собою, „суб спеціє етернітатіс", але теж і „суб спеціє патріє". Жити й працювати для народу — ще не означає відмовитись від власної особовости. Навпаки, власна особовість якраз у спільноті набирає властивого їй значення й вартости. Спільнота — це цілі, розвинуті особовості.

Практично, творча праця українського студента чи студентки в чужому оточенні має проходити в двох напрямках: а) **здобути чужинні вартості через засвоєння їх для України,** б) **внести український вклад в загальні вартості.** Обидва напрямки діяльности — це фактично одноцілий процес праці; одне з другим тісно пов'язане. Засаду „вчитись, щоб учити" можемо пристосувати до всіх ділянок духової діяльности в тому розумінні, що безпосередньою ціллю нашої інтелектуальної праці має бути реалізація вислідів цієї праці, практичне пристосування їх у чужому й власному середовищі. Ідеться не про „практицизм" духової діяльности, але про цілеспрямованість і доцільність. Можливо, „знання для знання" — це для декого ідеал, але яким би цей погляд не був „ідеальним", він залишиться еґоїстичним; знання призначено для служби загалові. Отож, сприймаймо духову працю, як функцію суспільної служби спільноті, бо лише так знаходить вона собі етичне виправдання.

І для цієї суто індивідуальної праці треба „юнацьких" вартостей духа — запалу, посвяти, вольової наснаги й некорисливого наставлення — чистого ідеалізму. Їх дає, при правильному розумінні, сама праця, а зокрема її мотиви (чому?) і ціль (для чого?). Цей ідеалізм спрямований не на одноразовий, зрештою великий чин жертви, але **на тяглість дії,** на дрібні, але консеквентні акти, які у висліді теж дають **„бажане велике"** .

Згадані властивості не повинні характеризувати самі лише окремі індивідуальності. Специфічність завдань нашого середовища на чужині, як теж даний етап суспільного розвою, диктує, щоб ці риси стали властивостями всього сучасного молодого покоління, передусім, його ядра — студентства. Ми сказали, що наше студентство й молодь далеко не творять властивої суспільної ґрупи в нашому суспільстві; а це — саме через брак тих атрибутів світогляду й характеру, яких від неї очікується. Молоде покоління, як цілість, ще не оформило себе в ті духові вартості, які зробили б з нього властивого носія його функції в житті спільноти. Українська молодь і студентство на цьому етапі життя нашої спільноти ще не стали тим, чим вони повинні бути в психологічній, соціологічній і світоглядовій площині.

Дехто позначає цей стан банальним окресленням „криза молоді". Таке твердження видається нам надто сміливим. Духова криза окремих одиниць не мусить проходити паралельно до розвитку цілої ґрупи; по-друге, індивідуальні кризи не є настільки в наших умовинах суто чисельно часті, щоб вони надавали характеру цілості; по-третє, процеси серед молоді є дуже близькі до того й іноді є відбиткою того, що відбувається в цілому суспільстві, а про духову кризу нашої спільноти, як цілости, мимо існування багатьох невирівняностей, тертя, теж не доводиться говорити. За кризою мала б нормально приходити депресія. Без зайвого оптимізму мусимо ствердити, що перед такою не стоїмо. Навпаки, докладніша аналіза стану спільноти, а молодих середовищ зокрема, дає багато даних, щоб прийняти розвій у позитивному напрямі. Є дані припускати, що стан від кількох останніх років — не так кризи студентської думки, як її яловости — припинився, і що перебуваємо саме не перед депресією, як безпосереднім наслідком кризи, але перед бажаним піднесенням і розвоєм. Наявний стан шукання, нового накреслення шляхів, самоусвідомлення та самоствердження молодого покоління у всенаціональному пляні, є дуже важливим, цінним і повчальним. Світоглядова думка молоді доходить у цьому процесі до спільної бази в цілях, а в методі — теж до одного спільного знаменника, який визначує лінію духового формування молодого покоління від індивідуальности до ґрупи й спільноти.

До такого висновку приводить старанніша обсервація того, що діється в окремих гуртах, в організованих та неорганізованих середовищах молоді. Явище далеко не загальне, але маркантне й багатонадійне. Треба тільки жалкувати, що багато цінних думок задовго тліє, заки розгориться, задовго носиться в душі, доки передасться іншим. Назовні, в публіцистиці, досі тільки промінчики відбито — тимчасом як відчувається потреба в цілій панорамі.

Г. ОЩИПКО

Шлях до соціяльно-економічної демократії

Ролю одиниці в суспільстві можна розглядати під двома аспектами. З однієї сторони — одиниці взятої індивідуально, самої в собі, одиниці, як такої, в чисто онтологічному розумінні, яка своїм існуванням становить щось окреме, осібне від інших одиниць, яка формує свій власний світ за особистими принципами; З другої сторони, можна її розглядати під аспектом соціяльним, себто приймаючи її за частину суспільства, яка залежить від інших, а рівночасно узалежнює інших від себе.

Це друге і є практичним розглядом одиниці в суспільстві. До одиниці тут підходиться з суцільної точки зору, тобто беручи її такою, якою вона є, не абстрагуючи її від інших членів спільноти. Людина, виконуючи свою професію, свою працю, гуртуючись у профспілках, станових організаціях, корпораціях, союзах, об'єднаннях і громадах, має великий вплив на всю спільноту. Вона, ця людина, має вплив, тому, що суспільне життя, є не що інше, як цілий ряд інституцій, які репрезентують поодинокі її інтереси. Не йдеться тут лише про інтереси матеріяльного порядку, але також порядку наукового, мистецького, культурного та інших. Одним словом, береться до уваги людину в її найрізнородніших зацікавленнях, в найширших доменах її діяльности. Немає сумніву, що така соціяльна людина, людина-інституція, людина-коліщатко, відограє в сьогоднішньому суспільстві важливу ролю. Наприклад, страйк однієї профспілки може спаралізувати життя цілого міста, або й навіть цілої країни.

Ці інтереси суспільної, матеріяльної й духової площини, одиниці, взяті вкупі, становлять реальні сили сьогоднішньої спільноти.

До цих сил різні політичні й економічні доктрини підходили по-різному. Лібералізм, який скристалізувався у французькій революції, зовсім не брав їх до уваги й робив ставку на людину абстрактну, розглядаючи суспільство як атомічне з'єднання. Воля й свобода абсолютної людини без обмеження були головними принципами лібералізму. «Декларація прав людини», що була вступом до французької конституції 1791 року, проголосила, що «всі люди родяться й залишаються вільними». Лібералізм зовсім вороже поставився до всякого роду асоціяцій, з якою б метою вони не були творені (закон Ле-Шапельє). Асоціяції обмежували особисту волю людини, і тому, як пояснював закон, повинні бути заборонені.

Підхід лібералізму до реальних сил суспільства відбивався, насамперед, у державних конституціях. Французькі революційні й післяреволюційні конституції —це найяскравіший зразок ліберальних засад. Ліберальна конституція охоплювала лише те, що є «політичне», залишаючи на боці все «соціяльне» і «економічне». В ній знаходимо лише політичну ділянку держави: організацію влади, визначення компетенції поодиноких органів, тощо. Натомість знаходимо дуже мало норм стосовно соціяльної і економічної організації та функцій суспільства. В той час панувала ідея, що держава не може втручатися до питань соціяльно-економічного порядку, бо це обмежуватиме свободу людини. Ці питання, мовляв, знайдуть розв'язку самі в природній гармонії інтересів. Це був т. зв. економічний лібералізм, чиї наслідки суспільство відчувало впродовж XIX століття.

Соціялізм, що прийшов на зміну лібералізмові, виступив проти цих засад і домагався, щоб держава реґулювала соціяльне питання. Проте в своїх вимогах він пішов задалеко, прагнучи удержавлення всієї економіки, скасування приватної власности, тощо.

Комуністичний режим, який оголошує себе вищою стадією соціялізму, поставився до реальних сил суспільства і соціяльних проблем в зовсім протилежному економічному лібералізмові спосіб. Вірний своїй марксистській

теорії, він поставив соціяльні принципи на першому місці, відсуваючи все «політичне» в тінь.

Перший розділ совєтської конституції є присвячений «соціяльній організації». Проте, під приводом поліпшення суспільних стосунків, яким було дано першенство, фактично запроваджено модерне рабовласництво.

Ми подали дві скрайності розв'язки й підходу до реальних сил суспільства, тобто до комплексу соціяльних інтересів і їх виявів у різнорідних ділянках суспільного життя в рямцях різних згромаджень або, іншими словами, ми показали ставлення держави до всього того, що окреслюємо словами «соціяльний і економічний».

Проте, треба зазначити, що ставлення комуністичного режиму до проблем соціяльної дійсности, згідно з марксистською ідеологією, становить лише виняток у сьогоднішньому світі. Існують також інші розв'зки, як це, зрештою, побачимо далі.

Вся ця концепція підходу до соціяльної дійсности перейшла протягом XIX століття довгу еволюцію, головно під тиском робітничих домагань.

Середина XIX ст. позначається вершком у розвитку ліберальних конституцій на Заході. Крок за кроком перемагає ідея, що держава мусить визначити свою позицію до сил, які нуртують у суспільстві. Поволі до конституцій, поруч клясичних принципів, впроваджуються параграфи, які стосуються до організації в соціяльно-економічній ділянці. Поодинокі закони реґулюють право синдикатів, право страйків, нещасливі випадки на праці, відшкодування, тривалість робочого дня, працю жінок, забезпечення старости, тощо. Всі ці закони, взяті вкупі, складають т. зв. соціяльне законодавство.

Але справжній злам у цій ділянці бачимо після першої світової війни, коли постав цілий ряд нових держав. У новоухвалених конституціях ми бачимо окремі розділи, присвячені політиці держави в суспільно-економічних питаннях; так напр., в литовській, лотиській, польській конституціях.

Крім того, в ході цієї еволюції виникла окрема проблема, а саме — заступання суспільних інтересів у державному житті і надання їм відповідного впливу, згідно з їх значенням. В загальному голосуванні людина заступлена абстрактно. Постає питання, чи в законодавчому тілі не повинна бути репрезентована також людина соціяльна. Іншими словами, чи не відступити частину місць у парляменті представникам робітників, працедавців, комерсантів, інтелектуалістів, мистців і т. і. Всі вони мають свої проблеми, дуже пекучі, які треба обговорювати, щоб знайти після того розв'язання їх у законах.

Коли ця справа почала набирати ваги в багатьох державах, то для того, щоб дати, принайменше, відповідний форум для дискусії про ці проблеми, було створено окремі інституції, дорадчі тіла, завданням яких було студіювання професійних і міжпрофесійних питань із поодиноких секторів суспільно-економічного життя. Ці допоміжні інституції, що дуже часто є відмінними щодо свого складу, компетенцій і способу праці, були спробою дати можливість, принаймні, дорадчого характеру, щоб безпосередні делеґати й фахівці могли дискутувати свої професійні проблеми.

В деяких країнах створення таких організмів або рад є конституційною вимогою (держави з новими конституціями), в інших вони були створені урядовими декретами. Наприклад, конституція німецької держави з 1919 року передбачає створення «економічної ради» в той спосіб, щоб в ній були заступлені всі професійні ґрупи. У Франції створено Національно-Економічну Раду декретом уряду від 16. січня 1925 року, яка була скасована урядом Віші 1940. Ця Рада мала за завдання «студіювати проблеми суспільно-економічного життя, шукати їх розв'язок і пропонувати офіційній владі застосування їх». В Бразилії існує від 1937 р. Рада Національної Економії.

Для італійського фашизму реальні сили суспільства здавались такими важливими, що він опер на них свою ідеологію корпоративної держави. 1930 р.

в Італії було створено «Національну Раду Корпорацій», якій було надано широких компетенцій в соціяльно-економічній площині.

Насправді ці ідеї не нові, бо вже перед тим у підручниках конституційного права широко дискутувалось можливість заступлення соціяльних інтересів у другій палаті (бікамералізм), тобто, замість клясичного сенату, створити палату за професійно-корпоративним принципом. Проте виявились труднощі та непрактичність цієї розв'язки, як із погляду суттєвого, так і з технічного. За якою засадою мала б бути забезпечена пропорційність впливів? Кваліятивно чи квантитативно? Не можна мріяти однією мірою, наприклад, синдикат і наукове товариство?

Ці ідеї нуртують на Заході під назвою «економічно-соціяльної демократії», у противагу клясичній демократії, ліберальній, або також вони відомі під назвою «плюралістичної демократії», тобто такої, що бере до уваги людину в усіх аспектах.

Наприкінці хочемо ще сказати про те, яку позицію посіла Франція до реальних сил суспільства 1946 р. В дискусії над новою конституцією соціяльні проблеми виявились для Законодавчих Зборів твердим горіхом. Всі були згідні в тому, що суспільно-економічні інтереси мусять бути репрезентовані в окремому організмі, а не в одній із палат, що й передбачає § 25 конституції від 27. жовтня 1946 р. Він передбачає створення Економічної Ради. Проте в дискусії над складом і компетенціями цієї Ради виявлялись тенденції зробити з неї «економічний парлямент», «третю палату», яка мала б бути противагою двом іншим законодавчим палатам (на думку скрайніх прихильників, Економічна Рада мала б складатись десь із 300 делеґатів і мати широкі компетенції, майже законодавчого порядку, в соціяльно-економічних питаннях). Проте така скрайня концепція не мала шанс на здобуття відповідної кількости голосів, і тому мусів постати компроміс. Теперішня Економічна Рада складається з 164 делеґатів, що репрезентують 8 катеґорій суспільно-економічного життя Франції. Представники дістають таку ж платню, що й члени парляменту. Рада є дорадчим тілом парляменту і, на його пропозицію, може бути запрошена простудіювати те чи інше питання в соціяльно-економічній площині та підготувати проєкт закону. Саме ухвалення закону залишається за парляментом. Рада може також вносити свої власні проєкти законів та резолюцій.

Ми зазначили, які сили нуртують у сьогоднішньому суспільстві, їх історичний розвиток, їх ступневі здобутки і їх зростаюче значення в державному житті. Не ставлячи питання в такій площині, як його ставив фашизм, ми вважаємо, проте, що їх роля залишається поважною, і від відповідної розв'язки їх великою мірою залежатиме суспільний добробут і економічний розвиток країни. Підхід застосований у Франції, здається, найбільше відповідає сьогоднішнім вимогам.

Яке ж місце реальних сил в майбутній Українській Державі?

На це питання прийдеться нам відповісти в майбутньому; тимчасом вивчення досвіду інших державних суспільств та глибокі студії цієї складної проблеми і є завданням завтрішних будівників української держави.

М. БОГАТЮК

Підприємці й робітники

(З приводу появи книжки: «Відповідальність і співвідповідальність у господарстві»*)

Питання здорових взаємовідносин між підприємцями та робітниками належить до зовсім нової та не пересічної важливости ділянки людського життя, яка хоч ще не всюди знайшла належне зрозуміння, однак в деяких країнах Західньої Европи здобула вже навіть поважні осяги. Ми свідками подій, що мають місце в Західній Німеччині, де німецьке робітництво бореться та вимагає

для себе права на співдію та співвирішування у господарському житті та по сьогоднішній день здобула деякі успіхи.

Це боротьба робітників за право участи в керівництві підприємствами, за співвирішування, співдію, співвідповідальність у господарстві. Вона знаходить собі невтомних борців, прихильників, протекторів, та, як і кожна боротьба — завзятих ворогів. Різні політичні угрупування всякими способами стараються прихилити собі цей робітничий рух, щоб опісля черпати для себе моральний капітал, інші знову приписують йому соціялістичне, чи навіть комуністичне підложжя. І це, і те є в ґрунті речі неправильне.

Як вказує цілий ряд публікацій включно з папськими енцикліками (найважливішими є Лева XIII «Про робітниче питання» та Пія XI «Про суспільний лад»), католицька суспільна наука ніколи не мовчала, коли йшло про право на відповідальність та співвідповідальність людини в господарці. Цього вона не робить і сьогодні, коли питання те стало центральною проблемою сучасности. Під сучасну пору питання участи людини в господарчому житті є незвичайно важливе, тому настала хвилина, щоб поширити співвідповідальність людини в господарстві та наділити її відповідною її важливости в підприємстві співдією та співвирішуванням у питаннях, що її посередньо чи безпосередньо заторкують.

Щоб правильно зрозуміти конечність та обсяг такої співдії та співвирішування, треба ознайомитися з принципами та підставовими передумовами, розгляд, яких уможливить розв'язування такого заплутаного питання, а незнання приведе до неправильних висновків та тверджень.

Суспільна наука церкви свідома того, що вона своє завдання виповнить тільки тоді, коли вона те, що вже існує, належно пізнає, а за тим, що постає, слідкуватиме та відкритими очима приглядатиметься всьому, щоб опісля розважати та оцінювати, одобрювати чи спростовувати, заохочувати чи остерігати. Саме ця одвертість характеризує християнську соціяльну етику, яка ніколи не знижувалась до невільниці доби чи однієї якоїсь суспільної верстви. Думки та сподівання доби, навіть, коли б вони були пануючими, не творять ще собою критеріїв правильности чи неправильности. Християнський соціяльний рух свідомий того, що заступаючи прагнення та вимоги робітництва, спрямовані зокрема, на забезпечення їм впливу на керівництво господарством, він тим самим виставляється на обвинувачення зі сторони капіталу та підприємця. Церква голосить: «Хто надає колективові безоглядного першенства чи переваги над людською особою, все одно чи під претекстом політичного, господарського, а чи національного характеру, той прокладає собі шлях до цілком неправильного розуміння соціяльного питання». Суспільство не є ні одинокою причиною, ні найвищим володарем, ні найвищою зверхньою ціллю людини. Людина є старшою за державу. Людина є одиноким паном своїх чинів, бувши обдарована здібністю самовизначення та самовирішування, уповноважена та зобов'язана своєю природою до свобідного вибору та власної відповідальности, щоб іти шляхом добра. Вже через свою природу вона прагне самостійности та незалежности. Тим ствердженням християнства етика заперечує закиди, нібито вона заступає думку, що краще, коли людина не є свобідною, є несамостійною, а підпорядкованою.

Підприємство, місце щоденної праці робітника, є одиноким можливим місцем відповідальности та співвідповідальности його в господарстві; через це й боротьба за співдію й співвирішування торкається безпосередньо підприємства. Однак підприємство не є самим тільки варстатом праці робітника, воно є узгідненою спільністю функцій, які виконується для здійснення спільних господарчих завдань. Тому, що підприємство створене виконаними функціями людини — воно має служити на користь тієї самої працюючої людини.

Якраз в добу дуже поширеного та загрозливого умасовлення, після того, як світ пережив та ще під цю пору переживає жахливе використовування та обезправнення людини, найбільшим та найвищим законом хвилини є шанування людини, як особи, та відповідне до того дбання про неї. Гідність

людини вимагає, щоб кожний бачив у другому людину та ближнього, без огляду на суспільну верству, з якої вона виходить, її здібності, освіту; без огляду на її світогляд, чи політичні переконання (самозрозуміло, якщо вони не суперечать з засадами християнської етики). Заки людина є підприємцем, робітником, багатим чи бідним, здібним чи менше здібним — вона є передусім людиною, створеною на подобу та образ Божий. Немає жодного сенсу в самообдурюванні, розподіляючи суспільство на суспільні верстви, чи мріючи про безклясове суспільство, як ідеал.

Християнська етика вчить, що на людську працю треба дивитись, як на особистий успіх працюючої людини. Чи людина працює із власної спонуки, чи з доручення, чи її праця тяжка чи легка, монотонна чи різноманітна, чи вона працює ремісником, чи обслуговує машину — вона завжди працює як людина. Бо людська праця — це не тільки сама пожиточна користь, це особиста вартість.

В підприємстві повинні керівництво та робітники об'єднатись в одну спільноту підприємства. Робітництво повинне зберегти авторитет своїх зверхників, знаючи та розуміючи, що підпорядкованість та виконування доручених завдань ніколи не є причиною для меншовартісних почуттів, чи клясових або ґрупових непорозумінь. Зате підприємець, як власник підприємства, має користуватись своїм капіталом, як своєю приватною власністю, в межах права та моралі.

Робітники мають виправдане право на працю та повне затруднення, повний прибуток із своєї праці, справедливу заробітню платню, участь в зисках підприємства та можливість авансування. Не можна, однак, неґувати виправданих вимог самого працедавця: продуктиність праці, зростання продуктивности та виробна спроможність підприємства, поширення підприємства та забезпечення власного життєвого удержання для себе і для своєї сім'ї.

При заторкненні питання співвідповідальности та співвирішування робітників у підприємстві постає ряд труднощів, які треба зачислити на рахунок новости самого питання. Співдія та співвирішування залежить головно від величини та важливости завдання. Тому необхідна підготовка робітника до цього завдання. Хто без належної підготовки прагне участи в керівництві підприємства, той одночасно виступає проти справедливости, бо хоче того, до чого він не надеться та не є здібний. Передумовами є: повна ознайомленість з питаннями, які мають бути спільно обговорювані та співвирішувані, доволі широкий та зрілий досвід, який осягається довголітньою працею-практикою, готовість до відповідальности та зв'язана з нею здібність перейняти відповідальність. Бо співдія та співвирішування — це справа не звичайного правного чи організаційного порядку — це моральна справа сумління.

Робітництво мусить зрозуміти, що разом із ступенем уділеного йому права співдії та співвирішування, воно перебирає на себе великою мірою співвідповідальність за справи та долю самого підприємства, місця його праці. Це ствердження звучить дещо гостро, однак не можна забути того, що право та обов'язок себе взаємно зумовляють та доповнюють. Тому співдія поширюється на ріст, розвиток та упадок підприємства. Це знову вимагає важливого передумання. Робітники, вибираючи своїх представників до керівного комітету чи інших вищих керівних органів, мусять свідомо стояти на висоті своєї відповідальности. Бажану мету осягнеться тільки тоді, коли між підприємцем та робітництвом будуть вжиті всі заходи, в цілі створення атмосфери справжнього взаємного довір'я. Його треба вдержати та скріпити. Передумовою здорової співпраці між обома згаданими фактами є вільність від усякого нечесного впливу, який спихає їх в політику або політиці вможливлює встрявання в царину господарства. Для уникнення непорозумінь треба ствердити, що держава, безсумнівно, має право співбесіди в господарчих справах, яке випливає із загальних інтересів. Робітничі організації (профспілки), які надсилають своїх представників у керівні органи, не повинні мати політичного характеру, бо якщо вони підпадають політичним впливам, то тим автоматично себе заперечують.

Прагнення більшої участи в завданнях підприємства та керівництва ним є виправданою вимогою сучасности, а зокрема — робітників. Кожний крок у тому напрямі дає робітникам більшу можливість, ніж дотепер, обмірковувати, зглядно — спільно обмірковувати важливі питання: праця зв'язує підприємство тісніше з їхньою особою. Особистою участю в реґулюванні різних справ робітник стає відповідальнішим за розвиток продукційних сил, а разом з тим і за самий загальний добробут.

При вирішуванні питання співдії та співвирішування треба взяти до уваги рід самого підприємства, бо це внеможливить, щоб підприємство взяло на себе такі зобов'язання, які могли б неґативно вплинути на його працю. Величина підприємства теж не залишається без впливу на його форму, та ступінь співдії та співвирішування.

Щоб забезпечити робітникам належний вплив на співкерівництво господарством, треба починати з упорякування та розбудови професійного господарчо-суспільного ладу. Чим вищими просторішими та більшою мірою спільними є функції та завдання вищих керівних органів, тим ширша та успішніша має бути участь робітників в них. Робітництво як співносій та співтворець цілого суспільного та господарчого ладу, має безумовне право та почесний обов'язок співвирішувати господарчу політику.

В противенстві до помилкового вчення ліберльно-приватного капіталізму, яке каже, що капітал, зглядно капіталодавець, повинен мати найважливіше та безоглядне, самовладне становище в господарчому житті, католицька соціяльна наука вчить, що капітал і праця є рівноправними дієвими силами господарського процесу, а з соціяльно-етичного погляду праця посідає навіть вищу вартість. Це, однак, не значить, що існує рівність функцій, як теж і те, що робітник має таке саме право до капіталу, як сам капіталовласник. Капітал і людська праця не тільки сполучаються та доповнюються в загальному, тобто в середині цілого господарства, але й у межах поодиноких підприємств. Ця неподільність обох факторів здійснюється тим, що капітал стає продуктивним тільки при допомозі життєдайної сили людської праці, все одно, чи керівної чи виконної.

В підприємствах, опертих на кооперативних основах, робітники як власники чи співвласники мають право виконувати керівні функції, які звичайно належать власникам чи співвласникам. Чим більше підприємсто зближується до типу торговельної спілки з чисто капіталістичним характером, тим більш вказаним є, зважаючи й на інші критерії, забезпечити робітникам право на співдію та співвирішування. Самостійні підприємці, які наслідком свобідної диспозиції своєю власністю, є управлені до ведення підприємства у власній відповідальності, можуть бути змушені зовнішніми причинами та ступенем їх важливости до забезпечення за робітниками права на співдію та співвирішування в підприємстві.

Де інтереси робітників виступають назовні, то зараз проявляється питання співвирішування. До цього входять справи заробітньої платні, соціяльних зобо'язань та конечностей, які мають місце в підприємстві.

Працедавець мусить бути зобов'язаний перед законом кожночасно виправдати перед робітниками всі господарчі рішення, які в своїх наслідках могли б піти їм на шкоду. Робітничий колектив мусить бути в стані захищати свої інтереси правними середниками перед загрожуючими його існуванню потягненями працедавця, яких можна б уникнути.

Поточні справи, однак, треба залишити до вирішення та відповідальности діловому керівництву; підприємець мусить мати право в надзвичайних та спішних справах діяти самостійно. Життєздатність та успіх підприємства вимагає, щоб господарчі рішення були видавані працедавцем, і за них він відповідає. За робітничим колективом залишається вимога в реґулярних проміжках часу мати задовільні інформації про стан підприємства. Він мусить переконатись, що його пропозиції та завваги взято, по змозі, до уваги.

Належить ствердити, що зв'язані з тим питанням справи на практиці є труднішими та складнішими, ніж це на перший погляд видавалося б. Однак це не повинно бути причиною, щоб їх залишити нерозв'язаними на боці. Як завжди, так і тепер, католицька церква перша з великою дозою відваги виступає всюди там, де державі чи різним організаціям не на руку такі виступи.

Для нас, українців, це одна з найважливіших проблем майбутнього. Історія вчить, що гострі суперечності між працедавцями та робітництвом існують на наших землях від багатьох століть. Поневолення окупантами створило в нас стан, коли ряди капіталовласників та підприємців були в більшості заступлені чужим, напливом елементом, який проводив в життя політику експлуатації не тільки щодо природніх багаств нашої батьківщини, але й супроти українського робітництва. На Україні запанувала велика прірва між підприємцями та робітництвом, яка знаходить собі безперервне продовження в загарбницькій політиці сьогоднішньої комуністичної Москви. Сьогодні в стахановській системі та різного роду «соцзмаганнях» ця протиробітнича політика досягла свого завершення. Це створило вповні виправдане вороже ставлення робітництва до підприємця, якого сьогодні на наших землях репрезентує московська держава, як основний підприємець.

В майбутньому для такого стану речей не сміє бути місця. Замість ворожого стану між обома тими, такими важливими господарчими факторами, якими є людська праця та капітал, мають зродитись оновлені, оздоровлені та оперті на засадах християнської етики взаємини, де любов до ближнього стане найвищим законом.

Питання, що і як треба робити, щоб робітництво ввести назад в суспільство на правах рівновартісного члена, мусить знайти собі повне та задовільне розв'язання у вільній Українській Державі.

Joseph Kardinal Frings: Verantwortung und Mitverantwortung in der Wirtschaft — St. 136, Köln — 1949.

„НАШЕ ВЛАСНЕ ІСНУВАННЯ Є ПРОТЕСТОМ ПРОТИ НАСИЛЛЯ НЕ ТІЛЬКИ НАД НАМИ, АЛЕ І НАД НАШИМИ ПРЕДКАМИ, ВОНО ПЕРЕРИВАЄ ТЕЧІЮ ЗАДАВНЕННЯ, ВОНО НАКЛАДАЄ НА НАС ОБОВ'ЯЗОК РОЗБИТИ ПУТА РАБСТВА, ЩОБ — СПАДКОЄМЦІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО — МИ ПО ПРАВУ МОГЛИ КОРИСТУВАТИСЯ НАШОЮ СПАДЩИНОЮ!"...

М. МІХНОВСЬКИЙ

Гроза

Женуться хмари, мов татари,
корчиться вільха, як щеня.
На піраміді білій дня
он гамлетівські йдуть котари.

І крик і вереск, гомін, гуркіт,
день напува ялиці з рур,
читає псальму, шепче дзюркіт,
бо скавулять гроби баюр.

І метушня і суматоха
вітрів, людей, звірів, джерел,
хмара сівбу собі бере. —
Народ і бідькавсь, стогнав, охав.

Та нагло коні дибом стали,
візник одного зауздав,
і небеса із криці, сталі
відкрили проблески галяв.

Востаннє грім до бука вдарив,
схилився явір до лози,
і покотились небом хмари,
як до господ старі вози.

Мюнхен, 1951.

Партизанські ночі

Блищить ріка, верхи сріблятьcя,
потік стрункий, мов стан дівочий,
і досі бачу й досі сняться
ґотичні партизанські ночі.

Смерека тут, смерека там,
до бука тулиться ялиця,
щось неймовірне у думках:
ходив як злодій і як лицар.

На лисі спини полонин
спадають бризки Черемоша,
до сітки свіжих павутин
щось відшуміле заплелося.

Біжить життя, біжать і дні,
крилом ріка лопоче, —
що раз зросло вогнем в душі,
сп'яніння сонцем хоче.

Міттенвальд, 1948.

Федір Коваль

Рання зоря

(Переклав з румунського М. Б-й)

(Закінчення)

На знане місце ген у висотах,
Гіперіон з мандрівки як вернувся,
То знову блиск його по небесах
Світами в даль полинув, розгорнувся.
У той же час на землю ніч зійшла,
Весь небосхил зірками вколо сяє,
Ще й блідолиций місяць з водних лав
З тремтінням, мов скупатись, виринає.
І освітлив він престарих
Лісів стежки незнані...
Аж ось... під рядом запашних
Лип парочка коханих:
— „Дозволь чоло моє схилить
На грудь, кохана, твою,
Із вічности одну хоч мить
Хай милуюсь тобою!
Солодким поглядом огрій
До дна всі мої мрії,
І поцілунком успокій
Всі пристасті палкії".

Гіперіон її впізнав,
І серце заболіло,
Як Катілін її обняв.
Царівна ж — заніміла...
Вона, коханням п'яна вщерть,
До неба зір підносить,
Царенка бачить і тихцем
По давньому знов просить:
— „О, мій царенку. Вниз зійди,
Твоїм промінням чистим
Прийди в цей ліс і освіти
Це щастя променисте"...
Він задрижав, як і колись
Дрімучими лісами,
Самітьо небом несучись
Пливучими шляхами.
Та не кидається палкий
Так, як колись у море:
— „Чи буду я, а чи другий, —
Невже тобі це горе?

Живи, царівно, процвітай
На світі цім нужденнім,
В родиннім колі проживай
Щасливо, хоч буденно!

А я вже буду в самоті
Кружляти ген світами,
І вічно жить, мов без душі
Й холодний, наче камінь"...

Мігаїль Еміниску (Михайло Емінович)

Михайло Емінович

(Найвизначніший поет румунського народу)

Мало кому з українців відомо, що Михайло Емінович (Мігаїль Еміниску), котрий походив з української родини на Буковині, став найбільшим румунським поетом. Його твори перекладені на багато европейських мов, нам мало відомі, хоч увійшли в скарбницю світової літератури. Частинно, це тому, що тематика й дух його творів часто є чисто румунськими, а може ще й тому, що наші взаємини з румунським народом в останньому столітті не завжди були добросусідськими. Але все ж таки цікаво було б і нам українцям ознайомитись із спадщиною цього відчуженого сина нашого народу, який не з своєї вини народився в південній частині Буковини, заселеній значною мірою румунами, зріс і виховувався між румунським народом, якому й присвятив усі свої небуденні здібності, своє коротке життя, і став незаперечним і загальнопризнаним найчільнішим майстром румунського слова. Правда, румуни часто приховують його походження, але все ж таки це є відомим і згадується навіть у перекладах його творів. Напр., Таґльявіні в „Антолоджія румуна" (італійською мовою) пише: „Його батько був рутенського походження і звався Емінович..." Не йдеться про те, щоб повернути Еміновича українському народові і змагатись за нього з румунами так, як це було в випадку М. Гоголя. Це ж і неможливе, бо дух його творів (противно, як у Гоголя) нам далекий, а крім того, румуни ним аж надто дорожать. Про це можуть свідчити хочби такі слова румуна М. Еліяде з передмови до творів М. Еміновича, перевиданих на чужині в 1949 році: „Він (Емінович) показав нам інші обрії і навчив нас плакати іншими сльозами. Він і лише він допоміг нам зрозуміти мову нашого серця... Він не тільки наш найбільший поет і найблискучіший ґеній, якого зростила наша земля... але в ньому ми скрізь і завжди віднаходимо себе і весь наш світ".

Життя Еміновича було коротке й багате в удари долі. Родився він в Ботошанах 15 січня 1850 року. Його батько був економом на одному з панських маєтків. Не міг собі дати ради з численною родиною і напевне приділяв мало уваги національному почуттю своїх дітей. Зате старався з усіх сил вивести їх „в люди" і дати їм високу освіту. Ґімназію почав майбутній поет відбувати в Чернівцях (німецьку), але скоро попав в румунські кола, підпав під їх вплив переїхав до Семигородщини, де продовжував свою освіту. Студіював філософію у Відні і в Берліні, якої одначе ніколи не закінчив через зацікавлення поезією і театром, як рівнож через матеріяльні недостатки. Тяжке й неспокійне життя підірвало його здоров'я і останніх 6 років свого життя прожив він у лікарні. Помер в Букарешті 15 червня 1889 року.

Його творча спадщина цінна не кількістю, а якістю. Його твори сповнені романтизмом і ліризмом, і хоч дуже тісно сплетені з народньою творчістю, проте в кожному рядку помітно відбиток його небуденного таланту, який завжди вмів схопити оте непроминаюче, вічне, отже й наднаціональне. Любив писати також новелі й дитячі казки, одначе найбільшу славу здобув собі своїми поетичними творами, писаними найдобірнішою румунською мовою і легким стилем, зберігаючи рівночасно глибину думки.

Одним з більших творів є поема „Лючеаферул" (українською мовою важко перекласти, бо цим словом румуни називають не якусь одну зорю, а всі більші й яскравіші зірки). За змістом поеми найвлучнішим перекладом була б „Рання зоря". В цій поемі він мабуть переповів траґедію своєї власної юности.

В. Гайдук

В. ДЕРЖАВИН

Українська молода поезія

Потрясаюче враження справила обеззброююча щирість Леоніда Полтави, що виступив із закликом критикувати повнолітніх письменників «квантум сатис», тільки обережно ставитись до т. зв. «молодих авторів», — їм бо й без того надто тяжко йдеться в літературі. Не сумніваємось, що за десять років Л. Полтава благатиме обережного ставлення до письменників середнього віку, — зокрема якщо теперішня його супліка зазнає апробацій.

д-р. Юрій Чорний (Критичний звіт із З'їзду МУР'у)

Очевидно, «молода поезія» — зовсім не те саме, що «молоді поети», хоч і поети є або не є «молоді» в залежности від свого літературного, а не документального віку. Аж ніяк не в порядку теоретично-літературного екскурсу, а лише заради уникнення зайвих непорозумінь, зазначаємо тут насамперед, що «молода поезія, поперше, таки є поезія, а не «безпосередні впливи почуттів» (римовані чи неримовані), а рівно ж і не віршована пропаґанда, чи то моральна, чи то політична. Тим самим переважна **більшість лідерів молодшого** віку, що друкують вірші (або й щось відповідне), вповні випадає поза сферу зацікавлень цього огляду, хоча б деякі з них і заслуговували на увагу з будьякого іншого — не артистичного — кута зору (а про макулятуру доводити, що вона є макулятурою, взагалі не варт, — є багато цікавіших і вдячніших літературних завдань).

Подруге, «молода» поезія є молодою щодо свого літературного стилю: вона повинна містити щось поетикально нове, чого за попередніх літературних ґенерацій зовнім або сливе зовсім іще не було в поезії. Ніяка ,хоча б мистецьки досконала, стилізація або імітація до «молодої» поезії не належить, не залежно від віку чи літературного стажу автора. Тому й цікаві стилізації І. Качуровського під український «модернізм» 1910 років або значно сумнівніші стилізації Б. Олександрова під романс сосюринського типу — нічого «молодого» засадниче не містять (хоч не доводиться заперечувати, що в Б. Олександрова це незрівняно культурніше виходить, ніж у напівінтеліґента Сосюри).

Потретє, «молода» поезія є молодою щодо ступення літературного самовизначення і, сказати б, естетичної та ідейно-тематичної кристалізації. Не маємо на увазі абсолютних початківців, що про них майже ніколи не можна ще сказати абичого певного; але й цілком вже сформовані поети з дефінітивно визначеним «літературним обличчям» — до «молодих» вже не належить, хоча б і не встигли вони випустити друком жадної збірки поезій. Вже осягнена автором літературна майстерність так само не належить до «молодої» поезії, як і вже вповні виявлене літературне фіяско; тому обминаємо тут і тих поглядно молодих поетів, що вже виправдали покладені на них критикою надії (як от Леонід Лиман, О. Зуєвський, Яр Славутич у книзі «Спрага»), і тих, що вже безповоротно нічого не виправдали (Барка й Буряківець, Полтава й Черінь тощо).

Отже, сумарно кажучи, «молодий» поет — це надійний (або багатонадійний — проте не більше) поет-новатор. Відповідно до цього, не додаємо до заголовку «Українська молода поезія» звичного уточнення — «на еміґрації», бо уточнювати за цим разом немає чого: в підсовєтській поезії всяке артистичне новаторство є сливе офіційно заборонене — за останніх років, навіть російським поетам, а українським — ще з середини 30-тих років. Малишківську пролетарсько-сентиментальну та всесовєтсько-патріотичну словожуйку визнано за «соціялістичний реалізм», і на тому край. Не сумніваємось, що в підсовєтській Україні є й насьогодні десятки гідних уваги поетів-новаторів; але вони складають вірші виключно «для себе» (як це впродовж років робили М. Зеров, Ю. Клен-Бурґгардт, М. Орест, Т. Осьмачка), і ніхто про них нічого не знає, — не виключене, що й ніколи не знатиме.

Чи є надійні поети-новатори в нас на еміґрації? Є, хоча нечисленні і ширшим читацьким колам сливе невідомі.

Перше, ба навіть далеко найперше місце серед них безперечно належить **Еммі Андієвській** — поетці, що народилась (як бачити з відомостей доданих до її мініятюрної збірки лірики «Поезії», вид. «Україна», 1951), 1931 року в Донецькому басейні, проте писати почала щойно 1948 р. і є вповні просякнена европейською літературною культурою; нічого з підсовєтського в її віршах немає й сліду. Її поетична сила — в її пребагатій і скрізь дуже виразній (хоч не скрізь артистично влучній) образности, що дозволяє їй успішно розбудовувати орґанічно притаманний їй сюрреалістичний стиль, який вимагає саме такої яскравої і несподіваної — образности, щоб із самого вже безпосереднього зіставлення поодиноких образів випливало (для літературно обізнаного читача) те, що в інших стилях зветься композицією, сюжетом і ідеєю твору; інакше кажучи, це є символізм доведений до крайніх меж засадничої зрозумілости тексту. Як певною мірою зразковий щодо цього вірш — а також щодо високоартистичного (хоч і не скрізь) вживання т. зв. консонансів замість рим і щодо винятково майстерного емоційного фіналу — наведемо тут «пісню»:

Спів засніжений
День у круках
Міст ображено
Плеще в кроках
Лікоть вулиці
Свічку дику
Гне до палиці
Мертвий дотик
Дим від криги
Хмільні руки
Тінь дороги
Зраджують роки
Може в вітрі
Може в хмарах
Може роджуся
Я не похмурим

Її поетична слабість — поперше, в недостатній стилістичній погодженості між окремими, власне, не образами, а словами, що висловлюють ті образи і нажаль, незрідка належать до несполучних (поза ґротеском) жанрів дикції; отак, приміром, поезія «За столом», що розпочинається бездоганно:

Тишу ножицями паріжу
Між тютюни на стіл.
Не яснішу й не темнішу,
Як відблиск чорних світил —

є ґрунтовно зіпсована в дальшому через неслушне застосування таких дизгармонійних, супроти всього попереднього, лексем, як «еполети» і «сатана» (що вони, зрештою, і взаємно несполучні). Подруге — вбачаємо надзвичайно вузьку тематику творчости, що примушує авторку обмежуватись, суттю, імпресіоністично-описовим жанром (явища природи, міський пейзаж, інтер'єр і т. п.), далеко не скрізь синтезованим в глибшому або витонченішому емоційному рефлексі. Можливо, що певний вихід із цієї тематичної обмежености вже накреслюється в композиційно рафінованих сонетах «Стілець» і, особливо, «Плач по Офелії»; це виявить найближче майбутнє.

Сюрреалізмом позначені й ліпші ліричні поезії Федора **Коваля**, що часом осягають незаперечної своєрідности образу:

Був день колись, немов квадрат,
І ніч — гранчаста піраміда.
Тепер хоч рад я, чи не рад,
Схилився день мій ромбоїдом.

Трикутник — жаль, спіраля — сум,
І біль неначе тетраедер.
Лиш ці фіґури я несу
Бо вітер кулю з серця видер.

Проте, попри досить часте застосування окремих суто сюрреалістичних образів (напр.: «Пливуть букетом душі-люди», або ж: «В пальті трикутнім йде Ґоя ніч»), автор у цілому переважно розробляє стилістику поміркованішого й загальноприступнішого символізму 1900-тих та 1910-тих років (що само з себе теж не зле) і — що вже гірше — виразно тяжіє до жанру сентиментального романсу, що правда, подеколи цілком елеґантно оформленого, напр.:

Як сумерк, наче жаль,
Накриє віттям ліс,
Виходжу я до пальм,
Наслухую беріз.
Як сумерк з тихих площ
Цілує шовки кіс,
Збирається на дощ
Між віттям у беріз.
Та нагло вітерець
Від моря надлетить,
Росинки збере —
Гілля дерев мовчить.
Благатиму скоріш,
Просити вітерця,
Щоб до струнких беріз
Вернув малі серця.

Зрештою, серед надрукованих досі (по журналах і часописах) віршів Ф. Коваля трапляється чимало зовсім трафаретної полови, як рівно ж і явно ґротескових образів («Змолола днину відьма в жорнах, лиш десь сіріє біль кісток»).

З деяким ваганням включаємо в цей огляд «молодої поезії» ще два ймення. Опубліковані в Ню-Йоркському журналі «Обрії» вірші Марини **Приходько** звучать здебільшого свіжо й досить своєрідно; але встановити їх стилістичну домінанту покищо не зважуємось. В найкращих строках чіткість і стриманість дикції — як от у закінченні поезії «Загублений безповоротньо світ...»:

І вже не світ, а безлічі світів
Порошать сніг під мертвим сяйвом неба.
Все, що хотів, ти ж, власне, не хотів.
Тремтіння серця, що його не треба.

— дозволяє не звертати увати на занадто примітивний псевдоромантизм інших віршів і сподіватись в дальшому чогось ніби наближення до акмеїзму.

Відзначити слід також щось нове й досить несподіване у віршованій творчості Гната **Діброви** — поета, що друкується вже далеко не перший рік і досі ніби не виявляв будьяких новаторських тенденцій. Щоправда, маємо на увазі не його «Кошіль з квітами» («Укр. Вісті» 1951, 62), де хоч і наслідується сюрреалістичну образність, проте надто схематично й поверхово, а деякі інші поезії, надруковані в тому самому часописі 1950 і 1951 років — суто символічні і позначені високим патосом, як от «Шматок землі, а в нім, як вічна рана...», «Самота», «Далеч», «Дім віри» і особливо «Уява», з її справді імпозантним вступом:

Розбурхана, мов перелітні крижні,
Надиблена безсонням уночі,
Виграноє будови дивовижні,
Склепіння, вежі брами і ключі.

Можливо, що автор, по довгих і почасти марних шуканнях дійсно спромігся знайти своє «творче я».

Навпаки, з глибокою недовірою ставимось до оголошеного в «Обріях» стилістичного «навернення» Петра **Карпенка-Криниці** — мовляв, як пише майстер літературної реклями Ю. Косач, «сильні здвиги виказує творчість П. Карпенка-Криниці, що виявив себе, за океаном, несподіваним і темпераментним нео-експресіоністом; це мабудь найдинамічніший поет молодого покоління» (1951, ч. 4-5). Насправді імітація експресіонізму в нечисленних, надрукованих саме в «Обріях», «нових» поезіях П. Карпенка-Криниці є поверхова й вульґарна:

Назвіть це уяви аномалія,
Але сіризна оця ізнов,
Оцей ранок, здається мені,
Мов склянка мутного ціянкалію
В руці самогубця, що прийшов
І в моїм розіп'явся вікні.

Все це виглядає дуже підозріло: а якщо взяти до уваги, що остання збірка лірики П. Карпенка-Криниці «Підняті вітрила» (Авґзбурґ, 1950), не лише не виявляла найменшого новаторства, а й цілком виразно свідчила про остаточну вичерпаність автора (навіть у тематиці, хоч саме тематично він попереду бував часом оригінальніший за решту Ситників), — то важко не припустити, що маємо справу з черговим літературним блефом, вчиненим навмисне, аби припасуватись до Косачевих «літературних сфер».

Дуже нам хотілося б не обминути в цьому огляді й Володимира **Старицького** з його нещодавно надрукованою збіркою поезій «Пелюстки туги» (вид. «Сліди поетичних зідхань», 3. 7. 1951), бо ж прагнення новаторств у нього аж безмірне. Проте — навіть абстрагуючись від досить численних рецидивів в бік найбанальнішого романсу — що можна серйозно сказати з приводу поета, який «від щирого серця» ставить запитання: «Що Я?.. — Природи виродок, чи пошесна недуга?» — і таксамо щиросердо відповідає: «У світ прийшов я людство катувати поезією й прозою своєю». — В. Старицький має нещастя бути автором орґанічно автопародійним і як такий примудряється надати чи не кожній своїй думці найкомічнішого мовного оформлення, при чому часто й визначити важко, чому саме постає такий безпрецедентно-комічний ефект; напр.: «Тихо спить чудовий Парк, — в нім статуя Жанни д'Арк»; або ж : «Мистець — естет! — Життя — кастет!.. Людино, гляди-но, — щоб ворог твій не випік вій»; або нарешті зовсім неперевершене в автопародійному пляні закінчення «підсонету» (себто сонетоїду) «Гість» (цитуємо мов прозу, задля ощадности): — «Годі спати!.. Входить **атом**, — згоди катом!» — Зрештою, незле, що сюрреалізм і експресіонізм вже мають у нас своїх — хоча б і мимовільних — пародистів: це сприятиме їх швидшому поширенню.

Не виключається, що дійшовши до кінця цього огляду, багато хто з читачів спитає: а для чого нам, на політичній еміґрації, екпресіонізм, сюрреалізм та інші західньоевропейські рафінеси? На це запитання не варт відповідати, бо воно є абсурдно поставлене. — Літературні стилі постають і існують не «для» чогось, а силою культурно-історичного процесу, закономірного в межах певного — в цьому випадку, европейського культурного циклю; і хоч би як ми до сюрреалізму суб'єктивно ставились, він в усякому европейському письменстві — отже й у вільному українському — є, або незабаром буде. Щоб цього не сталося, треба було б, щоб ціла українська культура перестала бути европейською, а перетворилася б на якусь «евразійську», або, коли хочете, на «азіятський ренесанс». Але це є виключене.

Як писалася «книга знання»?

(Енциклопедія Українознавства, перша частина), зошити: 1-13, НТШ, під головною редакцією проф. д-ра В. Кубійовича і проф. д-ра З. Кузелі, В-во «Молоде Життя», Мюнхен — Ню-Йорк 1949).

У висліді нашої мало-, чи й зовсім безплянової «книжкової політики» у періоді поміж двома світовими війнами склалося так, що маса укр. еміґрації, знайшовшися після 1945 р. в Західній Европі, опинилася майже дослівно без рідної книжки. Найдошкульніше, мабуть, відчули цю пекучу недостачу дві категорії наших інтелектуальних працівників: педагоги й україністи-науковці. Першим не доставало елементарних підручників для навчання по школах (не говорячи вже про потрібну допоміжну лектуру для учнів на всіх ступенях школи), другим забракло їх лябораторій — фахових бібліотек. Короткозорість наших поза-совєтських видавництв (а скільки то вагонів укр. літератури спалили большевики хоча б у 1939 р. в Західній Україні; спитати б лиш наших «заслужених видавців», скільки примірників видаваних ними книжок розіслали вони були до світових книгосховищ — Брітіш Мюзеум, Бібліотека Ватікана, Бібліотек Насіональ, чи Конґрес Ляйбрері?), їх непередбачливість привела до того, що українознавча книжка у бібліотеці вже навіть такої «освоєної» для нас Німеччини була рідша за середньовічний інкунабул. Воєнне лихоліття, декілька років усяких евакуацій, скитань привели до того, що лише, як незвичайна рідкість, у діпівській валізці збереглися такі речі, як напр. заблуканий том Історії України Грушевського. Голод на українознавчу книжку зріс іще більше, як зважити, що потребу в ній відчував кожен наш політичний еміґрант, що став розглядатися за нею, як за джерелом для відомостей, на основі яких міг би інформувати свого сусіда при фабричному станку про свою «екзотичну» батьківщину, чи то вечорами після праці навчати про цю батьківщину свою дитину.

Такої однак загальної, енциклопедійної характером книжки не було. Дати її в руки укр. громади піднялися наші науковці, згуртовані в Науковому Т-ві ім. Шевченка. Відновлене з весною 1947 р. в Мюнхені НТШ поставило за одне із найперших своїх завдань, підготовити й видати українознавчу енциклопедію за останнім станом українознавчих наук.

Коли сьогодні укр. громада дістає в руки 15 зошитів її першої частини, то рідко кому прийшло на думку, скільки труду (не говорячи вже про «величезні» — на наші поняття — кошти) коштували ці видані 1200 сторінок дрібного друку. А вислід ніби-то «мізерний», як порівнювати їх із пару десятками товстеньких томів «Encyclopedia Americana», чи «Большої Совєтської Енциклопедії»...

Ввести наших читачів у цю редакційну лябораторію, відкрити перед ними хоч краєчок завіси, що заслонює труднощі при її складанні, «творчі (чи «породжувальні») муки, особливості праці над нею, її позитиви й недоліки в найзагальніших обрисах — це мета нашої статтейки.

Як сказано, праця на ЕУ від літа 1947 р. стала основною проблемою колективної роботи відновленого НТШ. Заснований при всіх трьох секціях Т-ва (Історично-Філософічній, Філологічній і Математично-Природничо-Медичній) Інститут Енциклопедії під головуванням проф-ів З. Кузелі та В. Кубійовича ще влітку 1947 р. приступив до праці. Відбувані загальні наукові з'їзди (в Міттенвальні, в Берхтесґадені), зібрання секції та комісій Т-ва служили завжди нагодою (офіційною й неофіційною), щоб докладніш продискутувати деталі проєкту задуманого твору.

Устійнено плян твору його об'єм, (визначено редакторів відділів, підшукано авторів для окремих статтей; для центрального керування працями створено головну редакцію із секретаріятом їй для помочі. Виготовлені статті розсилано на рецензії, завваження й доповнення вужчим фахівцям із дотичної

ділянки науки; згодом ці завваження служили авторові та редакторові відділу за напрямні при проводжених коректурах у первісному тексті. Як зважити, що в працях над ЕУ взяло участь поверх сотні укр. науковців на еміґрації — отже практично майже увесь їх колектив, — тоді можна собі уявити, скільки труду прийшлося організаторам та редакторам цієї книжки вкласти, щоб її змістові надати однакового спрямування, одностайности, вигладити всякі можливі розбіжності. Як може виглядати така колективна праця при недбайливому редагуванні, ще найкраще можна переконатися, взявши до рук видану за куди кращих зовнішніх умов американську Ровченкову „The Slavonic Encyclopedia», де редактор власне тільки механічно «впорядкував за азбукою» надіслані матеріяли, байдуже, що їх заподання сваряться поміж собою.

Книжку подумано було у двох частинах: перша подавала б систематичний виклад окремих українознавчих дисциплін, друга ж становила б собою власне енциклопедійний словник українознавчих гасел. Понад два роки тривали загальні редакційні роботи над І-ою, загальною частиною ЕУ, поки під кінець 1949 р. приступлено до її друкування. Пластове В-во «Молоде Життя» піднялося справи друку й кольпортування книжки. Те, що за два і пів року тривало друкування 15 вісімдесятьсторінкових зошитів, може, м. і., свідчити теж про те, з якою дбайливістю редакція постановилася до задуманої справи, тримаючися погляду, що краще навіть затягти з друком, ніж видати напоспіху меншетривкої вартости річ. Неодну бо статтю, а то й частину відділу, доводилося вже в тракті останніх передрукованих робіт ґрунтовно перероблювати ще новішим матеріялом.

Із відділів, що складаються на зміст І-ої частини, назвемо за чергою:

1. Загальні відомості (назва території й народу; положення, границі й територія України; емблеми). 2. Фізична географія і природа (стан знання про географію й природу України; геологія; ґрунти; рельєф і морфологічні краєвиди; клімат; Чорне й Озівське море; води; рослинність; тварини; Україна як географічне ціле і її частини). 3. Людність (антропологічна будова України; джерела й література про людність України; число й будова людности України; розміщення людности; рух людности; національні відносини; оселі,. 4. Етнографія (Історія і стан дослідів; племінний розподіл і етнографічні групи; матеріяльна культура; народна духова культура; усна народна словесність; народне мистецтво; зміни в побуті укр. народу під Совєтами). 5. Мова (Історія вивчення і сучасний стан дослідів; сучасна укр. літературна мова; укр. говори (діялектографія); історія укр. мови; укр. письмо й правопис; укр. назовництво (ономастика). 6. Історія (археологія; джерела й історіографія; рання історія України; княжа доба; Україна за литовсько-польської і польсько-козацької доби; доба козацько-гетьманської держави; Україна в складі Російської імперії XIX і поч. XX ст.); Україна під Австрією і Угорщиною; Відновлення Української Держави (1917-1920); Україна між двома світовими війнами; Україна під час другої світової війни і після неї. 7. Історія Церкви; Устрій Православної і Греко-Кат. Церков. 8. Право: Історія дослідження українського права; Історія джерел укаїнського права; Державне право; державний устрій Укр. Держави в 1917-20 рр.; історія укр. цивільного права; історія укр. карного права; історія укр. судівництва: совєтське право). 9. Культура (загальна характеристика; складники культури; риси характерології укр. народу; історія укр. філософії). 10. Література (історія і стан дослідження укр. літератури; стара доба (11-15 ст.); ренесанс, реформація і барокко; клясицизм романтика; доба реалізму; доба модернізму; найновіша доба; Україна в художніх творах, писаних російською мовою; українсько-польські взаємини в літературі). 11. Просторове мистецтво (Архітектура; різьба; малярство; графіка; граверство), 12. Театр. Музика. Танок. 13. Кіно. Фото. Радіо. 14. Наука. Освіта. Виховання. 15. Видавництва і преса (бібліографія; початки друкарства; видавництва; преса; книгарство і кольпортаж), 16. Бібліотеки, архіви, музеї (огляд книгознавчих дослідів; бібліотеки; архіви й архівна справа; музеї і пам'ятки культури і природи на Україні). 17. Народне господарство (стан дослідів над на-

родним господарством України; загальна характеристика народного господарства України; сільське господарство). Так само досі в друку і останні відділи тієї частини ЕУ: 18. Мілітарний потенціял України. 19. Суспільство, народне здоров'я, фізкультура, і 20. Еміґрація, що в загальному складають останніх два зошити першої частини. В цілому перша частина ЕУ налічує 1200 сторінок друку.

Про ширину охопленого матеріялу говорить вже сам тільки голий перелік наголовків підвідділів. Не треба окремо підкреслювати, що багато з-поміж тих ділянок українознавства ЕУ порушує загалом вперше у такому загальному маштабі.

Надто амбітною річчю було б давати на тому місці «одноавторну» рецензію на кожну ділянку зокрема: вона мінялася б із ціллю і з нашими скромними компетенціями. Звичайно, коли мова про окремі ділянки, критики помітять чимало пропусків, недотягнень і недокладностей. Їх можна б рішуче засуджувати в того роду книзі, видаваній за «нормальних умов», але ж прийдеться пробачити під аспектом монументальної цілости, як ще й зважити ті обставини, серед яких книжка виготовлялася й друкувалася.

Нераз уже доводилось чути від чужих і від своїх компліменти за те багатство ілюстрацій, що ними щедро поперетикувано відповідні обговорювані ділянки. Що воно значить зібрати тут, на Заході стільки рідких репродукцій та ілюстрацій, належно може зрозуміти тільки той, кому раз приходилося з такою справою мати до діла.

Для зілюстрування тих труднощів загального порядку, що виринули були при редаґуванні ЕУ, назвемо тих декілька питань, що їх прийшлося розв'язувати її організаторам і редакції.

Характеристичною була, напр., дискусія над такою проблемою, як те, чи ЕУ, як українознавчий твір, повинна включати в собі і розгляд систем і інституцій, накидуваних Україні в наслідок чужої окупації. Чи загалом місце в українознавчих творах на розгляд систем і установ, що не були органічним твором українського народу? Дехто бо твердив, що, напр., розгляд проблем російських державно-правних і військових інституцій належать до русознавчих творів, байдуже, що й Україну вони заторкнули.

Це, як бачимо, варіянт старої вже проблеми про те, що таке «Україна» (український народ, чи населення української території). Як прослідити розвиток поглядів у нас на цю справу, то він відзеркалює собою одночасно еволюцію нашої національно-політичної думки: від народництва (з «одноклясовим» українським «народом») по державницький підхід — донедавна, правда, однонаціональної держави.

Для порівняння, як широко поставили були справу польонознавства поляки у своїй «Польській Енциклопедії» напередодні 1-ої світової війни, вистане згадати, що у відділі «Мова» знайшли місце навіть на загальні описи мови польських жидів, циган, тюрків. У видаваній же ж в 1930-тих рр. у Львові Укр. Загальній Енциклопедії в окремих відділах білі плями на періодах австрійської чи російської окупацій українських земель. В ЕУ під тим поглядом вже переміг принцип, що його можна б схарактеризувати як «засаду держави українського народу». Стадія ж «спільної держави всіх громадян на українській території» ще не попала навіть під дискусію. Немало непорозумінь виникло з авторами з таких навіть причин, що не всі вони зразу погодилися з таким поглядом напр., що енциклопедійна стаття, це не єдино вислів погляду автора на дану справу, і в випадку різних теорій до тієї самої проблеми повинна подавати перелік гіпотез-теорій, а не замість п'яти дотеперішніх подавати шосту власну нову.

Із труднощів із самим матеріялом вистане згадати ,що багато ділянок приходилося опрацьовувати із вповні нового становища, бо ведені інколи єдино «на замовлення» наших окупантів досліди робили й відповідні до «замовлен-

ня» висновки. Це було тим важче, що — як ми вже згадували — західньо-европейські бібліотеки майже без українознавчої літератури.

Іншою чималою трудністю, зокрема в ділянці історії, була справа вірного насвітлення нашого історичного процесу за останніх 40 років. Не закриваючи очей на невідрадний стан нашої історіографії, з того погляду, приходиться ствердити — може трохи пересаджуючи — що історія останнього нашого сорокліття має чи не стільки насвітлень і інтерпретацій, скільки діяло на тому проміжку часу політичних партій чи труп. То ж вийти із того лябіринту насвітлень, дати синтезу цього прецікавого періоду, образ змагань народу, а не партійних політик і програм, справа не легка, хто б за неї не брався. Що не одному авторові напевно важко приходиться піднятися понад рівень партійно-групового пізнання історичної правди,про це свідчить хоча б незаперечний факт, що 7-ий зошит ЕУ, на який припадає саме така «делікатна справа», як найновіша історія, найдовше перебував у друку. Не можна відмовити редакції намагань знайти об'єктивну правду (статті напр. давалися на проглянення й рецензії та доповнення представникам різних політичних концепцій і на основі їх завважень і доповнень опрацьовувано остаточну редакцію статтей), знайти синтезу дотичних періодів. Наскільки їй це вдалося, можна буде судити аж із того, що появиться друком. З того погляду Енциклопедію слід уважати не лише книгою — збором українознавчої науки, але й позитивною справою спільними зусиллями дати синтезу нашої найновішої історії, сприємливу для всіх.

Згадувати не треба, що фінансова сторінка в такому творі при мінімальному числі наших меценатів — якщо про них може бути мова на еміґрації — насувала теж чимало труднощів, що їх прийшлося організаторам твору перебороти. Треба признати, що тут із справжнім зрозумінням назустріч цьому ділу прийшла саме матеріяльно найгірше ситуована укр. еміґрація в Німеччині та загалом в Европі. Окремі укр. кооперативи перейняли на себе покриття коштів друку окремих зошитів книжки. Зворушливе воно, як укр. громади в Німеччині, Великобританії, Бельгії фундували примірники ЕУ для окремих чужинецьких бібліотек, бажаючи щоб українознавчі полички по світових книгосховищах збагатилися на ще один твір. Щоб ті земляки, що приходитимуть колись на Захід, застали тут не єдино пустку в укр. Відділах Цікаво теж, що в «старої еміґрації» за морем така акція знайшла куди менший відгомін і зрозуміння. Від неодного, хто сподівався був від видаваної книжки «чуд», ревеляцій, доводилося вже чути вислови розчарування, мовляв, воно ніщо надзвичайне; до «Encyclopedia Britannica» чи «American Encyclopedia» їй далеко. Забувають вони про ті різні умови, серед яких такі речі постають у чужинців і в нас. Забувають про дуже важливу фінансову хоча б сторінку. Забувають, що чужинецькі енциклопедії виготовляються роками (до того на проробленому вже ґрунті) і то великим штабом дорого оплачуваних співробітників. У нас цей штаб обмежується сотнею науковців-авторів, з яких кожен десь заробляє на хліб насущний і тільки вечорами спрацьовані фізичною роботою пальці хватають за перо, щоб писати замовлену статтю, замість виробляти куди поплатніші «овертайми». Велика частина статтей писалася ще в діпівських бараках, переселенчих таборах, де за писальне робітне бюрко правило віко поставленої на коліна валізки...

Звичайно, все це лише куліси; чужинця цікавить лише вислід, результат і ним він міритиме вартість книжки.

З того погляду Енциклопедія, це свідоцтво про вартість наших наукових сил на еміґрації: кращих і гірших, глибоких і плитких, бо ж у її редаґуванні брали більшу чи меншу, ближчу й дальшу співучасть всі наші науковці, що опинилися по цей бік «залізної заслони». Можна рискувати твердженням, що не маса (порівняно з числом укр. еміґрації в Німеччині!) еміґраційних укр. високих шкіл є вірним свідоцтвом спроможностей нашого еміґраційного наукового потенціялу, але те, що він із себе дав у формі наукових праць. До такого загального образу спроможностей українсько-наукового світу на еміґрації належить саме й ЕУ. Про те варто пам'ятати, беручи в руки випущені досі 3 томи її першої частини.

Один з тих, що писав і творив історію

Нещодавно, бо лише ще два роки тому, святкувала мюнхенська громада 50-ліття культурно-наукової праці проф. Дмитра Дорошенка. Ніхто й не думав тоді, що за такий короткий час доведеться їй супроводити Його на вічний супокій. До цілого ряду ще одна невіджалувана втрата.

Дуже тяжко дати хоча б коротку характеристику такого різноманітного життя, бо лишило воно сліди не лише в українській науці, але й у політиці і культурі. Суворі обставини нашого побуту вимагали праці на кожній ділянці і не дозволяли сконцентрувати себе на якійсь одній. Покійний професор ставав всюди, де лише бачив порожнє місце.

Довголітня педаґоґічна діяльність покійного професора є найближча нашому серцю з погляду студіюючої молоді — тому хочемо говорити насам-

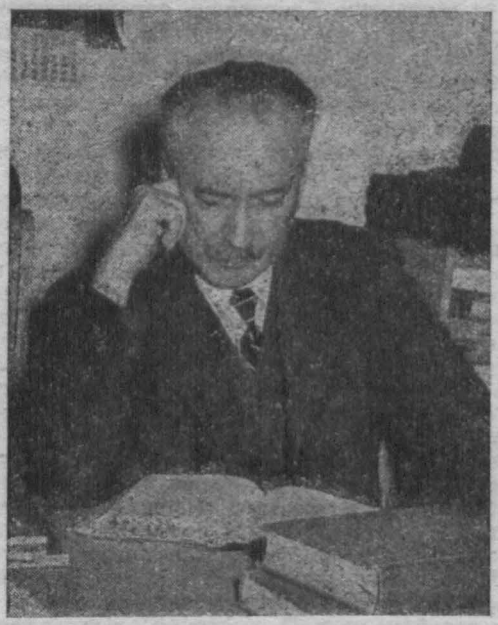

Дмитро Іванович Дорошенко
(✻ 8. IV. 1882 — † 19. III. 1951)

перед про неї. Він виховав ціле покоління молодих істориків, між якими є такі визначні вчені, як проф. Б. Крупницький, С. Наріжний і інші. Викладав в університеті і в інших наших і чужих високих школах з обсягу української історії і історії культури та історії церкви. Виклади його, замітні чудовою українською мовою та глибоким знанням свого предмету, притягали широкі маси слухачів. В своїх переконаннях та поглядах заступав він завжди істориків-державників, що старались розглядати українське народнє життя під державницьким аспектом, всупереч іншим визначним історикам (Антонович, Грушевський, Драгоманів), які приписували народнім рухам і культурі більше ваги, ніж державницькій ідеї. Він старався подати критичний огляд різних поглядів на українську державність та визначити в ній ролю наших сусідів і нашого народу. Той самий напрям заступав тоді його приятель В. Липинський, а сьогодні заступають проф. О. Оглоблин та проф. Н. Полонська.

Літературно-наукову працю проф. Дорошенка можна віднести до дуже давніх часів, а саме, коли він ще з ґімназійної лави почав писати дописи до Львівського Літературно-Наукового Вісника. Перші роки його праці були присвячені цій літературно-публіцистичній роботі дописувача до різних журналів і ґазет. Його цікавила українська культура взагалі, і він старався в кожній її ділянці приймати активну участь. Бувши ще студентом, склав він показних української літератури і показник рецензій популярних видань, який пізніше доповнив і видав під назвою: «Показник нової української літератури в Росії». Літературно- чи, радше, мемуарно-науковий характер мають також дуже цікаво й гарно написані його спомини з недавнього минулого України, що дають образ національного, господарського і політичного життя 1901-1918 років. Праця та під заголовком: «Мої спомини про недавньоминуле» була написана в трьох томах, з яких останній розглядає, на підставі документальних даних, гетьманський період Української Держави. Тритомовий твір літературознавчого характеру «Слов'янський світ» дає огляд історії слов'янських літератур. «Бібліографія літературних і наукових праць проф. Дмитра Дорошенка» нараховує аж 84 праці.

Наукові його праці, яких було дуже багато, доведеться хіба здебільшого перечислити, бо назвати й проаналізувати всі тут не місце і не сила. Його праця «Огляд української історіографії» дає досить вичерпний огляд джерел історії України. З викладів його постали цінні історичні праці, головно, загальні курси з історії України («Нарис української історії», «Історія України»). Вислідом довголітньої дослідницької праці над поглядами великих західньоевропейських істориків і письменників був твір «Україна в західньоевропейській літературі». На особливу увагу заслуговують ще такі праці проф. Дорошенка, як «Україна і Німеччина в їх історично-культурних взаєминах», «З історії української політичної думки за часів світової війни», студія «Із історії козаччини початків 17. ст.» (життя і діяльність гетьмана Сагайдачного), «По рідному краю» — враження і описи з подорожі по історично-пам'яткових місцях України, студія про розвиток імен Русь, Малоросія, Україна, опублікована вперше для Російської Академії Наук, та праці над історичними творами Шевченка і коментарі до них. Дуже цінні є численні його монографії, як, напр., монографія про Петра Дорошенка, опрацьована на підставі маловідомих джерел із приватних польських архівів, далі, монографія «Пантелеймон Куліш», двотомовий твір, потім «Микола Іванович Костомаров, його громадська і літературна діяльність», монографія «Евген Чикаленко», студія про діяльність князя Миколи Рєпніна, монографія «Володимир Антонович, його життя й наукова та громадська діяльність». Праці проф. Дорошенка друковані багатьма чужими мовами, можна було знайти і в найповажніших журналах західнього наукового світу, де його ім'я, як історика і фахівця з питань і проблем Сходу, було загальновідоме. Він старався цим способом поширювати правдиві відомості про нас серед наукових кіл західньоевропейського світу, який або дуже мало знав про нас, або був інформований чужими, що навмисне старались подати нас у кривому дзеркалі. Під час свойого короткого перебування в Канаді професор видав ще одну бібліографічну працю «Ukrainica Canadiana» та почав друкувати дальші частини своїх споминів.

Недовго, однак, змогла канадійська земля гостити нашого професора. Тяжка недуга змусила його шукати допомоги в европейських лікарів, спершу в Парижі, опісля в Мюнхені, — але як потім виявилось, — на всяку лікарську допомогу було вже рішуче запізно.

Працаючи його в дощовий день на мюнхенському цвинтарі дуже слушно сказав проф. Мірчук у працальній промові, що «проф. Дорошенко не тільки писав історію, але й творив її». Член Центральної Ради, помічник ґуберніяльного комісара Київщини, потім краєвий комісар Галичини й Буковини, ґуберніяльний комісар Чернігівщини, міністер закордонних справ гетьмана П. Скоропадського — і скільки інших менш важливих і відповідальних постів займав він, які належать до історії. Але що культурно-наукові пости — це теж історія, то годі не згадати, що він — член-кориспондент High

School of Slavonic Studies of the University of London, професор Українського Кам'янець-Подільського Державного Університету і Українського Вільного Університету в Празі і Мюнхені, директор Наукового Інституту в Берліні, професор Богословського Православного Факультету Польського Університету у Варшаві, член Українського Наукового Інституту у Варшаві, член Наукового Товариства ім. Шевченка, останньо — Президент Української Вільної Академії Наук. Про різну працю в «Просвітах», українських місіях, музеях, всякого роду наукових товариствах, архівних комісіях і т. ін. — не доводиться вже навіть згадувати.

Але якраз ця праця збудувала йому безсмертний пам'ятник.

Д-р Міля Смалько

Гроза над українознавством

Наперед даймо жмут фактів і цифр про довоєнний і теперішній еміграційний стан доросту працівників і адептів наших українознавчих наук. Для ясности й докладности обмежімось тут до однієї з найвизначніших, найбільш загроженої з ділянок українознавства — історії України, якнайбільш, може, характеристичної і типової для інших ділянок українознавчих наук.

В 1920-тих і 1930-тих роках (до 1939) університети колишньої польської держави випустили дуже багато, щонайменше, кількадесять дипльомованих, кращих або пересічних молодих істориків-українців, майбутніх адептів-дослідників нашої історії. Багато з них хотіли вступити на шлях українського історика-дослідника. Майже всі ці молоді адепти наших історичних дослідів, і разом з ними, автор цих рядків, добивались своїх дипльомів і перших самостійних дослідницьких успіхів самотужки, власними силами й матеріяльними — хоч як часто надто скромними — засобами, без жодної фінансової допомоги з боку нашого громадянства і КоДУС'у; одні тому, що не могли її добитись, а інші — не хотіли «жебрати». Результати? З цих усіх молодих адептів нашої історичної науки дуже нечисленні лишилися, з ласки долі і з власної праці, на обраному дослідницькому шляху. Одні з них прийшли на еміґрацію, інші лишились на Батьківщині під окупантом, на невідому долю, декілька з них загинули в боротьбі з окупантом чи померли в злиднях життя. Найбільше з них перейшло згодом до фінансово «рентовніших» фахів — педаґоґічного, торговельного та ін.

Дуже нечисленні молоді історики-ентузіясти, що самотужки власними скромними матеріяльними засобами пішли обраним тернистим шляхом історика-дослідника, добились значних науково-дослідних успіхів, хоч більшістю ще не друкованих.

Один, молодий (зараз на Батьківщині) автор великої капітальної монографії про короля Данила Галицького, яка значною мірою згодом, в 1938 р., послужила матеріялом для доповіді заслуженого історика, покійного проф. М. Кордуби, про «домінуюче становище Галицько-Волинської держави XIII ст. на сході Европи», виголошеної на VIII міжнародньому Конґресі істориків у Цюріху. Другий — молодий історик, знавець і дослідник орієнтальних мов (головно, турецької) і історії азійського орієнту, натепер працює в німецькому університеті в Ґеттінґені. Третій, автор друкованої в польському науковому журналі більшої монографії про литовсько-татарські взаємини за часів князя Витовта (кінець XIV ст., тема, що безпосередньо входить у склад історії України), автор, що згодом перейшов до середнього шкільництва і натепер працює на фабриці в Америці. Четвертий — автор праць, ще тільки малою частиною опублікованих, про Галицько-Волинську державу XIV ст., тепер живе без заробітної праці в Мюнхені, без можливости еміґрувати.

Всіх молодих істориків прибуло на еміґрацію коло 8-10, з різних галузей нашої історії; перелічені з них плідно попрацювали на еміґрації в УВАН, інші безперспективно розгубились на важкій заробітній фізичній праці в

Америці — без користи для українських історичних наук. Але в такій самій безвиглядній матеріяльній ситуації є більшістю й ті молодші (нині середнього віку та наукового стажу) історики, що мешкають у Німеччині чи Франції, хоч вони й далі по змозі працюють для нашої історичної науки.

А факти й цифри про наймолодший доріст істориків-дослідників на еміґрації? Їх покищо не знаємо щодо результатів 1946-1951 рр. Вже пару років наш КоДУС закликає наше студентство віддаватись поважним для нашого державного майбутнього українознавчим студіям, які зараз у нас чимраз сильніше дефіцитують: українській історії, літературі, мові, державно-політичним наукам та ін. Наше громадянство завжди радо відгукувалось своїми грошевими пожертвами й датками на студії нашої академічної молоді, зокрема на студії українознавчих наук.

Але наше жертвенне громадянство, хоч і як раде було б про це знати, ніколи, як нам відомо, не було в прилюдний спосіб і детально інформоване від КоДУС'у фактами, цифрами, прізвищами про наукові успіхи його стипендіянтів, студентів та молодих і заавансованих дослідників українознавчих наук, назвами їх наукових творів, їх виступами на ґрунті українознавчих наук у нас і в міжнародньому науковому житті. Чому, з яких причин? Може, через це, може й з численних інших причин фінансова жертвенність нашого громадянства на цілі КоДУС'у підупала і підупадає далі. Бо наше громадянство, як видно, не бачить і не знає про ефекти праці КоДУС'у над вирощуванням студентів і працівників українознавчих наук. Про довголітню працю КоДУС'у, про її реальні наслідки КоДУС сам нічого не говорить прилюдно. Тільки голова відділу Української Вільної Академії Наук в Мюнхені зауважує про результати цієї праці: «З усіх докторантів зголосились до науково-дослідницької праці в УВАН троє, в НТШ, за нашими відомостями, протягом 1945-1951 рр. працювало 5» («Фенікс», 1951, ч. 2, стор. 102).

На жаль, із цих цифр іще невідомо, чи ці молоді адепти українознавчих наук одержували стипендії від КоДУС'у, а чи не одержували та йшли через студії власними матеріяльними засобами.

Як оцінити ці зникаючі цифри нашого українознавчого науково-дослідницького доросту?

В нормальних умовах державно-національного життя будьякої країни у світі, кількість того доросту набагато перевищує (і так мусить бути) сукупність професорів та інших старших діячів науки. Це потрібне для пізнішої природньої селекції найкращих молодих науковців, для поповнювання природньо вибуваючих із праці старших науковців. У нас натепер — парадоксально —ситуація противна. Дальша траґедія ще й у тих фактах, що наші старші діячі науки, скажімо для прикладу, історики-сеніори відходять у вічність (небіжчик проф. Д. Дорошенко, небіжчик о. д-р Й. Скрутень), інші старші науковці важко хворіють або знеможені глибоким віком. Невідомо, що для старших науковців принесе ближче й дальше майбутнє. Ким поповляться надщерблювані лави старших науковців-фахівців і чи взагалі поповняться? Натепер — дуже сумнівно! Дивімось відважно прикрій правді у вічі!

Чия це вина? Чи нашого громадянства, чи КоДУС'у, а чи студіюючої молоді? Лишаються тверді факти: молоді дослідники-українознавці не прибувають на зміну, трохи старші і зовсім старші коротають свій вік у злиднях, дехто ще по змозі науково працює, а більшість працює фізично на прожиток за океаном, відходячи на ділі від науки. На міжнародніх наукових конґресах українських науковців чимраз більше бракує, вони відсутні. Значення й траґізм цих фактів для життя нашої нації в майбутньому вже зарисовуються грозою і жахом.

Чи можна ставити нашій студіюючій молоді поважні закиди, що вона тепер не віддається українознавчим студіям, а тільки практичним, рентовнішим студіям медицини, техніки і т. інше? Життя наше на чужині, це не жарт; хто без гріха, кинь у нього камінь! Наша академічна молодь розуміє вагу українознавчих наук і студій, але й справедливо й реально оцінює дещо і жахається вступити на довгий-предовгий тернистий шлях молодого

науковця-україніста, наїжений небезпеками життєвої катастрофи, але й сповнений благородним ентузіязмом і самовідреченням включно аж до фізичного голодування на протязі довгих років, аж до мрії (і часто тільки мрії!) про наукову кар'єру в університеті. Це все в нас при малому, в дійсності й на ділі, зацікавленні, як дотепер, важкою долею молодого, чи й старшого україніста з боку компетентних і зобов'язаних до цього установ, наших репрезентацій.

Для нас на еміґрації покищо лишається прикрий і твердий факт: при продовжуванні дотеперішньої стипендійної політики КоДУС'у ми не маємо і напевно не будемо мати наукового українознавчого доросту і зміни для вибуваючих із праці старших діячів українознавчих наук і дослідів. Отже, що робити КоДУС'ові й громадянству, як упоратись тепер із цим траґічним фактом? В першу чергу — рятувати, і то негайно, те, що ще вдасться врятувати. Рятувати радикально, реально, фінансовими засобами, наукову працю молодих та заавансованих науковців-україністів та університетських адептів україністики, — тих, що ще мають змогу й снагу творити та розвиватись науково й духово. Таких, на жаль, натепер є дуже небагато. Підпирати тих, що не хочуть у науках українознавства здаватись як переможені. За добрими прикладами реальної опіки громадянства й КоДУС'у над молодими й заавансованими науковцями-дослідниками українознавства, напевно наша молодь зголоситься до університетських українознавчих студій.

Бо хто буде в майбутній нашій визволеній від окупантів Україні навчати й вести наукові досліди у високих школах з української історії, літератури, мови? Наш національний науковий доріст, нова зміна. Але наколи її забракне, то чи — не дай Господи — не схочуть навчати нас нашої історії чужинці — москалі, поляки, німці та інші, що мають завжди свій буйний доріст істориків на зміну? А чи віддамо відразу ці почесні й важкі завдання тим, що в нашій Батьківщині вивчали історію України в «світлі» марксизму-ленінізму-сталінізму?

Володимир Мацяк

Партійна критика праці Академії Наук УРСР

Рідко коли, хіба з приводу якоїсь партійної конференції і підсумкової акції, прилюдної «відчитности», тощо — можна дещо більше довідатись про внутрішні відносини в окремих совєтських інституціях. Чергову нагоду, частково ознайомитись з деякими проблемами діяльности Академії Наук Української РСР, дають нам: 6-та конференція партійної організації при Академії Наук УРСР, що відбулася в грудні м. р. та поміщена з цього приводу стаття в «Рад. Україні» від 10. грудня того ж року.

Совєтська критика праці Академії Наук не є чимсь новим в останньому році на Україні, а є лише продовженням загального наступу Москви на рештки українського національно-культурного процесу.

Партійна конференція доволі докладно розглянула всі ділянки наукової та видавничої діяльности Академії Наук, знаходячи вбільшості інститутів поважні недоліки. Висловлено признання лише декільком інститутам природознавчих і технічних наук праця яких спрямована «на подання науково-технічної допомоги будовам комунізму». Інститути гідротехніки, електротехніки, теплоенергетики, економіки розв'язують різні проблеми гідробудівництва Південної України.

Натомість, основна критика спрямована на роботу інститутів гуманістичних наук. Значні «хиби» виявлено в низці інститутів (філософії, української літератури, історії, мистецтвознавства, фолькльору, етнографії та мовознавства).

Основна «помилка» праці Академії Наук, це — «неактуальність» опрацьовуваних тем, друге — неналежне підкреслювання дружби радянських народів, зокрема про «зв'язок українського народу з великим російським».

Третьою «помилкою» є просякання «ідеології українських буржуазних націоналістів» в праці членів Академії Наук.

Інститут суспільно-політичної і філософської думки на Україні не показує належною мірою, що «на розвиток цієї думки впливала «передова» російська культура. «Помилки» в праці цього інституту відмічалось вже раніше і тому кореспондент «РУ» обурюється, що керівники інституту М. Омельяновський і Білоус не зробили для себе жодних висновків з критики. При цій нагоді, дістається теж і працівникам інституту — комуністам, які «не допомагали партійній організації своєчасно викрити буржуазно-націоналістичні помилки та ідеологічні перекручення в творчості деяких письменників і композиторів».

Теж незадовільно ведеться праця в Інституті літератури, який ще не опрацював монографії про сучасну радянську літературу, зокрема ж не піднісся, щоб стати літаратурознавчим центром республіки. Окремо по іменно згадано співробітників, що «допустили серйозні ідейно-теоретичні помилки»: Шаховського, Килимника, Крижанівського та ін.

Навіть, Інститути мистецтвознавства, фолькльору і етнографії поробили «помилки націоналістичного характеру» в працях: збірник, Павлія — «Українські народні думи», «Українсьнародні прислів'я» — Лиждвоя, та ін.

Основна критика посипалась на Інститут історії. Як відомо, большевики кілька разів переробляли «Історію України». Підручник, що його Академія Наук зараз редагувала, зазнав поважної критики. Закиди відомі: історія України не розглядається, лише паралельний процес, в зв'язку з історією «братніх» народів СССР...

В дискусії виявлено, що керівники інститутів не реагують на критичні зауваження.

«Незадовільно» працює і Інститут мови, який недостатньо розгортає критику марксівського вчення, розкритого в його «псевдонауковості» самим Сталіном. «Геніяльні праці товариша Сталіна з питань мовознавства, — заявив у своєму виступі директор Інституту фізики М. В. Пасічник, — зробили величезний вплив на зростання творчої активности вчених. Проте партійна організація Академії Н. ще не зробила всіх висновків з цих праць. У нас ще мало розвинена наукова критика...»

Про критику і самокритику говориться зараз багато в підсовєтських умовинах, головно в ділянках культурної творчости. Як розуміти цю критику, знов же ніхто інший, як сам Сталін, сформулював у своїй відомій статті про мовознавство: «Загально визнано, що ніяка наука не може розвиватись і робити успіхи без боротьби думок, без свободи критики».

Останній рік гарячкової нагінки большевиків на всі вже і так пригнічені ділянки культурної творчости в Україні, найкраще свідчить, як треба розуміти цитований вислів Сталіна. Критикувати мають право Москва та, з її ласки, партійні бонзи, а нещасна жертва має лише обов'язок на «самокритику», шляхом прилюдного «визнання своїх помилок» та обіцянки їх усунути, тобто обов'язок каяття.

(За «РУ», 10 12. 1951)

Експеримент чи небуденна подія?

(До заснування Міжнародньої Вільної Академії Наук і Мистецтва в Парижі)

Париж був завжди, крім осередку французького творчого духа, теж перехрестям і місцем зустрічі різних чужонаціональних духових працівників: мислителів, літератів, мистців, науковців. Не бракувало між ними теж інтелектуалів з Осередньо-Східньої Европи ще й тоді, коли вони могли вільно працювати і творити духові вартості в своїх батьківщинах, коли вони приходили до «метрополії» Европи і «серця культурного Окциденту» навчатись і конфронтувати свої твори з творами інших. Тим більше духових працівників із Східньої Европи перебуває зараз у Парижі, будучи на вигнанні поза межами своїх батьківщин, де вільна твор-

чість вільної одиниці і народу пригнічена. Коли в першому випадку йшли на захід і до столиці над Секваною інтелектуали із Сходу, щоб тут здобувати чужі вартості і їх присвоювати власному народові, то сьогодні вони знайшлись тут, щоб зберегти і розвинути власні цінності духа. Париж, як і багато західніх столиць, став «азилем вільного духа» Східньої Европи.

Між науковцями із Східньої Европи в Парижі постав вже в 1948 р. сміливий плян: створити Вільну Академію Наук Народів Поневолених Москвою. Не без зв'язку була ця ідея з деякими українськими інституціями, що мають епітет «вільний» (Укр. Вільний Університет, Укр. Вільна Академія). Що більше, українець — проф. О. Шульгін — був ініціятором цієї справи. Від грудня 1948 р., коли створено підготовчу комісію під головуванням проф. Шульгіна, через Тимчасову Президію і леґалізацію установи перед французькими властями, аж до Інавґураційної Сесії в лютому 1952 минуло добрих три роки. За той час не перевернено наукового світу, не зроблено інших сенсацій, але зроблено одну, гадалось би, незамітну дрібненьку справу, а саме, приєднано до ідеї Вільної Академії біля сотні наукових працівників-еміґрантів із Сходу Европи різних слов'янських і неслов'янських народів. Вже цей лише початок треба вважати за успіх, коли зважити, які політичні й інші перегороди існують на шляху, щоб представники східньоевропейського світу засіли спільно і почали робити спільну справу.

Українці, завдяки ініціяторові проф. Шульгіну, посіли гідне місце в цілій ініціятиві і покликаному до життя творі. На 134 обраних членів Академії є 20 українців, у президії становище віцепрезидента займає проф. Шульгін (президент — румун, кол. міністер Антоніяде), а в дотеперішніх працях взяли наші науковці активну участь. На наукових сесіях прочитано дві доповіді українців (про. Мірчук, проф. Шульгін), частина доповідей читалась у Будинку НТШ в Сарселі б. Парижу, де гостями українців були представники різних національностей. Які б там рецидиви політичних комплексів не існували напр. серед польських наукових кіл до української справи, але і вони, як теж і інші представники народів центрального Сходу, визнають українців за партнерів і то за поважних.

Від багатьох моментів залежить, чи академія вийде поза експеримент, хоч і небуденний, і стане далеко ще не небуденною, тільки поважною і позитивною подією в житті еміґрації із Сходу Европи. Основним моментом є, чи нова установа виправдає своє існування, як установа з так поважними аспіраціями та претензійним ім'ям. Якщо пляни, що про них говорено 23 лютого на Загальних Зборах Академії в Парижі, стануть хоч на половину дійсністю, тоді варта булоб вкласти поважну працю в її підготову, тоді навіть претензійну назву «Академії» можна буде виправдати. Хоч би створення одного поважного журналу, спільної трибуни вільної науки поневолених народів та відбування наукових викладів, семінарів для західньої та еміґрантської публіки, то й це вже був би поважний осяг. А понад те все — певна атмосфера зближення і плекання так потрібного народам Сходу Европи духу солідарности, вирозуміння і співпраці в ситуації поневолення і вільного життя. Це останнє було б, здається, чи не найповажнішим осягом, глядячи на справу Академії в перспективі майбутнього.

Цей мінімальний, зате цілком задовільний плян може бути здійснений навіть тоді, якщо не знайдеться «меценатів», за якими шукається. Саме витримання іспиту Академії без цих «меценатів» (яких, безумовно, на гідній плятформі співпраці не думається відкидати), було б тим, що зробить цю інституцію справді «небуденною подією». Якщо вона, одначе, тільки в аспекті «меценатів» створена та якщо без них залишиться жодною науковою творчою кузнею народів Сходу Европи, то це буде справді експеримент і то невдалий експеримент. Якщо б це так сталось, була б Вільна Міжнародня Академія в Парижі невдачею не лише менш чи більш заанґажованих у справі поляків чи румунів, але і нас українців, чи взагалі східньоевропейської еміґрації.

В. М.

Два роки праці Товариства Української Студіюючої молоді ім. М. Міхновського

Чому ТУСМ?

Організуючи Товариство Української Студіюючої Молоді ім. М. Міхновського, треба було заздалегідь числитися з тим, що перші кроки на шляху його розвитку будуть нелегкими. ТУСМ оформився у специфічних обставинах п'ятого року еміґрації в Німеччині, і ідея його ініціяторів не була всім громадським і політичним колам, зацікавленим молоддю, належно зрозумілою. Старше громадянство, яке проявляє свою діяльність у різних суспільно-громадських і політичних організаціях, виявляло мале зацікавлення справою систематичного зростання і плянового вироблення нашої молодої ґенерації. Протягом п'ятьох повоєнних років не присвятилось потрібної уваги індивідуальному зростанню студіюючої молоді, не стимулювалось і не плекалось її стремлінь до відповідного розвитку й належного росту. Цього не зробила також станова студентська організація. Вона, як показали останні роки її діяльности, не мала й не має змоги стежити за розвитком окремих студентів і унапрямлювати їх працю. В своїй практиці вона старалась, щонайбільше, тільки реєструвати в загальних рисах студійні осяги своїх членів. Це викликало певний спад студійної зацікавлености молоді, яка в перших повоєнних роках сильно горнулась була до студій. Спад студійної зацікавлености зростав тим більше, що 1949 р. прийшла стадія посиленого розселювання еміґрації з теренів Німеччини, а вслід за тим — велика розпорошеність студентства. Щоб запобігти витвореному несприятливому станові, треба було відповідно об'єднати й оформити ідейно співзвучну молодь у таке товариство, яке постійно стояло б на сторожі розвитку й росту студіюючої молоді.

Що дотепер зроблено?

Оформленням Товариства Української Студіюючої Молоді зроблено перший крок у напрямі реалізації потрібних завдань, але саме оформлення не вичерпувало природньої суті справи. Нам треба було за допомогою інтенсивної діяльности закріпити право громадянства ТУСМ'у серед українського еміґраційного загалу. Тому в численних розмовах із керівними чинниками українського громадянства доводилось нам часто доводити потребу існування і праці ТУСМ'у та домагатися підтримки для неї. Ми намагалися довести, що існуючі станові студентські товариства та інші товариства не мають змоги ставити на перший плян тих завдань, які треба реалізувати студіюючій молоді. Також політичні організації не мають спроможности присвятити відповідну увагу загальному виробленню молоді. Політичні організації вимагають від своїх членів конкретнішої роботи, виходячи з тих здібностей людини, яких вона передтим набула, без того, однак, щоб мати змогу присвячувати особливу увагу її систематичному розвиткові. Організації молоді, в свою чергу, з огляду на їхню масовість, звертають більшу увагу на загальне виховання своїх членів в національному дусі, не маючи спроможности глибше входити в різні ділянки наук і ґрунтовно студіювати такі проблеми, яких знання є конечне для пізніших керівних одиниць у державнотворчому процесі. Це все треба було нагадувати й доводити, і тільки завдяки докладному визначенню нашої ідеї індивідуального розвитку і систематичному здійснюванню цієї ідеї, без найменшого протиставлення нашої праці існуючим товариствам і організаціям, тобто через ясне окреслення й здійснювання нашої специфічної форми ді-

яльности, нам пощастило досягнути протягом двох років право громадянства серед українського загалу, дістаючи від різних громадських чинників визнання для нашого почину й праці.

Одночасно з закріпленням права громадянства ТУСМ'у серед української еміґрації, треба було переводити в життя дуже важливе завдання, а саме: скеровувати належно діяльність самих керівних членів Т-ва в той спосіб, щоб їхня праця була справді реалізована в такій формі, яку визначено на Установчому З'їзді. Особливо звернено увагу на те, що нашим завданням мають бути дві головні речі: практична діяльність в в існуючих громадських організованих формах, і наполетлива праця над індивідуальним, самостійним виробленням кожного члена зокрема. Ці два завдання є найважливішими і містять у собі властиву суть і потребу існування нашого Товариства. Як доросла академічна молодь, ми не можемо бути байдужими до праці у визвольному процесі українського народу, тільки маємо активно в цьому процесі брати участь і його зміцнювати. Відтягатися від потрібних у тому напрямі завдань нам ніяк не дозволене. Але одночасно з тим ми мусимо набувати знання, потрібне для практичної праці. Ми ніколи не повинні й не можемо увійти в громадську й політичну працю без відповідної підготови й без такого власне вишколення, яке давало б ґарантію повести якнайкраще поручену нам працю. Потреба такого вироблення, має дуже велике значення, і державні народи надають йому такої ваги, що свою молодь у стадії особливого вироблення ніколи не затруднюють у практичній або суспільно-громадській діяльності. Молодь державних народів має змогу прийти до громадського життя добре підготованою, а це в свою чергу дає запоруку солідного й фахового проведення доручених їй завдань. Українська молодь є в прикрішому стані під цим оглядом. Наше особисте вироблення мусить іти в парі з практичною працею, а тим самим потребує значно більше енерґії від кожного з нас, ніж цього звичайно треба для молоді інших, державних народів. Цей факт треба було особливо підкреслювати і так скерувати працю членів Управи й цілого Т-ва, щоби ці, названі тут, завдання, не були занедбані.

Коли ж говорити про конкретну працю, пророблену в першому етапі розвитку Т-ва, то вона не мала на жаль покищо змоги бути такою, як цього вимагали б наші потреби. При перегляді дворічної діяльности керівних органів ТУСМ'у (звіти з діяльности опубліковані в ч. 5 нашого „Бюлетеню") кожний зверне відразу увагу на той факт, що більша частина референтур Управи не провадила своєї праці безперервно й систематично, а деякі з них зовсім не були діяльні з огляду на різні несприятливі обставини. Тому й тяжко вимагати, щоб усі напрямні, визначені Установчим З'їздом, були зреалізовані або хоч задовільнено пророблені. Але все ж таки до цього часу нам вдалось виготовити значну кількість оригінальних розвідок з різних ділянок знання, видати власними силами деякі публікації і врешті тримати постійний зв'язок, за допомогою листів і бюлетенів, з розсіяними по різних країнах світу членами. Це все не маловажна справа. Особливо спонука студіюючої молоді до індивідуальної розробки різних актуальних проблем має велике значення. І хоч покищо в даному випадку осягнено тільки мінімум, то й сам факт такої діяльности є для нашої спільноти корисним. Ці перші спроби індивідуальної праці молоді треба посилено плекати й зміцнювати, стараючись при тому систематично й раціонально їх унапрямлювати згідно з потребами нашого часу і спроможностями наших молодих сил.

ЩО ТРЕБА ЗРОБИТИ?

При студійній праці українська академічна молодь має насамперед мати на увазі теперішні потреби нашої батьківщини і її потреби в найближчому майбутньому. Тому й індивідуальне розроблення студійних матеріялів мусить іти в тому напрямі, щоб стати корисними Воюючій Україні, а згодом нашому державному будівництву. Нам треба високо кваліфікованих фахівців для державної праці під час визвольного процесу

нашого народу, а пізніше — для закріплення і розбудови власної держави. Готуючи себе належно до таких завдань, нам треба унапрямлювати свої студії так, щоб за їх допомогою постійно спричинюватися до зміцнювання визвольного процесу. Студії можна скеровувати в трьох конкретних напрямках: 1) Можна студіювати природничі науки, які займаються неорганічною матерією і органічним світом та вишколюють, між іншим, фахівців техніки й медицини. Належить рахуватися з тим, що таких фахівців в нас на Україні, а також на еміґрації, найбільше. 2) Мимо того, можна студіювати гуманістичні науки, які займаються матеріяльним і духовим життям людини та культурними здобутками людського духа. В тому випадку треба студіювати різні філософічні й державні науки, знання яких дає спроможність активної співпраці в культурній творчості народу та вможливлює участь одиниці в громадській і державній праці. 3) Врешті можна ще студіювати соціяльні проблеми окремих народів, узгляднюючи ґенетичний розвиток якогось народу, його історичний ріст, духово-культурну творчість, сучасне значення того народу та його спроможності в колі інших народів світа. Ця третя ґрупа наук, тобто соціяльно-культурні проблеми окремих народів, є однією з найважливіших ділянок знання для активної співпраці в процесі державного визволення, а потім при державному будівництві й керуванні державою.

Студії соціяльних проблем окремих народів є можливими лише після попереднього знання гуманістичних наук, бо щойно вони дають спроможність зрозуміти суттєві властивості свого й інших народів у цілій повноті їхнього буття. За допомогою гуманістичних наук ми можемо збагнути окремі ділянки знання й людської творчости, вивчаючи це на клясичних творах людського духа, а тоді щойно можна приступити до вивчення соціяльних проблем окремих народів, стараючись пізнати якусь одну національну спільноту в цілому її зрізничкованому житті, досліджуючи при тому не тільки творчі здобутки її минулого, але також її сучасне внутрішньо-громадське життя і її ставлення до інших національних спільнот. У випадку студіювання соціяльних проблем окремих народів, нам треба передусім зайнятись пізнаванням наших сучасних національних ворогів і наших національних приятелів. Ворогів мусимо пізнавати, щоби їх належно поборювати, приятелів мусимо пізнавати, щоб наладнати з ними якнайбільше корисну співпрацю. Нам потрібно вивчати в першу чергу такі національні спільноти, як російська, польська, румунська, мадярська, а далі німецька, турецька, американська, англійська, французька, еспанська та інші. Це повинна робити ця частина молоді, яка закінчила або кінчить високі студії гуманістичних наук. Інша молодь, яка, має закінчені студії природничих наук, має поруч свого вужчого фаху вивчати окремі ділянки гуманістичних наук, отже філософію, психологію, педагогіку, право, економію тощо, а вслід за тим — соціяльні проблеми окремих народів. Те саме мають робити ті друзі, що закінчили середню освіту. Вони повинні записатися на авдиторні студії, або принайменше на студії ІЗН при УВУ. Очевидно, від однієї людини не вимагається знання всіх вичислених тут проблем. Кожний з нас мусить вибрати собі тільки одну з названих ділянку, яку має основно й глибоко простудіювати тому, що основні студії дадуть спроможність побільшити наші фахові сили й зміцнити визвольний процес українського народу. Вони також запевнять визволеній Україні фахових державних робітників. Раціональне унапрямлювання праці студіюючої молоді полягає якраз в тому, щоби розподілити окремі ділянки проблем для поодиноких людей і припильнувати їхнє систематичне пророблення.

Обговорених тут завдань не можна, річ ясна, осягнути в короткому часі, але з огляду на їх конечність, потрібно ними постійно займатися, віддаючи справі вивчення окремих народів і поодиноких наук стільки енергії, скільки зуживають наші друзі в безпосередній боротьбі з окупантом України. Наша молода ґенерація є тепер найбільш численною частиною визвольної боротьби в краю,

на фронті якої вона мужньо витримує вже довгі роки і цей факт повинен бути прикладом і зобов'язанням для нас на еміграції. Ми маємо стати рівновартними їх товаришами на іншому, закордонному відтинку державної праці. І коли студіююча молодь буде вироблятись в дусі обговорених тут завдань, а потім належно підготована, займе правильні позиції в процесі визвольної боротьби, стараючись їх фахово зміцнювати, тоді ми відіграємо не меншу ролю в нашому суспільстві, ніж відіграли ті, що першими започаткували визвольну боротьбу українського народу, і ті, які сьогодні її провадять. Солідна фахова підготова до державної праці, а далі — сама праця для визволення України і державного будівництва — є тим найважливішим завданням, яке мусимо систематично здійснювати в конкретній щоденній праці.

Г. Васькович

На марґінесі двох З'їздів

В тих самих, останніх січневих, днях і в тій самій країні, Бельґії, відбулися помітні імперзи двох основних організацій української молоді на чужині: 4-ий Конгрес Спілки Української Молоді та 16-ий З'їзд Центрального Союзу Українського Студентства.

Але не цей зовнішній момент спонукує нас обговорити обидві імпрези поруч, а лише спільність їхньої проблематики, яка великою мірою в'яже обидві ці події. Якраз в цьому аспекті бажаємо коментувати ці події в організованому житті нашої молоді, вважаючи, що поточна преса вже достатньо поінформувала наших читачів про перебіг і висліди обох з'їздів.

Обидві організації відбули свої цьогорічні з'їзди на поважній відстані часу після своїх останніх з'їздів: після 3-го Конгресу СУМ'у в Пюртені минуло — 29 місяців, а після 15-го З'їзду ЦЕСУС'у — 23.

Це поважні відрізки часу в житті еміграційних організацій, зокрема ж період 1949-52 рр. був дуже важливий якраз в житті цих двох організацій. Без розуміння процесів, що відбувались в організованому молодечому світі, а також в цілій українській еміграційній спільноті, важко орієнтуватись в наявному стані, а ще важче визначити певні перспективи на майбутнє. Дійсність, що витворилась за останній період праці в обох організаціях, стояла в центрі уваги дискусій, постанов і резолюцій з'їдів. Питання проблематики, здається, належали до справ, що вже відбулись, все ж були важливі для усвідомлення, бо вони, влане, і сформували дійсний стан речей, інша частина уваги стосувалась саме актуальних і в далі майбутньому дуже пекучих питань життя української молоді.

Кинемо світло на кілька таких проблем:

Процес розпорошення нашої молоді — робітничої і студентської — закінчився. Основний терен чотирирічного перебування української еміграції — Німеччину і Австрію відтяжено більше, як на початку сподівалось. Сьогодні вже можна говорити про певні підсумки нашого емігрування. Саме українська молодь, суспільний прошарок, що з різних причин не повинен був у такій великій мірі піддатись еміграційній горячці, виїхала у пропорційно-найбільшому числі за океаном.

Цей факт позначився на названих організаціях молоді поважним зменшенням членства в Европі, в якій був центр і головний терен діяння обох організацій. Поза Англією, у всіх інших европейських країнах, Спілка Української Молоді має на сьогодні кількасотчленні організації. Наше студентство в Европі, що перед п'ятьма роками нараховувало 2.500 студентів, зменшилось до не цілих трьох сотень на день 16-го З'їзду ЦЕСУС'у. Це, безумовно, послабило організації молоді в Европі та гальмувало розгортання їхньої праці, зокрема в ділянці поглиблення її змісту, змушуючи їх проводи присвятити більше уваги організаційним справам. Під цим оглядом існувала потреба організаційно охопити молодь, що покинула Европу, го-

ловним чином в США, Канаді та Австралії. Спілці Української Молоді це великою мірою вдалось. На протязі двох останніх років виникли сильні краєві організації СУМ'у в обидвох заокеанських країнах. Студентство ще цього досі не зробило. На те безперечно мали вплив ряд об'єктивних причин: по-перше — основна хвиля еміґрування студентів відбулась дещо пізніше, ніж робітничої молоді, і подруге — для студентських організаційних рямок і форм праці потрібно бути активним студентом. Натомість, майже всі студенти з Европи, в США чи Канаді починають від чорної праці, хоч, правда, згодом можуть скінчити університетською лавкою. Приклади останнього стають дедалі частіші.

Отже, коли основним зусиллям сумівської організації було організаційно охопити своїх членів і провадити з ними культурно-освітню працю вже випробованими методами, відповідно пристосовуючи їх до місцевих умовин, то студенти своєю властивою діяльністю не могли займатись, бо насправді, вони переставали бути студентами. Якщо вони могли робити щось для своїх студій, то це було здобування засобів для їх продовження, або хоч напочатку. Студентської організаційно-суспільної праці вони не провадили. Кілька тих студентських товариств, що постали на зразок европейських, але в більшості без членства в них дійсних студентів, тільки мінімально могли виконувати свої завдання. Щойно на другім-третім році перебування в новій країні поселення вдається частині, а не усій молоді з середньо-шкільною освітою, як свого часу в Німеччині, дістатись на університет. Сьогодні в українських студентських організаціях заокеаном є вже і студіюючі члени. Можна сподіватись, що щойно тепер розпочнеться період організаційного пожвавлення студентства поза Европою.

Сповільненим організаціним розвитком, або взагалі відсутністю такого в останні два роки, українське студентство оминуло не цілком приємний досвід на організаційному відтинку, що має місце в спілкової молоді (тимчасово, а можливо і назавжди). Справа йде про тенденції, що виникла в Спілці Української Молоді Америки, яка в противагу до інших краєвих організацій СУМ'у зігнорувала справу організаційної єдности сумівського руху. Питання єдности одноіменних організацій в різних країнах нашого еміграційного проживання має кілька аспектів: організаційний, психологічний, легальний і ідейно-моральний. У випадку СУМА була тенденція перетягнути момент легальний і, виходячи з нього, довести до роздвоєння Спілки Української Молоді, а відтак — може і до дальшого десяткування. Якщо взаємовідносини між світовою Спілкою Української Молоді і СУМА можуть бути полагоджені з рації українських інтересів, і якщо деякі справи вже є на добрій дорозі, то тут обом сторонам мусить освічувати шлях лиш одна ідея. — **Ідея єдности українського молодечого руху,** яка мусить бути збережена принаймні в ідейній площині наперекір різним легальним мотивам.

На студентському відтинку тенденцій, відмічених в сумівській організації в США, не стверджено. Проте, існують два студентські українські світи, зокрема, якщо взяти до уваги і студіюючу молодь давноприбулих емігрантів, т. зв. «третє покоління». В цьому треба духової єдности вже більше, як організаційної. Виникнення хоч часткової єдности, або витворення ще більшої прірви ціною втрати, під ідейним оглядом новоприбулої студентської молоді — мають однакові шанси. Усунути можливість остаточного вдалось би пожвавленням організаційного життя студентських осередків та виповненням його глибшим національним змістом і «европейським» стилем. Студентські діячі за океаном повинні про це пам'ятати.

Ще одна проблема, яка особливо звернула увагу сумівського з'їзду це — справа національного виховання і **боротьба проти денаціоналізації.** Комплекс цих питань знайшов своє ствердження в резолюціях 4-го Конгресу, які цілком правильно визначили деякі напрямні по лінії національного виховання. Чужина являє собою поважну загрозу для української спільноти, бо загрожує відібрати в неї наслідця.

Процес денаціоналізації розпочинається духовою асиміляцією, яка загрожує навіть старшим, а зокрема молоді, не зважаючи на збереження її рідної мови. Втратити український підхід до життєвих справ, позбутись українського кута зору в кожній суспільній і особистій акції, це гірше, як втратити мову. Збереження українського змісту і способу життя та праці молодого українця за кордоном, це — велике завдання, яке повинна усвідомити собі кожна організація молоді, але ще і підготовити її до важливих служінь, яких вимагає від нас доля поневоленої національної нації, є важливим завданням молодечої організації на чужині. В цьому сходяться завдання СУМ'у і студентських організацій, які повинні ще дбати про вирощення з своїх рядів висококваліфікованої інтелігенції і духово-політичних провідних кадрів нації.

Не лише з'їзди і резолюції повинні бути присвячені цим питанням, але ними повинні променювати кожен рух і кожна акція сучасного молодечого руху.

В. М.

Українське студентське життя в Англії

Говорити про студентське життя не тільки в Англії, але і усюди інде, не легко. Трудність виникає тут хоч би й тому, що різно розуміють у нас вислів «студентське життя». Багато з нас розуміє його, як працю студентських організацій на суспільно-громадському полі. Я, однак, вважав, що таке розуміння даного поняття є завузьке й одностороннє. Тому в своєму листі про студентське життя в Англії, я поширюю його ще на такі ділянки: організаційну, студійну й матеріяльну сторону життя студентів.

Приглядаючись, отже, життю українських студентів (в цьому ширшому розумінні) на терені Англії, ми побачимо такий образ:

а) Матеріяльні умовини:

Загал нашої еміґрації на терені Англії складається переважно з нової еміґрації, що прибули сюди після другої світової війни, чи то в рядах різних армій, чи як добровільні робітники. З огляду на брак відповідної кількости старої еміґрації, питання старої й нової еміґрації, яке становить велику проблему на американському континенті, в нас не існує. Завдяки цьому, мабуть, також і суспільно-громадське життя в нас добре зорганізоване, коли взяти до уваги всеукраїнську репрезентативну позицію СУБ'у. Але це я згадав лиш на марґінесі: зараз повернусь до питання матеріяльних обставин. Отже, наша еміґрація є нова, переважну кількість її складають люди молоді й без родин. Всі вони повністю абсорбовані в економіці країни. Всі вони, бувши, на їхній вік, прекрасною робочою силою, працюють, звичайно як робітники некваліфіковані і дуже рідко як напівкваліфіковані. Заробітня платня, як для переважної кількости самітників, є задовільна, і матеріяльних труднощів зустрічається мало. Труднощі неодмінно стрічає кожний, хто пробує взяти на свої плечі додаткові обов'язки, що вимагають більше видатків фінансового характеру, як напр., родина або студії. Становище таких людей, без сумніву, покращало б, коли б багато з них осягнуло якоїсь кваліфікації. Беручи, однак, під увагу факт, що в Англії одиниці, яка має понад двадцять кілька років життя, тяжко осягнути (без організованого зусилля) якоїсь кваліфікації, а тим самим важко добитись вищої платні, зрозуміємо, що таке становище неґативно впливає на число нашої студіюючої молоді.

б) Студійна політика:

Невідрадне матеріяльне становище, яке не дає можливости заощадити гроші на студії, вимагає особливої політики над кандидатами на студії та доброї студійної політики наших допомогових установ. Під сучасну пору маємо студентів двоякого роду: студентів авдиторних і студентів, що студіюють заочно — кореспонденційно на наших чи чужих високих школах. Хоч обидва роди студентів ма-

ють неабиякі труднощі, — допомогу одержують лише студенти авдиторії. Авдиторних студентів в Англії є лише 14. Допомоги, які вони одержують, походять з різних джерел, як, напр. World University Service (попередня назва цієї організації — International Students Service), католицька церква, польські джерела (через Андерса), СУБ, СУМ, КоДУС та інші (англійські) установи. Декілька студентів одержує частинну допомогу в студіях від своїх батьків. Однак з огляду на те, що українських родин в Англії є взагалі дуже мало, таких студентів, що могли б числити на допомогу батьків, майже немає.

Стипендії, які наші студенти одержують, особливо з українських допомогових установ, є дуже маленькі. Вони змушують студентів до понаднормальної ощадности, і це обмежує студента в його активності, та навіть робить його диваком; бо студент мусить числити кожний гріш, виданий на подорож автобусом, на розвагу і т. і., він, бувши в товаристві не тільки чужих, але й своїх людей, мусить відмовитись від цигарки чи звичайної шклянки пива, (що при гутірці в англійському товаристві є нормальною річчю), бо він знає, що опісля не зможе цим зреваншуватись своїм — навіть щиросердним — друзям. Такий стан великою мірою обмежує студента в нав'язуванні особистих зв'язків із чужинцями. А ясним є, що пропаґанда української справи великою мірою залежить не тільки від якости (університет є завжди якістю!) але й від кількости особистих зв'язків наших студентів.

Крім матеріяльних труднощів, наші кандидати на студії є обмежені в здійснюванні своїх замірів і слабим знанням мови та матрикуляційним іспитом (на висоті матури), якого вимагає від чужинців кожний університет в Англії. Критикувати нашу молодь, закидаючи їй несолідність у вивченні англійської мови, було б безпідставно. Ми всі знаємо, що англійської мови ми почали вчитись не вдома, але вже на еміґрації, у віці, коли підстави чужої мови вивчати нелегко. В наслідок цього, а також в наслідок малих перспектив одержати стипендію, лише небагато наших молодих, хоч і здібних, людей підготовляється до складання матрикуляційного іспиту. Тут, в ім'я справедливости, треба відзначити, що кожний студент, що склав згаданий іспит, вже почав студіювати і стипендію, хоч малу, одержує. Опінію загалу про малі перспективи одержати допомогу в студіях можна пояснити хіба незнанням фактичного стану речей, а це, в свою чергу, залежить від слабого інформування громадянства нашими допомоговими установами про ці справи.

Зустрічаючи мовні й матрикуляційні труднощі в студіях в англійських високих школах, багато наших студентів робить старання виїхати на студії поза терен Англії. Хоч поза Англією студенти мають на одну трудність менше, а саме — не потребують вдруге складати матури — трудність мови знову займає першорядне місце, бо студентів посилається до країн, що їх мову дуже мало наших студентів вивчало в середніх школах. Багато студентів хотіло б виїхати на студії до Німеччини, де неважко було б їм студіювати, беручи до уваги визнання матури і їхнє знання німецької мови; однак із прикрістю треба ствердити, що таких можливостей виїхати на студії до Німеччини немає. А треба тут згадати, що частинне знання англійської мови та студії на технічних факультетах у Німеччині дали б нашим студентам великі можливості. На жаль, треба сказати, що наше громадянство мало присвячує уваги цим справам, у висліді чого все більше й більше талантів між нашою молоддю нидіє й марнується.

в) Організаційне життя:

Організаційно, студентство в Англії є зорганізоване в УСГ, яка натепер начислює 70 членів. З них 14 студіюють авдиторно в англійських університетах, щось із 10 — в ІЗН при УВУ, щось із 10 — студіюють кореспонденційно в англійських і наших високих школах, і щось із 10 — підготовляються до матрикуляційних іспитів. Із тих, що залишились декілька чекає на можливість виїхати на студії до інших країн, а решта (за винятком 7 членів УСГ, які вже не є студентами), чекаючи роками на

стипендію, зневірилась і студіями вже перестає цікавитись.

Велику трудність в організаційній праці УСГ становить розпорошеність нашого студентства. Одиноким осередком, де скупчилось коло двох десятків членів УСГ, є Лондон. Всі інші студенти розпорошені по всій території Англії, Велзу та Шотляндії.

Крім великого розпорошення нашої студіюючої молоді, при чому люди особисто себе взаємно не знають і дуже рідко зустрічаються, життя студентів відбивається також і тут у товариствах ідеологічного характеру, таких, як ТУСК «Обнова», ТУСМ ім. М. Міхновського, «Зарево» та інших. Хоч праця цих товариств є обмежена, бо мусить провадитись кореспонденційно, але вже сама наявність цих товариств на нашому терені, де студентська молодь була цілковито ізольована від багатого на форми ідеологічного вияву життя в Німеччині, є позитивною рисою студентського життя.

г) Суспільно-громадська праця студентства.

Її на мою думку, треба розглядати в двох аспектах: 1) в аспекті праці УСГ, як студентської організації, 2) в аспекті участи студентів у праці поодиноких патріотичних, ідеологічних і інших громадських організацій, що існують в Англії.

Праця УСГ, як аполітичної організації, на суспільно-громадському полі — невелика. Спеціяльних імпрез, організованих УСГ, з огляду на мале скупчення студентів, не було. Мале скупчення студентів, однак, не може виправдати пасивности УСГ на цьому полі, бо наявність коло 20-ти членів УСГ в Лондоні, становить, на мою думку, вже досить поважну кількість, щоб успішно виявити себе серед громадянства.

Прикро є також, що через наявність малих скупчень наших студентів по поодиноких університетах, немає можливости організувати там українські клюби, які могли б відограти важливу ролю в пропаґуванні української справи серед університетської молоді.

Дуже поважну працю — треба тут відзначити — виконує натепер УСГ, як студентське тіло, ставши повноправним членом всеанглійської організації студентів «The National Union of Students». Праця ця проводиться посередньою дорогою, через активну участь представників УСГ в засіданнях управи «N. U. S.», як також і безпосередньо — через участь УСГ в національних імпрезах «N. U. S.», як ось, напр.: участь у конґресі «N. U. S.», що відбувся від 28. 12. 1951 до 5. 1. 1952 р. в Ноттінґгемі, де УСГ підготувала один із пунктів конґресу, давши доповідь-співрозмову про «Совєтське виховання», яку виголосив відомий англійський публіцист п. Е. Кренкшов. Ця співрозмова, навіть між переважною більшістю молоді з «лівих кіл», увінчались успіхом, і тому тут можна лише висловити побажання, щоб УСГ частіше знаходила нагоди влаштування такого роду імпрез.

2. Через брак статистичних відомостей є натепер важко щонебудь сказати про участь студентів у праці суспільно-громадських організацій. Загально — через той факт, що наше студентство має дуже багато спільного з цілим українським громадянством на терені Англії, — вік, спільні переживання з війни та праці і т. і., — можемо побачити в кожній українській організації когось із студентів на якомусь із помітних місць. Вистачить глянути на склад управ СУБ'у, СУМ'у, ОбВУ, «Бюра» і т. і., щоб побачити, що це твердження є правильним. Правда, треба відзначити, що є одиниці між студентством, яких можна критикувати за пасивність на цьому полі, однак це в жадному разі не стосується до загалу. Маючи на увазі англійське студентство, можна сміло заперечити твердження про ту хворобливу апатичність студента 50-х років до суспільної праці, яку «пророкував» п. Зенон Винницький у своїй статті «Студентська дійсніть через призму» («Фенікс», ч. 2). Така апатичність могла мати місце в другій половині 40-их років, але аж ніяк не тепер. Нині майже кожний звичайний студент є перевантажений громадською працею аж забагато, тому треба подбати про те, щоб їх розвантажити від надміру обов'язків, а не критикувати.

Б. Ч.

Лювен — сьогодні найбільший український студентський осередок в Західній Европі

Український студентський осередок в Лювені (Бельґія) має свою давню й багату історію. В березні м. р. велично відсвяткували місцеві наші студенти 20-ліття Національного Союзу Українського Студентства (НаСУС). Але Лювен став тим, чим є сьогодні, цебто поважним українським студентським центром, щойно під кінець 1947 р. Тоді Бельґійський Комітет Допомоги Студентам із Сходу Европи прийняв до Бельґії біля трьох десятків українських студентів з Німеччини й Австрії. В 1951/52 акад. році студіює в Бельґії 40 укр. студентів, 3 студенти лювенського осередку перебувають тимчасово на студіях в Парижі, а 1 в санаторії. Із згаданих 40, 3 студіюють в Брюксілі, 3 в Льєжу, а решта на славному католицькому університеті в Лювені. Більшість мешкає у власному Українському Студентському Домі в Лювені. Стипендії отримували вони й цього року в більшій частині від Апостольської Столиці — Ватикану через Їх Ексцеленцію Кир Івана Бучка, а менша частина — з фондів, переказаних на студентів при ліквідації ІРО в Бельґії. Фондами завідує на місці Комітет Допомоги Східньослов'янським Університетським Студентам в Бельґії (КОБАУЗО); — саме час, щоб він перейменував себе на Комітет Допомоги Українським Студентам. Цього року студенти старались увійти в контакт з Комітетом і вплинути на його студійну й економічну політику через своїх представників. Бо, очевидно, існує декілька важливих проблем — розходжень студійного й фінансового порядку між Комітетом і студентською думкою.

Хто аби трохи орієнтується в українських студентських справах, знає, що це сьогодні найбільший осередок українських студентів у Західній Европі. До цього слід додати, що лювенські студенти в загальному з усіх інших на чужині, мають найдогідніші умови студій і побуту. Фаховий розподіл студій далеко корисніший, бо вирівняний: половина українців студіює гуманістичні фахи. Ось розподіл за фахами: сусп.-політ. науки — 10; техніка — 9; економія — 7; медицина — 5; агрономія — 3; філософія — 2; філологія — 2; хемія — 2; мистецтво — 2; ґеологія, фармація — 1.

Висліди акад. року 1950-51 є задовільні. Переважна частина студентства здала добре річні іспити. Абсольвентами в минулому році були др. екон. наук М. Мельник, інж. О. Марків та ліц. політ. наук Р. Якемчук і О. Лесів. Теж корисним є стан під кутом молодшого допливу: на першому році є 11 студ., на 2-му — 7; тре- 13 студентів. 11 студентів мають на тьому і четвертому — 9; на вищих — більше 22 роки життя.

Лювен має всі можливості бути найсильнішим українським студентським осередком. Під студійним оглядом він певною мірою і став таким, бо студенти вчаться, складають іспити, а останній рік дав вже й перших випусників-докторів. Число їх з року на рік повинно збільшуватись.

Одначе суспільний бік українського Лювену не є задовільним.

Внутрішня і зовнішня діяльність українського студентства цього року менша, ніж у попередніх роках. Це Можна частинно віднести на потребу нових метод праці, як серед чужинців, так і всередині громади, а частинно на брак відповідного зусилля студентства на цих відтинках. Ішлось би тут не так про якусь пропаґандивно-культурну діяльність, як скорше про вузькі рямці суспільно-студентської праці. За вийнятком кільканадцятьох студентів, трохи заанґажованих в тій чи іншій ділянці роботи, основна маса залишається індиферентною до суспільних справ, залишається „тільки студіюючими" студентами. Існує явище якоїсь «втечі в приватні справи" і суспільної незацікавлености, що більше, на цьому

тлі — нецілком здорова товариська атмосфера та прояви своєрідного відчуження від українського суспільства.

Треба зазначити, що приявність українських студентів в Лювені може мати дуже велике значення. Це є університет з добрими традиціями і віковою славою на світі й сьогодні. Це є один з важливіших центрів студентства цілого світу (заступлені 42 нації). Зокрема студенти зпоза залізної заслони знайшли тут дуже добре прийняття й підтримку. Сьогодні в Лювені існують окремі студентські доми: білорусів (до 25 студ.), мадярів (до 20), москалів (до 25), поляків, лотишів тощо. Цими студентами опікуються окремі комітети, складені передусім із професорів університету. Ректорат звертає спеціяльну увагу на утримання, хід студій і життя цих студентських середовищ. І студійні, і фінансові можливості для цих студентів є кращі, ніж денебудь в західній Европі. Деякі національності стягають сюди своїх студентів з Німеччини, Франції, та останньо з Англії.

Українське студенство і компетентні студійні чинники повинні б використати нагоду, яку їм дають меценати українського студентського середовища та університетські власті в Лювені, і постаратись, щоб Лювен був один із сильніших числом і рівнем українських студентських, а може й студійних центрів. Крім того, це є поле до дуже просторої міжнародньої репрезентативної праці та співпраці.

Українські студенти в Лювені повинні усвідомити свою ситуацію і спеціяльні завдання, зокрема при нидінні студентського Мюнхену і гідно перейняти його спадщину.

Якщо цього не зрозуміють та не зроблять сьогодні, то треба буде взагалі ставити під сумнів суспільницькі вартості тих людей у майбутньому.

Життя й стиль лювенського осередку знайшли свій цікавий відбиток в одному фейлетоні бельгійських „Вістей" п. з. „В Бельгії є наші студенти". Мабуть, до фейлетонової частини вже не належить вийняток із промови проф. Лямбена, голови бельгійського Комітету допомоги студентам із Сходу, виголошеній у 20-річчя українського студентства Бельгії:

„Ви, мої українські студенти, повинні працювати не тільки для набуття технічного знання, але й підготовлятись до великих суспільних завдань, що перед вами ще стоять».

Чогось майже дослівно ті самі слова сказав і проф. Отеро, еспанець, голова „Обра Католіка" при закритті Студійного Тижня „Обнова" 9. 9. 1951 року.

Може наші студенти послухають чужих авторитетів, якщо своїх легковажиться.

К. М.

Перша Конференція ТУСМ'у в США

24-25. 11. 51 р. в м. Нюарку відбулася 1-ша Конференція членів ТУСМ'у ім. М. Міхновського в США. Наради носили характер доповнення конференції в Пріні — Німеччина.

Голова підготовчого комітету — друг О. Мороз відкрив конференцію о 12-ій год. дня в суботу. Нарадами керувала ділова комісія в складі: д-ра Р. Борковського, Б. Кульчицького, В. Стойка і М. Коцура. До Статутарної комісії ввійшли — З. Кравець і А. Бедрій та до Верифікаційної комісії — І. Заяць і В. Петришин.

Першого дня було виголошено дві доповіді. Д-р Р. Борковський виголосив доповідь на ідеологічну тему — «Капітуляція або наступ» (До проблеми активізації визнавців націоналістичного світогляду). Доповідач жваво, в досить яскравій формі накреслив напрямки дальшого розвитку націоналістичного світогляду. Одноразово він довів, що питання — «капітуляція або наступ» ні в якому разі не стояло перед націоналістичним світоглядом в цілому, воно лише подекуди виникало в деяких наших прихильників, яким було часом тяжко самим орієнтуватись в доволі складних обставинах. Тим паче, коли хтось ще не мав достатньої ідеологічної підготовки.

В дискусії по доповіді з гостей ви-

ступав ред. В. Качмар, який при цьому зробив цінні доповнення. Можна лише пожаліти, що брак часу не дозволив учасникам дискусії розвинути до кінця всі основні тези доповіді.

Другу на конференції доповідь — «Постання нових націй» виголосив друг З. Мельник.

Доповідач приділив головну увагу теоретичним питанням цієї цікавої теми, але вся доповідь виграла б значно більше, якщо б вона була ще ілюстрована чисельними прикладами формування молодих націй в сучасному світі. По доповіді розвинулась дискусія, якою і було закінчено перший день нарад.

В неділю рано нью-йоркська радіовисильня ВГОМ, передала повідомлення про нашу конфернцію та переслала її учасникам найкращі побажання.

Після спільного Богослуження, о 10-ій год. ранку д-р Р. Борковський відкрив другий день нарад та привітав нових гостей — проф. Кисілевського та українського поета й публіциста ред. Кравціва.

Від імени редакції часопису «Америка» ред. Кравців привітав всіх присутніх та щиро побажав, щоб Т-во знайшло шляхи до джерел української духовости та щоб вони стали змістом чергової, так щиро бажаної, імпрези Т-ва.

Проф. Кисілевський, як представник Українського Конґресового Комітету, НТШ і КоДУС'у та щирий приятель молоді — вітає конференцію та вірить, що почин ТУСМ'у в США буде успішним, чому він також радітиме разом з нами.

Після цього друг І. Заяць виголосив доповідь — «До завдань ТУСМ'у ім. М. Міхновського в США, в якій підкреслив оправданість, зробленої два роки тому (грудень, 1949 р.), цінної ініціятиви щодо створення нашого Т-ва.

Доказом були пізніше надіслані Воюючою Україною матеріяли в яких нас зобов'язувалось до студійної праці в ідеологічному напрямку, яку, власне, перед тим вже був розпочав ТУСМ.

Далі доповідач широко висвітлив своєрідні умови праці в США та накреслив нові завдання.

В дискусії по доповіді проф. Кисілевський зробив цінні доповнення, звернувши особливу увагу також на необхідність плекання сили волі серед членів Т-ва.

Виступи інших можна звести до:

1. Звернути особливу увагу на піднесення праці в окремих О. Д. ТУСМ'у

2. Для поліпшення загального керівництва Осередками Діяльности ТУСМ'у та кращої координації їхньої співпраці — терен США в організаційному відношенні орієнтовно поділити на дві частини: «Схід» і «Захід». (Схему розподілу Осередків Діяльности треба згодом належно опрацювати.)

3. Розробити напрямні, а також способи та можливості влаштування ТУСМ'ом конфереції для чужинців, в яких висвітлювати українську проблему взагалі, нашу боротьбу з большевизмом, а також досягнення української культури

Після дискусії друг В. Кульчицький зачитав звіт від хворого представника ТУСМ'у в США Д. Штогрина, а д-р Борковський його доповнив.

На післяобіднім засіданні друг В. Гайдук зреферував звіти членів Т-ва на З'їзді в Пріні.

Нарада, вислухавши звіти, визнала наявний склад учаників Конференції за правосильний виносити відповідні ухвели та рішення.

Після цього було одноголосно прийнято постанови і резолюції З'їзду в Пріні та схвалено список кандидатів до Управи ТУСМ'у, запропонований на тому З'їзді.

Потім ще було відмічено особливо справи, що стосуються чергових завдань праці Т-ва в США.

Конференція окремо зазначила потребу максимальної подтримки журналу «Фенікс», щоб перетворити його в квартальника.

Конференція не використала належне їй право вибору першого заступника голови Управи ТУСМ'у,а лише обмежилась вибором Представництва на США з семи осіб: В. Гайдука В. Кульчицького, З. Кравця, І. Заяця, Д. Штогрина, О. Мороза і З. Мельника.

З ініціятиви друга В. Гайдука переведено збірку серед учасників конфе-

ренції на фонд ТУСМ'у, яку закінчено ще до закриття конференції.

Далі голова президії д-р Р. Борковський робить підсумок праці нарад, сердечно дякує всім учасникам за їх ділову участь в нарадах і після цього вже пізно в ночі в неділю закриває 1-шу конференцію ТУСМ'у в США.

Таким чином після 2-ох річного існування Т-ва зроблено ще один вдалий крок, на цей раз на терені США, що напевне послужить добрим стимулом для дальшої активізації членства ТУСМ'у та поширення праці на шляху до нових творчих успіхів.

Суспільна опіка на ділі

В котрому з наших товариств немає референта „суспільної опіки?" І там де треба, і де його не цілком потрібно. Звичайно, вибирають на цей пост людину, яку наперед запевнюється в тому, що в тій ділянці небагато треба робити, а так, при нагоді, «розділити, як хтось щось прищле». Таке розуміння суспільної референтури характеризує ще й досі передусім студентські організації. Функція почесного референта суспільної опіки при якій УСГ часто обмежувалась до виставлення опінії для КоДУС'у на стипендію...

Студентська централя в Німеччині (СУСОН), гадалось, піде традиційною дорогою, а якби було так сталось, то ніхто з того не робив би траґедії. Сталось інакше: діється так, як досі мало в котрому студентському товаристві, і діється так, як цього вимагає скрутна ситуація тієї горстки студентів, „останніх могіканів" у Німеччині, що їх доля прикувала до санаторійного ліжка, або, які наперекір труднощам постановили студіювати й кінчати своє навчання. Попередній Референт суспільної опіки Союзу Українських Студентських Організацій Німеччини В. Гайдук, студент права в Ерлянґені, задумав провести в життя досить відважний плян: зорганізувати паралельну допомогу студентам в Німеччині, паралельну до тієї від КоДУС'у, яка — до речі — через зменшені засоби та переселення КоДУС'у з Німеччини, для студентів на цьому терені стала дуже тонкою.

Плян зводиться до того, що для хворих та для активно студіюючих студентів підшукується постійних патронів за океаном, які зобов'язуються допомагати в харчах, одязі та грошах одному чи кільком студентам до повного видужання чи під час студій. Акція патронатів покищо в стадії організації, але вже можна відзначити перші успіхи: більше 25 студентів мають вже патронів, які надсилають такому студентові допомогу. Для решти потребуючих студентів саме підшукується таких опікунів: зацікавленим особам в США й Канаді вислано опінії щодо 73 студентів, в тому числі для 33 хворих.

Крім цієї важливої акції, розрахованої на довшу мету, референтура організує одноразові допомоги. Від місяця лютого до липня уділено потребуючим невеликі грошеві допомоги та приготовлено дарунки для хворих з нагоди Великодня.

Треба ствердити, що допомога майже повністю організується в Північній Америці, бо властиво тільки ця частина нашого суспільства може дещо допомогти. Її несуть тимчасом не наші багаті установи, підприємці, але, можливо, на ті умовини найбідніші, бо це товаришки й товариші наших студентів та їх здебільшого новоприбулі родини. Це були українські пластунки, які перші відгукнулись на заклик СУСОН'у і активно включились в акцію шукання патронів та збірок. Старші пластунки Л. Храплива, Н. Білозор, Л. Паліїв, О. Городецька та інші, разом із своїми частинами, куренями й гуртками, стали ентузіястами цієї справи. Вони втягнули до цієї акції своїх батьків, знайомих, і згодом в деяких місцевостях, як Сент-Люіс, Рочестер, Ню-Йорк, Медісон, Клівленд, Дітройт, Філядельфія, Льорейн, Торонто та інших, осягнено перших успіхів. Є випадки справді глибокого розуміння товариської солідарности і християнської допомоги ближньому: юнацький гурток переймає опіку

над одним чи кількома студентами, або багаточленна родина новоприбулих приймає ще одного „сина" чи „дочку" в Німеччині. Треба сподіватись, що внедовзі включаться в цю акцію допомоги не лише бідніші, які вже розуміють вагу свого шляхетного вчинку, але й багатші, до яких свідомости ще не дійшла вістка про акцію.

В деяких американських часописах („Жіночий Світ", „Іскра" — бюлетень старших пластунок) з'явились щирі статті — заклики в справі допомоги. Не можна не відзначити, що досі якраз жіноцтво, а зокрема пластунки проявили найбільше ініціятиви та праці. Ці жінки найкраще розуміють свою харитативну ролю, а пластунки — сенс „доброго пластового діла". Але ж є ще й пластуни, є ще багато студентів із США та Канади, що залишились поза акцією. На них лежить обов'язок включити ширші кола українського суспільства в справу допомоги хворим і студіюючим друзям в Німеччині.

Взагалі акцію розпочату референтурою суспільної опіки СУСОН'у було б побажаним провести під шляхетним кличем: **„Друзі — друзям"**. Друзям, що їх недуга прикувала до ліжка, та друзям, що такі нечисленні зпоміж української молоді сьогоді — борються з недостатками і здобувають знання, — помагають друзі, які опинились у кращих матеріяльних умовинах та пам'ятають про обов'язок дружби й солідарности.

В. М.

Ще раз „Европейська Молодь"

Ми мали нагоду в останньому числі нашого журналу подати коротку інформацію про зустріч Европейської Молоді на Льореляй. Нам довелось пережити ще одну подібну імпрезу, однак у формі ділової конференції, що була влаштована Спілкою Европейської Молоді Німеччини в Марієнберґу, Вестервальд, в днях 17 — 19. XII. 1951 року. Імпреза мала за ціль створити підложжя і обставини для тісної співпраці Спілки Европейської Молоді та її клітин у поодиноких европейських країнах з молодечими й політичними організаціями народів з-за залізної заслони.

На тій конференції був також, між іншим керівник зовнішного відділу СУМ'у. Започаткуванням тієї ділової конференції була доповідь ґрафа Вертерна на тему загальноевропейських питань. Прелеґент у своїй доповіді висловив твердження, яке, на нашу думку, не відповідає правдивому станові речей, бо коли б воно було введене в практику, ми мусіли б завернути колесо історії до 1937 року. Ґраф Вертерн виступав проти всіх «націоналізмів» і сепаратизмів, що, на його думку, є шкідливим для об'єднання Европи. Далі залежало йому дуже на розрізненні понять «большевики» і «росіяни», як також на збереженні кордонів національних держав від 1937 року, як підставі для загальноевропейської дискусії.

Перед закінченням тієї конференції та її завершенням мала бути створена «Комісія для загальноевропейської співпраці». В цю Комісію увійшли ґраф Вертерн, один болгарин і один представник російського НТС, що були також присутні при тій нагоді. Загальна ситуація і наставлення присутніх були для нас некорисні і проросійські.

Українському представникові вдалось у дискусіях заперечити твердження висунені в основному рефераті і рівночасно зайняти становище до створеної Комісії. Тим самим представникам було з'ясоване становище українців до проблеми об'єднаної Европи. Як наслідок того, змінено назву вище згаданої Комісії на «Комісію для підготови загальноевропейської співпраці», яка покищо є лише провізорія.

Вкінці мусить бути сказане, що попри заходи, роблені, між іншим, також Українським Комітетом Обєднаної Европи та іншими українськими організаціями, відповідальні чинники европейського руху стоять на позиціях, що не відповідають потребам і вимогам українців.

Ярослав З. Пеленський

Екзильний Університет Вільної Европи

Екзекутива американської організації «Національний Комітет для Вільної Европи» з осідком у Ню-Йорку створила літом минолого року «Екзильний Університет Вільної Европи», автономну інституцію, осідком, якої є також Ню-Йорк. Адміністративна Рада «Екзильного Університету Вільної Европи», яка керує всіма справами університету, покликала до ніяльности на терені Европи европейську делеґацію з осідком в Парижі, директором якої став п. Чарлз А. Фостер.

Згідно з рішенням і директивами Екзекутиви «Національного Комітету для Европи», Адміністративна Рада Університету Вільної Европи виготовила плян праці та визначила, з яких країн студенти-біженці мають право користуватися стипендіями. До тих країн належать: Альбанія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Мадярщина, Польща, Румунія, Чехословаччина і Югославія.

Коледж Вільної Европи в Страсбурзі. Першим заходом Університету Вільної Европи було створення в Страсбурзі «Коледжу Вільної Европи». Адміністративна Рада зобов'язалася забезпечити повною стипендією обмежене число студентів, які зголосяться до Коледжу та дати її небагатьом студентам, що з різних причин не можуть поїхати до Страсбурґу.

Ще до відкриття академічного року 1951/52, Европейська делеґація звернулася посередньо, через національні емігрантські організації та безпосередньо до студентських організацій і поодиноких студентів з повідомленням про можливість стипендій.

В обіжнику говорилося, що зголошені студенти мають походити з десяти вичислених країн, мати матуральне свідоцтво (або еквівалент), мати не менше 18-ти і не більше 32-ох років, бути «моральними і сталого характеру» та зобов'язатися повернутися додому, коли обставини дозволять.

Біля сотні студентів отримали стипендії для Коледжу в Страсбурзі і з початком академічного року виїхали туди на студії.

Коледж знаходиться шість кілометрів від Страсбурґу, в «шато де ля Робертсо» (замок Робертса, якого називають також «шато де Пурталєс»). В цьому замку (насправді, це звичайний будинок), оточеному великим парком, приміщені студенти Коледжу. Живуть вони по трьох-чотирьох у досить вигідних кімнатах, користуються із спільної кухні, як у гуртожитку, вчаться в студійних кімнатах та слухають викладів у викладових залях. Від-до-часу студети Коледжу відбувають спільні зібрання, на яких дискутують над успіхами і недоліками Коледжу і гуртожитку. Крім харчування, прання, нічлігу, студенти мають забезпечені всі студійні оплати і видатки, включно з книжками та дістають 8 000 фр. місячно на власні потреби.

Фактично, в Коледжі студенти слухають дуже мало викладів. Всі вони записані і студіюють на факультетах страсбурзького університету, куди їх возять автобусом.

Ректором Коледжу є п. Малькольн Девіс, віце-ректором і французьким представником у Коледжі (від міністерства освіти) є п. Ґалі. В Коледжі перебуває також шеф культурно-освітнього відділу «Національного Комітету для Вільної Европи» п. Пуль. Французьку мову в Коледжі викладає проф. Галат. Керівники Коледжу мають намір створити при Европейській Раді в Страсбурзі Інститут европейських студій. В наступному академічному році вони приобіцюють також систематично викладати історію і культуру країн, з яких походять студенти.

Число студентів у Коледжі, від початку академічного року, не було постійне, але не перевищувало 95. Кількох студентів було прийнято кілька місяців пізніше, інші знову покинули розчаровані і невдоволені Страсбурґом. В січні 1952 р. в роберсовому замку було 91 студентів, з того поляків — 21, чехословаків — 19, румунів — 18, югославів — 13, мадярів — 6, бол-

гарів — 5, литовців — 5, албанців — 2, естонців — 1, лотишів — 1. Як бачимо, офіційна статистика Европейської Делегації Університету не розрізняє чехів і словаків, ні хорватів і сербів. Щоправда, в Коледжі словаки мають право називатися словаками, хорвати — хорватами. Словаків у Коледжі є 5.

Крім того, Екзильний Університет уділяє стипендії поза Страсбурґом, головно, для одружених студентів та студентам фахів, яких неамє на страсбурзькому університеті. Цього року поза Страсбурґом призначено 30 стипендій: 10 в Парижі, 20 в інших країнах Европи.

Університет і українські студенти. Довідавшися з листа п. Ч. А. Фостера до федерації студентських організацій з-поза залізної заслони в Парижі та з документації Університету Вільної Европи про те, що Україна не включена в список країн, студенти яких можуть користатися зі стипендій, автор цих рядків, як представник УСГ в Федерації в Парижі, звернувся листовно до директора Европейської делегації та попрохав вияснення. П. Ч. А. Фостер відповів, що «Екзекутива «Національного Комітету для Вільної Европи» В Ню-Йорку не включила українських біженців у цю програму». З тих причин «Адміністративна Раба Екзильного Університету Вільної Европи в Ню-Йорку зайняла те саме становище». Директор Европейської делегації додав, що «існують подібні організми при «Національному Комітеті для Вільної Европи», які займаються проблемою, викликаною таким великим числом українських студентів-біженців». На його думку, таким організмом є «Фонд Вільної Росії», очолюваний п. Дж. Фішером.

Відмова настільки катеґорична, що в згаданому листі до Федерації п. Ч. А. Фостер навмисне додав у «пост скриптум»: «просимо звернути увагу, що Україна не включена в список, це нам не дозволяє допомагати українським студентам-біженцям». Яким студентам, і з яких країн Університет Вільної Европи має право допомагати, рішає не стипендійна комісія, чи Адміністративна Рада Університету, але Екзекутива американського «Національного Комітету для Вільної Европи», яка, на жаль, ще до сьогодні трактує Україну в московському комплексі.

В. Косик

Студентська хроніка

Академія Наук УССР нараховує тепер 95 дійсних членів, 107 членів-кореспондентів, 88 докторів наук, 680 кандидатів наук. 49 учених в УССР отримали сталінські нагороди. Комуністична партія не задоволена підбором, розстановою, використанням, а також підготовою та ідейно-політичним вихованням наукових кадрів.

Відстають з дисертаціями аспіранти Академії Наук Української ССР, як було стверджено на зборах аспірантів та їх керівників у Києві. Секретар Президії Академії І. Т. Швець виступав з доповіддю, в якій подав, що зараз в 45 інститутах Академії готуються наукові працівники 150 спеціяльностей. В аспірантурі налічується 300 осіб. Одначе, ствердив доповідач, в підготові наукових кадрів є ще поважні недоліки. Багато аспірантів не захищають дисертацій своєчасно. Напр., з 69 осіб, що закінчили аспірантуру в цьому році, своєчасно захистили дисертації тільки 5 осіб, а 30 подали дисертації до захисту. Доповідач, а теж дискутанти підносили, що теми дисертацій «відірвані від актуальних завдань виробництва, недостатньо ще розробляються питання ленінсько-сталінської дружби народів, боротьби проти українського буржуазного націоналізму, космополітизму та інших проявів буржуазної ідеології», як стверджує «Радянська Україна».

В Україні існує, як подає совєтська преса, 158 вищих учбових закладів та 588 технічних вузів. В них навчається 169 тисяч студентів, в тому 43 тисячі прийнятих в цьому

році. На вечірніх і заочних факультетах навчається 65 тисяч студентів.

Міністерство трудових резерв УССР закінчило черговий набір молоді до шкіл фабрично-заводського навчання. Молодь України «виявила бажання» вчитись в гірничо-промислових школах і школах ФЗН Донбасу, Кузбасу, Уралу і Караґанди.

В Закарпатській області існує 332 семирічних і 437 початкових шкіл, які навчають 150 тисяч дітей. Загально нібито в Україні вчиться «близько 7 мільйонів молоді».

«Мир із Палестиною» — було темою цілого ряду доповідей влаштованих у Франкфурті осередком незалежних і політичних студентських організацій. У відповідь на цю акцію, Об'єднання жидівських студентів у Стокгольмі відбуло низьку дискусій на тему злагіднення жидівського ставлення до німців.

В Університеті І. Франка у Львові зле повставлена ідейно-виховна робота серед професорсько-викладацького і студентського складу — стверджено на грудневому пленумі Львівського Обкому КП(б)У. Те саме виявлено в торговельно-економічному та медичному інститутах. Інститут Суспільних Наук філіялу Академії Наук УССР не має в програмі жадної теми «спрямованої на викриття підлої діяльности українських буржуазних націоналістів», — говорив секретар Обкому Чучукало.

В книгосховищах Публічної Бібліотеки УССР, яка є четвертою по величині в СССР, зібрано 4,8 мільйона книг та журналів. Нове книгосховище розраховане на 10 міл. книг та журналів і 2 міл. примірників газет.

Львівські високі школи, за даними совєтської преси, кожного року випускають кілька сот спеціялістів більше ніж у 150 галузях. За післявоєнні «вузи» Львова випустили 1500 спеціялістів, «значна частина яких родом з західніх областей». Секретар Львівського Комітету Партії заявив, що ідейне виховання студентів та молодих наукових кадрів у Львові значно відстає, робота в тому питанні проходить дуже поверхово. Частина студентів «неохоплена впливами партійних або громадських організацій».

В Києві вийшло з друку перше число науково-методичного журналу «Українська мова в школі», який є органом міністерства освіти УССР. В першому числі поміщено статті: «Праці Й. В. Сталіна з мовознавства і чергові завдання науки про мову на Україні» — Л. А. Булаховського; «Й. В. Сталін про загально-народню мову і діялекти» — Ф. Т. Жилка; «Порівняльно-історичний метод у мовознавстві» — О. С. Мельничука. Крім того, в журналі є відділ «Методика» та розділи «Обмін досвідом», «Консультація», «Хроніка».

На Україні, як повідомляє «Комсомольська Правда» від 19. X. 1951, за перше півріччя 1951 року, виключено з комсомолу 224 секретарів первинних організацій і 1306 секретарів звільнено, як таких, що не справилися з покладеною на них працею. Газета критикує комсомольські організації за недоліки в праці та за ідеологічні викривлення в роботі серед молоді.

14. Конвенція Ліґи Української Молоді Північної Америки, відбулася у вересні м. р. в Дітройті, в ній взяли участь біля 600 осіб. На Конвенції було влаштовано бенкет та виставку української ноші. Великою атракцією Конвенції був музичний фестиваль, в програму якого входили виступи: Української Капелі Бандуристів з сольовими виступами М. Мінського і Е. Цюри, чоловічого хору із Сиракуз, під проводом М. Яворівського, українських танцюристів з Ню-Йорку, під проводом Володимира Бакада, чоловічого хору з Чікаґо, під дир. С. Поздняка, мішаного хору з Дітройту, під проводом Г. Китастого та сольоспівами. Конвенція винесла цілий ряд резолюцій. На Конвенції зібрано 1200 дол. на фонд видання книжки «Українське Мистецтво».

Група українських новоприбулих студентів передала ректорові Університету ім. Лінкольна (Небраска) український прапор для вміщення його в т. зв. «світлиці слави» поруч інших національних ґруп, представники яких студіюють в Університеті. Український прапор приміщений на центральному місці.

Центр Слов'янознавства з українським відділом, заснований три роки тому при філологічному факультеті

Монтреальського університету, почав свою діяльність в новому академічному році. На українському відділі викладають: д-р Д. Донцов — «Огляд творів українських поетів та прозаїків 20 ст.», о. д-р М. Залеський — «Славія орієнталіса», о. д-р. І. Назарко — «Історія України та української церкви», д-р Ю. Русов — «Семінар з української культури».

Марту Березюк, ученицю 10-ої кляси в Чізолмі (США), нагороджено почесною медалею за надзвичайні успіхи у вивченні французької мови. Це перше цього роду відзначення в історії цієї школи. Марта Березюк прибула з Німеччини в 1949 р. і живе в Міннеаполі.

Зоя Лісовська, донька відомого графіка Роберта Лісовського, покінчила 4. річні студії з дипльомним іспитом та відзначенням у Високій Школі Мистецтва при Ріджентс-Політеннік в Лондоні.

На викладача української мови в Бруклін Коледжі запрошено проф. д-ра П. Ковалева. Вже при коледжі другий рік існує український відділ.

Курс української мови започатковано в Сетон-Гол-Університеті в Нюарку і Джерсі-Сіті в США.

В Торонті створено Осередок Діяльности ТУСМ'у, як першу організовану клітину Товариства Української Студіюючої Молоді в Канаді. Основуючі Збори відбуто 20. січня в Домі Просвіти. Вступну доповідь про ТУСМ і його завдання виголосив П. Баб'як, уповноважений ТУСМ'у на Канаду. Обрано Управу Осередку, в склад якої увійшли: Я. Розумний — голова, В. Куций, І. Кузів, М. Боровик, С. Беззубко — члени.

І. Назарко одержав з відзначенням науковий ступінь доктора філософії в столичному Канадійському Університеті — в Оттаві. Темою докторської праці о. проф. І. Наразка було: «Святий Володимир Великий, володар і хреститель України».

Студентський гурток «Обнова» засновано у Філядельфії. На голову обрано інж. Г. Кузьму.

Українська Студентська Громада в Парижі влаштувала в грудні 1951 зустріч студентства з представниками українських наукових інституцій.

Греко-Католицька Мала Семінарія працює в місцевості Люрі, біля Орлеану. Зголошених понад 40 учнчів.

З'їзд Міжнародньої Федерації Католицької Молоді, відбувся в Римі в жовтні минулого року, в ньому взяв участь делеґат ФТУСК «Обнова». «Обнову» прийнято в члени Міжнародньої Федерації Католицької Молоді, яка побудована на етнічному і національному принципі, а не на державному.

Українська студентська громада в Мадріді має 22 членів, усі стипедіяти О. К. А. У. В минулому академічному році закінчили свої студії: Юрій Кекіш — маґістер хемії, Р. Бучок і Ростислав Левицький — лікарі.

В Безносюк прийнятий до всесвітньої школи вищих комерційних наук в Парижі. Це був єдиний українець з 1600 зголошених, що прийнятий до школи.

Віра Свиступ, молода українка в Монтреалі, виграла фільмовий конкурс на титул «Мис Роксани». Нею зацікавилися артистичні кола Монтреалю і Голлівуду. Проби її фотогенічности дали прекрасні наслідки.

Курс українознавства в Манітобському Університеті у Вінніпеґу закінчили 24 студенти, в порівнянні до 7 в минулому році.

Андрій Сологуб, студент паризької Академії Мистецтв (Боз-Ар), закінчив ліпити з ґіпсу бюст поета Леоніда Полтави. Нещодавно мистця-скульптора Сологуба було нагороджено другою нагородою за проєкт пам'ятника «2.000-ліття Парижу».

Йосиф Крупа, колишній студент Професійної школи в Клівленді, в США, загинув на корейському фронті.

Український хор під проводом Гіжевського в Чіле завоював собі велику популярність. Хор виступав в столиці Сантяґо перед мікрофоном радіовисильні «Пасіфіко».

Роман Лапіка, українець в США, здобув першу нагороду (2000 дол.) на конкурсі п'єс, що його влаштувала Театральна Фундація. Премійована американцями п'єса Р. Лапіки має назву «Обірвана струна».

Канадійський університет в Оттаві вперше дозволив відбути докторську промоцію українською мовою. П. Ю.

Лисяк захищав працю «Архаїзація в поезії Шевченка».

Колльоквіюм, берлінський студентський журнал, за березень 1952 помістив дуже симпатичний репортаж свого спеціяльно висланого кореспондента на 16-ий З'їзд ЦЕСУС'у про українське студентство, давши йому багатомовний заголовок: Батьківщина залишається незабутньою — Українська діяспора в Бельгії підтримує студентів.

Партійні «університети» минулої осени відкрили большевики в УССР, спочатку по містах, а пізніше й по селах. Урухомлено курси для вивчення біографії Леніна й Сталіна, короткого курсу історії большевицької партії, тощо. В совєтській пресі розпочалися кампанії за вступ до «університетів».

Такий зразковий «університет» працює в Богодухові коло Харкова. Для нього відведено окремий будинок з «просторими світлими кімнатами». Лекції читають харківські викладачі. На перший курс «університету» набрано в цілому районі 260 осіб. Але це не задовольняє совєтську пресу.

Напрямок «навчання» цим школам» та «університетам» надає партія. «Радянська Україна» від 16. 10. м. р. пише: «Більшість пропаґандистів міцно стоїть на позиціях творчого методу викладання марксизмуленінізму, прагне всю пропаґандивну роботу пройняти войовничою партійністю, непримиренністю до найменших проявів буржуазної ідеології, зокрема українського буржуазного націоналізму».

На підставі однієї статистики, яка охопила 95% німецьких студентів 16 університетів, 8.технікумів та 24 інших шкіл, стверджено, що середній вік німецьких студентів все ще високий. 30% студентів є у віці між 24 і 28 років. Три п'ятих усіх студентів, крім того, виконують ще іншу (заробіткову) працю, з чого 39% працює під час ферій більше за 30 год. тижнево. В 1928 р. тільки 7% німецьких студентів заробляли на прожиток під час студій

Проф. Келер, кол. доцент в Університеті в Ляйпціґу, зараз політичний втікач на Заході, провадить у більших університетських осередках Зах. Німеччини антикомуністичний пропаґандивний рейд, при чому виступає з доповідями та оригінальним фільмом із комуністичного фестивалю в Берліні. Акція ведеться під гаслом «Свобода це обов'язок». Акція в Німеччині мали такий успіх, що Келера запрошено до Голляндії, Зару і Швайцарії.

Одинадцять арештів зареєструвало Бюро Зовнішніх Зв'язків серед студентів Східньої Зони між 15. січнем та 15. лютим. В той же час викинено з Університету в Галле 23 студентів за обструкцію супроти обов'язкового навчання російської мови.

16 німецьких студентів стали жертвою сніжної лявіни в ночі 11. лютого 1952 в Вальзерталі, де вони перебували на лещетуванні. Союз Німецьких Студентів отримав кондоленційні телеграми від багатьох національних студентських об'єднань.

В Парижі в Сорбоні демонстрували 30. січня студенти «Еколь-Нормаль, домагаючись правильного розподілу стипендій. На 6 студентів тільки один отримує річну стипендію у висоті 100 000 франків (250 дол.), коли в Англії отримує стипендію один на трьох студентів Крім того, демонстранти домагались безкоштовної каси хворих за швайцарським зразком.

В кінці січня відбулась у Парижі перша сесія Керівного Комітету Координаційного Секретаріяту Національних Студентських Об'єднань. Членами цього органу, що займається створенням координаційного осередку студентських національних централь поза совєтським впливом, є представники Англії, Франції, США, Швеції і Голляндії.

Студенти що бажають кореспондуватися з голляндськими колеґами, можуть звертатись на адресу редакції студ. органу «Шпіґель» — Віґенінґен. Прохається зацікавлення.

В Заґребі Обласний Суд засудив за «національну інтолеранцію» під час футбольного змагання в лютому п'ятьох хорватських студентів. Вони співали під час змагання усташівських пісень.

«Українська Карітах», 5. січня ц. р. влаштувала в Мюнхені Свят-Вечір для самітніх студентів. Прекрасну святочну промову виголосив голова «Карітасу» проф. д-р Юрій Панейко.

«Плем'я вовків»

РОМАН СТЕПАНА ЛЮБОМИРСЬКОГО, ВИДАНИЙ НАКЛАДОМ І ДРУКОМ „НОВОГО ШЛЯХУ" У ВІННІПЕҐУ, 1951.

Роман Степана Любомирського, що появився минулого року в Вінніпеґу, має за мету дуже пекучу проблему, яка зверне на себе увагу кожного українця, а передусім — молодої студіюючої людини. Автор хоче з'ясувати і описати вигляди, можливості і взагалі майбутність Української Революції.

Книжка писана в формі роману, починається устріччю одієї з «вовчиць» і вищого партійного достойника комуністично» партії на Україні, про якого довідуємось пізніше, що він є членом політбюра, а його прізвище — Лев Антонович Розумовський. Цей початок, на нашу думку, є трохи невдячний і схоплений до певної міри нереально.

Автор допускається нераз досить небезпечних паралель, а саме: «Верховна Національна Рада..., що діє за кордоном і охоплює всю українську еміґрацію». (Щоб така вже нарешті існувала!) Маємо також застереження до своєрідних думок письменника, якщо йдеться про поняття революціонерів і про їх завдання по закінченні революції. Автор з'ясовує свою думку у 8. розділі, що висвітлює зустріч «Вовків» (що досить подібне до сходин Ку-Клюкс-Кляну), і каже так: «А будувати Українську Державу прийдуть інші люди»...

Це є погляд, що існує на еміґрації і блукає в запаморочених головах декотрих людей, — мовляв, по закінченні революції треба замкнути всіх революціонерів до криміналу або до манастиря. Маємо надію, що шановний автор не поділяє цих думок.

На жаль, мусимо зробити ще одну малу заувагу, а саме, що автор при своїх здібностях і дійсному талані, не повинен потрапляти місцями в стиль кримінальних романів і репортажних статтей.

Перейдемо тепер до позитивних сторін тієї книжки, яких (а ми це признаємо з задоволенням) є багато більше, ніж неґативних. Першою і основною тезою, яку на 100% піддержуємо, є твердження, що революцію не робить бюрократично побудована організація, а кілька твердих і на все рішених людей — і вулиця.

Маємо перед собою різке розрізнювання українців і росіян, що нам сьогодні так конечно потрібне. Накреслені типи, як Зіна Ніколаєвна, др. Небулов і майор Белобоков, виявляють на кожному кроці свою московську безцеремонність і всі «цінні» сторони тієї нації.

Анатоль Григорович Куц і інші «вовки» й «вовчиці» є дуже добре насвітлені в своїй здеклярованій і непоступливій поставі. Людину типу Льва Антоновича Розумовського — навіть якщо вона була колись високо заанґажована в партійній гієрархії — може бути корисна.

У висновку мусить бути сказане, що книжка заслугову на прочитання, і зокрема молодь повинна ознайомитись з її змістом, бо він, мимо технічних недотягнень, є гідний уваги. З політичного аспекту, наведемо спеціяльно для нашого старшого громадянства, слова висланника Воюючої України глибоко віддані молодим автором:

«Браття, передайте всім українцям у світі братерський привіт від нас, привіт з України, що боремося за свою волю і за вас! Скажіть їм, що їхні брати й сестри чекають на іскру вибуху, і що вони вірять у вашу допомогу. Скажіть їм, що їхні брати й сестри вмирають з одним словом на устах, і це слово зобов'язує вас усіх у усьому світі до беззастереженої жертвенности. А слово це — Україна!»

Я. З. П.

J. Bochenski: DER SOWJETRUSSISCHE DIA EKTISCHE MATERIALISMUS. Bern 1950, Seite 214.

Маємо перед собою ще одну дуже цікаву й цінну книжку відомого професора університету у Фрібурзі (Швайцарія). Мусимо над нею трохи довше застановитись. Вимагає цього і зближеність теми до комплексу сучасних українських проблем (на Заході це дуже неактуальна — з філософічного боку — тема), і цікавий та оригінальний підхід автора книжки. До цього належить, з одного боку, змістовний і стислий розгляд філософічних тверджень та оцінка діялектичного матеріялізму, а з другого боку — оцінка того явища, яким є „совєтсько-російський" — а наголошено якраз **„російський"** — діямат.

Розгляд „філософічної" системи діямату автор подає в двох основних розділах: 1. Історична частина, 2. Систематична частина. В обговоренні цих частин книжки обмежимось самими лише дійсно цікавими заувагами автора, а не займатимемось викладом цілої системи.

Автор передусім стверджує, що діямат є типовою доктриною доби XVIII-XIX ст. Раціоналізм, еволюціонізм (універсальний), атеїстичний монізм — характеризують більшість течій тієї доби. Чинниками, що є джерелами сьогоднішнього діямату, були на Заході: діялектика Геґеля, природничо-науковий матеріял XVIII та XIX ст., Фоєрбах і вкінці — Маркс і Енґельс; а з боку Росії — різні й численні революційні російські течії кінця минулого століття, та особливо — Ленін. Ленінові автор присвячує окрему увагу. Він вважає, що це був передусім великий революціонер, „соціяльний інженер", який хоч і визначається спекулятивними здібностями, але передусім достосовував теорію до своїх революційних цілей, іноді навіть насильно, а не навпаки. І при тому він надав цій — „філософії" типово російських прикмет, про що буде мова пізніше.

Автор подає цікавий поділ історії діямату в СССР: Перший період: 1918-1921; 2-ий 1921-1931, під домінацією Деборіна; 3-ій 1931-1947 — домінація Александрова; 4-ий 1947 — і далі, започаткував Жданов. Цікаво, що всі переломові точки є теж датами засудження і викинення домінуючого філософа даного періоду. Автор в кінці книжки наводить зразки комічно-траґічного „каяття" засуджених філософів. Ця автентична риса підсовєтського наукового життя є дуже сильним арґументом на користь тверджень автора.

Про історичне походження й місце діямату Бохенський висловлюється так: „Марксизм це безперечно реакційна доктрина — вислід усього модерного думання перед 1850 р. Нові тенденції постали в філософії на початку XIX ст., так, що період від кінця середньовіччя до 1900 р. можна вважати за закінчений. Марксизм... є екстремним словом цього назавжди проминулого періоду". Після цього автор переходить до систематичного перегляду діямату та істмату.

Кінцевий розділ — це „Теоритична вартість діямату". Про науковість того діямату вже сказано в розділі про стиль і рівень. Це радше демаґоґія, аніж філософія: „Діямат це ніяка філософія в західньому сенсі слова". До речі, ціла система повна взаємозаперечень і неточностей. Вона зродилася з поєднання діяметрально відмінних чинників (Геґель і матеріялісти) і в своїх твердженнях потрапляє в суперечності; напр., діямат претендує на правдивість, реалізм, стверджуючи при тому, що всі „ідеолоґії" є на службі панівних кляс (праґматизм), буржуазії, церкви тощо.

На закінчення автор стверджує. „Своєю суттю, це не що більше, як невдала спроба оформити в одній цілості доґми XIX ст. в їх беззастережності, в їх екстремному раціоналізмі, еволюціонізмі та монізмі, до тогож — доґматично у формі вічних правд".

Автор іще застановляється над успіхом цієї доктрини і констатує, що цей успіх базується на таких моментах: Партія, яка є носієм цієї доктрини, подає себе за визволитель-

ку світа; а друге, це те, що наше століття в своєму матеріялізмі дійшло деяких рис діямату, зокрема його російських рис.

Завважимо, що й ця книга, як і інші праці автора, є добрим і ясним підручником і подає дуже вичерпну бібліографію теми. Це одна з найновіших бібліографій діямату в СССР і поза ним.

І наприкінці скажемо ще дещо про уваги гідні твердження автора про російський характер діямату. Автор спеціяльно підкреслює, що большевики всяку філософію, релігію, мистецтво вважають за політичний засіб, однак свою власну вважають за єдиноправильну й об'єктивну. Поза суперечністю, це вже згори є настанова, яка внеможливлює всяку науково об'єктивну працю.

В одному з наступних розділів автор спеціяльно застановляється на питанні — чому йдеться про совєтсько-російський, саме про російський діямат. Тут немає тенденції виправдувати чи вище цінити чистий марксизм. Автор його теж зачисляє до тих останньо проминулих філософічних систем 19 ст. Йому йдеться про те, щоб висвітлити, який вплив мали на зародження сьогоднішнього діямату росіяни, і щоб при цій нагоді схарактеризувати москалів і порівняти їх з духовістю західнього світу. З деякою неясністю стверджує автор, що аж до 13 ст. не було різниці між українцями й москалями. При тому він подає дуже влучну характеристику „русскої душі", такої відмінної від усієї Европи, зокрема щодо її колективізму й деспотичних тенденцій. Він стверджує також, наскільки москалі зробили націоналістичною ту філософію. І вкінці він стверджує: „Сьогоднішній російський діямат є продуктом російської цивілізації. Все, що ми сказали про духовість цього матеріялізму, навело дальші докази, що воно дійсно так є: бо цей дух є зовсім відмінний від духу західньоевропейської філософії... З повною певністю можемо сказати, що тут маємо до діла з витвором, що походить із зовсім нам чужого культурного циклю. Це, здається, один з найважливіших осягів наших розважань".

Автор, отже, провів дві важливі думки: він розкрив на основі важливих матеріялів правдиву філософічну вартість діямату і виявив також, що під плащиком большевизму імперіялістично-шовіністичні, зовсім чужі західній культурі, духові прикмети штурмують світ.

Кирило Митрович

Орієнтаційний показник видань УВАН

1. Альбом «Свята Софія Київська». Люксусове видання трьома мовами, з 400 документальними фото-фресками та мозаїками Святої Софії після її реставрації. Історичний нарис проф. О. Повстенка; вступня стаття П. Курінного. Це видання — перша повна публікація цієї світової слави пам'ятки. (Перебуває в друку).

2. «Палеоліт і мезоліт України» — збірник оригінальних дослідів членів УВАН, пов'язаних із проблемою походження людини в Україні. Зміст збірника: Г. Закревська: «Четвертинні відклади українського Полісся в межах Наддніпрянщини» (Авґсбурґ 1948); М. Міллер: «Палеоліт Надпоріжжя» (Авґсбурґ 1948); Л. Чикаленко: «Монографія про Мізенські розкопи» (в друку — Ню-Йорк); П. Курінний: «Нотатки про нові палеолітичні знахідки на Україні» (в друку); П. Курінний: «Підсумки дослідів в галузі палеоліту на Україні» (в друку); П. Курінний: «Біоліографія палеоліту на Україні» (в друку).

3. «Трипільська культура на Україні». Част. 2. (Перший збірник був виданий р. 1927 ВУАН). Зміст: Яр. Пастернак: «До проблеми поширення і хронології лінейно-стрічкової кераміки в Европі» (Авґсбурґ 1948); Н. Кордиш: «Рибальство трипільської культури» (Авґсбурґ 1949); П. Курінний: «Селище в с. Кадівцях на Поділлі в зв'язку з неправдоподібністю стратографії Кукутен»; П. Курінний: «Трипільське селище в Крутобородинцях»; М. Міллер: «Трипільська культура в Надпоріжжі»; Б. Безвенглінський: «Розкопи в с. Володи-

мирівці»; П. Курінний: «Мальована кераміка Донеччини».

4. **«Студії з передісторії України».** Повна збірка праць сл. п. О. Кандиби — Ольжича з археології України (англійською мовою). Вступні статті О. Ґрановського: «Життєвий шлях О. Ольжича» та П. Курінного: «Наукова спадщина О. Кандиби».

5) **В. Мацяк: «Галицько-Волинська держава 1290-1340 рр.** в нових дослідах». (Авґсбурґ 1948);

6) **«Гетьман Іван Мазепа»** — збірник за редакцією Б. Крупницького, присвячений світлій пам'яті Президента УВАН, проф. д-ра Дм. Дорошенка. Зміст: Б. Крупницький: «Мазепа в світлі психологічної методи» (Авґсбурґ 1949); О. Оглоблин: «Нові матеріяли до історії повстання Петра Іваненка (Петрика)» (Авґсбурґ 1949); Н. Полонська-Василенко: «Палій та Мазепа» (Авґсбурґ 1949); Б. Крупницький: «Нова реляція про Мазепу з 1707 року»; Його ж: «Шведсько-українські союзні договори 1708-1709 р., як історичне джерело»; його ж: «Проблема падіння Батурина»; його ж: «Роля запорожців у шведських операціях 1709 року»; П. Курінний: «Меморіяльні пам'ятки по гетьману Ів. Мазепі»; Д. Олянчин: «До зв'язків гетьмана Ів. Мазепи та П. Орлика з єрусалимським патріярхом Хрисанфом»; Б. Крупницький: «До історії мазепинської еміґрації: навколо Калабалику на початку 1713 р.»; «Останні моменти перебування козаків на Правобережній Україні в 1714 році»; Б. Крупницький: «Мазепіяна в закордонних архівах»; Д. Чижевський: «Забуті вірші Івана Мазепи»; В. Січинський: «Українське ґраверство доби гетьмана Івана Мазепи»; Б. К.: «Дзвін з образом Ів. Мазепи»; О. Повстенко: «Фото фундацій гетьмана Ів. Мазепи» (в друку).

7. **П. Курінний та О. Повстенко: «Історичні пляни Києва».** Стор. 4 і 17 мап. Фотодрук. Ін-фоліо, т. І-ий, Авторичної топографії Києва.

8. **Б. Крупницький: «Гетьман Данило Апостол»,** Авґсбурґ 1948. Монографія з серії продовження великої «Історії України» М. Грушевського.

9. **Серія «Славістика»:** Інститут Слов'янознавства УВАН, за редакцією Яр. Рудницького. Зміст: «Завдання слов'янської філології і українська славістика»; Авґсбурґ 1948; В. Чапленко: «Українізми в мові Гоголя», Авґсбурґ, 1948; Р. Ммаль-Стоцький: «Походження слова «Русь» (англійською мовою), Вінніпеґ 1949; 1949; В. Чапленко: «Мова Слова о полку Ігоревім», Вінніпеґ 1950; Г. Сімсон: «Назви «Русь», «Росія», «Україна» та їх історичний ґрунт» (англійською мовою), Вінніпеґ 1949; І. Сидорук: «Проблеми україно-білоруської мовної межі», Авґсбурґ 1948; Яр. Рудницький: «Славістика-Канадіяна», Вінніпеґ 1950 (пояснення канадійських топографічних назв); Ів. Мірчук: «Український та московський чорт», Авґсбурґ 1950 (до характеритики українського світогляду, німецькою мовою); Яр. Рудницький: «Слов'янські і балтійські університети на еміґрації», Вінніпеґ 1949; Я. Бирич: «Сторінка чесько-українських взаємин (Український музей в Празі)», Вінніпеґ 1949.

СЕРІЯ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ І МЕТОДОЛОГІЇ

Серія філософії історії і методології:

1. **Б. Крупницький: «До методологічних проблем української історії»,** Авґсбурґ 1946.

2. **Д. Чижевський: «Культурно-історичні епохи»,** Авґсбурґ 1948.

СЕРІЯ: ШЕВЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА

1. **В. Петров: «Провідні етапи розвитку сучасного шевченкознавства»,** Авґсбурґ 1946.

2. **Дм. Чижевський: «Деякі проблеми дослідження формального боку поезії Т. Шевченка»,** Авґсбурґ 1947.

3. **Яр. Рудницький: «Наголос в поезії Шевченка»,** Авґсбурґ 1947.

4. **В. Лев: «Лексика ранньої Шевченкової поезії»,** Авґсбурґ 1947.

5. **Л. Білецький: «Віруючий Шевченко»,** Вінніпеґ 1949.

6. **Л. Білецький: «Шевченко в Яготині»,** Авґсурґ 1949.

7. **Дм. Дорошенко: «Розвиток української науки під прапором Шевченка»,** Вінніпеґ 1949.

8. **С. Жук: «Скульптурні портрети Т. Шевченка»**, Авґсбурґ 1947.

СЕРІЯ ЕТНОГРАФІЧНА

1. **П. Курінний: «Ідейна основа настінних народніх розписів на Гуманщині».** Альбом — 31 таблиця багатокольорових малюнків .Це розкішне видання присвячене Їх Ексцеленції Єпископові Кир Іванові Бучкові, Мюнхен 1951.

СЕРІЯ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

1. **П. Курінний: «Реймська Євангелія»**, Авґсбурґ 1947.
2. РІСУ — Реєстр Історичної Спадщини України. (Фотодрук), Авґсбурґ 1950.

ВИДАННЯ МУЗЕЮ-АРХІВУ УВАН:

1. **М. Костомаров: «Книги битія українського народу»**, Авґсбурґ 1947.
2. **Автограф Шевченка 1857 року**, Авґсбурґ 1947.
3. **Автограф Шевченка »Іван Підкова»**, Ню-Йорк 1951.

СЕРІЯ БІБЛІОГРАФІЧНА:

1. **«Українські Бібліографічні Вісті»** — неперіодичні збірники, присвячені реєстрації бібліографічних фактів та науковому книгознавству, Авґсбурґ 1948-51 р.
2. **Л. Білецький: «Дмитро Дорошенко»**, Вінніпеґ 1949.
3. **Л. Білецький: «Омелян Огоновський»**, Вінніпеґ 1950.
4. **Л. Биковський: «Національна бібліотека української держави»**, Авґсбурґ 1947.
5. **«Українська бібліотека при Стенфорд-Університеті в Пальо-Альто** (Каліфорнія)», Авґсбурґ 1947.
6. **Л. Биковський: «Пам'яті Йогана Ґутенберґа»**, Ню-Йорк 1951.

З відділу часописознавства виготовлено до друку працю А. Животька: **«Українські рукописні та відбивані часописи.** (Огляд їх від 1854 року по наші дні)».

СЕРІЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА

1. **Дм. Зайців: «Матеріяли до пізнання фавни жуків скрипунуватих Лемківщини»**, Авґсбурґ 1950.
2. **Н. Осадча-Яната: «Лікарські рослини, що їх уживає населення Правобережної України в народній медицині»**, Авґсбурґ 1949.

ІЗ СЕРІЇ МЕДИЧНИХ НАУК ВИЙШЛИ:

1. **М. Міщенко: «Фізіологічні основи патогенези»**, Авґсбурґ 1948.
2. **С. Криницький: «Вінклерівські химери та бурдони і проблема організму як цілого»**, Авґсбурґ 1949.

СЕРІЯ МОНОГРАФІЙ ДЛЯ ВИДАННЯ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ (готові до друку):

1. **Юрій Шерех: «Синтакса української мови»**, (30 друк. арк.).
2. **В. Петров: «Українська етнографія»**, (20 друк. арк.).
3. **О. Пріцак: «До історії формування великих кочових імперій** (Караханіди)». (Два томи в 40 друк. арк.).
4. **П. Курінний: «Передісторія України».** (15 друк. арк. і альбом).
5. **В. Щербаківський: «Українське мистецтво»**, т. III: **«Українська хата».** (Альбом і 3 друк. арк. тексту).
6. **Сядура: «Білоруське мистецтво»** (5 друкованих аркушів і альбом).
7. **М. Міллер: «Начерки передісторії Надозів'я»** (20 друк. аркушів).

„ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ Є ТІЛЬКИ В НІЙ САМІЙ, ЇЇ ДОЛЯ Є В ЇЇ ЛЮДЯХ ТА В ЇХ МОРАЛЬНИХ І МАТЕРІЯЛЬНИХ ЗАСОБАХ".

„ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ" — Ю. ЛИПА

Рецензія й «рецензії»

Після перших чисел «Фенікса» й відгуків на них, ми дуже уважно слідкували за реакцією студентства, ближчих і дальших до нас середовищ молоді, як також і старшого громадянства на наш журнал. В наслідку цього редакція «Фенікса» вирішила в одній з чергових передовиць ще ширше з'ясувати мету й принципи нашої праці.

Тому зараз не будемо робити остаточних висновків, а бажаємо лише показати на прикладах деяких відгуків, з чим в майбутньому маємо намір рахуватись, незалежно від похвал чи заперечень, а з чим ні.

Маємо перед собою три реценції на друге число «Фенікса». Властиво рецензію й «рецензії».

Реценція, чи радше рецензійне обговорення, це — стаття проф. О. Кульчицького в «Українець-Час», за ....під заголовком «Другий крок». В ній проф. О. Кульчицький уважно приглядається до нашої праці. Вже його рецензія на наше перше число дала нам цінні вказівки й заохочення. В рецензії на друге число, проф. О. Кульчицький висловив не тільки похвальні, як більш критичні, але одноразово дуже заохочуючі й цінні для нас думки. Особливо увагу звернув проф. О. Кульчицький на те, що розгорнена в «Феніксі» філософічна проблематика мала б бути поширена й що розпочата справа «синтези поколінь» послідовно поглиблювана. Редакція тут же подає до відома, що вона радо буде містити на сторінках «Феніксу» різні голоси, які йтимуть в цих напрямках.

Проф. О. Кульчицький бачить наші перші, ще не дуже певні й окреслені кроки. Своїми заувагами, й зокрема своїм виявом цінення нашої ініціятиви, він дуже багато нам допомагає.

Таку критику й, взагалі, ділову критику, глибоку й строгу, але спрямовану на вищі вартості, зацікавлену в вирощуванні правдивих творчих сил — приймаємо; більше того — очікуємо.

Та доводиться інколи і розчаруватись. Є люди, які взагалі не зацікавлені іншими площинами думки й чину, крім їхньої власної, іноді, дуже вузької і надто «практичної». Всупереч цьому, вони дозволяють собі іноді брати слово також в інших площинах, але просто тільки для того, щоб подивитися, чи не можна там підпекти й свою добре бережену печеню, а іноді, щоб взагалі «висловитися», і в «рецензії» черговий раз повторити свої старовідомі «правди».

От в такий спосіб «забрали» слово про друге число «Фенікса» панове Є. В. в «Сучасній Україні» від 21. 1. 1952, та С. Приходько в «Авангарді» від січня 1952.

Є багато спільних рис в цих двох «рецензіях». Прямо напрошується думка схарактеризувати разом їхній підхід, вислови, закиди й накидування, й зокрема той штамп, який вони так дуже в нас шукають. (Одна тільки різниця: панове Є. В. і С. П., здається, ворогують).

Їхній підхід, це — спрощене втиснення співрозмовця в вузько-групові рямці: «з нами, чи проти нас». Для пана Є. В. діловий підхід до ідеологічної спадщини Горнового, це вже «законспіроване «проти» — Горнового». Для С. П., не згадати Міхновського в статті про сучасний европейський гуманізм, це вже бути проти Міхновського.

Для Є. В., «Фенікс» з якого він, здається, всього дві статті перечитав, це «ще один партійний орган»; це «окреслений штамп»; це «ставати «по швам» на голос партійного фельдфебеля».

Для С. П. — який теж небагато уваги присвятив цілості числа, ім'я Міхновського при «Феніксі» є тільки «паперовий ярлик до товару», як це в большевиків водиться; це молодь, що «перестудіювалась»; це «скригління безідейности», яку не можна «залатати».

Так можна б продовжувати далі, знаходячи спільні елементи «глибокого підходу» «рецензентів»: багатство

словника та рецензійних категорій в панів Є. В. і С. П. — однакові.

Ані в одного з «рецензентів» немає глибшого обговорення якої-небудь думки журналу. Один з них був вражений вже «обкладинкою, кольору якогось прив'ялого палахкотіння» (між іншим редакція «Феніксу» жалує, що якраз така обкладинка попалась п. С. П., бо число вийшло в обкладинках не однакового кольору).

Другий був вражений тим, що «Фенікс» «переходить на самокритику, і це вже вимагає поважнішої застанови, **бо таких явищ у нас не нотовано»** (підкр. наше). А де ж нотовано? Хіба — що авторові відомі єдині большевицькі «самокритики»?

От і весь вислід цих «рецензій». Журнал української молоді на еміграції, не задоволивши людей того чи іншого середовища, заслужив собі єдине (від цих панів) порівняння з... большевиками («ярлик, самокритика»).

Студіювати сучасний европейський гуманізм об'єктивно, матеріялом під рукою, це вже в них «претенсійна» «збиранина цитат», це вже поширення «екзистенціяльного нігіль», що «з українського пункту бачення — заперечити треба все».

Висловитись, що тези Горнового не догми — це вже законспірована полемічна стаття, нерозуміння й «відкидання визвольної боротьби взагалі».

Шукати правдиве вірую, шукати глибин душі людини — це «стареча передсмертність», а теза про непідготованість США для їхньої сьогоднішньої ролі — це обов'язково «окреслений штамп».

В нас постає питання, чому ці панове бажають втягнути нашу працю в їхні сфери й катеґорії думання? Чи не можуть вони — для відпруження, принаймні, — бодай раз піднятися понад сфери **їхніх таки штампових підходів,** понад їхню таки фельдфебельську й обкладинкову оцінку журналів і праці інших людей та середовищ?

М. К.

„Фенікс" — журнал з німецькою тематикою

Редакція «Ф» отримала листа, в якому нас хвалить і ганить Шановний Автор —М. П. з Америки. Йому подобається, що наш журнал «своїм змістом і оформленням стоїть на високому рівні», що журнал ставить собі за ціль «вийти з українського ґетта в ширший світ, тобто стати журналом Европи». Згодом автор робить закид «Фенікс»'ові, що його розуміння Европи покривається з Німеччиною, а його тематика не виходить, зовсім поза її межі. Далі М. П. (не емпі) дозволив собі висловити власні погляди на німецьку психіку і часи третього райху, а опісля запитує: «чому так багато приділяємо німцям уваги, а навіть подиву?»

В основному, автор листа мав на увазі статтю Е. Коттмаєр, поміщену в 2-му зошиті «Ф», бо й закінчує свої зауваги: «чи важні для нас, передової молоді (сік!?), інтимні переживання німецьких письменників»?

Гадаємо, що все ж таки проблематика есею-огляду письменниці Е. К. є важливою для молодого українського інтелігента, який не повинен задовольнятись лише штампованою критикою якогось народу, але своїм знанням і розуміння справи прагнути до вироблення об'єктивного погляду. Гадаємо, що саме стаття Е. К. не намарно забрала кілька сторінок нашого журналу, бо вона дає цікавий матеріял до пізнання цілком актуальної і для українців, навіть, в Америці, так сильно дискутованої теми німецької духовости в сучасному.

Крім цього, з Німеччиною зв'язані широкі огляди українського культурного життя та коментарі до студентського і молодечого життя. Ми цілком свідомі цієї нерівномірности матеріялів з українського життя в Німеччині та поза нею. І редакція «Ф» цим станом аж ніяк не задоволена. Одначе, стверджуємо, що основний гурт наших співпрацівників і людей, що не тільки «бажають успіхів» «Фенікс»'ові, але і творять його, перебував досі в Німеччині. Натомість наші друзі, передусім,

з-за океану, залишались німими на всі заклики і запрошення до співпраці. Ми певні, що в українському житті в США і Канаді відбувалось багато подій, гідних коментування в журналі, одначе, запрошені автори, між іншим, теж ентузіясти «Фенікс»'у, не відгукнулись про це активно. Вони, як і на багатьох інших відтинках українського життя, творять свою власну, «американську» Україну.

Під цим оглядом, на жаль, Фенікс — «німецький» журнал...

М. Г.

„Сині шапки" — ще не стиль українського студента

З. Р. Винницький, кол. керівник Відділу Міжнародніх зв'язків ЦЕСУС'у, в зредагованому ним бюлетені «Вісті Централтьного Союзу Українського Студентства» (ч. 1-2, 1951), в статті — «В калейдоскопі наших проблем»' барвисто звітує про українські студентські осередки в світі. Замість того, щоб подати речевий стан, статистику, певну об'єктивну характеристику лювенського осередку (Бельґія), автор полемізує з фейлетоністом «Вістей УДК в Бельґії», який в фейлетоні — «В Бельґії є наші студенти», відмітив кілька моментів з життя-буття українських студентів в Лювені.

З. Р, Винницький відкидає старі «категорії... галицького загумінку», які полягають, на його думку, тому, щоб «студентів було видно серед народу, щоб ходити напр. з відчитами по селах, чи виголошувати реферати та доповіді». Для автора важливіше за «народницькі категорії» те, що Національний Союз Українських Студентів у Бельгії (НаСУС) «задержав стиль студентського життя, маючи навіть свої студентські «сині шапки». Не висуваючи жодних застережень проти студентської романтики «синіх шапок» та теж не обурюючись тим, що наші лювенські хлопці «імпонують, навіть, гордим бельґійським дівчатам», гадаємо, одначе, що це ще не вичерпує стилю українського студента. Ми боремось проти вузькости української суспільної праці, одначе, не погоджуємось з тим, що, деким згірдливо називається «просвітянщиною» (погана імітація «Просвіти»), бо ми не сміємо відступити від засади, що українське студентство мусить бути воєдино з своєю національною спільнотою, її всіми шарами; воно мусить віддати свій труд і знання для власного народу. Від українських мас не можна лише вимагати. Їм треба також давати, а це зобов'язує майбутню високошкільну інтелігенцію на більше зацікавлення власною спільнотою, а іноді вимагає й того перестарілого «ходження в народ».

М. Г.

„НАЦІЇ ПРОХОДЯТЬ І ПО НИХ НЕМАЄ СЛІДУ, ТА ІСТОРІЯ ДАЄ НАМ НАГУ ПРИЧИНУ ЦЬОГО, ПРОСТУ Й ЄДИНУ РОЗВ'ЯЗКУ В УСІХ ВИПАДКАХ:

ВПАЛИ НАРОДИ ТОМУ, ЩО НЕ БУЛИ ПРИГОТОВАНІ".

Р. КІПЛІНҐ

Список жерводавців на Видавничий Фонд ТУСМ'у

Адміністрація і Видавництво «Фенік'су» подають черговий список жертводавців на видавничий фонд ТУСМ'у завдяки якому видається наш журнал. Почуваємось до приємного обов'язку скласти сердечну подяку всім збірщикам і жертводавцям за їх зрозуміння до справи журналу. Сподіємось, що ширші кола молоді і громадянства і в майбутньому сприятимуть розбудові матеріяльної бази нашого видання. Нижче подаємо призвіща жертводавців:

В АНГЛІЇ

Кіртон Ґренч Гостель, збірщик п. С. Дворський

Дворський Степан 2,6 ш., Луцків Михайло 2,6 ш., Криховецький Осип 2 ш., Висоцький Григорій 2 ш., Лавринович Василь 2 ш., Давидяк Михайло 2 ш., Попадюк Михайло 2,6 ш., Франчук Михайло 1 ш., Ковальчук Федір 2,6 ш., Ковальчук Василь 2 ш., Костишин Олекса 2 ш., Кладик Іван 2 ш., Чорній Михайло 2,6 ш., Чорній Лев 2,6 ш., Чиж Володимир 2 ш., Долішний Михайло 2 ш., Гриб Петро 2,6 ш., Мех Михайло 1 ш. Разом: 1,17,6.

Ашби Де-Ла-Цонч, збірщик Козак Михайло

Вустяк Михайло 1,6 ш., Жуківський Іван 2 ш., Воронович Іван 2 ш., Кравець Михайло 1 ш., Ковальчук Богдан 1 ш., Мигович Федір 1 ш., Галунка Осип 1 ш., Смаль Степан 1 ш., Кихта Іван 1 ш., Карабінович Михайло 1 ш., Гаманюк Олекса 1 ш., Юрчук Василь 1 ш., Ковалюк Микола 1 ш., Кухар Василь 1 ш., Кухтар Петро 1 ш., Леськів Дмитро 1 ш., Галицький Володимир 2 ш., Кривюк Михайло 1 ш., Іваночко Василь 1 ш., Козак Михайло 1 ш. Разом: 1,3,6.

Нарт Енд Гостель, збірщик Г. Бацик

Г. Бацик 1 ш., І. Костів 1 ш., П. Чорнописький 1 ш., М. Федорак 1 ш., М. Кульгавич 1 ш., П. Гостюк 2,6 ш., Н. Босакевич 6 п., І. Богайчук 1 ш., К. Луцишин 6 п., М. Коцько 6 п., М. Бойко 6 п., О. Гунька 6 п., Г. Грицишин 1 ш., М. Гриців 6 п., П. Кулик 6 п., В. Данилюк 6 п., С. Куртий 6 п., Ю. Холод 6 п., І. Борщ 6 п., М. Білоус 1 ш., С. Капришин 6 п. Разом: 0,16,6.

Крімінґтон Гостель, збірщик Володимир Калинич

Кутний В. 1 ш., Слюсар Петро 1 ш., Похилко Г. 6 п., Шевчук В. 2 ш., Керея І. 1 ш., Кальба М. 1 ш., Марків Г. 1 ш., Калинич В. 1,6 ш., Підгорний І. 1,6 ш., Клімович М. 1,6 ш., Проць М. 6 п., Бурчак П. 1 ш., Лісовецький М. 1,6 ш., Окопський П. 6 п., Комуницький Т. 6 п., Біленький М. 6 п., Крохмаль П. 6 п., Дмитрук І. 6 п., Білас В. 1 ш. Разом: 0,19,0.

Збірщик І. Дмитрів в Ноттн'шір, Англія.

Дмитрів І. 10 ш., І. Стадник 5 ш., М. Кушнір 5 ш., Д. Лялик 2,6 ш., М. Давидяк 5 ш., Г. Висоцький 2,6 ш., М. Чорній 5 ш., Л. Чорній 2,6 ш., С. Дворський 2,6 ш., П. Гриб 2,6 ш. Разом: 2,2,6.

Збірщик Я. Пук в Олдгам — Англія

А. Данилюк 5 ш., Я. Пук 5 ш., С. Крижанівський 5 ш., М. Качерай 2,6 ш., П. Савка 3 ш., Німко 5 ш., І. Стажецький 5 ш., Окунь 2,6 ш., Дахимов 5 ш., Ю. Ящинський 2,6 ш., Курдіяка 2,6 ш., Федишин 5 ш., Левко 5 ш., Шацьків 2,6 ш., Скалський 2,6 ш., М. Яхторович 2,6 ш. Разом: 3,0,0.

Збірщик А. Бідось в Англії

Драм-гурток з Виту 5,0,3. Драм-гурток з Болтон 10,10,9. Разом: 15,11,0.

Бостон Рд Гостель, збірщик І. Фостяк

І. Фостяк 2,6 ш., С. Говзан 1 ш., П. Федів 1 ш., Д. Таньчин 1 ш., П. Гоць 1 ш., Є. Кілик 1 ш., О. Маланчук 1 ш., П. Дупак 1 ш., В. Лесюк 2,6 ш., Й. Грабовий 2 ш., І. Маґур 1 ш., М. Коропець 1,2 ш., І. Рекрутяк 1 ш., М. Назаренко 2 ш., І. Шванько 1 ш., Ю. Дидина 1 ш., І. Дмитрак 10 ш., П. Чучман 2 ш., Д. Бездух 2 ш., Д. Заболотний 1 ш., В. Федоришин 2,6 ш., В. Мигаль 2 ш., А. Бачинський 1 ш., М. Гайдукевич 1 ш., В. Новіцький 2,6 ш., С. Суліковський 2,6 ш., Г. Петришин 3 ш., Д. Паїтра 2,6

С. Моліцький 1,6 ш., Т. Савіцький 2,6 ш., В. Радик 2,6 ш., В. Рясний 1 ш., В. Гладій 2,6 ш., В. Кузик 2 ш., В. Кузьменко 1,6 ш., М. Тирновська 2 ш., Д. Вуйтович 3 ш. Разом: 3,11,8.

Збирав Ю. Чубатий

Ю. Чубатий 3 ш., В. Ремяк 2 ш., І. Бень 1 ш., С. Полежака 1 ш., Рутецький 1 ш., Т. Гуменюк 1 ш., І. Кравчина 2 ш., О. Семчій 2 ш., М. Лагода 1 ш., В. Саляк 1 ш., В. Михайлюк 2 ш., С. Козак 1 ш., С. Либохорський 2 ш., Т. Кісіль 1 ш., П. Кузів 1 ш., П. Божко 1 ш., Рубель І. 1,6 ш., М. Шоробура 2 ш., Ремізовський М. 1 ш., М. Лисевич 1 ш. Разом: 1,8,6.

В таборі Моорби Гостель, Ревесби, нпр. Бостон підчас спільної Свят Вечері присутні зложили 1 ф. (один фунт) на Видавничий Фонд ТУСМ'у. Збірщик **Ілля Дмитрів.**

Збірщик В. Петришин, Петерсен США

М. Коско 5, М. Мочура 1, Г. Мочула 1, В. Петришин 2, А. Никін 1, С. Цімко 1, Р. Легедза 1, В. Пеленський 1, Я. Гавиняк 1, Г. Кідонь 1, М. Кулик 1, М. Притуляк 0,50, В. Медвідь 0,25, Петрик 0,50, М. Савчин 0.50, М. Редьква 1, П. Молодович 2, А. Німилович 1, Б. Матяшек 1, Б. Іван 1, С. Гуцул 1, Г. Романів 1, В. Вальцюк 1, С. Юрченюк 1, Скірка 0.25, Гаргай 1, В. Ядловський 1, С. Мудрик 0.50, Т. Кулик 0,50, Е. Ковальський 5, О. Яциняк 1, П. Яциняк 1, П. Цімко 1, Р. Н. 1, Раберчук 1, В. Босий 1, П. Гірняк 1, А. Хитрак 1, І. Комендант 1, Ольга Кузик 1. Разом: 46 дол.

Збірщик О. Яцусь, Джерзі Сіті, США

Ґулькевич В. 1, Яцусь О. 1, Томага Г. 1, Підпис нечіткий 1, Сижко А.1. Разом: 5.00 дол.

Відділ ООЧСУ, Джерзі Сіті

Підпис нечіткий 1, С. Доморецький 1, С. Миколишин 1, Я. Ґавур 1, Підпис нечіткий 1, В. Пащак 1, Одуляк 1, І. Муха 1, М. Гайдук 1, П. Бах 1, І. Федів 1, М. Шеремета 1, М. Починок 1, І. Вірт 1, А. Стефанів 1, Тарапацький М. 0,50, Г. Бурс 1. Разом: 16.00 дол.

Збірщик З. Кравець, Ню-Йорк

З. Кравець 5, Я. Салачинський 2, Ю. Сосенко 2, О. Дацьків 2, М. Пилипець 5, М. Коковський 2. Разом: 18.00 дол.

Збірщик В. Сова, Йонкерс

О. Штайнберґ 1, В. Сова 1, І. Жорняк 1, В. Роговський 1. Разом: 4.00 дол.

Збірщик М. Солтис, Філядельфія, США

М. Солтис 2, О. Петрович 2, Е. Грималяк 1, М. Кузів 1, М. Дяків 10, В. Ходак 1, Т. Крочак 1, С. Голуб 1, З. Єримович 1. Разом: 20.00 дол.

Збірщик І. Лученко, Пассайк, США

І. Лученко 2, М. Андрієнко 1, Д. Фелькер 1, М. Коцур 1, С. Андрусишин 0,25, М. Безушко 1, М. Корнага 1, І. Осадчук 1. Разом: 8.25 дол.

Збірщик П. Бабяк в Торонто — Канада

П. Бабяк 1, А. Царик 1, С. Безубко 1, М. Боровик 1, інж. В. Безхлібник 1, др. Р. Малащук 1, ред. М. Сосновський 1, В. Довганюк 1, Р. Лобай 1, Е. Дзвоник 1, М. Савка 1, В. Кришталович 1, мґр. В. Кліш 1, С. Рошко 1, П. Микуляк 0.50, В. Куций 1, І. Іванчишин 1, Р. Мізур 1, М. Фіґоль 1, Т. Буйняк 1, Д. Лавришин 1, В. Крушельницький 1, Б. Гірняк 1, В. Любинський 1, інж. Ю. Сумик 1, Т. Драйчук 1, В. Окіпнюк 0.50, Л. Гусин 2, В. Твердохліб 1, В. Тихойкий 1. Разом: 30.00 дол.

На весіллі Марії й Осипа Мороз в Йонкерс 20 дол., Кондрат Петро — Філядельфія 10 ДМ, Др. Кос Роман — Пассайк 5 дол., Оселя УПВ і УС — Мюнхен 25 ДМ, Гвозда Іван 10 ДМ. Чопик Богдан — Англія 4,91 ДМ.

Збірщик П. Барабаш, Вінніпеґ Канада:

По 1-му дол. зложили: Л. Процак, В Костюк, Л. Шеленко, П. Барабаш; по 0,50 дол.: П. Башук, С. Романів, І. Шишків, І. Онишко, І. Козак, М. Карпій, П. Романчишин; В Костюк — 0,45; Т. Олещук — 0,30; М. Баняс, Г. Станович, З. Яновський, О. Масляк по 0,25 дол. **Разом 9,25 дол.**

Прислтали до Цяпи на Вид. Фонд в США:

П. Стрижаченко — 2 дол. і З. Федорович — 1 дол.

(Продовження списка жертводавців в наступному числі).

ЗМІСТ 3-го зошита

Стор.

На фронті української духовости (вступна стаття) 1
К. Митрович: Кілька актуальних зауваг до студентської праці . . . 3

ПРОБЛЕМИ **5 — 19**

В. Маркусь: Існують проблеми молоді 5
Г. Ощипко: Шлях до соціяльно-економічної демократії 13
М. Богатюк: Підприємці і робітники 15

ЛІТЕРАТУРА **20 — 25**

Ф. Коваль: Гроза (поезія) 20
Ф. Коваль: Партизанські ночі (поезія) 20
М. Емінеску: Рання зоря переклад М. Б-ий) 20
В. Гайдук: Михайло Емінович 21
В. Державин: Молода українська поезія 22

КУЛЬТУРНО-НАУКОВИЙ ОГЛЯД **26 — 36**

О. Горбач: Як писалась «книга знання?» 26
О. Смалько: Один з тих, що писав і творив історію 30
В. Мацяк: Гроза над українознавством 32
Р. У. Партійна критика праці Академії Наук УРСР 34
В. М. Експеримент чи небуденна подія? 35

СТУДЕНТСТВО — МОЛОДЬ **37 — 51**

Г. Васькович: Два роки праці Товариства Української Молоді ім. М. Міхновського 37
В. М. На марґінесі двох з'їздів 40
Б. Чопик: Українське студентське життя в Англії 42
К. М.: Лювен — сьогодні найбільший український студентський осередок в Західній Европі 45
Перша Конференція ТУСМ'у в США 46
В. М.: Суспільна опіка на ділі 48
Я. З. Пеленський: Ще раз «Европейська Молодь» 49
В. Косик: Екзильний Університет Вільної Европи 50

СТУДЕНТСЬКА ХРОНІКА **51 — 54**

КНИЖКА І ПРЕСА **55 — 59**

Я. З. П.: Плем'я вовків 55
К. М.: Der sowjet-russische dialektische Materialismus (Bochenski) . . 56
Орієнтаційний показник УВАН'у 57

MISCELLANEA: **60 — 62**

К. М. Рецензія і «рецензії» 60
М. Г.: «ФЕНІКС» — журнал з німецькою тематикою? 61
М. Г.: Сині шапки — ще не стиль українського студента 62

Ціна: 1,50 нм. — 1 дол.

1427

ТЕНКС

ж[illegible]чап[illegible]ских

ЗОШИТ [illegible] 19[illegible]2 [illegible]К II,

Видає ТУСМ ім. М. Міхновського

МЮНХЕН — ПАРИЖ

ФЕНІКС — НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ СТУДІЮЮЧОЇ МОЛОДІ ім. М. МІХНОВСЬКОГО.

ЖУРНАЛ ЗНАННЯ, КУЛЬТУРИ, І СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ.

nonperiodical issue of M. Mychnovskyj's Ukrainian Students Association Journal of cultural and social thought

„PHOENIX"

cahiers non-periodiques de l'Association des Etudiants Ukrainiens „M. Mychnovskyj", Revue de pensée culturelle et sociale.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ В СКЛАДІ: **ВАСЬКОВИЧ ГРИГОРІЙ, ГАЛІВ МИКОЛА. КРАВЧУК МИКОЛА, КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ ІВАН, МЕЛЬНИК ЗИНОВІЙ, МИКУЛА ВОЛОДИМИР, МИТРОВИЧ КИРИЛО.**
ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: **МАРКУСЬ ВАСИЛЬ.**

Адреса Редакції й Адміністрації: «Phoenix» — M. Haliw, München 23. Belgradstr. 152 a, Haus B/2, Germany.
Адреса головного редактора: Markus V. Foyer des Etudiants 19, rue de la Victoire, Paris 9-e.

Заступники Видавництва

В США: Ciapa M. 2912 Lehman, Detroit 12 Mich. USA.
В Канаді: Ing. Barabasch Bohdan, 653 Aberdeen Ave, Winnipeg. Man. Canada.
В Англії: Ing. Oleskiw W., 28 Minster Rd., London, N.W. 2. Gr.-Britain.
В Австралії: Mr. Czubatyj A., 387 Crown Terace, Royal Park Adelaide S. A. Australia.
В Бельгії: Omelan Kowal, 72, bvd., Charlemagne, Bruxelles.
В Франції: „L'Ukrainien", 26 rue de Montholon, Paris (9), France

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ СПІВПРАЦЮВАЛИ:

Войтович Ярослав, студ. техн. Мюнхен.
Галів Микола, інж. лісівництва, студ. права, Мюнхен.
Данко Осип, д-р права, Мюнхен.
Коваль Омелян, ліценціят екон. наук, Брюссель.
Леник Володимир, студ. журналістики, Мюнхен.
Маркусь Василь, д-р філософії, ліценціят держ. наук, Париж.
Митрович Кирило, ліценціят філософії, Париж.
Ощипко Григорій, ліценціят сусп. політичних наук, Брюссель
Пеленський Ярослав З., студ. журналістики, Мюнхен.
Рижій Орест, д-р медицини, Нью-Йорк.
Сенишин Лев, журналіст, Торонто.
Смалько Емілія, д-р філософії, Мюнхен.
Якемчук Роман О., ліценціят сусп. пол. наук, Лювен.

ДОРОГІ ЧИТАЧІ ЖУРНАЛУ «ФЕНІКС»!

Просимо належність за журнал слати на адресу нашого представника «Феніксу» п. Михайла Цяпи, бо попередній представник інж. Василь Лагошняк вже не сповняє цієї функції тому, що він перебрав фінансову референтуру ТУСМ'у.

СОС Української Високошкільної Інтеліґенції

Українська інтеліґенція, як стрижень нашого суспільного життя, поза своїми громадськими й особистими турботами, не зауважує одного важливого процесу, в якому вона опинилася вже від часу залишення рідних земель. Мається на увазі поступову затрату фахового знання, що, без усяких алюзій на соціяльний бік справи, можна б назвати — фаховою пролетаризацією української, передусім, високошкільної інтеліґенції. Це явище, можливо, зауважили окремі одиниці та відповідно до цього пристосували свою інтелектуальну працю, але українське суспільство на чужині, як цілість, його не помітило і не зробило з нього загально-суспільної проблеми, хоч такою воно стало вже від своїх зародків.

Що розуміємо під «фаховою пролетаризацією» інтеліґенції?

За узуальним визначенням поняття «інтеліґенції» (середня і вища освіта), в складі української еміґрації в Західній Европі в 1945-1949 рр. було 10-12% осіб із середньою й вищою освітою, з чого більше за одну третину припадає на тих, що покінчили високі школи різних фахів. Більша частина з них працювала в професіях, в яких попередні студії стали основою фахової діяльности (лікарі, юристи, педаґоґи, інженери, економісти). Ситуація змінилась на еміґрації вже в перший період (таборове життя), одначе деякі фахи, як педаґоґи, лікарі, адміністратори, цього ще так сильно не відчули. Період розпорошеної еміґрації в різних країнах, зокрема на території більших скупчень української еміґрації (США, Канада, Австралія, Західня Німеччина) комплетно змінив нормальний стан. Українська інтеліґенція, якщо не рахувати невеликий відсоток постійно зайнятих працівників в українських інституціях та ще менший відсоток тих, що за фахом працюють у чужих установах, у своїй основній масі не працює фахово, тобто фахово пролетаризується. Вигляди на переходовість цього стану в країнах теперішнього поселення можуть мати тільки деякі катеґорії професіоналістів: лікарі, техніки. Інші, як учителі, юристи, економісти, не мають жодного вигляду, поза індивідуальними випадками, на фахове заанґажування в їх теперішній ситуації.

Стверджуючи, що такий стан є дуже прикрий, а в аспекті українських державно-визвольних змагань — загрозливий, ми абсолютно не маємо на увазі соціяльної сторони справи. Вона, безумовно, також важлива, але алярмуючи на тривогу в цій ситуації, маємо на увазі щось інше.

Поступова затрата фахового знання у високошкільної інтеліґенції, — це те, на що повинні звернути увагу окремі заінтересовані та й ціла наша організована спільнота.

Нормально, інтелектуальний робітник не вдовольняється знанням набутим під час своїх високошкільних студій, але постійно доповнює його, удосконалює

під кутом практичного застосування та конфронтує з новими осягами в даній ділянці. З'ясований стан нашої інтеліґенції не тільки не знає інтелектуальної праці в цьому пляні, але також характеризується постійною затратою фахових знань, набутих у високій школі перед 10-20 чи більше рр. Якщо взяти до уваги, що фаховий рівень і стан національно-політичного вироблення високошкільної інтеліґенції, що опинилась на еміґрації, були вищі від пересічного рівня інтелектуальних робітників, які залишились на Батьківщині, та якщо додати, які завдання очікують цю інтеліґенцію в майбутньому в Україні, перед ними стає в усій величині гострота поставленої проблеми.

Всім нам відомо, що зокрема кадри українських духових робітників в Україні здесятковані фізично або зламані ідейно. Кожна одиниця з належними кваліфікаціями й ідейними вартостями на еміґрації рахується, в аспекті повороту на рідні землі і державного будівництва, на вагу золота. Між тим, якщо стан фахової пролетаризації української високошкільної інтеліґенції буде продовжуватись, в Україну повернуть люди без фахового знання, зате, здебільшого, з претензіями...

Щоб зарадити наявному станові й процесові постійної затрати фахових знань інтеліґенції, мусять бути застосовані індивідуальні і організовані професійні та навіть загально-громадські заходи. Їх ми добачаємо в трьох напрямках:

1. Індивідуальна праця над собою шляхом періодичного повторювання важливіших ділянок своєї фахової освіти, шляхом фахової лектури, знайомства з актуальними фаховими проблемами, зокрема — теоретичне ознайомлення з фаховою проблематикою даної країни (право, економія, педаґоґіка і т. і.), читання фахових журналів, консультація нових видань, тощо.

2. Збірна теоретично-студійна праця в професійних товариствах (юристи, вчителі, техніки, економісти, лікарі), в першу чергу, в українських, але також у чужих. Під цим кутом стоїть важливе завдання перед вже існуючими професійними об'єднаннями, а саме — поглиблення студійної праці.

3. Українське організоване життя на чужині повинне затруднити поважну частину фахової інтеліґенції у власних інституціях, де проблеми поточної праці ставитимуть передпрацівниками також теоретичні завдання (школа, господарські підприємства, преса).

4. Максимальне використання фахового затруднення в чужих інституціях, яке не лише усуне небезпеку затрати фахової освіти, але дасть також багато теоретичного й практичного досвіду нашим фахівцям.

Ставлячи питання про загрозу фахової пролетаризації нашої інтеліґенції, маємо на увазі не лише інтеліґенцію, яка працювала професійно вже на рідних землях, але також наш свіжий дорібок — абсольвентів українських і чужих високих шкіл у повоєнні роки. Біля однієї тисячі високошкільних фахівців, що здобули дипльоми в 1945-1952 рр., — це поважний здобуток, але якби на протязі нашого еміґраційного побуту вони мали фахово спролетаризуватись, то тисяча самих лише високошкільних дипльомів з утраченим фаховим знанням — це був би сумний баланс нашої студійної політики.

Тому в першу чергу для молодої високошкільної інтеліґенції є актуальними накреслені вище завдання, зокрема — належне використання останньої можливости (затруднення в чужих установах), на що вона має більші кваліфікації, ніж старші фахівці (знання мов і освіта здобута в чужих школах). Для неї існує ще можливість студійної праці в студентсько-академічних товариствах, які до цього часу ще мало звернули уваги на студійно-фаховий бік діяльности свого членства (ТУСМ, Зарево, Обнова).

Згадана проблема заслуговує на більшу увагу і проситься до поставлення її на висоту загально-громадської проблеми, якщо наша еміґрація має сповнити своє завдання перед Батьківщиною.

Г. ОЩИПКО

Большевицьке безклясове суспільство — теорія і дійсність

Ідея безклясового суспільства вабила ідеологів і соціяльних реформаторів вже віддавна. Бо кому ж не імпонувало б суспільство побудоване на абсолютній рівності, без жодних шарів, станів, кляс, без жодної соціяльної різниці? Тому й не дивно, що на цю тему досить багато написано та роблено вже чимало спроб для реалізації цих ідей. Поминаючи всі інші писання та спроби їх застосування, ми зупинимось над одним із таких випадків, а саме — над концепцією безклясового суспільства Карла Маркса і большевицьким експериментом. Цей випадок є настільки маркантним і багатомовним, що над ним варт зупинитись основніше і витягнути з цього відповідні висновки. Це останнє, однак, ми залишаємо за шановними читачами, обмежуючись лише до з'ясування проблеми. Ми переглянемо коротко підставові постуляти марксистської доктрини, що торкається соціяльних кляс, а тоді побачимо висліди, що їх осягнув большевизм, застосовуючи цю доктрину протягом більше 30-ти років на широких просторах Східньої Европи, а в тому й на нашій батьківщині.

Здається, ніхто до того часу не поставив так акутно питання кляс і безклясового суспільства, як це зробив Маркс. Ніхто, здається, рівно ж не пробував був застосувати якунебудь доктрину в такий брутальний і катеґоричний спосіб, як роблять це ідейні нащадки Маркса.

Ідея безклясового суспільства Маркса представляється зовсім відмінно від усіх інших ідеологій тим, що вона прямує не до злагіднення відносин поміж поодинокими суспільними верствами, щоб укінці дійти до повної співдії і затертя меж, але якраз навпаки, вона загострює відносини, розпалюючи до крайности боротьбу кляс, кладучи головну ставку на робітництво, завданням якого є, захопивши політичну владу, знищити інші кляси і в цей спосіб побудувати безклясове суспільство. Це, однак, питання тактики. Для нас важливим є те, що марксизм ставив собі за безпосередню ціль побудувати безклясове суспільство.

Пригляньмось тепер, в який спосіб Маркс уявляв собі перехід капіталістично-клясового суспільства в суспільство безклясове, тобто комуністичне. Соціяльні кляси є головними стовпами Марксової доктрини, себто на них будує Маркс свої головні постуляти. За Марксом, реальна сила суспільства криється якраз у суспільних клясах, які є рівночасно причиною еволюції й поступу людства. Соціяльна кляса, твердить він, є підставовою клітиною суспільства. Зв'язок поміж членами однієї кляси є тісніший за всі інші зв'язки — національні, родинні, професійні.

Ми розглянемо такі три постуляти марксистської доктрини:

1. Соціяльні кляси є лише відображенням даної економічної структури

Сам Маркс не відкрив ані існування соціяльних кляс, ані боротьби між ними. Однак він вважає себе за винахідника твердження, за яким соціяльні кляси залежать від економічної структури, від продуктивного світу даного суспільства і ними визначаються. В «Комуністичному маніфесті» (1848 р.), де теорія боротьби кляс є доведена до екстреми, Маркс розрізняє дві основні кляси — пролетаріят і міщанство-капіталісти. Згідно з його твердженням, ці дві кляси, в тому чи іншому вигляді, існували від віків. «Завжди були люди вільні і раби, землевласники і піддані»[1]). Ці дві кляси залишились і до наших днів. Капіталісти, захопивши в свої руки знаряддя праці і середники продукції, змусили цим самим робітництво постачати для продукції лише

робочу силу. Завдяки індустрійній революції, міщанство могло набути такої сили. Його ріст збігається з модерним економічним розвитком. Сила, престиж і всі почесті в суспільстві пов'язані з економічним становищем. Навіть уряд у клясовому суспільстві, каже Маркс, є не чим іншим, як інструментом в руках економічно сильних. «Він є лише адміністративним комітетом для справ буржуазної кляси»[1]). Модерна держава, помимо того, що вона є репрезентативна, заступає і обороняє лише клясу сильних, яка корупцією, надужиттям і всіма іншими методами забезпечує собі владу. Державні закони в буржуазній державі є законами економічно сильної парляментарної більшости, фабриковані для гноблення робітництва. Те саме є з релігією і мораллю. «Закони, мораль і релігія є для нього (робітництво) так само пересудами, за якими криються буржуазні інтереси»[1]).

Отже економічна структура є тим основним фактором, який надає головних рис сьогоднішньому суспільству, поділеному на кляси. Вона створила індустрійний пролетаріят 19 ст., і в її основі лежить уся соціяльна несправедливість. Робоча сила, що її постачає робітник у такому суспільстві не має жодної людської вартости. Це товар, який можна набути за півціни, в залежності від кількости його постачання і запотребування. А тому, що підприємців є мало, а робітників багато, ці останні змушені віддавати свою працю за дуже низьку ціну. Підприємці-капіталісти, одержуючи дешево робочу силу, можуть поширювати чимраз більше свої капіталовклади і зиски, змушуючи робітництво жити в постійних злиднях.

Маркс, студіюючи економічне життя, шукає оправдання для своїх соціологічних теорій. Він хоче «довести», в який спосіб кляси постали, і як вони можуть зникнути. Соціяльні кляси для Макрса не мають жодного соціологічного обґрунтування і є вповні залежні від продуктивного світу. Звичайний факт бути заробітничанином або жити в нужді — є для нього вистачальним клясовим критерієм. Рівно ж неменш важливим клясовим критерієм для Маркса є ненависть робітника до працедавця-капіталіста, що обумовлюється також продуктивною структурою. Щоб знести соціяльні кляси, треба змінити виробничу структуру. За Марксом, це можливе лише тоді, коли засоби продукції належатимуть державі.

2. Боротьба кляс і її наслідки

Дві соціяльні кляси, описані Марксом у «Комуністичному маніфесті», чергуються «в сталій боротьбі між собою». Їх майбутнє є фатальне і мусить скінчитись знищенням кляси капіталістів. Попри перевагу буржуазної кляси, вона не може втримати дальше свого панування. Маркс вважає, що буржуазна кляса нездібна сповняти ролю пануючої кляси тому, що вона не може забезпечити навіть найнужденнішого існування своїх рабів. Отже, вже сам розвиток цієї кляси містить у собі зародки її смерти. Бажання чимраз більшого зиску, чимраз має за наслідок меншу платню для робітника, а тим самим — чимраз гірші умовини його життя. В обличчі цих злиднів, заявляє Маркс, перед пролетаріятом ставиться «обов'язок» і відповідальність за існування людства. Щоб скінчити раз назавжди, робітнича кляса мусить шляхом революції знищити пануючу клясу, мусить захопити політичну владу, змінити економічно-продуктивну структуру і побудувати нове суспільство без кляс. Тому робітництво мусить «усвідомити собі свою силу». Боротьба кляс мусить прийняти політичний характер.

Аналізуючи суспільство 19. ст., Маркс спиняється особливо над пролетаріятом і думає, що ця кляса не мала дотепер можливости виявити багатства свого духа, живучи в невідрадних умовинах. Він вважає, що нове суспільство мусить опертись на пролетаріяті, чиєю місією є змінити обличчя цього світу.

Маркс є великим прихильником революції яка — він переконаний — є також фатальною і неминучою. Він вважає, що підприємці-капіталісти, в наслідок конкуренції між собою та банкротства підприємств, чимраз далі

меншатимуть, а натомість робітнича кляса ростиме на силі. Цей процес повинен допровадити до революції. Маркс не допускає інших розв'язок. Є лише один вихід — це діялектична неминучість зудару двох кляс, з перемогою пролетаріяту і побудуванням суспільства, в якому пануючою клясою буде робітництво.

3. Комуністичне безклясове суспільство

Як тільки робітництво візьме владу, змінивши пануючу капіталістичну систему і захопивши засоби продукції та передавши їх державі, настане нова фаза життя, — твердить Маркс, — де не буде ні визиску, ні нужди, ні клясових конфліктів. Економічний добробут і державне багатство дійдуть до такого ступеня, що кожний громадянин матиме всього досхочу. Цим самим зникне клясова боротьба, зникнуть суспільні кляси, що основуються на економічно-матеріяльному підложжі. Щойно в цьому безклясовому суспільстві людина стане повною людиною. Стане робітником «свідомим, вільним і соціяльним» (intelligent, libre et social). Маркс навіть твердить, що відбудеться відразу глибока душевна зміна робітника. Вся філософія праці має змінитись. Різниця між ручною і інтелектуальною працею має перестати існувати. Кожна праця буде приємною. В цьому новому, себто комуністичному суспільстві робітник працюватиме не з потреби, але інстиктовно, із свого внутрішнього бажання. Іншими словами, Маркс своєю теорією хотів змінити не тільки політичний режим, не тільки кляси, але також змінити докорінно людину. В «Економічно-філософічному манускрипті» він заявляє: «Комунізм, бувши завершеним натуралізмом, збігається (coïncide) з гуманізмом; він кладе правдивий кінець незгоді (querelle) людини з природою і людини з людиною». Цей збіг з гуманізмом має бути власне отим переродженням людини. В комуністичному суспільстві настане примирення людини з природою, яка дотепер була людині ворожа. В кінці, примирення людини з людиною має означати кінець боротьби кляс і початок доби безклясового суспільства.

Вчителі цієї ідеальної доктрини передбачають не тільки зникнення кляс, але також і держави, яка є не чим іншим, тільки інструментом поневолення однієї кляси другою. Держава — це символ непримиримости між суспільними клясами і знак, що ці кляси не можуть існувати інакше, як тільки за допомогою сили. Енґельс заповідає занепад держави з занепадом соціяльних кляс. «Кляси зникнуть у такий самий неминучий спосіб, як вони постали. В той самий час зникне й держава«[2]).

Послідовник Маркса і Енґельса — Ленін, оцінюючи обережніше ситуацію, каже, що держава повинна занепадати ступнево; напочатку вона буде заступлена пролетарською напівдержавою, в якій, проте, всі комуністичні принципи вже будуть застосовані. В своїй, «напівдержаві» Ленін обіцяв «редукцію всіх платень, не виключаючи навіть платень представникам уряду, до середньої платні робітника»[3]).

Отже, комуністичне суспільство, за Марксом, повинне бути суспільством без кляс, без примусу, без привілеїв, побудоване на абсолютній рівності, де кожний з радістю працюватиме для добробуту власного і всіх. Як цей ідеал виглядає в дійсності, ми матимемо зараз нагоду пізнати.

*

Ми навмисне нашкіцували лише коротко марксистське вчення про кляси, бо нашим завданням не є викладати тут марксизм, але навести головні риси, щоб можна було бачити, наскільки випрацьована в бібліотеці теорія Маркса була утопійною.

Ніхто не думав, що ця доктрина після 70 років знайде своє застосування в країні на 80% рільничій, де пролетаріят становив дуже малий відсоток. Большевицька революція, скинувши царизм, перевернула соціяльну гієрархію та встановила нові суспільні вартості, базовані на доктрині Маркса. Підчас 2-3 років після революції, можна сказати, що було безклясове сус-

пільство, тому що всі суспільні ґрупи й верстви були змішані в одну суцільну масу без жодних перегород. В цій аморфній масі знаходилися представники всіх колишніх суспільних шарів, від найвищих до найнижчих. Всі були рівні в злиднях (крім верхів компартії).

Але поволі з цієї маси почало вилонюватись нове большевицьке суспільство. Зайшли великі зміни і пересунення в поодиноких клясах. Стара верхівка опинилась на найнижчих щаблях соціяльної драбини, а її місце зайняла нова правляча верства.

Щоб дізнатись, які саме зайшли зміни в поодиноких шарах, і чи нове суспільство є дійсно безклясове, нам треба приглянутись трьом головним клясам у Совєтському Союзі, а саме: селянській, робітничій, і клясі правлячій, себто урядовців.

1. Селянська кляса

Селянська кляса в царській Росії, а тим самим і в Україні, була однією з найбільш чисельних, охоплюючи кого 80% всієї людности. В початкових роках большевицький режим, згідно з своєю ідеологією, поставився прихильно супроти бідніших селян. Перший період діялектичної антитези проявився в масовій експропріяції землі та роздаванні її бідним. На наслідки такої політики не прийшлось довго ждати. Стримання приватної ініціятиви та погане оброблення землі новими господарями значно поменшили продукцію збіжжя і спричинились до голоду.

Але режим, зорієнтувавшись, в чому справа, робить крок назад, відступаючи від ортодоксальної науки, щоб зарадити поганій господарській ситуації. Впроваджений в 1921 р. НЕП являється зворотом до «буржуазних принципів» в господарсько-економічному житті. НЕП протягом 7 років дещо оздоровлює совєтську економіку, але, під ідеологічним оглядом, він не йде на руку комуністичним керівникам. Якщо після першого «розкуркулення» дещо зрівняно селянську клясу, то в роках НЕП'у ця нерівність повертається назад, як тільки селянам дозволено вільно збувати свої продукти. С. Тімашев[4]) думає, що в тому часі існували поміж совєтськими провідними колами дві тенденції щодо економічної політики. Перша, на чолі з Бухаріном і Риковим, обстоювала приватні підприємства, свободу відносно колгоспів і вільну ініціятиву, бачачи їхні добрі наслідки під час НЕП'у. Другий напрямок лівішого наставлення домагався тотальної колективізації і індустріялізації країни. Сталін висловився, очевидно, за програми лівої течії, яка була згідна з вимогами марксистської доктрини.

1929 р. замаркувався кінець НЕП'у. Режим мусів вибирати: або залишити селян, щоб вони своєю поставою розбили рямці марксистської ідеології, або знищити селянську клясу, хоча б навіть з великими жертвами. Як знаємо, вибрано це останнє. Масова примусова колективізація нанесла селянській клясі радикальних змін. Ніде дотепер так не перевернено жодної суспільної ґрупи, як це зроблено з селянством в Совєтському Союзі. Про способи цієї процедури не доводиться згадувати, бо вони аж надто добре всім відомі. Кінцевий вислід становив коло 5 мільйонів жертв в Україні і дещо менше — на Кавказі.

Продукція збіжжя вже в 1931 р. впала на 17%. Число худоби впало з 30,4 міл. на 19,5 міл. [4])

В роках 1933-1934 нова система була майже запроваджена. Відтоді селянська кляса поділена на дві ґрупи — осібняків і колгоспників. Ґрупу колгоспників становили переважно колишні безземельні та сільські заробітчани. Зайво згадувати, що ґрупа колгоспників була завжди підтримувана і фаворизована урядом (насіння, господарські машини, штучні погної і т. і.). Дальша політика в цьому напрямі довела до постійного зменшування осібняків на користь колективної ґрупи. Вже в 1934 р. пропорція була така: колективізовані — 49,4%, осібняки — 22,5 [4]).

Селянська кляса була дотепер і залишилась під совєтським режимом кля-

сою спадковою. Її число ступенево маліло на користь інших кляс. Багато селян, яким забрано землю, або які хотіли охоронитись перед переслідуванням, залишали села, шукаючи притулку в робітничих центрах. Під час НЕП'у, коли життєві умовини були дещо кращі, багато селянських синів, користаючись з безплатного навчання, здобули освіту та знайшли кар'єру у військовій, технічній чи вільних професіях. Але передусім під час великого наступу на селянство в рр. 1929-1933, мільйони селян залишили села і примістились в робітничих центрах, де порівняно легше можна було знайти працю, і де менше питали за соціяльним походженням. Між роками 1929-1937 селянська кляса стало поменшується. В 1930 р. було в СССР 24 483 000 селянських родин, що начислювали 117,5 міл. осіб, а в 1937 було вже тільки 19 930 000 родин, в яких було 95,7 міл. осіб.

Реасумуючи вище сказане, селянська кляса під впливом совєтського режиму сильно змінила своє обличчя, але вона лишилась все таки окремою клясою. Зміна ця відноситься не лише до кількости, але також до психології цієї кляси. Колгоспна праця значно змінила стиль життя селянина. Він не є більше власником своєї землі, він не плянує своєї праці. Відібрання землі зробило селянина обоятним до довколишнього світу. Обернення селянина на державного наймита значно наблизило його до пролетаріяту. Помимо того, селянство залишається окремою клясою.

2. Робітнича кляса

Перший параграф совєтської конституції 1936 р. звучить: «Союз Совєтських Соціялістичних Республік є державою робітників і селян»[5]). З того параграфу можна витягнути два висновки: поперше, наче виглядає, що в СССР немає вищої кляси. Офіційна ідеологія не визнає, наперекір дійсності, що, поза клясою робітників і селян, існує ще керуюча кляса урядовців, чиї інтереси є далеко інші, ніж інтереси робітників і селян. А далі, на робітничій клясі, теоретично, базується совєтське суспільство, і за її плащиком криються шари совєтських вельмож. (Думаємо, що непотрібно нагадувати, що з приходом совєтської влади фабрики, ліси, води і вся індустрія, транспорт і т. і. були націоналізовані).

Совєтська робітнича кляса є клясою зовсім новою, створеною вже самим режимом. Ми вже згадували про те, що за царату пролетаріят становив дуже малий відсоток. Отже, щоб надати державі більш-менш робітничого характеру, треба було створити робітничу клясу. Процес творення робітничої кляси збігається з процесом індустріялізації, що у великій мірі було також питанням принципу. Почавши з 1927 р., робітнича кляса стало побільшується: 1927 — 2 600 000 робітників, 1930 — 3 760 000 робітників, 1935 — 5 620 000 робітників, 1939 — 8 000 000[6]) робітників.

Джерелом тих мільйонів був невичерпний резервуар — селянство. Міська людність, що становила колись 28 мільйонів, за 10 років зросла до 56 міл. Очевидно, що до цього процесу спричинився штучно викликаний голод, коли сотні тисяч селян помандрували до міст, щоб врятуватись від голодової смерти. Цей процес проводжується і під час останньої війни. В 1940 р. ухвалено закон, на підставі якого адміністрація індустрії може складати контракти з колгоспами з метою постачання селянської молоді до фабрик.

Совєтський режим, маючи довір'я до робітничої кляси старався передусім серед неї і за її допомогою здійснити комуністичні принципи цілковитої рівности. На перший погляд, це здавалось легким до переведення і повинно було знайти свою конкретну форму в рівності заробітних платень. Але соціяльна дійсність виявилась твердішою за ідеологічні принципи. Після 15 років спроб і зусиль, треба було виректись славетного принципу, бо в противному разі продукція ніколи не піднеслася б. В 1931 р. Сталін починає кампанію проти індивідуальної несправедливости, що криється в рівності заробітних платень. Відтоді ухвалюється винагороду базовану на диференції, яка забезпечує кожному робітникові те, що йому належиться за його кваліфікацією. Відразу ж

після впровадження нової системи, дуже скоро платня висококваліфікованого робітника перевищила в кілька разів платню звичайного робітника. Праця «на акорд» стала найбільш поширеною в совєтській індустрії. Це вможливило піднести продукцію, але рівночасно допровадило до виникнення багатьох стратифікаційних шарів у совєтському суспільстві.

Ми сказали попередньо, що робітнича кляса складає упривілейовану верству. В дійсності привілеями користується лише робітнича верхівка, а пересічний робітник живе в злиднях. Ніхто не обороняє його інтересів. Професійні спілки в Совєтському Союзі мають зовсім інший характер, ніж у країнах демократичних. Перш за все, вони є одинокі. Робітник не може вибирати свого синдикату. Місією синдикатів в СССР не є оборона інтересів робітництва, але інтересів держави. Вільний вибір праці майже не існує. Робітник, який часто міняє працю, являється «шкідником». В 1940 р. був принятий закон «проти зміни праці без попередньої згоди».

Рівень життя совєтського робітника є рівнож дуже низький. Найкращим доказом цього є великий процент працюючих жінок, що змушені доповняти родинний бюджет. Навіть по війні в совєтській індустрії працює ще коло 50% жінок (цифра найвища після Китаю). Лише члени комуністичної партії, яких між робітництвом начисляється кого 10%, і члени комсомолу (15%) мають вищий життєвий рівень.

Приватна власність не існує, але експлюатація існує далі. Немає капіталістів, але держава є паном робітника в більшій мірі, ніж капіталіст. Тяжко собі уявити, що кожний робітник, бувши співвласником великого підприємства-держави не повинен чутись експлюатованим. Ця психологічна користь існувала лише в перших роках. Сьогодні її немає. І коли робітник є експлюатований, то йому байдуже, хто забирає його працю — капіталіст чи держава. Щастя, обіцяне робітникам у марксистській доктрині, залишається утопією.

3. Вища кляса або кляса бюрократів

Ми вже згадували, що в СССР, крім робітників і селян, офіційно немає жодних інших кляс. Проте бюрократичну клясу, яка є найсильнішою, не дасться заховати. Ми кажемо, бюрократичну, не роблячи різниці поміж поодинокими шарами, тому що, як побачимо далі, не тільки всі совєтські урядники, але також вільні професії є функціонаризовані.

Совєтські можновладці здають собі справу, що така кляса існує. Загально її означають терміном «інтеліґенція». В 1936 р., в дискусії над конституцією, пропонувалось додати до першого параграфу, що «СССР є соціялістичною державою робітників, селян і трудової інтеліґенції». Але крайні кола спротивились, арґументуючи, що інтеліґенція не творить окремої кляси, тому що вона керується переважно з-поміж робітників і селян. Така постава була, очевидно, диктована марксистською доктриною, яка заповідає зникнення кляс, а не їх помноження. Але це немає значення, бо соціяльні кляси не творяться декретом. Під соціологічним поглядом, ця кляса існує, і її значення в СССР є кольосальне. Вона є підставою большевицького режиму, а не робітнича кляса, як цеговориться в пропаґанді.

Значення цієї кляси виявляється під двома аспектами: з огляду на її численність і з огляду на її вплив на совєтську державну машину. Спочатку її числове значення. Попередньо вже було вказано на зріст робітничої кляси. Але пропорційно кляса урядовців зросла набагато більше. Напередодні революції число урядовців складало коло 1 міл.

В 1924 р. воно зростає до 2 767 000, 1929 — 4 600 000, 1933 — 8 011 000, 1935 — 8 780 000, 1937 — 9 591 000, 1941 — більше 10 мільйонів[4]).

Ця цифра не включає ще адміністрації комуністичної партії, комсомолу і НКВД, які ніколи не публіковані. В цілості совєтська урядова машина числить коло 12-13 міл., що становить 17% всього населення. Вплив цієї кляси в совєтському режимі є незаперечний. Вона становить основу большевицького суспільства; це значить, керує соціяльно-економічним життям, навчає в

школах, пише книжки, видає і цензурує пресу, командує армією, керує науковою, мистецькою і культурною діяльністю.

В початках ця кляса не була гомоґенною, тому що постала з різних шарів попереднього суспільства. Але сьогодні вона становить одну цілість. Значення цієї кляси зростає через факт, що поміж нею є найбільший відсоток членів партії. Головно по останній війні інтеліґентський прошарок скоріше допускається до партії.

Життєвий рівень цієї кляси є вищий від усіх інших шарів. Це дозволяє доволі висока зарабітня платня. Очевидно, що під час «уравніловки» середня платня урядовця не відрізнялась багато від платні робітника. Але це були початки. Сьогодні платня середнього і нижчого урядовця є подвійною в порівняні з платнею робітника[7]). Але в совєтській дійсності сама платня ще не дозволила б настільки вищого рівня життя від інших. Тому на вищий життєвий стандарт цієї кляси складаються переважно привілеї, з яких вона користає, так, напр., робити закупи в спеціяльних маґазинах, куди не допускається інших, харчуватись в ресторанах для урядовців, переводити ферії у відпочинковому будинку, куди не може дістатись робітник, і т. і. Крім цього, найвища совєтська верхівка, зложена з членів уряду, видатних артистів, науковців, мистців, одержує ще спеціяльні премії.

В загальному соціяльна стратифікація в СССР стає чимраз стабільнішою і розвивається в гієрархічному напрямі. Ця диференціяція поглибилась в наслідок цілого ряду урядових декретів з 1940 р.[6]). Найважнішим є той, що накладає оплату за навчання у вищих школах і за три останні роки в середніх школах. Цей декрет обмежує, отже, набуття освіти біднішим клясам — робітникам і селянам. Інший декрет реґулює систему уніформ для урядовців, поділяє їх на окремі ґрупи за відповідними ранґами (те, що колись навіть в армії було знесене). Та сама політика, політика розмежування і гієрархічности, відчувається також в усіх інших ділянках, напр., доступ до військових академій легший дітям військовиків.

Ця кляса займає в совєтському суспільстві позицію першого пляну. На ній це суспільство держиться. Офіційно про це не говориться. Говориться багато про соціялістичний проґрес, соціяльний добробут, науковий, культурний і мистецький розвиток; все це, заявляється, зроблено на користь робітників. В дійсності це бюрократична кляса, яка консумує найбільшу частину національного прибутку. Ця кляса зложена з різних шарів, але соціяльно з'єднана на базі спільних привілеїв і інтересів, ховаючись при тому за робітничі кличі, перемінилась на нову експлюатуючу клясу.

3. Висновки

Читаючи сьогодні доктрину Маркса і обсервуючи совєтське суспільство — продукт цієї доктрини, бачимо, яка безодня між підставовими засадами марксизму і суспільством, побудованим на цих засадах. Ця розбіжність є вислідом різниці між теоретичними принципами і соціяльною дійсністю. І тому, власне, Марксові вдалося, в своїй соціяльній ляборaторії, сконструювати нове суспільство, але це не вдалося Ленінові, який мав до діла з дійсністю. Під час цих 35 років довелось відмовитись від багатьох принципів, бо вони виявились утопійними. Але скільки жертв коштували ці спроби? Кожночасне залишення того чи іншого принципу супроводжалось зміною тактики. А знайти оправдуючі арґументи не було тяжко.

Коли не сповнилось пророцтво Маркса про відмирання держави, треба було твердити, що держава мусить існувати доти, доки довкруги СССР існуватимуть капіталістичні держави. А може, ми знаходимось, все таки, в «переходовому періоді», — отже тоді ми мусіли б мати на півдержаву. В кожному разі, можна сміло твердити, що СССР такою на півдержавою не є. Це радше гіпердержава.

Принцип скасування приватної власности підтримується силою. Приватну власність знесено, але не «позитивно», як цього хотів Маркс. Це скасування

не змінило природи людини Навпаки, в наслідок колективізації, прив'язаність до приватної власности ще збільшилась. Доказом цього може бути праця селян на їхніх грядках землі, які вони можуть обробляти після праці в колгоспі.

Принцип зникнення соціяльних кляс, який повинен був здійснитись після ліквідації приватної власности, є абсолютно не до здійснення. Немає жодного знаку, що соціяльні кляси в СССР перестануть існувати. Розвиток совєтського суспільства, головно в останніх 15 роках, показує зовсім противне. Совєтське суспільство міняє свій вигляд, воно інстинктовно прямує до стабільности, бере до уваги традицію. Колись правляча верхівка удавала, що вона дотримується засад рівности. Сьогодні вона одверто шукає вигод і набирає чимраз більше «буржуазних» навичок. Навіть старі комуністи, набуваючи майно і привілеї і маючи вже що берегти, міняють свої колишні «проґресивні» погляди на «консервативні».

Повертаючись, під кінець, ще раз до соціяльних кляс, треба зазначити, що помимо того, що кляси існують, офіційні документи і преса твердять, що «розподіл суспільства на кляси» і «спротив буржуазії» вже не існують в СССР. Очевидно, що спротив буржуазії вже не існує, але того не можна сказати про розподіл на кляси. Бо чим відрізняється одна суспільна кляса від другої? Безперечно, своїм способом життя, звичаями, заінтересуванням, способом розваги і т. і. В СССР кляса урядовців має такі власні ознаки, і її не можна сховати під плащик іншої кляси. На це найкраще вказує розподіл національного прибутку. Кляса урядовців, що числить коло 17% населення, консумує 31-35% національного прибутку, робітники — 33%, мимо того, що становлять четвертину населення. Селяни, що становлять половину населення, зуживають лише 29%, а кляса примусових робітників — 2-3%[4]).

Висновки з цього зіставлення є ясні. Диференціяція кляс в ССР є чіткіша, ніж у капіталістичних суспільствах. Ця чіткість зросла головно по останній війні. Сьогодні в СССР можливості підноситись по соціяльній драбині зовсім не є більші, ніж у якійнебудь іншій країні. Ця можливість меншає в міру наближення до верха. Сам верх майже не зміняється.

В майбутньому еволюція, правдоподібно, не принесе великих змін. В кожному разі, процес буде поглиблюватися в напрямі сепарації між поодинокими клясами.

*

Застосування марксистської доктрини змінило суспільні кляси і спричинилось до значного пересунення в поодиноких верствах. Під впливом цієї доктрини, кляси змінили свої зовнішні риси, як, напр., кількість, але їхні глибинні ознаки залишились ті самі. Щодо численности, селянська кляса сильно поменшилась на користь робітників, в меншій мірі на користь бюрократів. Кляса урядовців — вислідна різних суспільних ґруп, є найбільш впливовою в СССР клясою. Своїм способом життя вона «відділяється чимраз більше від інших кляс і замикається в окрему касту».

Література:

K. Marx et F. Engels — Manifeste du parti communiste, Paris, 1897.; F. Engels — L'origine de la famille, de la propriété privée et de l'Etat Paris.; W. Lénine — l'Etat et la révolution, Paris, 1921; S. Timasheff — The Great Retreat, New York.; La Constitution — loi fondamentale de l'URSS, Bruxelles, 1951.; Stratification and mobility in the Soviet Union.; American Sociological Review, August, 1950.; H. Bergson — The Structure of Soviet Wages, Cambridge, 1946.

Крім цього використано:

Cyr. Van Overbergh — Le marxisme, Bruxelles.; F. Grégoire — La pensée communiste (cours). S. Webb — Soviet Communism — a new civilization, London, 1944.; J. Towster — Political power in the USSR — 1927-1947, New York, 1948.

О. КОВАЛЬ

Проблеми повоєнної совєтської економіки

Вступні зауваження:

Совєтознавчі студії натрапляють завжди на поважні труднощі, головне з причини браку відповідних, стовідсотково певних статистичних даних і перевірених відомостей. Внутрішні правдиві статистичні дані, якщо такі існують, є недоступні для закордону, а те, що публікується в офіційних совєтських органах є наскрізь тенденційне і пофальшоване. Поза тим, відчувається брак загальних даних, щоб можна було на підставі достовірних стверджень робити відповідні висновки.

Тому в цій нашій короткій статті про економічні відносини і зовнішну економічну політику СССР в повоєнному часі ми будемо послуговуватись тими даними, які могли бути провірені у вільних країнах західнього бльоку, чи в США. Також обмежимось тільки до економічних зносин СССР з західнім світом й европейськими його сателітами, залишаючи на боці зносини з полудневими і східними сусідами й сателітами СССР. Ця стаття хоч і не має безпосереднього відношення до суто українських проблем, криє, одначе, в собі багато цікавого матеріялу з погляду майбутніх економічних відносин України з центральною та полуднево-східньою Европою.

Повоєнна економічна ситуація СССР

Дві великі проблеми, що вимагали негайної розв'язки стояли перед совєтським урядом по закінченні другої світової війни. Це були проблеми властиві всім країнам, що потерпіли воєнні знищення: в першу чергу проблема **заспокоєння харчових потреб** багатомільйонового, виголодженого війною населення, а далі, проблема **господарської відбудови** країн положених на заході совєтської імперії, що потерпіли майже комплектне знищення. Що це знищення не було маловажне, то вистачить пригадати, що вже в 1941 р. при відступі большевиків перед німцями, перші намагалися знищити все, що тільки могло б служити ворогові. Німці, під час свого побуту в Україні й на Білорусі, вивезли до Німеччини всі промислові споруди й сирівці, що тільки мало щось спільного з воєнним виробництвом. У відступі перед большевиками, забирали дослівно все, а, що не вспівали забрати те нищили, щоб підірвати господарську базу для наступаючого ворога.

Надзвичайна Державна Комісія СССР, що займалась підсумком шкод заподіяних війною, подає слідуючі цифри, які з деякими корективами можна б було прийняти. В тому звіті говориться про частинне або дощентне спалення 1710 міст і 70 000 сіл. У висліді 25 мільйонів людей лишилось без даху над головою. Крім того 1135 копалень, де передше працювало 327 тис. робітників, з річним видобутком вугілля більш ніж 100 мільйонів тонн, було знищено. Понад 3 000 нафтових шибів з 5 мільйонами тонн річного видобутку, численні рафінерії нафти, сітка електрівень, включно з ґіґантичним Дніпрельстаном (558 000 кв) було ушкоджено і здемольовано. Це саме торкається важкої, механічної, хемічної, текстильної і харчової промисловостей.

В ділянці сільського господарства, як і інших ділянках потерпіла найбільше Україна із своїми урожайними чорноземами, яких не було ким і чим засіяти і обробити.

Фактор «праці» також потерпів дошкульні страти. Приблизно 20 мільйонів дорослих людей, тобто 1/6 продуктивного населення СССР вигинуло або стали нездібними до праці.

Згадана комісія подала приблизну вартість страт на 679 мільярдів рублів, або 128 міліярдів долярів. Очевидно, що левину частину тих страт понесла Україна в промисловості й сільському господарстві, на території якої прохо-

дили найзапекліші бої а в парі з тим і знищення. Та комісія оцінює страти України всього на 285 міліярдів рублів.

Зовнішня економічна політика СССР

Щоб вийти з тієї складної і заразом скрутної ситуації, треба було зужити не мало зусиль і виявити максимум сприту. В першу чергу, совєтська дипломатія почала розраховувати на наївність і помилки західнього «капіталістичного» світу, без допомоги якого було немислимим розв'язати в скорому часі вище згадані проблеми. В своїх розрахунках совєтська політика не помилилась. Відповідною пропаґандою під час війни серед західніх народів, а зокрема в США, СССР потрапив з'єднати собі неаби які симпатії і приязнь. Нічого отже, дивного, що Рузвелт і інші виконували насліпо домагання совєтів, віддавши їм за ніщо в неволю десятки вільних передше народів.

В основному, СССР зумів забезпечити за собою три головні канали закордоном, по яких відбулося постачання «крови» в обезкровлений і ослаблений економічно організм. Цими каналами були: а) «Позика-Найм» (Ленд-Ліз), б) УНРРА, в) воєнні відшкодування.

«Позика-Найм». З моменту вибуху війни між Німеччиною і СССР в 1941 році зовнішня торгівля СССР майже припинилась. Одначе стан війни з Німеччиною поставив СССР по стороні західніх альянтів і тим самим все поле політичних спекуляцій і торговельних комбінацій перейшло головним чином в США.

Саме в 1941 році між західними альянтами було договорено про створення інституції «Позики-Найму», яка мала б забезпечити виміну всіми можливими добрами між альянтами для осягнення воєнної перемоги. Остаточне розчислення з тих воєнних операцій мало відбутися по закінченні війни. З тієї саме інституції, попавши в табор альянтів, почали тягнути користі нові союзники-большевики. Розуміється, що найбільш нормально в воєнних умовинах могла працювати єдино американська економія, тому теж вістря совєтської зовнішньої політики звернулося саме в тому напрямі.

В дійсності сума операцій з титулу «Позики-Найму», за час війни, на рахунку СССР в США винесла 11 266 654 000 дол. тобто 22% всіх достав США для альянтів за той час.

Цікаво подивитись, що саме було предметом достав США до СССР. Між компонентами цих достав знаходимо зброю і амуніцію призначену для безпосереднього ведення війни, але також не бракує машин і промислового устаткування, що під претекстом посилення воєнної продукції, було безперечно призначено для повоєнної господарської відбудови. Велика. частина тих достав складалась теж з різнорідних сирівців і сільськогосподарських продуктів.

По підрахунку на 1. 7. 1945 р. достави США до СССР виявляють слідуючий зміст:

1. Зброя, амуніція, літаки, танки, авта, кораблі	4.462.344.000 дол.
2. Нафтові продукти	103.975.000 дол.
3. Сирівці й фабричні продукти	2.946.336.000 дол.
4. Сільсько-господарські продукти	1.616.220.000 дол.
Разом:	**9.128.875.000 дол.**

Таким чином більш, ніж 50% достав, як це видно з повищого зіставлення, не мають виразно воєнного значення, а могли бути використані на збільшення економічного потенціялу, саме в найбільш відсталій країні, в економічному відношенні, частині СССР на сході і в центрі західніх просторів.

Найбільш характерною рисою діяльности совєтських представників в США, в час воєнних років, було видістати, як можна більше, всякого рода машин, знаряддя і всього, що має якенебудь відношення до зміцнення економічного потенціялу країни. Найсильніша, прямо нахабна, діяльність тих місій, що складались з сотень високо кваліфікованих фахівців промисловости і економії, припадає на роки 1943-1944, що були роками вирішальними для ходу воєнних дій. Виграючи на сентиментах американців, щодо понесених совєтами втрат на східньому протинімецькому фронті, та представляючи спро-

можності СССР нанести остаточного удару Німеччині при умові відповідної матеріяльної допомоги з боку США, ті місії видістали в 1943 р. різнорідного воєнного і економічного матеріялу на 2.994.836.000 дол., а в 1944 на 3.473.257.000 дол., тобто 60% по відношенні до суми всіх достав в роках 1941-1946.

Не підлягає сумніву, що добра порція з тих достав була вже заздалегідь призначена на повоєнні розбудови.

Що ж із свого боку СССР дав у заміну за ті американські щедрі добра? За цілий час достав на рахунок «Позики-Найму» СССР відтяжив свій рахунок супроти США ледве на суму 2.135.000 дол., тобто 0.027% до суми побраних в США достав. На цю суму здебільшого складались кошти ремонту й одержання американських кораблів в совєтських портах, відступлення до диспозиції американцям деяких совєтських аеродромів, як також, в малій мірі достави рідких металів, що їх США потребували.

Скористав теж СССР з інституції «Позики-Найм» по відношенні до Англії. Зі своїх доміній і кольоній в Азії, Англія постачала СССР джутою з Індії, кавчуком з Цейлону і Далекого Сходу, графітом з Цейлону, циною з Маляйських островів, вовною з Австралії і Нової Зеляндії, промисловими діямантами з Південної Африки, харчовими продуктами з Індії, Цейлону і Антилів. Все це йшло до СССР без перешкод через Азію. Треба зазначити, що мимо існуючого договору про сплату довжних сум з рахунку «Позики-Найму», всі спроби поладнати ці справи в корисний для вірителів спосіб, залишились безуспішними.

УНРРА. Другим каналом, що мав забезпечити доплив потрібних продуктів для прохарчування населення СССР по війні, була інституція УНРРА. Совєтські місії подбали, щоб до тієї інституції пропхати якнайбільше число своїх агентів, а крім того зуміли направити поважний відсоток допомог в СССР. Ось кілька цифер, що говорять про вагу цієї допомоги: достава УНРРА від лютого 1945 р. до 31. грудня 1946 р. виносила 209 мільйонів долярів або 9% достав УНРРА до всіх країн у тому ж часі.

До цього ще приходить 32 мільйони дол., що коштували достави в 1947 р.

На ці достави в цілому склалось 447.686 тонн харчових продуктів і насіння для засівів.

Крім цього совєти використали УНРРА, як інструмент для репатріяції, що при наявности їхніх агентів в нутрі установи, було доволі легко. Таким чином 2.041.760 осіб були репатрійовані головно при помочі УНРРА.

Поміч для дітей в СССР мала охоплювати 600 000 дітей. Найбільша партія посилок УНРРА, що були призначені для СССР повинна була припасти для України, яка тієї помочі найбільше потребувала. Відомості з Краю про голод 1946 р. говорять, одначе, про відсутність тієї допомоги.

Зовсім зрозуміло, що УНРРА, як така, не мала майже жодного впливу на розподіл своїх посилок в СССР, бо совєти відмовились прямо допустити більшу кількість «інтернаціонального» персоналу УНРРА, допускаючи всього 25 осіб. Треба прийняти, що допущені особи в більшості були «свої».

(В слідуючому числі «Фенікса» буде прдовження статті, а саме, про воєнні відшкодування для СССР).

О. РИЖІЙ

Дещо про охорону здоров'я на Рідних Землях

Мотто:
Боротьба в Судані — це війна лікарів і інженерів
Лорд Кіченер

Хто з нас, молодих, що прямує до великого визвольного діла, знає ці слова? Хто серйозно передумав той досвід, що криється в них? А вони ховають в собі долю тисяч жертв, яким не довелось держати кріса в руках або працювати у вільній державі для її відбудови, тому що вони передчасно втратили для цього силу, разом із своїм життям.

Ми підготовляємось ідеологічно до діла визволення. І це правильно. Так повинно бути. Але погляньмо, чи в нашій практичній підготові немає незаписаних іще важливих сторінок. Наприклад, не доводиться читати розвідок, які б указували на конечну потребу призадуматись над питанням охорони здоров'я воюючих частин, а то й здоров'я цивільної людности Рідного Краю. Вони необхідні не тільки з огляду на боєздатність збройної сили, але також для піднесення моралі й довір'я до власних сил.

Приклади, які говорять за себе, легко навести. Історики описують похід Карла XII на Україну і подають причини поразки під Полтавою 1709 р. Але тільки деякі визначніші історики студіюють матеріяли докладніше і подають той факт, що незадовільне живлення, а з ним і скорбут, здесяткували армію перед рішальними подіями так, що це великою мірою вплинуло на їх вислід.

А 100 років пізніше — подібне ж явище: пошесть плямистого тифу здесяткувала війська Наполеона під Москвою до тієї міри, що залишилась тільки можливість відступу. Не сама зима, а дослівно воші — переносники тієї недуги — причинились до невдачі. Або «чотирикутник смерти» наших визвольних змагань в 1919 р. Це також чотирикутник плямистого тифу, а не самих тільки ворожих стрілен. Хто з нас не пам'ятає того самого лиха в 1941 р., коли невідвошивлені полонені вертались додому, і захворіння плямистим тифом, напр., в Галичині росли до 1400 осіб денно, з високою смертністю не лише слабосильних старців, але передусім молодих, боєздатних юнаків! Це вже майже історія. А чи до того сьогодні ще не треба рахувати жертв, які хворіють в наших лісових шпиталях, з-поміж вояків УПА в роки 2-гої світової війни і нині?

Насувається питання, чи можливо сьогодні доглянути причини тих подій, і чи можливо зарадити цьому завчасу.

Причини знайти не важко. Вже у визвольних змаганнях 1-ої світової війни в активній службі знайшлись, в основному, тільки медики-студенти. В них була тільки воля до діла, але не могло бути потрібного досвіду і знання справ. Події застали їх фахово мало підготованими. Розв'язання тих питань завело й організаційно, тому що не було потрібного загального зрозуміння важливости цих справ серед проводу і серед людности.

Брак фахової поради і організаційної постави справ, через зовнішні обставини, давався відчувати і в теперішній ситуації на Батьківщині, як подають учасники.

Наперед прослідкуємо перше питання, бо воно вже є актуальне і, здавалося б, набирає в світлі подій, які грядуть, ще більшого значення. В цьому постараємось, хоч автор свідомий неповностей, хоч частково відповісти на питання, як можливо зарадити наявним недолікам. В розв'язанні його ми спершу повинні числити тільки на власні сили і старатись розбудувати серед нашого загалу розуміння важливости цих завдань.

Початків модерної військової медицини треба шукати в операційних залях, лябораторіях і дослідних станицях в часах глибокого миру. Великий поступ математичних і природничих наук у минулому сторіччі, а саме, фізики, хемії й фізіології, мав великий вплив на всі споріднені практичні дисципліни. З ними поступала вперед медицина.

В 1865 р. лорд Лістер в Англії видає працю під заголовком: «Нові методи лікування складних зломань». Вона чинить перелім у дотеперішній хірурґії, впроваджується методу антисептики (методу знищення загрозливих для життя мікроорганізмів хемічними середниками). Число таких лікувань росте. До тодішньої Англії мандрують військові й цивільні лікарі найбільш поступових країн, щоб вивчати цю методу.

Другий революційний крок зроджується в Німеччині і Франції. Роберт Кох і Люї Пастер майже рівночасно започатковують бактеріологічну еру і нею відкривають дотепер незнаний світ невидимих оком збудників хвороб. Це була основа, що на ній фон-Берґман впроваджує в хірурґію модерну методу асептики (повної чистоти лікарських інструментів від усіх мікроорганізмів). Значення цих подій можемо зрозуміти тільки тоді, коли призадумаємось над тим, що, завдяки цим великим людям, операції вже не спричиняють смертельного запалення, а заразливі недуги є зрозумілі й лікувальні. Останнім наймодернішим здобутком є відкриття Флемінгом в Англії, — а далі і в США — т. зв. антибіотиків. Це продукти мікроорганізмів, які не шкідливі для людини і, бувши впорскнені людині, забивають смертоносні мікроорганіми, що спричили були недугу, і лікують її.

Українські території мають до цього свої питомі проблеми. На кордоні Середущої Европи, що далі на Схід, клімат міняється дуже гостро. Теж і ґіґієнічні умовини набирають питомих рис, а з ними й ментальність мешканців. Коли спостерігати модерні ґеомедичні мапи, помітимо, що наші області лежать в т. зв. районах пошесних захворувань. Далі, на схід від України, захворіння дорівнюють районам субтропічних і тропічних смуг. З цього виходить, що тільки дуже спрощено конструйовані медичні дослідні прилади для вживання у війську можуть видержати такі великі кліматичні різниці, коли вони мають зберегти працездатність, і коли переносити їх із заходу на схід або навпаки. Через велечезні простори і незадовільну комунікацію, поодинокі оперуючі частини більше, ніж на інших европейських теренах, повинні бути пристосовані для самостійної праці в поодиноких відділах. Стосовно до умовин, медичний сектор повинен бути гнучко децентралізований.

Райони пошесних захворувань набирають іще більшого значення в часі війни і в часі інвазії невідпорного людського матеріялу з інших просторів Европи або з інших частин світу, бо той людський матеріял швидше й тяжче захворює за місцевих мешканців. І тоді новоприбулі самі стають джерелом строгіших форм «домашніх» захворінь, які загрожують досі здоровим місцевим мешканцям. Навіть одиниці, які вдома в Україні виказували відпорність і не хворіли, — коли вони відповідно довгий час перебувають серед інших обставин (напр., в Західній Німеччині, в країнах заморської еміґрації), міняють свою відпорність, і по такому довгому часі заходить небезпека, що повернувшись додому, посилено хворітимуть, подібно, як чужі неімунні. Це явище виказують люди, які ще дуже молодими покинули свої простори і старшими вертаються на батьківщину. Найважливіші пошесні захворіння в районах західньої і східньої України, Карпат і Закарпаття, Басарабії і Буковини, це плямистий тиф (переноситься вошами), черевний тиф і паратиф (головна небезпека — харчі, екскременти, мухи тощо), бактерійна червінка (небезпеки подібні до черевного тифу), малярія (3/4 переноситься комарями), пошесна жовтільниця (правдоподібно, парентеральна і краплинкова інфекція) і т. зв. полове запалення нирок (теж «фронтове», причини досі дискутовані). Крім небезпек, які лежать у самому захворінні, всі ці недуги, коли не правильно їх розпізнати й лікувати, спричинюють т. зв. залишкові забурення, які шкодять ударній силі військових частин через неможливість повороту боєздатного елементу в найскорішому часі з лікарень на залишені місця.

У Криму й Північному Кавказі грозять хвороби тропічних і субтропічних смуг.

Такі, отже — дуже загально — головні небезпеки, що з ними треба рахуватись і завчасу треба буде бути приготованим до відповідної акції. Поза тим, слід відмітити, що недостача власних кваліфікованих лікарських сил, можливість браку відповідних середників, наступаючих сил через недостатню турботу офіційних чинників і посилення тяжких гігієнічних умовин, через дії фронту і бомбардування запілля (браки води, мила, харчів і відповідної кількости вітамінних продуктів), зменшує відпорність людини і тільки ще посилює до того часу придавлені епідемії у відповідних смугах.

Вже в тій ситуації лікар-військовик, а з ним і його вишколений помічник, мусять вжити цілої своєї енергії і особистої поваги, щоб забезпечення було переведене дуже акуратно. Малі недогляди або несумлінність доводять завжди до того, що відвошивлення буде неповне, профілактика проти малярії не досить вміло проваджена, забезпечення проти статевих недуг недоглянене, а постачання харчами найбільш наражених — активних — невідповідне.

Наведені завдання належать також до лікаря, який дає першу потрібну допомогу, турбується організацією і наладнанням транспорту, властивими або імпровізованими санками до збірних пунктів медично-хірургічної опіки чи до шпиталів запілля, якщо це можливе. Не накреслюю тут інших завдань лікаря-військовика, як людини з провідним характером і як носія боєвої моралі і духа довірених йому відділів.

Як усюди, так і тут, засадою лікаря повинні бути слова: «діло, це перший обов'язок». Він діє не тільки лікуючи, але й забезпечуючи, тобто попереджуючи, та закликає до докладного переведення потрібних дій. Тому він стає одним із чинників боєздатности довіреної йому ґрупи, впливаючи тим самим на її боєвий настрій. Це є завдання військового проводу, і тому спеціяльну увагу покладається на добре взаємне розуміння між лікарем і військовим провідником і на їх співпрацю. Крім лікарів, що зайняті, через свої спеціяльні кваліфікації і здібності, в шпиталях і у великих військових перев'язочно-хірургічних станицях, слід згадати про ще одну організаційну ґрупу. Це ґрупа т. зв. лікарів-дорадників. Вони лучники між лікарем-військовиком і науковими закладами. Про велику потребу в них говорилось на початку цієї статті.

Їх праця — організаційна дія, яка має різні цілі. Це чинники які, завдяки глибокому обізнанню з тереном і більшому переглядові ендемічних питань та можливостей постачати відповідні середники — потрібні для дії і дуже високо ціняться. Такі їх перші завдання. Вони повинні бути постійно інформовані про стан здоров'я серед частин, щоб могти порадити відповідну акцію. Вони потрібні й для того, щоб льокальні акції одностайно розгорнути на більших теренах дії. При тому вони діють, базуючись на свойому більшому науковому стажі і більшому досвіді, роз'яснюючи і навчаючи лікарів-товаришів, по можливості, в формі коротких лекцій і додаткових курсів. Вони інформують при цьому про найновіші осяги в лікуванні, запобіганні та застосуванні спеціяльних лікувань. Останнє їх завдання — це збирання матеріялів для опрацювання і наукового дослідження, з метою кращих успіхів у майбутньому.

Якщо стисло зібрати організаційні заходи, що потрібні для боєздатного переведення найбільш пекучих завдань, їх можна запропонувати в такій схемі:

1. Вишколення і дошколення кадрів:
   а) вищої мед-освіти,
   б) середньої мед-освіти: лябораторних техніків, медсестер,
   в) нижчої мед-освіти: сестер-помічниць, санітарної служби, дезинфекції і дезинсельколькьони.
2. Освідомлююча підготова ширшого загалу в пресі, для розуміння ваги щеплень, гігієнічних заходів тощо.
3. Завдання для фахівців.

4. Підготова засобів та джерел для практичного переведення дії в терені в час потреби.

Підготова в Краю:

1. Дошколення вже існуючих кадрів (як вище).
2. Теренова підготва з організуванням і наміченням потрібних станиць і осередків.
3. Організаційне здійснення, влучення до дії лікарів-дорадників.
4. Придбання потрібних засобів та джерел для негайної дії.
5. Освідомлююча робота в краєвих виданнях і пресі, з метою:
   а) розуміння теперішніх актуальних завдань,
   б) розуміння завдань, які передбачаються надалі.

Наш короткий нарис, це жмут думок, які стосуються до однієї з практичних, досі незаторкнених, важливих проблем нашої будуччини. Для наших лікарів — вони, частково відомі, будуть цікаві тим, що ставлять до них ряд вимог, які вони радо розглянуть, використовуючи час для конкретної підготови. Старші і досвічені напевно піднесуть здорову критику і прислужаться кращою порадою.

Ширші прошарки нашого громадянства запізнаються з цими додатковими завданнями і вироблять собі відповідне розуміння тих важливих проблем і, в разі потреби, активною, добровільною допомогою допоможуть здійснити їх не тільки для власної безпеки, але і цілого Рідного Краю.

Один визначний чоловік сказав: «Історія вчить нас про те, як воно колись було, чому воно мусіло тоді так статися, і про те, як воно напевно знову прийде».

Знаючи про це, маємо в наших руках можливості — завчасу організаційно, а по тому на ділі запобігти, змінивши неґативні обставини на краще і не чекаючи вдруге, аж вони знову зактуалізуються.

РОМАН О. ЯКИМЧУК

До питання суверенности України

Від Редакції: Редакція «Феніксу» не погоджується з окремими твердженнями автора статті, одначе дає місце для висловлення цих поглядів, які не є відокремленими, а знаходили свій вислів у деяких статтях українських політиків, журналістів і юристів. Цій проблемі присвятимо ще одну основну статтю в черговому числі нашого журналу.

*

Суверенність України можна розглядати в трьох аспектах: історичному, конституційному і міжнародньо-правному в стислому значенні цього слова, себто в тому, який виникає з факту членства України в Організації Об'єднаних Націй. Всі три аспекти себе не виключають, а навпаки, взаємно доповнюють. Всі три вони вказують, що Україна є державою, і що вона є суверенною державою. Розглянемо їх окремо:

Історична площина: 20 листопада 1917 р., в час, коли російська імперія дрижала під ударами революції, Центральна Рада, законодатна влада України, проголосила її незалежність відомим III Універсалом. Він оголосив, що «відсьогодні Україна стає Народньою Українською Республікою». Заразом, Універсал проголошував волю України залишитися в федеративному зв'язку з Росією.

Те суб'єктивне проголошення незалежности було визнане об'єктивно третіми державами. 3-го грудня того ж року Совет Народніх Комісарів Росії вислав Раді ноту про визнання Української Республіки. Хоча ноті товаришував ультиматум, в ній говорилось не лише про визнання України, але й про її право на повне відмежування від Росії, тобто на вихід із федерації.

Це й робить Україна 22 січня 1918 р. IV Універсалом: Рада проголошує

повну незалежність Республіки, це значить, її виступлення із союзу з Росією.

Той суб'єктивний вихід був знову визнаний об'єктивно третіми державами. Поперше, самою Росією, під пресією центральних держав, але теж і під натиском Леніна, 3. березня 1918 року, Росія підписує із Нінеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною Берестейський трактат, 6. стаття якого проголошувала:

«Росія зобов'язується відразу заключити з Українською Народньою Республікою мир і визнати її мирний договір, підписаний із центральними державами. Російські з'єднання і загони російської червоної ґвардії залишать негайно українську територію. Росія припинить будьяку аґітацію чи пропаґанду проти уряду або проти державних установ Української Народньої Республіки».

Читаємо в курсі історії комуністичної партії, що її VII Конґрес зратифікував цей договір більшістю 30 голосів проти 12, із 7 здержаними. Отже Росія визнала не лише державність України, але й її повну суверенність.

Інших держав, що визнали суверенність України, було багато. Поза центральними потугами, молода республіка була визнана Польщею, Естонією, Арґентиною тощо.

Після того в Україні доходить до серії державних переворотів. Виграють червоні. Вони вдержуються при владі, бо базуються на диктатурі п'ястука й диспонують збройною піддержкою третьої держави, Росії. Чи новий уряд змінює міжнародній статус України? Він його не змінює в тому розумінні, що Україна залишається надалі суверенною державою. Він його змінює, оскільки Україна входить 28. грудня 1920 року в союз із Росією. Тоді-то Україна підписує з північним сусідом договір, згідно з яким вона поєднує деякі міністерства; деякі важливі справи ведеться спільно. Одначе міністерства зовнішніх справ залишаються не об'єднані. І так, Україна діє на зовнішньому форумі, як окрема одиниця. Вона підписує низку трактатів, які явно піддержують її характер суб'єкта міжнародного права. Так, наприклад, стаття 1. українсько-естонського договору з 25. листопада 1921 р. заявляла, що дві контрактувальні сторони:

«...Поважають і без жадних умов визнають незалежність і суверенність двох держав, із правними наслідками, які випливають із того визнання в урядових кордонах, що їх має кожна з контрактувальних потуг із Росією або з іншими сусідніми державами».

Доперва 30. грудня 1922 р. Україна підписує з Білоруссю, Росією і Транскавказією мультилятеральний договір, на підставі якого вона входить із трьома контрактувальними сторонами в федеративний зв'язок. Із хвилиною, коли цей зв'язок одержав конституційну санкцію (6. липня 1923 і 31. січня 1924), суверенність України стає обмежена, бо вона делеґує сектор війни і миру та право на активне й пасивне представництво федеральній державі. Одначе, не зважаючи на це сильне обмеження, Україна лишилась надалі державою.

В конституційній площині, слід розглядати два етапи: перший діє від 1924 р. до 1944 р. В ньому слід задержатись на конституції 1936 р. Другий етап починається 1. лютого 1944. Тоді доходить до важливої конституційної реформи.

За конституцією 1936 року, Україна є відносно суверенною державою. Згідно з загальновідомим федеративним принципом, суверенність членів федерації може бути обмежена лише формальними постановами конституції. Все, що в конституції не проголушує засягу компетенції союзу, належить владі республік. Це й проголошує ст. 15.

Однак у тому самому часі ст. 14 вичислює функції федерації. Вони є надзвичайно широкі і заторкують ресорти життєвої потреби. Так, напр., згідно з ст. 14, Україна не має права на «війну і мир», а це право є одним з основних атрибутів зовнішньої суверенности.

Чи слід заключити, що суверенність України є, згідно з конституцією 1936 р., не лише нормально відносна — як це випадок з усіма державами світової спільноти — але й особливо відносна? Подеколи так. Це тому, що розподіл функцій між державами-членами (Україна) і державою-союзом (федерація)

іде безпорівняльно на користь останньої. Але заключити з того повну здачу суверенности є неможливе й невірно. Наприклад, мимо того, що конституція не говорить про «право на війну і мир», Україна таке право мала. Воно випливало з природнього порядку і не підлягало ніякому визнанню позитивним ладом. Сьогодні це природне право (the inherent right) є визнане всіма, і за всіма державами, у важливій ст. 51 хартії ОН.

Позитивні атрибути суверенности України, на підставі формальної конституції, такі:

1. Україна має свою власну **конституцію** (з 30. січня 1937 р.);

2. Україна має право на **відокремлення** (ст. 17), чого не мають, напр., американські стейти;

3. вона має власну територію, яка не може бути змінена без її попередньої згоди (ст. 15 конституції УРСР);

4. вона диспонує власними **органами влади;**

5. українці мають не лише совєтське **громадянство,** але й **українське** (подібно як у Швайцарії чи в британських домініях);

6. Україна сама встановлює **норми законодатної репрезентації.**

Другий етап входить в життя 1. лютого 1944. Тоді-то Україна, як і інші республіки, одержала назад два важливі атрибути суверенности, які перед тим віддала була федеральній державі:

Поперше вона «може входити в прямі зносини з чужими державами, заключати із ними договори і вимінювати з ними дипльоматичних і консулярних представників» (змінена ст. 18 а).

Подруге, вона повинна б мати «власні військові формації» (змінена ст. 18 б).

Причин до цієї зміни можна шукати в двох площинах: перші це ті, які випливають із **«національного питання».** Реформи введено в час повної війни. Слід було з'єднати собі людність держави, чиї території були ще під окупацією Німеччини (Білорусь, Україна). Слід було теж вплинути психічно на тих, які покинули большевицький табір, щоб будувати свобідно своє життя.

Теж вважалось, що союзні республіки вже **вповні дозріли** і мають **власні потреби.** Звітодавець коноституційних законів, міністер зовнішніх справ СССР В. Молотов, казав: «Не можна сказати, щоб позитивний хід розвитку міжнародніх зв'язків зміг повністю охопити не лиш потреби Союзу в загальному, але також і різні, зростаючі в цій ділянці, потреби федеральних республік. Є, наприклад, багато специфічних економічних і культурних потреб республік, які не можуть бути повністю охоплені дипльоматичними представниками Союзу за кордоном, чи й договорами або союзними трактатами з закордоном. Національні потреби республік можуть бути краще репрезентовані їх прямими зв'язками з чужими державами».

Дальшими причинами є ті, що мали на увазі **міжнародній порядок.**

Як клясова держава, СССР був і є підозрілий в усьому, що стосується до питання міжнародньої організації; большевики хотіли забезпечити собі деякі ґарантії. Їх було дві. Перша це забезпечення права вета в Раді Безпеки. Друга це збільшення їхнього представництва в органах ОН.

І так переходимо в третю площину, міжнародньо-правну. Вже на конференції в Дамбартон-Оксі (21. серпня — 28. вересня 1944) большевики вимагали представництва в ОН для всіх 16 республік. Великобританія і США відкинули цю пропозицію. Після того справу порушено знову на конференції в Ялті (4-11. лютого 1945). Коли Молотов виступив з домаганням про окреме представництво трьох із радянських республік — України, Білоруси та Литви, його відразу піддержав Черчіл. «Він ясно розуміє радянський погляд. Врешті-решт Росія диспонує лише одним голосом, в порвіняні з Британським коммонвелтом, який, не враховуючи Індії, має менше людности. Він був щасливий, що президент (Рузвелт) був схильний розглянути совєтську пропозицію відносно до окремих голосів». (E. R. Stettinius, Mr. Roosvelt and the Russians. The Yalta Conference. Jonathan Cape, London, 1950. cr. 161).

Рузвелт, хоч менш ентузіястично наставлений, ніж Черчіл, також не був проти.Ось що оповідає американський міністер закордонних справ Стеттініюс

про мотиви, якими керувався Рузвелт: «Розглядаючи цілу справу додаткових місць для Совєтського Союзу, президент сказав мені того вечора в Ялті, що Сталін відчуває, що його позиція в Україні є важлива й непевна. Маршал (Сталін) мав сказати, що голос для України є суттєвим для совєтської єдности. Ніхто не був в силі окреслити розмах українських труднощів, одначе нам у Вашінґтоні доводилось чути в час німецького наступу, що Україна може покинути Совєтський Союз» (ст. 170).

Тільки відносно до Литви великодержави не погодились: ані Великобританія, ані США не визнавали її анексії Совєтським Союзом. Отже узгіднено, що на конференції в Сан-Франціско Англія і Америка піддержать кандидатури України і Білоруси. Про те говорив тайний договір.

Це сталося. Україна була допущена на конференцію в Сан-Франціско (26. квітня — 25. серпня 1945) і разом з 49 іншими державами підписала хартію ОН. Тим самим вона стала членом-фундатором ОН. Пізніше Україна діє активно: вона підписує низку договорів, напр., мирні договори з противниками з другої світової війни, в 1947 р. стає членом кількох особливих міжнародніх організацій та дає про себе чути в Об'єднаних Націях.

Членство України в ОН означає дві речі: перша, що Україна є держава, друге, що Україна є суверенна держава.

Україна є держава, бо лише держави можуть бути членами ОН. Це є ясно зформульоване в ст. 3. хартії, яка тим самим різко відрізняється від ст. 1 пакту Ліґи Націй. Членом Ліґи Націй могла бути не лише держава, але й домінія або навіть кольонія; членом ОН — лише держава. Це особливо різко проявляється в ст. 34 Статуту Міжнароднього Суду чиїм членом Україна є ipso facto. Вона говорить, що «лише держави є вповноважені репрезентуватись перед Судом».

Україна є суверенною державою. На це є такі арґументи: її зобов'язує ст. 2 хартії ОН, яка говорить про принципи, на яких ОН є побудовані. Один із них є проголошениий в § 7. Це саме й є принцип суверенности. Він звучить:

«Жадна постанова сьогоднішньої хартії не дозволяє Об'єднаним Націям втручатися в справи, які випливають із виключно внутрішньої компетенції якоїсь держави, ані не зобов'язує передавати справи того порядку на поладнання згідно з постановами сьогоднішньої хартії».

Теж згідно з хартією, Україна має право — природнє й позитивне — вести війну (ст. 51). Воно є зумовлене деякими обставинами, які діють усюди і для всіх. Згідно з ними, Україна може вступати в оборонну війну, коли вона стала жертвою збройної аґресії, і лише до хвилини, коли Рада Безпеки вживе «конечних заходів», щоб відновити міжнародній мир і безпеку. Тому, що чинними є право вета (ст. 27, пар. 3), слід припускати, що Рада не діятиме. Тому Україна є фактично свобідна. Між іншим, в цілях колективної оборони, на підставі ст. 51 і VIII. розділу, Україна має право вступати в реґіональні уґрупування.

І в кінці, вона має право «entrer en justice internationale», особливо перед Міжнароднім Судом. Це означає, що Україна може оскаржити перед Судом кожну державу, яка втручається в її внутрішні справи. Висновки з цього такі, що на зовнішньому секторі Україна є підметом міжнароднього права і має абсолютно ті самі права, як усі інші держави — члени міжнародньої спільноти; напр., вона може голосувати проти СССР. Зрештою рівність України є визнана ст. 2§ 1 хартії. Та стаття говорить, що ОН є побудовані на принципі суверенної рівности всіх її членів.

У внутрішній площині, з уваги на те, що в СССР і в Україні є при владі одна й та сама партія — комуністична партія, і тому, що всі члени Союзу є державами клясовими, і вкінці тому, що форма Союзу є саме федеративна форма, — суверенність України є доволі відносна. Та справа випливає, одначе, більш із фактичного стану речей, ніж з її правного становища. Тому, щоб правна суверенність України була повна, до неї слід пристосувати суверенність фактичну.

Л. СЕНИШИН

Ще про ідейне обличчя сучасної молоді

Автор листа до редакції «Фенікса», що був вміщений в 2-ому зошиті нашого журналу, п. Лев Сенишин (Торонто), надіслав нам нового довшого листа, в якому висловлює свої критичні погляди на сучасне молоде покоління в зв'язку з появою дальших чисел «Фенікса». Цю основну проблематику з листа Л. Сенишина містимо порядком дискусійної статті.

Редакція

Коли перше число наповнило мене надією і оптимізмом, то останнє викликало деяке розчарування. Воно вказує на неможливість у теперішній час осягнути мету, яку «Фенікс» намітив був.

Мушу, однак, заспокоїти Вас, як редактора, що закид не дотичить Вас, ні Ваших ближчих співробітників. Надто велике завдання Ви взялися розв'язувати, щоб за евентуальну невдачу робити відповідальними саме Вас і тільки Вас. Навпаки, по Вашому боці є безспірна заслуга, що Ви ясно побачили і на голос ствердили ідейне мряковиння, в якому поринає молоде (та чи тільки молоде?) покоління, і мали відвагу взятися за розшук видимих обріїв. Траґедією є, що Ваш голос попадає в пустку, а як хто відгукується, то хіба ґдираня огірченого «капраля», якому не судилися фельдфеблівські «ґертлі», або голос істот, для мряковиння є найкращим середником буття. Ті нечисленно-прихильні, а радше — прихильно-байдужі голоси, що анемічно відізвалися, ніяк не помагають Вам в орієнтації, не кажучи вже про правильне спрямування. А без цього, Ваше особисте зусилля, хоч воно велике й цінне, може бути інвестицією, яка починає рентуватися щойно по роках.

Може, я помиляюся, але мені здається, що й у Вас є подібні думки. Тільки тим можу пояснити собі терпкий і серйозний, але не дуже справедливий закид у сторону молоді, який Ви робите, відкриваючи в її душах «поважні зони стерильности». По-мойому, закид спрямований на помилкову адресу. В духовій ділянці стерильність є протилежність творчости. — Чи це не забагато — вимагати від молоді творчости?

Ви базуєте свій закид на минулому бракові в сучасної молоді ідеалізму, високої жертвенности, пориву і, найважніше — «бажання великого». Така оцінка може відноситися тільки до якогось сектора, а ніколи — до цілости молоді. Я живу серед найбільшого скупчення новоприбулої тут молоді, кількість якої треба означувати вже чотирицифернимн числами. Але тій молоді не бракує жодного з наведених атрибутів, а щодо «бажання великого», то вона насякла ним до тої міри, що можна побоюватися за її нормальну духову самостійність і здібність дати від себе те, що в наших умовах треба і можна від неї вимагати. Я певний, що тут далеко легше було б «змобілізувати» пару сот молодих людей до якоїсь акції з рум'янцем «великого», напр., до якоїсь політичної акції, або навіть до активного «виступу» супроти місцевих комуністів — чим тільки кількадесят охочих до «невеликої», але корисної і конче потрібної організаційної праці. В журнальчиках для молоді, де дійсно пише сама молодь (напр., в деяких пластових) аж гомонить від патосу й «великого», зате «дрібне», хоч і необхідне, не находить такого інтересу.

Лихо в тому, що молодь не вміє найти відповідного вислову для свого пориву й ідеалізму, не знає, як трансформувати їх у конкретний чин, який заспокоїв би її «бажання великого». Вона нагадує амбітного туриста, що стоїть під високою горою, бачить її маєстатичний шпиль, горить бажанням осягнути його, але не знає виходу на гору, і нема нікого, хто міг би цей вихід показати.

А пригадайте Ваше ствердження в 1. ч. «Фенікса» про потребу шукання нових орієнтирів для молодого покоління. Якже ж можна вимагати від молоді пориву й замітних діл, коли вона стоїть **здезорієнтована** і, мимо палких «бажань великого», **безрадна,** як цей турист на підході високої гори? Коли — на додаток — несовісні одиниці засіяли в її душі найгрізніший бациль для молодої душі, бациль **сумніву** в правильності того, на чому вона виростала й творила свій світогляд на світ, **не даючи на те місце нічого рівновартного.** Я зрозумів, що Ви вимагаєте від молоді, щоб **вона сама** творила ці орієнтирі, щоб вона сама промощувала шлях для вислову її ідеалізму. А коли вона являється не здібною до цього, Ви ставите закид стерильности.

Можливо, що моє знання історії ідейних рухів неповне, але мені невідомо, щоб молодь колинебудь **сама** творила ідейні вартості в характері мети її прямування. **Ідейно-творча здібність є питоменністю зрілого, а не молодого віку.** Молодь звичайно перебирає, є носієм, та навіть вмирає за ідеї, але їх не творить. Попередники сучасної молоді не виявили б свого «безмежного ідеалізму, високої жертвенности, сміливого пориву, готовости до великих діл і бажання великого», якби не одержали **готового** ідейного спрямування від др. Донцова.

Дайте сучасній молоді її «Донцова», і вона Вас здивує! Та цього «Донцова» можуть дати тільки попередні покоління, а коли вони цього не роблять, то закид стерильности треба спрямувати в їх бік.

Появу «Фенікса» я оцінив, як вияв шукання сучасної молоді за своїм «Донцовим», як місце зустрічі тих, що шукають «нових орієнтирів», з тим, хто їх може дати. Я мав надію, що коли Ви й не найдете одного «Донцова» в потрібному форматі, то, може, знайдеться тут у формі кілька «малих Донцових», які принайменше приготують ґрунт для приходу властивого «Донцова». На жаль, так не сталося — і тому я розчарований.

Не залишаючи тієї теми, я хотів би спрямувати Ваш інтерес на один факт, якого при розгляді тих справ ніяк не можна залишити поза увагою. Ідейна дезорієнтація молодого і ідейно-творча стерильність попередніх поколінь не є слабістю виключно нашою. Вони є радше відбиткою, а до деякої міри й наслідком подібного стану в цілій Европі. Ви, очевидно, маєте кращу можність обсервувати ідейне життя европейської молоді. Але дозвольте мені покликатися на оцінку однієї з найінтеліґентніших американок — Дороті Томсон. Вона провела цього року довший час на студіях европейської, а зокрема німецької молоді. На її думку, німецька молодь цілковито розчарована в усіх ідейних товариствах, що досі мали «золотий зміст». Ця молодь вважає, що дотеперішні шляхетні гасла стільки разів були зловживані, що для оновлення мусить прийти щось свіже.

А ось дослідна характеристика німецької молоді автора Дороті Томсон:

«Вони мають природню повнокровність тіл, вони мають снагу до життя, як такого, — і вони мають своєрідну віру — віру в щось неочеркнене, щось що має щойно народитися».

Чи не жде й наша молодь, повна життєвої снаги, на щось, що має щойно народитися?

Питання в тому, чи маємо ждати пасивно, аж воно народиться серед чужих, а ми черговий раз будемо наслідувати, а чи ми маємо шукати цього покищо неочеркненого? Ви рішилися шукати, але в розшуках стоїте осамітнені. Решта мовчить, немов думає, що краще заждати, як воно вродиться під чужою стріхою. Чи не є це ознакою зневіри в духово-творчу силу власного народу?

Мені здається, що моє розчарування обґрунтоване.

А може, я помиляюся, може, час поміж трьома випусками «Фенікса» закороткий для кристалізації ідей, може, для цього, як для реґенерації мізкової субстанції, потрібні літа? Можливо, але я боюся, що молодь у міжчасі постаріється, на її місце прийде нове покоління, і ідеологічний танець розпочнеться знову від зовсім нового, тепер невідомого кута. Коли ж ми тоді осягнемо «єдність і тяглість поколінь?»

Студентські роки Великого Друга і Опікуна студентства

(До смерти проф. Зенона Кузелі)

23. травня 1952 р. зійшов у могилу на сімдесятому році життя професор Зенон Кузеля, довголітній голова Комісії Допомоги Українському Студентству, щирий Друг і Опікун українського студентства на чужині. Українська преса присвятила гідне місце для вшанування його наукової і суспільної діяльности. Гадаємо, що українське студентство найкраще відзначить пам'ять Покійного, якщо ознайомитися з його студентською біографією, яка була не менш багатою за відповідні періоди пізнішої діяльности. Нижче містимо виїмок з доповіді д-ра В. Маркуся, президента ЦЕСУС'у, виголошеної в Парижі 24. червня 1952 на Жалібній Академії на пошану 70-ліття Покійного Професора.

В Бережанській ґімназії, з якої вийшло багато відомих діячів Галицької України, оформилась національна свідомість З. Кузелі. Тут також дав він перший доказ свого творчого патріотизму, коли 1898 р. шістнадцятирічним юнаком заснував перший нелеґальний гурток молодих патріотів під назвою «Молода Україна». Великий вплив на бережанських юнаків і З. Кузелею мали старші львівські товариші і середовище львівської «Академічної Громади», зокрема т. зв. «Комітет Десяти», що від 1899 р. почав видавати журнал «Молода Україна» і в чиїх рядах гуртувались визначні діячі політично-суспільного життя Західньої України — такі, як д-р В. Старосольський, Євген Косевич, д-р Ол. Грабовський, Мелень, Вол. Темницький, д-р Льоньін Цегельський і інші. За два роки З. Кузеля, разом з товаришами Гр. Качалою і Іваном Боднарем, зорганізували майже всю свідуму молодь ґімназії в гуртку «Молода

Україна», так що вона виховувалася в патріотичному дусі, підносила національну свідомість свого оточення і творила те тло із старшою молоддю та свідомішою частиною суспільства, на якому, подібно, як на Придніпрянщині з уст М. Міхновського, майже в один час могли прозвучати постуляти самостійности України в книжці Ю. Бачинського. «Ucraina irredenta».

Українська національна стихія захопила молодого Кузелю, і він вже з студентських років не був тим, що лише пливе за нею, але тим, хто в своєму оточенні йде на її чолі. Перший університетський рік у Львові зміцнив юнацьку романтику патріотизму ще й глибокими раціонально-науковими первнями, якими збагатили знання й світогляд Кузелі визначні українські вчені, що з ними він стрінувся вже на викладах першого року. Він слухав словянську і українську історію й філософію у Грушевського, Колесси, Студинського. З українським науковим середовищем намагався перебувати в постійному контакті Кузеля навіть тоді, коли переїхав на студії до Відня. Тут можна говорити вже про справді активну суспільно-студентську діяльність Кузелі.

Не зважаючи на поважне завантаження студіями на філософічному факультеті у Відні, де він слухав низку викладів з найрізнородніших ділянок, та не зважаючи на добровільну і заробіткову співпрацю наукового характеру в різних інституціях (співробітник Центральної Статистичної Комісії, допоміжна сила в музеї, перекладач словянських праць на німецьку мову з обсягу археології, пізніше — бібліотекар слов'янського семінара і секретар у проф. В. Яґіча), З. Кузеля знаходить час і можливість брати активну участь в українському студентському житті Відня. 1868 р. існувало у Відні українське студентське товариство «Січ», яке довший час було одинокою українською станицею в столиці держави, в межах якої жило біля 4 міл. українців. Віденська «Січ» провела корисну культурну інформативну діяльність серед невеличкої української кольонії та серед німецьких і слов'янських кіл столиці. Одначе ця студентська організація, яка довший час була тим українським студентським середовищем, на яке орієнтувались і студенти з Галичини, поруч із своїми періодами підйому і успіхів, зазнала також періоди упадку і застою. Саме в такий час послаблення діяльности віденської «Січі», коли тонус студентського життя вже від кількох років чувся у Львові, приїжджає З. Кузеля до Відня. «Коли я саме в той час прийшов до «Січі», то ладу в ній не було ніякого, діловодство було кепське, а бібліотека і каса находилася в найбільшім неладі... в 1900-01 р... виділ не міг навіть здати справоздання», — пише З. Кузеля в своїй сататті про історію «Січі». Студентське життя у Відні пожвавлюється щойно з прибуттям кількох активних студентів зі Львова, а особливо надала розмаху студентському життю і віденській «Січі» подія, що визначилась своїм розголосом загально-національного значення. Це була відома львівська сецесія, у висліді якої прибуло до Відня понад 300 нових студентів. З. Кузеля, хоч іще недавній член «Січі», бере живу участь в організуванні прийому й опіки над сецесіоністами. Разом з іншими товаришами, він намагається використати факт сецесії для спопуляризування справи боротьби за український університет і на віденському ґрунті. Кузеля бере участь у підготові протестаційного віча та інших імпрез; зокрема багато енерґії реба було витратити на поборювання решток москвофілів, які бойкутували акцію сецесії й протесту. З прибуттям сецесіоністів, студенське життя пожвавішало. З. Кузеля починає свою студентську «кар'єру» саме в цьому бурхливому періоді — покищо головою «співацького кружка». Пізніше його вибрано тричі головою «Січі» (1902-1904). Період його головування належить до найсвітліших в історії цього найстаршого студентського товариства на чужині. Хоч внутрі тертя між січовиками, такі типичні для студентських організацій, продовжувались, зокрема на світоглядовому тлі (боротьба між соціялістами різних відтинків разом з радикалами, з одного боку, і народовцями та ідеологічно неокресленими, з другого), все таки внутрішня діяльність «Січі» позначилась активізацією. Товариство відгукувалось на всі важливіші події студентського і національного життя, скликало два віча в справі українського університету, запротестувало

проти російських переслідувань на Придніпрянщині та проти денаціоналізаційної політики в Закарпатті.

За найбільший осяг «Січі» і, персонально, тоді вже молодого доктора Кузелі, треба вважати видання ювілейного «Альманаху» віденської «Січі», зредаґованого З. Кузелею і М. Чайковським. Альманах з'явився в 40-ліття «Січі»; він має 550 стор., з чого 150 стор. займає дуже цінний «Історичний огляд життя в студентських українських організаціях», в якому д-р Кузеля помістив власний причинок до історії українського студентсва: «історія віденської «Січі». Стаття написана вправною рукою історика-монографа, містить багато даних, цифер і фактів і є, як і цілий Альманах, вартісним джерелом до пізнання студентського минулого.

Закінчуючи огляд студентського періоду життя і праці З. Кузелі, треба з спеціяльним притиском підкреслити, що він вміло і корисно для національної справи поєднав в ньому свої наукові зацікавлення — студії — і практичне включення в науково-дослідну працю з суспільними зацікавленнями та актуальними потребами студентського середовища.

50-літній Ювілей наукової праці проф. д-р. г-к. Бориса Іваницького

Серед невеликого гурта українських визначних науковців на еміґрації, українська суспільність чимало вже з них утратила, хоч би згадати цьогорічні втрати: проф. етнографії Зенон Кузеля, визначний науковець світової слави і дослідник українських ґрунтів проф. Григорій Махів, філолог проф. Зілинський, історик церкви й бібліст о. проф. Т. Галущинський, ЧСВВ, не згадуючи вже втрат попередніх років.

І серед тих болючих втрат українська суспільність, а зокрема студіююча молодь, з тим більшою радістю відзначає ювілей ще живих і працюючих між нами сеніорів української науки.

Мабуть, у приватному житті людини немає більш радісної і щасливої хвилини, як святкувати 50-ліття своєї наукової праці. Та це не є лише особиста радість — вона є спільна, бо з цих надбань радіє суспільство. Науковець творить не тільки для себе, а й для збагачення національної скарбниці — науки.

Цього року проминає 50 років невтомної наукової праці проф. д-р. г. к. Бориса Іваницького, що її він віддав до скарбниці українського духа, до збагачення українського суспільства.

Ювілят — проф. д-р. г. к. Борис Іваницький народився 21. березня 1878 року на Харківщині, в Сумах. В Сумах 1896 року закінчив він середню освіту, а опісля студіював у Петербурзі в Лісовому Інституті, який закінчив в 1902 році із званням «вченого лісовода».

За студентських часів він приймав дуже активну участь у тодішньому щойно пробудженому українському національно-громадському і політичному житті, для чого з посвятою віддав багато своєї молодечої енерґії. За свою активність серед українських мас він був арештований, а потім весь час був під строгим поліційним доглядом, що не давало можливости ще більше розгорнути працю.

Вже відразу по закінченні Лісового Інституту, молодий абсольвент виявляє непересічну здібність у своїй ділянці. Борис Іваницький одержує працю в державних лісництвах кол. російської імперії.

В часи революції 1917 року, він бере активну участь в організуванні першого українського державного апарату. Особисто стає до праці в Міністерстві Хліборобства. Організує з М. Шаповалом і О. Макаренком «Лісовий Департамент» і в 1918 році стає на його чолі, та тут віддає здобуті знання для добра України. В роках 1919-1920 переходить на академічну працю в Українському Державному Кам'янець-Подільському Університеті, де й стає лектором лісових дисциплін. За час своєї праці на ліс-

ництвах і в часі революції Б. Іваницький оглянув багато лісів України з дослідними цілями. Дуже часто згадує він, як любитель природи, про красу українського лісу та про велике значення лісу в нашому майбутньому. Тільки втрата української державности змушує його залишити дорогі рідні землі і йти на чужину шукати правди, продовжуючи почату працю.

І холодна чужина не приборкала його енергії, він іще більше кидається у вир праці. Вже в Тарнові, як голова «Спілки Техніків Сільського Господарства», він бере активну участь в розробленні плянів навчання в Українській Господарській Академії, що опісля була заснована в Подєбрадах. Він переїжджає з Польщі до Чехословаччини і стає одним з основників згаданої Академії. Б. Іваницький невпинно працює над собою, і 22. квітня 1922 року, на першому засіданні, професорська рада Української Господарської Академії надає йому наукового звання професора лісових наук, і тоді його обрано проректором Академії. Опісля в 1926 році вибирають його деканом Агро-Лісового факультету. В роках 1925 та 1928-1935 є він останнім ректором Української Господарської Академії і рівночасно першим проректором Технічно-Господарського Інституту, що був ще тільки закладом заочного навчання, зорганізованого в 1932 році при Академії. Проф. д-р. Іваницький весь час викладає на Агро-Лісовому Факультеті ряд дисциплін з галузі лісівництва. Слід тут відзначити, що він є не тільки визначним науковцем, але й бездоганним організатором, про що свідчать його праця й діяльність у час революції 1917-1920 рр. та його адміністративні функції, як ректора УГА і УТГІ.

Крім того, проф. Борис Іваницький написав цілу низку наукових праць, фахових високошкільних підручників з різних ділянок лісівництва і багато розвідок, друкованих у наукових збірниках Академії, як рівно ж у чужинецьких фахових журналах. З головніших написаних праць треба згадати такі: «Лісовирощення», «Дендрологія» (з визначниками листястих і шпилькових порід), «Лісова політика», «Курс лісівництва», «Ліси і лісове господарство на Україні» та інш.

За свою невтомну працю проф. д-р. Борис Іваницький 16. травня 1947 року одержує почесний титул доктора гоноріс кавза лісових наук. П'ять місяців пізніше його вибирають ректором УТГІ. В 1947 році його учні і друзі, а з ними й український загал, святкували його 70-ліття, а цього року, рівночасно з 50-літтям наукової праці, відзначує проф. д-р- г. к. Борис Іваницький, в повному здоров'ї і свіжості сил, три чверті століття, себто 75-ліття свого життя.

Доводиться, з цієї радісної нагоди, скласти нашому Дорогому Ювілятові найщиріші побажання і просити Всевишнього, щоб дозволив йому працювати далі на науковому й громадському полі.

М. Галів

Українське мовознавство на Батьківщині під знаком сталінського вчення про мову

Написана влітку 1950 р. Сталіном брошура «Марксизм і питання мовознавства» та в зв'язку з нею опубліковані листи автора у відповідь на окремі питання від читачів, що їх совєтська публіцистика голосно називає «епохальними трудами», є найважливішими документами російської націоналістичної культурної політики СССР. Подібно як щороку відзначається річницю відомого тосту Сталіна «за здоров'я російського народу», чим залеґалізовано російський політичний націоналізм і імперіялізм, так само відзначається й річницю появи сталінської статті-брошури про мову, ставлячи її в основу національної політики большевиків.

Інститут мовознавства ім. Потебні Академії Наук УРСР відбув 16. червня ц. р. наукову сесію, присвячену «другим роковинам виходу в світ праці тов.

Сталіна з питань мовознавства». Вже сам перелік прочитаних доповідей вказує на характер і спрямування сучасного українського мовознавства на Батьківщині. Ось вони: академік Л. Булаховський говорив про «Походження української літературної мови в світлі вчення Й. В. Сталіна про мову», член-кореспондент Академії І. Кириченко доповідав, про «Завдання української радянської лексикографії в світлі вчення Й. В. Сталіна і В. І. Леніна про російську мову, як важливе джерело збагачення української літературної мови», а кандидат філософічних наук Г. Їжакевич прочитав доповідь на тему: «Російсько-українські мовні зв'язки».

Тези Сталіна про мову, зокрема про розвиток російської і виникненя інших східньоевропейських мов, спрямовані не лише проти теорії Марра, яку довший час вважалось за офіційну в совєтському мовознавстві, але й проти самобутности української та білоруської мов. Офіційний інтерпретатор цього «вчення» в Україні, кандидат філологічних наук Ф. Жилко, вважає, що «вже з XIV ст. визначаються риси мови української народности», зате «перетворення української народности в націю, а її мови — в українську національну мову» — сталося щойно в кінці XVIII ст. Стереотипові фрази, в роді: «На розвиток культури українського народу мала і має величезний благотворний вплив культура великого російського народу» («Радянська Україна», 29. червня 1952) — повторюється часто-густо, бо, властиво, ця теза і є тим одиноким «відкриттям» Сталіна в його статті про мову, а не давно відома абеткова вказівка про «полтавсько-київський діялект, який ліг в основу української національної мови».

В дусі тез Сталіна приходить переставлення праці філологічних і літературознавчих наукових установ в Росії і окремих республіках. В Москві, замість «космополітизму» і «аракчеєвського режиму» вчення Марра, відживляється націоналізм і шовінізм російської культури й мови, а в Україні, Білорусі й інших республіках постійно наголошується потребу «непримиренної боротьби проти рецидивів українського буржуазного націоналізму» («Институт языкознания им. А. А. Потебни Академии Наук Украинской ССР, Вопросы языкознания», ном. 4. 1952).

В цитованій статті двох українських філологів — І. Білодіда і В. Ільїна, вміщений, як рапорт про працю українських мовознавців, в центральному журналі, міститься низка відомостей про працю найважливішого осередку українського мовознавства насьогодні — Інституту Момознавства ім. Потебні Академії Наук УРСР. В основному користуємось цим звідомленням, як також деякими статтями з «Радянської України», подаючи короткий огляд праці українських мовознавців на Батьківщині в останніх двох роках.

Як згадано, від появи статті Сталіна про мову, а зокрема ж від минулорічних нагінок «Правди» на український націоналізм у літературі (пор. статті «Проти ідеологічних перекручень в літературі» та «Про оперу «Богдан Хмельницький»), змінено напрямок дослідної праці інституту (в котрий вже раз?!) та внесено нову тематику. Вона стосується проблем: «порівняльно-історична метода в мовознавстві, східньослов'янська мовна спільність, а передусім спорідненість і нерозривний зв'язок історичного розвою російської і української мов, вивчення мов країн народніх демократій (чеської, румунської) і інші». В працю Інституту внесено нові моменти не лише, скажімо, ідеологічного порядку, але також і організаційного, напр., посилено контролю виконности завдань окремих працівників, зміцнено зв'язки з Інститутом Мовознавства при Академії в Москві, що виявляється в рецензуванні плянів праці і консультації в окремих питаннях з боку московського інституту. Деякі прізвища авторів звідомлень і критики праці Інституту в республіканській і центральній пресі (до речі, маловідомих фахівців), вказують на те, що також під кутом персональної організації подумано про те, щоб новий напрямок здійснювався бездоганно.

В 1950 р. Інститут ім. Потебні працював над такими проблемами:

а) Загальні питання слов'янського і українського мовознавства. В цій ділян-

ці працював головно директор Інституту Л. Булаховський, чиї видруковано такі праці: «Порівняльно-історичний метод і визначення слов'янських мов», «До історії взаємовідносин слов'янських мов», «Деякі питання розвитку українського мовознавства», «Із історичних коментарів до української літературної мови». Крім цього, за головною редакцією Булаховського з'явився друком саме з початком цього академічного року університетський підручник у двох томах: «Курс сучасної української літературної мови» (співавтори В. Ільїн, І. Білодід).

б) Праця над словниками. Від довшого часу ведеться праця над чотиритомовим «Словником української мови». В цьому році повинен з'явитись перший том, а в 1953 р. другий; головний редактор І. Кириченко, члени редколеґії М. Рильський і Т. Зайцева. Також від 1951 р. ведеться праця над однотомовим «Українсько-російським словником», який має бути скінчений в 1953р.; далі, готується словник граматичних термінів, а в співпраці з Музеєм Т. Шевченка підготовлюється словник Т. Шевченка. В тому ж році розроблювано деякі історичні теми з українського словництва, а саме: »Нарис історії українського словотворення» (В. Ільїн), «Історія української лексикографії» (П. Горецький). Саме в ділянці словництва найвиразніше виявляється русифікаційний курс: випущений в 1948 р. за спеціяльними директивами «Російсько-український словник» вже не задовольняє сьогоднішніх русифікаторів України, і знову в Академії поставлено питання про ревізію словника. Ця ревізія повинна б усунути витвори націоналістичного мовознавства та внести все те, чим збагатилась українська мова з «російського словесного фонду». Над питаннями лексикографії працюють І. Кириченко, Т. Зайцева, І. Горецький, В. Мариниченко, Є. Дорошенко, М. Бойко, С. Левченко і інші.

в) З історії української мови розроблюється такі теми: «Походження української мови» (Л. Булаховський), «Мова творів Т. Г. Шевченка» (В. Ільїн), «Мова і стиль поем А. Малишка», «Топоніміка середньої Наддніпрянщини» (К. Цілуйко). Найважливішою працею, яку підготовлює колективно ґрупа працівників Інституту, має бути підручник для високих шкіл: «Історія української літературної мови» (Білодід, Горецький, Ільїн, Доценко, Їжакевич). Цей підручник, мабуть, іще не скоро з'явиться, і тому цього року запроваджено «Конспект лекцій з історії української мови» П. Плюща.

г) Порівняльно широко запляновані праці з ділянки української діялектології; це слід вважати за позитивне навіть із того погляду, що в останньому періоді українська діяктологія, колись блискуче плекана на Наддніпрянщині і в Західній Україні, перебувала в занедбані, після розгромлення старої екіпи видатних мовознавців у 30-тих роках. Інститут опрацьовує матеріяли до діялектологічного атласу української мови. Працівники Інституту (Ф. Жилко, О. Лисенко, А. Мельничук, В. Барахнов) розробляють вже другий рік матеріяли для першого тому, т. зв. «київський квадрат». Матеріяли для дальших томів одночасно опрацьовуть, під керівництвом Інституту, катедри української мови університетів і педаґоґічних високих шкіл України. В 1951 р. Інститут скликав республіканську діялектологічну нараду, на якій основно обговорено питання праці над атласом. У зв'язку з твердженням Сталіна про київсько-полтавський говір, як основу української літературної мови, офіційно робиться натиск на дослідження саме цієї ґрупи говорів. З цієї ділянки в 1952 р. опрацьовувались такі теми: «Українські говори Київщини» (О. Лисенко), «Північнополтавські говори» (І. Варченко). Над говорами Чернігівщини працює Ф. Жилко.

ґ) Окрему увагу звернено на проблематику російсько-українських мовних зв'язків та «актуальних тем мовознавства» в зв'язку з тезами Сталіна про мовознавство. Г. Їжакевич працює над темою «Історія українсько-російських мовних зв'язків», і з цієї ділянки з'явилися вже друком такі праці: «Розвиток національних мов в епоху соціялізму в світлі вчення Сталіна» (І. Білодід), «Висловлювання клясиків марксизма-ленінізма про мову», хрестоматія (А. Мельничук) та, крім згаданих, праці Булаховського «Вступ до загального

мовознавства» (вкупі з відомими російськими мовознавцями Віноґрадовим і Чікобаєвим) та перевиданий «Курс сучасної російської літературної мови».

З інших праць проведених членами Інституту ім. Потебні в 1951 і 1952 рр. звітодавці відзначають виготовлювання програм з української мови для різних типів вузів, рецензування підручників і перекладної літератури, консультації і підготову кадрів через аспірантуру.

Працівники Інституту виголосили за один рік 400 викладів з доручення партії та вміщували свої статті в журналах «Радянська школа» і «Українська мова в школі». В 1952 році проведено наукові сесії і наради, як от у лютому — республіканську лексикографічну нараду, в березні — наукове засідання на честь М. Гоголя, а в червні — поширене засідання Наукової Ради Інституту, присвячене «дворіччю появи ґеніяльного твору Сталіна»...

Автори звітної статті, за відомим рецептом самокритики, вираховуть також недоліки в праці Інституту; ними є: недостатня критика праць із маррівським ідейним підложжям, недостатня увага до питань походження української мови, ненаявність «боротьби проти буржуазно-націоналістичних перекручень у висвітленні питань історії української мови» та брак праць на теоретично-мовознавчі теми. До цих закидів слід додати ще ті, що їх висунула «Радянська Україна» (29. червня 1952), критикуючи працю філологічного факультету Київського Державного Університету ім. Шевченка. Викладачів філологічних дисциплін скритиковано за те, що лекції читаються «на низькому ідейно-теоретичному рівні», що «не розроблюються такі надзвичайно важливі принципіяльні питання, як, скажемо, питання про взаємозв'язок російської і української мов, та ін.».

Як видно з поданого огляду про стан мовознавчих дослідів найважливіших філологічних українських осередків на Батьківщині — Інституту ім. Потебні при Академії Наук УРСР і філологічного факультету Київського Університету — новий ідеологічний курс, хоч нібито звільнив українське мовознавство від культивованої на протязі 20 літ «космополітичної» течії і теорії Марра, одначе, насправді, «вчення Сталіна» поклало українське мовознавство в Прокрустове ложе російського імперіялізму. Цим санкціоновано найвищим авторитетом в СССР вже досі здійснювану вищість російської мови та призначено підрядну ролю мовам підсовєтських народів, зокрема ж українській і білоруській. В цьому відношенні не слід говорити про якесь новум, тільки про традиційний шлях російської науки.

В. Маркусь

„Забагато помилок і замало критики"... в українській культурній праці під совєтами.

Про задушливу атмосферу постійного наганяцтва і здушування решток власної думки та насильного насаджування офіційної ідеології, розв'язок, та навіть фразеології в науковій чи літературній творчості в підсовєтській Україні — можна призбирати доволі фактів, слідкуючи навіть неперіодично за совєтською республіканською і центральною пресою.

Після такого дресування Москвою українських культурних робітників, що від одного року набрало прямо характеру хронічности, гадалося б, що людям не залишається нічого, як при всякій інтелектуальній праці позбутись своєї особовости, українськости, а також навіть решток властивостей людяности й об'єктивности, та стати тільки інструментом в руках тих, які керують і формують сучасне «духове» життя в Україні. І якщо переглядати нові літературні появи — прозу чи поезію, якщо читати окремі літературно-наукові розвідки чи прямо всяку публіцистику, дійсно треба ствердити, що здебільшого підписаний автор не має нічого спільного з тим, що виходить під його ім'ям, з тим, що він виголошує на конференціях, у викладових залях.

Людина втрачає свою особовість і стає в духовій праці автоматом, гіршим або кращим репродуктором того, що їй призначено і так, як це їй призначено виконати.

Структура керівного й контрольного апарату, система праці й побуту, ціла атмосфера й ментальність, все це таке, що людина у відособленні набуває навіть меж досконалости. Людина живе, працює, творить, думає так, як кажуть, та навіть так, як треба. Природньо, в такій ситуації, поза ненормальними випадками, не можна б рахуватися з відхиленням від шабльону, зокрема коли свідомість санкції визначує ціле життя, поступування, кожний крок.

А все таки навіть у такій, доведеній до абсурду, ситуації виявляється, що невдоволенню хазяїна не має меж. Нагінки, критика, виявлювання помилок, браків, нав'язування чи не кожній думці тієї червоної плахти, що її названо «буржуазним націоналізмом» — на денному порядку.

Московська преса дала черговий вияв свойому невдоволенню з духової діяльности Совєтської України.

21. листопада 1952 р. «Правда» подає звідомлення про партійні збори Сталінського району м. Києва. Предметом обговорення була діяльність Академії Наук УРСР та творчість українських совєтських письменників. В інститутах Академії немає критики «бракує обміну думок» — стверджено на зборах. «В дослідному інституті тов. Погребняка існує обопільне захвалювання, прощання зроблених помилок та свояцьке господарювання». Інститут клінічної фізіології ще й досі не позбувся антипавловських концепцій і не проявив рішучої боротьби проти їх решток.

Гострішої критики зазнали Інститут суспільних наук, в якому все ще «зберігаються грубі помилки та фальшиві концепції буржуазно-націоналістичного характеру», та Спілка Радянських Письменників. В останній викрито «ліберальні погляди». Критика і самокритика в Спілці не є в пошані, зате «посвоячення й клікарство на денному порядку». Директор Театру Опери і Балету тов. Шевченко заявляє, що в мистецьких колах не долюблюють критики, буцімто вона шкідлива для творчої праці. При цьому дісталось і комуністичним організаціям на місцях, які є «поблажливі супроти спричинників неуспіхів і помилок та не виховують творчі сили до того, щоб прийняти гострі міри та не терпіти ідеологічних помилок». Закінчує «власний кореспондент» «Правди» своє звідомлення, підсумовуючи: «З'ясовані недоліки, що їх стверджено в наукових інститутах, учбових закладах та мистецьких спілках, пояснюється головно тим, що частина наукових і мистецьких працівників замало присвячує уваги, щоб засвоїти марксистсько-ленінську ідеологічну спадщину».

Другий голос остороги з Москви, а саме — критику партійного ідеологічного журналу України «Комуніст України», треба вважати за щось більш промовисте. До цієї критики призвела ціла низка таких, як їх наведено вище, бо тут ідеться не про засуд підсудних, але про самих суддів.

Московський «Комуніст» (від 20. 1952) критикує молодшого київського брата в статті п. з.: «Серйозні браки журналу «Комуніст України». Безумовно, в цьому випадку вже не закидається авторам рецидивів «буржуазного націоналізму» чи якихсь інших ухилів, бо ж, зрозуміло, це найвірніші ставленики Москви, що редаґують і пишуть статті в «Комуністі України». Редактори й автори цього журналу винні за гріхи інших: «Редакція не виявляє сміливости й ініціятиви ставити нові питання, замало присвячує уваги ідеологічній роботі та зв'язкові з партійними клітинами, науковими інститутами, мистецькими спілками України. Крім цього, журнал не поборює рішуче гнилу буржуазну ідеологію». Дальші закиди можна б звести до таких пунктів:

а) Журнал не пов'язує марксо-ленінської теорії з практикою соціялізму, б) недостатнє пропаґування ідей ленінсько-сталінської національної політики, в) теоретичні статті є занадто абстрактні та далекі від дійсности. г) не присвячується уваги критиці і помилкам української совєтської науки й культури.

Всі з наведених закидів московський «Коммунист» рясно ілюструє прикладами з статтей окремих авторів київського «Комуніста». Один приклад заслуговує на окрему цікавість: в 1952 р. київська «Літературна Газета» вмістила статтю Г. Ємеляненка і М. Новикова про ідеологічне обличчя передреволюційної української літератури. В статті автори намагались показати, що І. Франко і М. Коцюбинський були предтечами пролетарської літератури в Україні. Гадалося б, що цим московські комуністи повинні б бути найбільше вдоволені. Одначе таке твердження не вдовольняє «старшого брата», і московський журнал пише: «Логічний висновок із такого твердження є те, що розвиток української демократичної літератури відбувався відокремлено та відірвано від російської пролетарської літератури, батьком якої був Максим Ґорький. Така концепція є наскрізь ненаукова, суперечить фактам і мусить бути оцінена, як вияв буржуазного націоналізму». Отож сьогодні вже небезпечно доводити, що Франко й Коцюбинський були «пролетарськими предтечами», бо таким був тільки Максим Ґорький. З цього приводу «Комуністові України» дісталось за те, що він не викрив цієї помилки Ємеляненка й Новикова ще в 1950 р., а довелось чекати на критику цілих два роки.

Із висновку московського журналу про те, що «поданий огляд змісту «УК» показує ясно, що з виконанням завдань журналу «Комуніст України» справа стоїть зле», та що «завдання редакції буде — подбати про усунення недоліків та покращання метод праці» — можна здогадуватись, що з усуненням недоліків ітиме в парі й усунення жертвенних козлів тих недоліків, яких Москва віднаходить в рядах самих партійців в Україні.

(За матеріялами «Ост-Проблеме», 13. 12. 1952)

В. М.

П'ятсотліття з дня народження Леонардо да Вінчі (1452-1952)

В творах про Леонардо да Вінчі знаходимо багато розбіжностей, щодо творчости цього великого митця. Це нічого дивного, бо ще до сьогодні не покінчено дослідів над життям і творами Леонардо да Вінчі. Цілі століття накопичили масу здогадів і фальсифікатів, які спричинили цілу низку невідповідних інтерпретацій. Дальшою трудністю в дослідах творів Леонардо да Вінчі є те, що більша частина його мистецьких творів, або залишилась незакінченою, або була знищена в бурхливих літах попередніх століть.

Коли зачнемо застановлятись, де лежить більша вартість Леонарда да Вінчі, чи в тих кількох образах, які залишились нам посьогодні, чи в тих сотнях пожовклих карток паперу з різноманітними шкіцами і з маркантними записками грецькою мовою, писаними зправа наліво, тоді дійдемо до висновку, що теортик тільки пошкодив митцеві, бо ж всі ті його колись нові винаходи є вже давно перестарілими, а рештки мистецьких творів, захоронились до сьогодні, дають нам правдивий образ цієї людини. В ньому з'єднався в непорівнаній гармонії в одне мистець і учений.

Сама околиця, в якій Леонардо да Вінчі прийшов на світ і зростав перші роки, була немов створеною на це, щоб мати вплив на мистецьку душу.

Фльоренція була в той час містом, в якому цвіла культура, наука й мистецтво; її звали тоді нові Атени. З того міста, що являється колискою культури, йшли найбільші постаті епохи гуманізму і ренесансу (Макіявеллі, Данте, Ґалелей). Нічого дивного, що, коли туди приїхав молодий Леонардо, він знайшов відповідний ґрунт, що мав вплив на формування його мистецького талану.

Вже від початку 16. століття починається в Фльоренції активне мистецьке життя. Розвивається архітектура і малярство. В основному запримічуємо тут два головні напрямки у малярстві: об'єктивний і суб'єктивний. Перший звертає головну увагу

на зовнішню форму людини, для другого ця зовнішня форма є тільки середником, щоби висловити внутрішні почування людини. Як у всіх інших ділянках, так і у мистецтві, належать в той час головна увага людині. Митці студіюють природу і анатомію.

Власне це фльорентійське об'єктивне малярство і суб'єктивно мало вплив на формування Леонарда, в якому ці обидва напрямки злучились в одну ідеальну форму.

Підходячи до творчости Леонарда, мусимо бути дуже обережні. Леонардо не тільки малює, він рівно ж добрий скульптор. На жаль, не залишилося майже нічого з його скульптурських праць, крім нашкіцованих проєктів. Він рівно ж займається музикою і поезією. Поза тим його заінтересування йде у всіх напрямках науки. Він незрівняний теоретик і винахідник своєї доби. Студії природи і вічний неспокій, який штовхає його до щораз нових винаходів, не дає докінчити йому двох інших образів. Перший образ це «Поклін трьох царів», а другий «Святий Ієроним».

З його листа довідуємося, над якими новими винаходами він працював вже в той час. Докладні досвіди доводять, що він був винахідником прототипу літака, повза і підводного човна. Дальше, як теоретика інтересує його архітектура, математика, природничі експерименти і навіть астрономія. Як мистець, він не тільки займається малярством і скульптурою, але має також велике замилування до співу і музики. Він грає прекрасно на лірі, співаючи власний текст пісень. І це, власне, питоме в особі Леонарда, що мистець усе йде у гармонійній парі з теоретиком.

Образи, які він малював, будучи в Міляні, дають доказ розвитку його малярства в суб'єктивному напрямку, стають вони більше демонічним. В той час малює він на одній із стін колишнього манастиря Санкта Марія делле Ґраціє, славну Святу Вечерю. І тут, крім самої докладности у виконанні та крім незвичайного майстерства у створенні обличчя Ісуса Христа й поодиноких апостолів, є ще велика композиційна новість у розв'язці цілої теми. До цього часу всі малярі, малюючи Святу Вечерю, ґрупували тільки одинадцять апостолів навколо Ісуса Христа, лишаючи Юду все на боці. Тут перший раз він є серед усіх інших апостолів. Леонардо розв'язав прекрасно цю композицію, ґрупуючи по дві трійки апостолів по обох боках Ісуса Христа. На жаль, цей образ, через вплив атмосферичних змін і вогкість стіни, насьогодні дуже понищений.

Поза низкою інших образів, плянів, шкіців і карикатур, Леонардо дав нам великий монументальний твір, який, на жаль, не залишився. Це пам'ятник Франческа Сфорци, над яким працював мистець 16 років.

Третю добу в творчості Леонарда характеризує незрівняна досконалість у формі і динаміці. Цю добу можна назвати динамічною добою в творчості Леонарда. В той час малює він на пам'ятку бувших героїчних подвигів бій під Анґіярі. Цей образ також не залишився. З тих шкіців, які захоронились в різних музеях по сьогодні, бачимо, що Леонардо був також незрівняним баталістом.

Слід іще згадати про іншу сторінку творчости митця — портрети. В час свойого перебування у Фльоренції він намалював два портрети. Перший, це портрет жінки Амеріко Бенчі, який також пропав. Другий, який назавжди залишився великим скарбом мистецтва, це образ Монни Лізи (чи то «Джоконди»), який зберігається в паризькому Люврі. В цьому образі з'єднались у прекрасне досягнення всі елементи прекрасної штуки Леонарда: перспектива, світло, гра кольорів і досконалість форми. Крім того, маємо тут ще четвертий фактор, який надає цьому образові безсмертности. Це — час. Цей вічний безчасовий усміх Монни Лізи, який чарував, чарує й буде чарувати цілий ряд поколінь, міг створити тільки маляр, що був обдарований великим таланом, і чиє життя, повне енерґійних студій в усіх напрямках, дало йому, для багатьох неосягальне, всебічне і досконале звання малярської штуки. Це знання не губиться лише в розумінні пропозиції і краси зовнішніх форм, але вникає в найглибші частини людського серця і душі.

В той час він малює також інші образи, з яких багато пропало. Всіх

їх ціхує, власне, той демонічний Леонардо в своїй мистецькій досконалості.

У Франції пережив Леонардо да Вінчі останні роки свого життя, вже більше задумуючись над науковими проблемами ніж присвячуючись мистецтву.

2. травня 1519 року помер Леонардо да Вінчі.

Як про митця — треба свердити, що він дійшов до найбільшої досконалости з усіх малярів доби ренесансу; а як теоретик, є він один з найбільших людей тієї епохи. Одначе треба було довгих століть і багато студій, щоб зрозуміти його проґресивний сміливий дух.

Я. Войтович

Франсуа Моріяк — нагорода Нобеля в літературі, 1952

Франсуа Моріяк народився 1885 р. в Бордо. Вже в дитинстві він відзначився замкненою, вдумливою, самітницькою вдачею, і в тому періоді вже починається його конфлікт із життям. Дуже характеристична з цього погляду назва першого його роману «L'enfant charg'e des chaines« («Дитина в кайданах»). Це наче дзеркало його молодости. Вже юнаком пише він свої перші поеми «Les mains jointes», «L'adien a l'adolescence», «Orages». Надаремно шукати в них юнака, — це поема дозрілої людини. Світогляд молодого письменника-поета формують твори Барреса, Пруста та Пеґі.

25-літній Ф. Моріяк, як знаний вже письменник, зустрічає велетня сучасної французької літератури, Андре Жіда. Обидва письменники, хоч і на протилежних позиціях, відчували від того моменту аж до смерти одного з них, Жіда, зобов'язуючу увагу противника в своїх шуканнях у глибинах душі людської.

В 1914 р. починає він писати свій щоденник, який веде аж до 1924 р. Його найвидатніші твори: вже згаданий «L'enfant charg'e deschaines»; «Le baiser au l'epreux»; «Le mystere Frontenac»; «Le Journal» (4 томи); «Asmode'e»; «Les mal-aim'es»; «Le Sagouin»; «Goligaï».

«Le d'esert d. amour» одержує нагороду при нагоді прийняття автора до Французької Академії (1926).

10. грудня ц. р. в Стокгольмі він одержав нагороду Нобеля, яка є міжнароднім визнанням творчости письменника. Відомі численні студії над його творами поза межами Франції, як от в Англії, США, Німеччині, та навіть в СССР.

Моріяк неначе продовжує етику Паскаля в сучасні літературі. Про нього можна б так само сказати: співець величі й недолі людини, — іспит совісти доби, яким був Паскаль у своїх розважаннях.

Твори його не легкі до читання. Їх не можна читати для відпруження; в них треба переживати з письменником людську недолю, внутрішні проблеми його героїв. Його тематика вражає одноманітністю в різних творах. Через це багато з його читачів скоро вимучуються, або знеохочуються після читання декількох творів.

Постаті в творах Моріяка здебільшого зайняті внутрішньою, моральною, релігійною, метафізичною проблематикою. Вони зазнають численних перешкод з боку закостенілих концепцій буржуазного середовища, про яке Моріяк звичайно говорить. Вони часто самітники, часто — раби різних особистих чи соціяльних пристрастей, які, після довгих та витривалих розважань, іноді аж при кінці життя, підіймаються понад свої хиби, відкривають серце, віднаходять щирість душі й людей. Великі душевні струси, родинні чи соціяльні нещастя — збуджуюоть у них почуття відповідальности, ініціятиви та глибше розуміння деяких вартостей, передусім релігійних.

Провідний тон його творів це — поглиблення християнських засад життя. Бувши молодим, він перейшов цілу релігійно-світоглядову Одиссею. Деякий час він був майже невірую-

чим (за його власними словами: «Боже, я наче той човен на розбурханому морі, допоможи мені в мойому безвір'ї, дай причалити до Тебе»).

Моріяк є разом і визначним публіцистом («Фіґаро», «Еко де Парі»). Він часто полемізує з комуністами. Він критикує не тільки комунізм як доктрину, але й його міжнародню практику, а зокрема — французьких комуністів. Недавно саме він нап'ятнував комуністичну практику «каяттів», «екскомунікацій», з нагоди поблікування французькою компартією «ухилів» двох її провідних членів; він запевнив їх рівночасно, що «закон буржуазної республіки» таки зможе забезпечити їх проти несподіванок практикованих в комуністичних «народніх» республіках.

Моріяк не тільки глибокий своїм змістом, але й надзвичайно плідний. Нагорода Нобеля й цим разом припала людині, яка заслуговує на неї своїм вкладом у світову культуру цієї половини XX ст.

Марія Столяр

Висока Школа Політичних Наук у Мюнхені

Однією з дуже актуальниих проблем організації високошкільництва в Німеччині, яка в останніх роках звертає на себе увагу не тільки студентів, але й представників політичного життя та професорських кіл, є проблема політичних студій у німецьких високих школах. Молоді німецькі студенти, які бажали б студіювати політичні науки, змушені вписуватись на право, економію чи соціологію, або інші споріднені факультети, бо дотепер окремого факультету чи самостійної високої школи політичних наук (якщо не брати до уваги Берлінський Вільний Університет) в Німеччині не було. Щодо того, що 14. 7. 1950 р. в Мюнхені створено Високу Школу Політичних Наук (Hochschule für politische Wissenschaften) то цей почин потрактовано тільки, як експеримент, і міністерство шкільництва радше відмовляється признати цій школі рівнорядні права з іншими високими школами. А втім ця школа існує і здобуває признання. Її завданням є виповнити браки німецьких університетів у цій ділянці студій.

В половині липня відбувся в Мюнхені перший конґрес цієї школи. Участь у ньому наглядно вказує, якої ваги набирає сама школа. На конґресі були представники 18 німецьких університетів і високих шкіл та визначні особистості з наукового та політичного життя, а між ними й кол. райхсканцлер д-р Г. Лютер, віцеканцлер західньонімецького союзного уряду Франц Блюхер, міністри західньонімецького та баварського урядів, численні депутати, як також голови верховних судів, представники церков та багато інших особистостей з політичного та громадського життя, і велика кількість студентів.

Властивою ціллю конґресу було встановлення належного місця політичним наукам та перевірення можливостей вбудувати їх в університетську систему. Дуже основно аналізував ці проблеми в своєму рефераті проф. д-р Ф. Фендт, ректор Школи.

Для ілюстрації того, як уважно ставляться поодинокі держави до політичних наук, він змалював стан цих наук у майже всіх европейських державах, а зокрема в США, і підкреслив курйозність того, що політична школа в США (Gradaute School of Political Science) заснована німецьким професором Колюмбійського Університету Франц Лібером ще в 1857 р., а Висока Школа Політичних Наук у Мюнхені ще й сьогодні мусить боротись за своє існування та признання. Доповненням до цього реферату були короткі доповіді, в яких розглядалось проблему стосунків між політичними науками та іншими дисциплінами і, зокрема, вказувалось на відношення політики до гуманістичних наук взагалі.

Крім цих — практичного порядку — проблем, на конґресі виголошено кілька видатних доповідей, як, напр., проф. д-р Еріх Кавфман — «Поняття суверенітету та поділ функцій

влади в Союзній Республіці», д-р Ф. Маєр — «Політика і конституційне судівництво». Професори д-р Альоїз Денф і д-р Вільгельм Флінтер виголосили доповіді на тему: «Етика і політика». На цих та інших доповідях в авлі Мюнхенського Університету присутність була справді велика, а дискусії — настільки жваві, що тривали до пізніх годин вечора.

В діловій частині конґресу перебрано ректора Школи Фендта, далі обрано проректора д-ра Ф. Гессе та голову кураторії, проф. д-ра В. Ґерляха, кол. ректора Мюнхенського Університету.

В українській пресі вже були подані докладні відомості про цю Школу, тому ми тільки нагадуємо, що Школа дуже гарно влаштована і приміщена недалеко від Університету. Виклади починаються після обіду, починаючи з 17 години. При певних умовинах є можливість одержати звільнення від оплати. Викладають німецькі професори та визначні політики, як також запрошені чужинці амбасад або консулятів, між якими не бракує професорів університетів. З українців вписались і студіюють у цій Школі, на жаль, всього три студенти.

Школа видає виклади професорів окремими брошурами. Дотепер з'явилося десять таких зошитів.

О. Д.

Українське студентство на міжнародньому форумі

На порозі другої половини 20 ст. по довгій перерві, другої світової війни, українське студентство знайшло своє місце в колі студентських організацій вільних народів Заходу — на міжнародніх студентских зустрічах.

Довгий час все наше студентство на еміґрації, що було скупчене в західній Европі сиділо в українському ґетті, як майже ціла українська політична спільнота на еміґрації. Студентство не знаходило собі, серед оточуючого чужого студентського середовища, приятелів. Для него чуже середовище було чуже і не зрозуміле. Не було між ними жадного порозуміння, як також не було зроблено жадних старань, щоб взаємно пізнати себе. Цей світ здавався страшною непроходимою джунґлею, але це тільки тому, що не правильно його розуміли.

Сьогодні ця справа представляється вже цілком інакше: на тому відтинку є вже пройдений шлях ріжних міжнародніх зустрічей, таборів, конгресів, конференцій. Тут можна згадати важніші місця, де відбувались конференції і українське студентство і молодь були заступлені: Стокгольм, Берлін, Ітака, Льореляй, Единбург і останньо Копенгаґен. Це все становить в сумі на наші сьогоднішні умовини зроблену, досить поважну роботу на зовнішньому відтинку.

Це так легко не приходилось осягнути, треба було чимало доложити зусилля, енергії та часу. Тут треба згадати піонерську роботу, на зовнішньому відтинку, що її не тільки зрушив, але і поставив на належному рівні бувший референт міжнародніх зв'язків Зенон Винницький. Він перший, почав після довгої перерви на цьому відтинку, вести працю. Про труднощі, які стояли на цьому шляху не доводиться писати, бо на це потрібно б присвятити окрему статтю, але наслідки вже видно сьогодні. Як доказ цього слід згадати останню міжнародню конференцію, яка відбулась в Копенгазі, де були з рамени Центрального Союзу Українського Студентства делегати Борис Макаренко і Всеволод Мардак.

На копенгазькій міжнародній студентській конференції українська делегація була певним центром уваги. Поволі колесо обертається. На перших зустрічах чи конференціях приходилось боротись зате, що ми є окрема нація, яка носить назву Україна, що Україна то не є все одно, що Росія і т. д., а тут вже про це не було мови, наша делегація була признана. яка взяла дуже активну участь в нарадах стоючи поруч вільних народів.

Копенгаґенська міжнародна студентська конференція була черговим досягненням українського студентства на міжнародньому форумі.

М. Г.

Останній салют другові

(† 27. 6. 1952 Захарій Шупер-Марко)

Невелике й не зруйноване університетське місто Гайдельберґ, оповите в зелень, розкинулось обабіч річки Некар, а по обох стронах стоять брамою горбки. Спека дошкулювала, а вітер навіть деревиною не колихав, щоб відсвіжити виснажених людей. Це були останні, вмираючі дні червня. Місто жило без змін своїм життям.

Невелика ґрупа товаришів, з великим жалем у серці і смутком в душі, приїхала в це славне, сьогодні для нас немов завмерле, університетське місто — віддати останній салют дорогому Другові, сл. пам. Захарієві-Маркові. Він, виснажений не довгим, але важким життям, не видержав, пішов на поклик Всевишнього.

Так, доля сувора і жорстока. Ще рік тому, рівно рік, в місяці червні, він сидів за президіяльним столом Другого З'їзду Товариства Української Студіюючої Молоді м. Миколи Міхновського в Пріні. Це він, що завжди в критичних хвилинах палких нарад, навіть пізною ніччю, серед перевтомлення, знаходив сприятливий вихід із положення для добра Товариства. Насправді він жив ідеєю Товариства; воно для Нього було дорогим. Він був один з перших, що дав ініціятиву до його створення. І Йому судилось бути першим серед тусмівських рядів, хто нас залишив. Але він відійшов тільки фізично; Його палка любов до Батьківщини, Його служіння Ідеї, дух Його залишиться між нами.

Захарій Шупер народився 15. грудня 1919 р. в Західній Україні. Вже в юнацькому віці береться до активної праці серед своїх товаришів. Вступає в ряди Юнацтва Організації Українських Націоналістів і весь вільний від навчання час присвячує молоді в своїй місцевості. Докладав усіх зусиль, щоб його товариші також, разом з ним, стояли в одній боєвій лаві. Своєю щирістю й відданістю в праці здобув собі серед друзів любов і довір'я, за що Його також поважали старші.

В 1937 р. переноситься до львівської ґімназії, і хоч важке було Його життя, бо не вистачало матеріяльних засобів, одначе він продовжує працю серед Юнацтва ОУН, стоячи на його чолі, як повітовий провідник. Захарій був зразковим в ґімназії. Вчився з посвятою, щоб опісля свої надбання віддати для свого народу, що його Він так дуже любив.

Тут Його застає польсько-німецька війна. Родиться в Його юній голові надія, — може, якраз тепер прийде час нашого кращого завтра. Чи це були тільки Його відвічні золоті мрії? Дійсність була іншою: страшна, жорстока і безоглядна.

Під час першої большевицької окупації (1939-41) Західньої України, Захарій включається в працю на леґальному секторі, але це довго не триває. За Ним стежить і врешті закликає Його до себе НКВД. Передбачаючи всі можливості «візити» в НКВД, не голоситься у відомій інституції. НКВД багато разів впадало ніччю до його мешкання, але без успіху, бо Він був обережний і, на доручення Організації, пішов у підпілля.

Підпільне життя для З. Шупера-Марка було важке. Доводилось Йому дуже часто перебувати в землянках-криївках, чи навіть переховуватись серед мертвих, в гробівцях на кладовищах. Холод, вогкість і брак належного харчування сильно відбивались на Його здоров'ю, але це Його не заломлювало морально. Він знав, що працю невідклично треба провадити далі, і так діяв. Треба було зимою йти глибокими снігами, криючись від зайвого людського ока, по кількадесят кілометрів, на стрічі. Він ішов, хоч це Його сильно перемучувало. Та Захарій-Марко ніколи не відчував утоми, бо ця праця була для

Нього одиноким стимулом і надією на життя — своє і спільноти. Для Нього тоді день був ніччю, коли Він не вилазив із своєї діри, а ніч — днем, коли дивився на світ відкритими очима, дихав свіжим повітрям. Йому через ціле Його важке життя присвічувала одна ідея — ідея здобуття Української Держави. Ніколи не зневірявся, навіть тоді, коли ситуація показувалась безнадійною. В Нього завжди перемагала сила волі й віри.

Коли большевики, втікаючи на схід, залишили наші землі, Він повертає, із ще трьома своїми друзями, до свого рідного села. Подорозі ворожі німецькі кулі, на Його очах, вбивають двох товаришів, з якими ділив долю підпільного життя. В рідному селі не застав своїх батьків, вони були десь далеко, в сибірських тундрах. На хвилину задержав віддих — страшна дійсність, немає найдорожчих, біль стиснув серце, — і відчув жаль за дорогими батьками й товаришами. Це Його ще більше гартує. Він, блідий, як стіна, не бачивши цілий рік сонця Божого, але сильний духом і завзяттям, кидається у вир праці.

Ґестапівські пошукування за другом Марком були безуспішні. Марко бере активну участь в революційному русі. Перебуває у Львові, Перемишлі і, як організаційний референт Юнцтва ОУН, їздить із завданнями по Любачівщині, Ярославщині і Криниччині. Немало присвячує уваги й громадській праці.

В 1944 р. Він їде з певними дорученнями зі Львова до Криниці і вже не може повернути до Львова. Львів був в большевицьких руках. Фронт швидко посувався на захід. Доля викидає Його з рідних земель, і З. Шупер опиняється на еміґрації. Тут Він стає одним з піонерів, що творили організоване життя молоді й студентства, але, поруч з тим, безперебійно продовжує працю серед кадрів ОУН. Як у Краю, так і тут, Його праця дуже помітна на відтинку Юнацтва Організації Українських Націоналістів.

Крім того, продовжує свої улюблені студії з медицини. Як один із чолових працівників студентства, втішався симпатією серед товаришів. Не було важ-

ливішого студентського з'їзду на еміґрації, на якому б друг Марко не був. Його завжди речеві виступи, гідний академічний тон і об'єктивний підхід до справ здобували йому прихильність серед усього студентства.

Суворе підпільне життя і важка революційна праця підірвали Його здоров'я, і перед закінченням своїх студій, в повній молодечій насназі життя й творчости, Він передчасно покинув свою дорогу сім'ю — дружину, дітей, десь там на сході — своїх дорогих батьків, багато своїх друзів тусмівців, друзів — членів Організації Українських Націоналістів і товаришів-студентів.

Гарячий червневий день безповоротно зникав за гайдельберзькими горбками. На кладовищі поклали друзі на вічний відпочинок у сиру землю Дорогого Друга Захарія-Марка.

Друзі стали над свіжою могилою в задумі, викликаючи в уяві спогади спільних переживань, праці й поривів з Покійним. Тихий гайдельберзький день догасав. Тишу порушив вітрець, що зашумів тужно з листям і квітами вінків на могилі. Цей вітрець приніс останнє «прощай» від друзів, що глибоко схиляють голови перед свіжою пам'яттю дорогого товариша і патріота-революціонера — Захарія-Марка.

М. Галів.

В Україні розпочався академічний рік

У вересні 1952 українська молодь на рідних землях розпочала навчальний рік. І цього року десятки тисяч юнаків і дівчат увійшли вперше в стіни високої школи, інші ж тисячі повернулись до знайомих авдиторій, бібліотек і лябораторій, щоб продовжувати навчання, розпочате раніш і перерване феріями, які здебільшого були для українського студентства «відпочинком» на будівництві в Каховці чи в шахтах Донбасу, якщо не в глибині Росії.

Кількість українських студентів на Батьківщині повинна б у цьому році досягнути 180.000, як подає Б. Коваль, начальник Управління в справах вищої школи при Совєті Міністрів УРСР («Радянська Україна», 29. 19. 1952). На перший погляд, це число виглядає великим, одначе не є воно велике, якщо врахувати, що в ньому враховано студентів-технікумів, тобто типу середньої школи, яких, як відомо, існує багато, та поширеного роду вечірніх шкіл і «робфаків». Навіть у порівнянні до загальної кількости студентів СССР, Україна займає гіршу позицію. На 200 міл. населення, СССР має 1200 тис. студентів. Коли населення України становить одну п'яту цілого населення Союзу, кількість студентів — тільки одну сьому. Відколи впроваджено конкурси, тобто визначену кількість місць для новоприйнятих студентів, та відколи уведено оплату для студентства у «вузах» та гуртожитках, кількість студентів поважно зменшилась. В цьому році, напр., велика кількість кандидатів відпала на конкурсі. До Київського Університету ім. Т. Шевченка складало вступні іспити на 560 місць за конкурсом — 1.665, а вписалось загально на перший рік — 1.150. Отже 515 випусників середньої школи, що бажають студіювати в університеті, відпали. Таким чином, коло 600 осіб не вписалось до університету. Ще кілька цифр з інших «вузів», які так само можна проаналізувати, як повище: до Київського Політехнічного Інституту прийнято 1 560 осіб. На 843 місця за конкурсом складали вступні іспити 1 573 особи. До Львівського Університету ім. І. Франка прийнято 700 осіб, до Львівського Політехнічного Інститу — 1 625, до Дніпропетровського Гірничого Інституту — 825, до Одеського Гідротехнічного — 575, до Харківського Сільсько-Господарського Інституту — 500, до Київського Сільсько-Господарського — 425, до Київського Гідро-Меліораційного Інституту — 250.

Вже з повищого переліку можна спостерегти сильну перевагу спеціяльних інститутів і назагал технічної підготови над університетською й гуманістичною. По тій лінії має йти дальший розвій, а саме: «намічається збільшення випуску спеціялістів для найважливіших галузей промисловости, будівництва і сільського господарства в 1955 р., порівняно до 1950 р., приблизно в два рази» («РУ», див. вище).

Цікаво буде відзначити, які актуальні проблеми стоять перед совєтськими чинниками на відтинку вищої освіти в Україні. На підставі цитованої статті відповідального за справу високого шкільництва України Б. Коваля, можна їх звести до таких справ:

1. Технічне устаткування шкільних приміщень, бібліотек, лябораторій ще не закінчено. Ані посилена праця самих студентів та «недільників» під час останніх ферій не зарадила цій ситуації. Ще гірше стоїть справа з приміщенням для студентів і організацією студентських харчівень. На цю тему можна часто знайти критики в бік малих «винуватців», що занедбують, навіть «саботують» справу будівництва студентських приміщень. Звичайно, ця критика не спрямована, куди слід, бо все залежить від вищих органів, які плянують і розподіляють кошти.

2. Викладацький склад під кутом якости є незадовільний. Большевики натепер намагаються виповнити цю прогалину дослівно «фабрикуванням педаґоґічно-викладацьких кадрів з академічними ступеня аспірантів, докторів, кандидатів. Зокрема, для обов'язкового предмету всіх студентів — діямату — і для катедр суспільних наук, які існують при кожному «вузі» (напр., у Львові 20 катедр), приготовлюється прискореним темпом викладачів. На початку цього року відправлено 69 викладачів, що закінчили курси викладачів суспільних наук при Київському Університеті, і 132 особи, що закінчили аспірантуру. Тому не дивно, що начальник Управління в справах вищої школи УРСР скаржиться щодо рівня й методи викладів цих викладачів: «Дехто з викладачів суспільних наук повільно виживає доґматизм, начотництво і талмудистський підхід у викладанні марксистсько-ленінської теорії. В багатьох «вузах» республіки лекції з основ марксизму-ленінізму, політичної економії, філософії, історії читаються ще на низькому ідейно-теоретичному рівні».

3. Справа підручників у совєтській школі є завжди акутною. Віносну стабільність завжди мали в СССР підручники з технічно-природничих наук. Одначе, натепер і тих підручників бракує, тому намічено авторські колективи при окремих інститутах для їх написання. Ще далеко гірше стоїть питання щодо підручників з історії, мови, літератури, суспільних наук. Ці останні часто змінюються і пристосовуються до лінії партії. Нова метода писання підручників, а саме, колективне авторство, також не забезпечує авторів і держвидавництво від того, щоб видавати чи не кожного року нові підручники з тієї самої дисципліни. Цього року увійшло в користування кілька університетських підручників з мовознавства.

4. Справа зміни підручників стоїть у зв'язку з новими директивами й напрямними, що їх дає совєтському життю партія устами Сталіна. Натепер актуальною є проблема перетворення культурознавчих дисциплін в дусі праці Сталіна «Марксизм і питання мовознавства», суспільних наук — в дусі його статті «Господарські проблеми соціялізму в СССР»; біологічні науки пристосовується до вчення Мічуріна, а цілу медицину, та навіть психологію, перетворюється в дусі теорії Павлова.

5. Не менше властивою проблемою високошкільного навчання під совєтами є також максимальне його використання і пов'язання до практичного будівництва. Вже під цим кутом підбирається кандидатів до «вузів» та проходить ціле плянування високошкільної освіти. Одначе й сам процес навчання та відпочинку й побуту студентів намагаються совєтські чинники зорганізувати так, щоб праця молодих людей могла бути використана повністю для практичних цілей. При цьому тісне пов'язання «вузів» із будівництвом не вважається лише за одну з метод навчання, але тут ідеться, передусім, про ефект праці. Хоч большевики, можна сподіватись, навчені досвідом свого педаґоґічного експериментування в 30-тих роках, не замінять школи виключно практичною працею на заводах, все таки конечність використання молодих сил на будівництві призведе до того, що загальна теоретична освіта випускників буде обмеженою, — чим і досі значною мірою грішили совєтські фахівці.

В зустрічі з такими проблемами, в боротьбі з ними, найчастіше у внутрішній (пасивній) боротьбі, сприймає процес свого формування українська молодь,

наші друзі в Україні. Поволі ця проблематика стає частиною їх життя, частиною їх духового й конкретного світу. Якщо з цими нашими товаришами бажаємо не лише відбудовувати Українську Державу, але ще й перед тим стояли поруч з ними плече-в-плече в боротьбі проти ворога (а стояти з ними мусимо, бо іншого немає), то стоїть перед нами завдання — принаймні теоретично й частково ознайомитися з проблематикою і атмосферою їх духового формування, аби колись при зустрічі не розмовляти двома різними мовами. **В. М.**

ВЛКУ

СУЧАСНА СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ — УКРАЇНА МІЖ ЗАХОДОМ І СХОДОМ — ВЛКУ, ЯК СПІЛЬНЕ ДОСЯГНЕННЯ ЦЕСУС-у І СТУДЕНТСТВА

(Думки з приводу відбуття Високошкільного Літнього Курсу Українознавства ЦЕСУС-у)

Вже в заголовку цих думок нам хотілось писати «Першого Високошкільного...». В цьому останньому русі криється в основному все те, що в цих рядках потрібно б сказати. Це те, що ця імпреза, взята в цілості — запланована і відбута — вимагає обов'язкового продовження в майбутньому. При цьому слід обстоювати всі ознаки цього курсу, так, як вони в його довгій назві відбиваються: **Високошкільний-Літній-Українознавчий.** Це означає, що можуть у нас існувати різні аналогічні імпрези, що й є потрібне, але ця імпреза має обов'язково отримати своє продовження в своєрідній інституції Високошкільних ЛКУ.

Перша характеристична риса, яку не важко добачити сьогодні з короткої перспективи на Курс, це повна відмінність від попередніх подібних імпрез, які були влаштовані ЦЕСУС-ом у попередніх роках.

Попередні імпрези — Студентський Ідеологічний Конґрес в 1948-ому та Високошкільні дні в 1949 рр. — були, на мою думку, останніми дозвуками студентської ґенерації й студентського стилю попередніх двох десятиліть. Можна сказати, що ця ґенерація зійшлась аж два рази, щоб перевірити себе, щоб перевірити своє місце, долю своєї сили. **Молоде** студентське покоління там іще не мало голосу. Скажемо яскравіше: на тих двох імпрезах іще раз ствердило себе в своїй порізненості та доґматизмі своїх окремих ґруп відходяче студентське покоління. Всім була дана можливість висловити свою тезу, і всі виголошували свою апологію в правдивому сенсі цього слова, тобто оборону за всяку ціну. Ці імпрези не дали ні синтези, ні критичного переоцінення чи поглиблення тез.

Від того часу студентське життя багато в чому змінилось. Із зміною еміґраційних і інших умовин прийшли зміни в діяльності та характері студентського життя. Найважніша зміна, що заіснувала, це зміна поколінь. Вона потягла за собою основну зміну підходу і стилю, яка й виявилася вже в останніх роках тут і там, а цього року знайшла свій вислів у своєрідній всестудентській імпрезі ВЛКУ.

Сама організація курсів є вже певне новум у нашому студентському житті. Ішлося вже не тільки про обмін думок між студентами, а про студійну працю, спільно з професорами, над вибраними питаннями, охопленими в певній проблематиці, в нашому випадку — в проблематиці «України між Заходом і Сходом». Студійна праця — хоч як вона обмежена умовинами Курсу — є його характеристичною ознакою. Треба сказати, що цей студійний, тобто джерельний, поглиблюючий, збагачуючий підхід та спільне зусилля до синтези є щось більше, ніж полемічний обмін думками деяких попередніх імпрез.

Дальшою дуже помітною рисою цього курсу, та навіть цього покоління — **далекосяжне знання стану, проблематики західнього світу й сучасного світу взагалі.** Можливо, хтось скаже, що це просто випливає з факту еміґраційного розсіяння в світі. Ми не погоджуємося з цим поясненням. Це тільки один з фактів — доцільних і органічно пов'язаних із цілим процесом формування сучасного студентського покоління.

Таке звернення уваги на вужче й ширше довкілля — це один з основних показників того, що ґетто, в якому ми перебували ще в Німеччині, більше того — ґетто, до якого звичайно так легко попадаємо, є розбите. Не йдеться тут про якісь численні й часті зовнішні зв'язки. Це проблема для себе. Ці зв'язки, навіть найчисленніші, можуть лишитись механічними, своєрідними імпрезами «великих слів», та й більш нічого. Ідеться про збудження уваги до довкільного, до світового, ідеться про розуміння свого на його реальному й правдивому тлі та підложжі. Таке розуміння свого є більш докладе, більш правдиве, і треба сподіватись, що воно буде теж і більш ефектовне в дії.

І, як не останню між тими рисами, треба б згадати українознавче зацікавлення цих курсів. Це теж можна пояснити, на скору руку, звичайною потребою чи недостатком українознавчих знань молодого і на чужині розсіяного українського академічного середовища. Таке пояснення було б теж дуже спрощене. Це знову тільки один фактор. Основне є те, що ця імпреза, і мабуть, дальші цього роду імпрези, якщо такі будуть, згодом складуться на докладне й послідовне простудіювання різних вибраних спеціяльних, найважливіших українських проблем і питань. Ставлення цих проблем вимагатиме кожночасної загальної українознавчої підготови від учасників. Однак вони, без спеціяльного відмінення, часто губляться й є непомітні. Такі українознавчі імпрези, отже, можуть стати джерелом кращої постанови українських історичних, культурних, політичних, економічних і т. і. справ всередині і навіть назовні нашої національної спільноти.

Нам хотілося б відзначити між цими кількома рисами молодого студентського покоління, які проявляються в його починах і прагненнях, ще одну дуже цінну рису. **Це — прагнення підбудувати свої політично-національні стремління на докладному і всесторонньому вивченні сучасного стану України,** українського народу, його матеріяльної й духової культури, в їх внутрішній пов'язаності та зовнішних відношеннях. Цим хочемо ствердити, що динамічний, революційний порив української молоді на еміґрації, який безперечно виявляється в усієї нашої патріотичної молоді, чи вона називає себе, чи ні, революційною, є зміцнений бажанням кожночасно залишатись у контакті з тією дійсністю, яка є об'єктом її політичних революційних стремлінь.

Ці всі риси насьогодні не знайшли ще свого повного вияву, ані зокрема свого завершення. Вони тільки проявляються в діях і житті студентства на еміґрації. В такому сенсі їх формулювання на цьому місці може мати також характер «побожного бажання». Ми, однак, віримо, що близьке майбутнє виправдає ці думки. На це є реальні підстави.

Проблема нашого зв'язання зі Сходом і Заходом є часто об'єктом поверхової публіцистичної аналізи. Є в нас прихильники і однієї і другої орієнтації. Здається, що дуже часто і по одній і по другій стороні виступається не з становища знання справ та правдивого турбування й зацікавлення долею України, а тільки з певних апріорних позицій та з певних чуттєвих мотивів, які нам часто були накидувані нашими східніми чи західніми сусідами, і то в їхньому, а не в нашому інтересі. На нашу думку, для України, ні в минулому, ні в сучасному, ні в релігійній, ні в політичній, ні в культурній площині, проблема Сходу і Заходу не була об'єктом таких екстремних прихильників та поборників, як, напр., в росіян. Зв'язки України з Візантією і Римом, політичними й мілітарними потугами Сходу чи Заходу, в ході історії ніколи не мали якогось характеру месіянства, фанатичного ствердження одного чогось та заперечення другого. Це були зв'язки подиктовані концепціями тодішних керівників народу і які мали на меті якнайкращий розвиток культурних, релігійних чи політичних вартостей України.

Боротьба фактичних прихильників Сходу чи Заходу, яка в нас часом виринає на сторінках різних публікацій у пресі, а ще більше триває в пристрастях пересічних і зовсім не ознайомлених із справами людей, є боротьбою і проблематикою неукраїнською, накиненою нам із-зовні. І чи ненайбільший успіх наших відвічних ворогів і окупантів в їх нищівній політиці супроти

України — це якраз кинення між нас декількох кісток роздору і сварок, між якими є й боротьба за ствердження чи заперечення Сходу чи Заходу в різних аспектах, передусім в релігійному, культурному й політичному.

Проблематика Сходу і Заходу стосовно до України мусить бути в нас докладно перестудійована, досліджена, і висліди її — широко спопуляризовані. Тоді може прийде поволі до того, що, як і наші предки, знайдемо здорове, зрівноважене, нашому ґеографічному, культурному, політичному й релігійному положенню на граничній лінії двох світів відповідне **українське ставлення до них.** Висліди таких дослідів і популяризації мали б виперти поволі ті чуттєві комплекси, які нам із-зовні накинено і які нас без усякої української рації і без якогонебудь інтересу кидають в обійми ненависної й зажерливої незгоди.

Такі думки виринають на тлі викладів та ними висунутих проблем під час ВЛКУ: Україна, з різних аспектів дивлячись, має в собі елементи східні й західні. Найважливіше, однак, те, що ці елементи в нас творять гармонійну цілість, а не дисоційовану суму. Нам ізсередини, під ґеографічним, расовим, психічним і культурним аспектом, не грозить якийсь розлам, радикальне порізнення. Наша синтеза цих елементів не є штучна чи навіть свідомо спрепарована, не є ніяким вислідом процесів «европеїзації» чи відмежування від «гнилої» Европи. Це синтеза спонтанна, органічна, яка обумовлена історичними, ґеографічними та психологічними чинниками.

Під цим оглядом, набуває дуже великого значення теза про те, що український народ є автохтоном на своїй землі. Ця теза, випереджуючи всяку дискусію на тему спільної батьківщини слов'ян чи «трьох Русей», доводить, що українці не є якимись пізніми кочовими зайдами, ані якимсь пізнім відділенням від якогось іншого народу своєї землі, а навпаки, цей народ вже з першої появи слов'ян в історії природньо обсів і заселив ці землі, і тяглість цього посідання є головним підставовим чинником тяглости, безперервности його історії на цих землях. А вже як постали «інші Русі», — на цьому тлі ця проблема набуває їй властивого, тобто зовнішнього, окресленого характеру, і це проблема для себе.

Автохтонність і історична самобутність є теж і основою тієї спонтанної синтези того органічного й за здоровим глуздом зайнятого становища у взаємовідносинах України і Сходу та Заходу. Ідеться тут вужче про Европу Риму й Европу Візантії, а ширше — про европейську християнську культуру та близько- й далеко-азійську, специфічну орієнтальну культуру.

Психологічний і соціологічний аспекти доповнюють цю тезу. В нашій психіці знаходимо своєрідний, специфічно спрямований, раціональний чинник Европи та до емотивного скерований, інтровертивний орієнтальний чинник. В соціологічному аспекті ідея свободи та персональної гідности знайшла свій вияв у формах і структурах нашої національної спільноти, в яких виявляється також східній чинник певної аморфности та нединамічности.

В культурному аспекті: в релігійному житті, в філософії, в літературі, науці вирішальним є чинник нашої повної приналежности до християнського світу. Про проблему Сходу й Заходу тут можна говорити тільки у вужчому сенсі, тобто Україна між Західньою і Східньою Европою. Аналіза фактів показує, що й у цій ділянці Україну характеризував свій своєрідний підхід до вартостей та до взаємин, і виявляє односторонність, з якою трактується ці справи, напр., в росіян.

Дальша аналіза проблеми України між Сходом і Заходом, в аспекті літературному, філософічному, як це мало місце на ВЛКУ, показує, наскільки ця теза своєрідного, кожночасного зв'язку з Заходом спирається на дійсності. Наша література й філософія виявляє кожночасний зв'язок, черпання з Заходу, не бувши при тому західньою (західньоевропейською). Наша літературна творчість та філософічна думка відбивають передусім той нам властивий психічний склад, в якому знаходимо елементи східні й західні. Напр., українська філософічна думка не має тієї раціонально-сцієнтичної натури, що на

Заході, але теж немає в ній чисто східнього містицизму. Нас характеризує в цій ділянці емотивно-контемплятивний підхід відомої вже «філософії серця».

В літературі та сама ситуація. Вона відображує й виявляє передусім властивий нам світ, що знаходиться на ґеографічній і культурній межі Східньої і Західньої Европи. Черпання із східніх джерел та західні зразки знаходили в нас завжди належне зрозуміння й були кожночасним і цінним об'єктом уваги наших поетів і письменників, включно аж до підсовєтських, зокрема в періодах релятивної власної ініціятиви та вільної творчости.

І коли сьогодні питання східньої і західньої орієнтації ставиться для нас особливо в політичній площині, то було б дуже прикро поставити цю дискусію в площині не українській, тобто в тій фанатично одобрюючій або заперечуючій, односторонній і виключній. Наше становище має бути подиктоване вартостями, які історично склались на те, чим є Україна, та має спертись на позитивні складники, почавши від ґеографічних, через ґеополітичні, расово-психічні і соціяльні в найширшому сенсі слова. Для нас не відповідає, з погляду приналежности, як скрайня східньоевропейська орієнтація, так і виключна західньоевропейська. Наше специфічне національне «я» мало б найкраще виявитись у певній осередньо-східній концепції співжиття та співпраці европейських народів.

Наукова аналіза дійсности, яку провели в своїх викладах професори-викладачі курсу, дає підставу на такі синтетичні висновки.

*

На кінець варто ще застановитись над проблемами, висуненими доповідачами-студентами. З чисто методичного боку, треба ствердити, що всі вони характеризувались передусім строгою студійною, дослідною методою. Ця їхня якість поставила їх вже на відповідний рівень, хоч деякий брак синтетичних поглядів та точніших висновків був помітний. Такий підхід є ознакою певної **незавершености, недозрілости**, але він є доброю ґарантією солідности й викіченості на майбутнє.

Не маємо наміру тут ширше обговорити поодинокі реферати. Відзначаємо тільки деякі думки й проблеми з реферату про сучасне ідеологічне обличчя української молоді на еміґрації. Мені видаються цінними такі ствердження в характеристиці цієї молоді: критицизм у підході до всіх справ; зацікавлення вивченням української культурно-політичної спадщини та сучасним станом України, орієнтація на демократичні принципи в концепціях суспільного життя, на християнські та західньоевропейські культурні й світоглядові вартості. Однією з дуже важливих прикмет сучасної української молоді, а вужче — академічної молоді, є значна ідеологічна диференціяція. Прелеґент ствердив існування націоналістичного, демо-ліберального, християнсько-соціяльного й соціялістичного напрямків в ідеологічній орієнтації української академічної молоді. Ці зазначення правильні. У випадку дальшого росту й при теперішньому критичному підході де вивчення проблем, така диференціяція може призвести до здорового ідеологічного зрізничкування нашої еміґраційної громади й до творчої, а не тільки механічно толерантної, співпраці цих середовищ. Одне твердження автора варт відзначити: повна розполітизованість студентських ідеологічних середовищ у минулому, а частково ще й досьогодні, впливає неґативно на ці середовища. Це слід розуміти в той спосіб, що пов'язання ідеологічного середовища з якоюсь партією перешкоджає об'єктивному й докладному студіюванню ідеологічних проблем, як теж спрямовує заскоро увагу на поборювання. Ці думки спеціяльно видаються мені важливими, і було б бажано, щоб вони знайшли глибше обговорення на належних студентських і громадських форумах та, зокрема, щоб спричинитись до практичного оздоровлення студентського життя в майбутньому.

*

Треба відзначити організаційний успіх імпрези. В імпрезі взяло участь вісім професорів-викладачів та 48 учасників. Ці числа не є малі навіть у порівнянні з чужинецькими літніми курсами. Звичайно число учасників літніх курсів є між 40-60.

Це число — тим більше значне, коли взяти до уваги, що це зійшлась українська академічна молодь чи не з цілої Европи. Між учасниками було 16 студентів з Німеччини, 15 з Бельґії, 9 із Франції, 6 з Англії, 1 із Швайцарії та 1 з Еспанії. Цього роду й така численна «міжнародня» зустріч українського студентства ще не відбулась у нас. Вона є запорукою спільних змагань та спільної праці студентства на майбутнє.

Помітно, що українські студенти з деяких західньоевропейських центрів позитивно відгукнулись на цю імпрезу. Тут треба відзначити спеціяльно Лювен та Англію. Трохи вражає надто мала участь студентів з Еспанії. Видається, що це або недбалість або нерозуміння справ. Цей осередок, прецінь, є одним з численніших і краще ситуйованих, та й не малого міжнароднього й студентського значення.

К. Митрович

Ідеологічна Конференція ТСУМ'у в Лондоні

Гурт членів Товариства Української Студіюючої Молоді ім. М. Міхновського в Лондоні відбув 30. і 31. січня 1952 р. Ідеологічну Конференцію, в якій взяло участь понад 25 членів і гостей.

Літні ферії 1952 р. в загальному проходили серед українського студентства в Европі в дусі студій, християнського світогляду, ідеології українського націоналізму, української духовости, української політичної думки в минулому й сучасному. Цим разом ферії були відмінні від попередніх. По цілорічній праці в чужих школах, наші студенти в час ферій, не марнуючи часу, взялись за простудіювання української проблематики, щоб таким чином доповнити своє стисло фахове знання. Крім вище згаданої ідеологічної конференції, що була започаткованням студій української проблематики, слід згадати «Студійні Дні Обнови», «Високошкільний Літній Курс Українознавства», «Студійні Дні Зарева». Все це було новиною серед праці українського студентства. Дотепер подібні імпрези на студентському відтинку мали здебільшого полемічний характер і вичерпувались на красномовстві представників партійних середовищ. Це тільки наснажувало антаґонізми студентських середовищ і ґруп, але у висліді, для самого студентства і загальної справи, давало дуже мало. Сьогодні з перспективи часу можна це вже ствердити з певністю.

Тому цілком правильно, коли в журналі «Фенікс» так підкреслюється ці загальні студентські імпрези. Цей момент є цікавий тим, що згадані імпрези відбулись тоді, коли в Західній Европі залишились найменші передумови до зорганізування їх, і то, як під оглядом матеріяльним, так і під оглядом чисельного стану студентства, бо ґро українського студентства сьогодні перебуває поза океаном, а зокрема в США.

Треба ствердити, що зорганізована в Лондоні Ідеологічна Конференція не є новим в праці Товариства Української Студіюючої Молоді ім. М. Міхновського, тільки черговим її кроком. Але вона була певним новим в праці серед українського студентства в загальному і членів ТУСМ'у зокрема, на терені Великобританії. Слід відзначити, що гурт тусмівців цією конференцією проламав перший лід у ділянці студій ідеології українського націоналізму серед нашого студентства на тому терені. Це говорить, що сьогодні студентська молодь вже перестала просто приймати чи відкидати зформовану раніше думку про біль-

шість українських проблем, але почала сама все це аналізувати і у висліді цього формувати свою окрему, не накидувану ніким думку. Саме з цього боку Ідеологічна Конференція в Лондоні має поважне значення для українського студентства.

На Ідеологічній Конференції в Лондоні були виголошені такі реферати: роду від Москви — це те, що на часі» «Духова сепарація українського на- (непердбачено цю доповідь виголосив М. Мироненко — Лондон, тому що запланований прелеґент не прибув); «Костомаров і розвиток політичної думки першої половини 19. ст.» (А. Бідось — Лондон); «Самостійна Україна М. Міхновського, як нова фаза в розвитку політично - державницької думки» (В. Микула — Лондон); «Ідеологічно-світоглядові основи українського націоналізму» (Г. Васькович — Мюнхен).

В першій доповіді заторкнено дуже важливі питання відмінности українського духу від російського в усіх ділянках національного життя. Проаналізувавши це в аспекті історично-політичному, доповідач яскраво визначив прямування московської імперіялістичної політики. Із сильним притиском звернено увагу на те, щоб у щоденній нашій праці вишальтувати московські критерії оцінки речей і явищ, а прямувати до культивування українського національного духу.

В трьох інших доповідях були порушені, в основному, ідеологічно-програмові питання українського націоналізму.

Аналізуючи добу першої половини 19 ст. і розвиток політичної думки в той час, А. Бідось чітко представив в історичному аспекті тодішній стан українського народу, великий тиск Москви і початкуючий резистанс на духовому, політичному й культурному відтинках. Цей резистанс очолювали тоді, серед закріпаченого селянства, що складало переважно більшість української спільноти, визначні українські письменники, як Шевченко та інші. Тодішня політична думка, що ще не була викристалізована, нуртувала тільки в поодиноких особистостях того часу, формувалась у Кирило-Методіївському Братстві. Твори Шевченка мали і мають великий вплив на формування українського світогляду, світогляду українського націоналізму.

В доповіді «Самостійна Україна М. Міхновського, як нова фаза в розвитку політично-державницької думки», В. Микула заторкнув дуже актуальні і основні питання з недавнього минулого. Висвітлено ролю Драгоманова, який живцем пересаджував чужі для українського народу федералістично-соціялістичні ідеї на український ґрунт. Відзначено також і позитиви Драгоманова. Але в цілому, без сумніву, етап драгоманівства і соціялістичні ідеї в той час від'ємно відбились на будові української держави. Доповідь також порушила політичну діяльність і практичні постуляти М. Міхновського під час визвольних змагань. Міхновський в тих роках виступив з повною відвагою, висуваючи націоналістичну програму, яка ставила в центр уваги добро української держави, а не партійні чи ґрупові інтереси.

В останній доповіді були з'ясовані філософічні питання ідеології українського націоналізму, як також його розвиток. Ідея українського націоналізму росла і змагалась, не підлягаючи жодним соціялістичо- марксистським ідеям, які намагались розкласти український дух. Міхновський став для молодих поколінь батьком ідеології українського націоналізму та прапором їх боротьби. Ідеї Міхновського під час Ідеологічної Конференції оживлювали учасників оригінальними і постійно живучими думками. Жвава дискусія ще більше пожвавлювала ці всі питання.

Якщо говорити про підбір доповідей, то організаторам належить признання. Доповіді були так підібрані, що творили певну цілість і взаємно себе доповнювали. Доповідачі висунули ряд оригінальних думок, що дотепер були мало властивими українському студентству.

М. Галів

Студійні Дні Обнови

(Люрі, 1-4. 9. 1952, Париж, 14. 9. 1952)

Черговим кроком у традиції студійних імпрез «Обнови» були цьогорічні студійні дні в Люрі. Ця імпреза об'єднала на декілька днів світських людей і священиків — студентів та духовних опікунів — довкола низки доповідей, актуальних питань і проблем з релігійного життя, зібраних під загальним заголовком: «Церква в сучасному світі». Ця чергова студійна імпреза збагачує число тих обговорених аспектів релігійного життя в сучасному, теж і в українському світі, чиє краще зрозуміння безперечно спричиниться до поглиблення, пожвавлення та чистоти релігійного життя. Коли висловлюємо це наше переконання, то разом висловлюємо бажання, щоб цього роду імпрези знайшли своє наслідування в позастудентських колах на всіх щаблях суспільних верств та з рамени обох наших традиційних церков. Два перші й найважливіші наслідки таких студійних і молитовних зібрань були б: глибше й органічніше включення християнських принципів в наше суспільне життя та краще зрозуміння наших традиційних релігійних справ, отже й оздоровлення їх стану.

В програму студійних днів входило 12 доповідей. В них обговорено загальні — універсальні — церковні справи та українські. Доповіді були виготовлені частково оо. духовниками, частково студентами.

Заслухано і обговорено такі доповіді: о. д-р. М. Василик (Ліон), духовний опікун федерації «Обнова»: «Церква як інституція Божа, її розуміння в сучасному світі»; о. д-р. І. Хома (Рим): «Організаційно-структуральні проблеми католицької церкви сьогодні»; о. д-р. Ст. Вівчарук (Париж): «Вселенський характер церкви на тлі сучасної духової та соціяльної ситуації світу»; ліц. Гр. Ощипко (Бельґія): «Актуальні соціяльно-економічні проблеми церкви та справи соціяльної активности назовні»; о. Д. Дзвоник (Швайцарія): «Католицька церква в обличчі некатолицької релігійної консолідації»; ліц. М. Калитовська (Бельґія): «Межі засягу церковної діяльности і її вплив у таких ділянках: культура, наука, мистецтво, соціяльне життя»; д-р. В. Маркусь (Париж): «Церква і суспільно-політичне життя»; о. д-р. Великий, ЧССВ (Рим): «Українська Католицька Церква на Рідних Землях та на чужині, її перспективи, завдання та проблема української церковної єдности»; кореферент о. І. Шевців (Англія): «Діяльність Митрополита Андрея на полі церковного об'єднання»; д-р. Б. Цимбалістий (Еспанія): «Становище католицької церкви сьогодні в різних країнах».

З нагоди закриття Студійних Днів запрошено на доповідь про «Французьку церкву у Вселенській Церкві» о. Анрі, директора журналу «Ві Спірітюель» (Париж).

Доповіді складали вже гармонійну цілість і у великій мірі вичерпали загальну тему.

Деякі проблеми, висунені в доповідях, знайшли окремий відгук в дискусіях. Такими були справи «монархізму» в католицькій церкві, справи «індексів», справа неучасти католицької церкви в Екуменічному Русі, справа християнських суспільно-політичних рухів.

В деяких доповідях порушено надзвичайно актуальні релігійні проблеми.

Доповідь про рух об'єднання церков, поза методичною солідністю та багатством зібраного матеріялу, насвітлила основні принципи універсального об'єднання християнських церков. Доповідач з'ясував, що ні інтерконфесіоналізм, ні понадконфесіоналізм не є вичерпними і правильними шляхами розв'язки. Єдність церков є справою усунення тих розбіжностей, які були причинами (чи наслідками) розладу єдности.

О. д-р. А. Великий з'ясував теперішній стан Української Католицької Церкви та її перспективи в різних можливих ситуаціях близького майбутнього. Опісля зайнявся справою об'єднання українських традиційних церков. Надзвичайно актуально звучав зацитований прелеґентом проєкт — і принципи — можливого церков-

ного об'єднання, виготовлений Митрополитом Могилою. Прелеґент відзначив правильність підходу автора проєкту до справ. Цей документ є одним з сильніших доказів щодо глибокого і правильного розуміння справи об'єднання церков у чисто українській історичній традиції. Він указав на потребу докладнішого студіювання й ревізії української церковної історії. За найактуальнішу вимогу в сучасний момент прелеґент вважає припинення поверхових полемік, перестудіювання обома сторонами всіх справ, зв'язаних з об'єднанням і вироблення спільного проєкту.

В доповненні до цього реферату були з'ясовані думки й діла Митрополита Шептицького щодо об'єднання українських церков, які вповні є згідні з нашими історичними традиціями.

Доповідач про церкву й суспільне життя, з'ясувавши основні принципи взаємовідносин двох інституцій, висунув низку надзвичайно актуальних справ. Варт відзначити розрізнення між активною участю християн у суспільному й політичному житті в дусі християнського вчення і безпосереднім чи посереднім, через світських людей, втручанням церкви в ці справи (клерикалізм). Клерикалізм є переступлення принципів правильного розмежування ділянок і компетенції церкви та держави. Жваву дискусію викликало питання суспільних і політичних рухів, які себе називають християнськими. В дискусії визнано, що християнські світоглядові принципи не виключають можливости різних політичних чи суспільних концепцій, різного поступування, різної тактики, якщо не заперечені основні моральні вимоги християнізму. В цьому сенсі якийсь один рух не може називати тільки себе християнським, виключаючи інші. Рівно ж християнські принципи могли б об'єднати й не-християн, які визнають їх правильність у громадському житті. Нам здається, що всі ці слушні зауваги не перешкоджають тому, щоб усі того роду рухи називали себе «християнськими», навіть якби їх більше натепер існувало в тому самому суспільстві, а зокрема — щоб вони декларували християнські принципи супроти деяких виразно атеїстичних та активно антирелігійних суспільних рухів чи партій. Цікаве обговорення знайшли ще теми міжнародньої співпраці християнських політичних і соціяльних рухів (партії, синдикати) та справи підметности Католицької Церкви в міжнародньому праві. Виглядало, що Католицька Церква ставить себе нарівні з іншими державами. В дійсності католицька Церква і Ватикан використовують своє міжнародньо-правне становище тільки для впорядкування релігійних і церковних прав вірних у поодиноких державах.

Дуже цінним і влучним був реферат про стан Католицької Церкви в світі. Доповідач зробив перед слухачами своєрідний «обіг світу». Доповідь характеризувалась передусім вичерпною інформацією про характер і стан католицьких церков у поодиноких країнах. Все ж таки доповідач встиг з'ясувати декілька своїх провідних думок і оцінок про сучасний релігійний занепад, про віднову релігійного духу, та подав цінні критичні зауваги до деяких «державних» чи «національних католицизмів». Він із правдивим особистим захопленням говорив про французьке духове горіння релігійними справами, про шукання правдивого й чистого релігійного життя та про успішне шукання метод пересякання християнськими принципами всіх верств і ділянок суспільного життя. Як противний полюс, відзначив він східнє католицтво, між іншим, і наше, де якраз цього духового палахкотіння немає, де католицька думка не є належно поглиблена й розроблена. Він відзначив некорисне пов'язання релігії з державою в деяких латинських країнах Европи та Південної Америки, що зовсім не впливає на користь релігійного життя, ані церкви (і що сьогодні є зовсім проти волі церкви). В тому самому дусі говорив про французьку церкву о. Анрі на врочистій сесії закриття Студійних Днів. Ідеал сучасної французької церкви це релігійна чистота, яка є запорукою апостольської праці серед усіх верств суспільства, незалежно

від різних суспільно-політичних змін.

Ці Студійні Дні були вагітні думкою і щирим турбуванням релігійними й церковними справами. Однак, хоч учасники були з різних країн і різного стану — що є очевидною користю — все ж таки висловимо своє здивування з того, що найменше учасників було таки з місця осідку Управи ФТУСК — з Мадріду. Зокрема нікого не було з Управи... Теж вважаємо, що не досить зусиль прикладено з боку Управи для використання цих днів для обговорення і кращого налагодження організаційних і діяльностевих справ. А вони залишають багато чого до побажання. Але це вже не наша тема...

К. Митрович

На шляху до оформлення українського студентського організованого життя в США

Ґро українського студентства поза Батьківщиною знаходиться від 1950 р. в Сполучених Штатах Америки. Цей багатомовний факт звертав на себе значну увагу серед студентських діячів вже від самого початку посилення еміґрації з Европи до США. Заходи і пляни студентського активу зводились до того, щоб і в цій країні створити організаційні рямки студентського руху за виправданим довгою традицією зразком на Рідних Землях і в Европі. Новоприбуле студентство не знайшло в США організаційних форм студентського життя, в які могло б включитись, як це було значною мірою в інших ділянках громадського життя. Тому від початку перещеплено на цей терен організаційну структуру й форми, які виправдались на протязі останніх повоєнних років в Европі.

Перше українське студентське товариство в США, це УСГ Ню-Йорк, яка вже від 1948 р. рахується членом станової централі українського студентства — ЦЕСУС'у. З посиленням еміґрації, оживився й ідеологічний сектор організованого студентства в США створенням філій і централі «Зарева», двох осередків «Обнови» та кількох осередків діяльности Товариства ім. М. Міхновського. Натомість, станове студентське життя розвивалось аж до останнього року порівняно дуже повільно. Це частково можна пояснити тим фактом, що новоприбулі студенти з Европи не розпочали свого життя в новій країні побуту на університетських лавах, тільки при фабричних станках. Щойно в минулому й цьому академічному році певна частина рішилась, після здобуття засобів на студії, продовжувати чи починати високу освіту в американських високих школах різних типів. Мабуть, ніхто, ні навіть ЦЕСУС, не диспонує докладною статистикою про студентське життя в США. Одначе орієнтуючись про стан в різних осередках, можна сказати, що з-поміж новоприбулих студіює в цьому році коло 250-300 осіб, а приблизно ще така кількість є тих, що в найближчому студіюватимуть. Що стосується до студентства старої еміґрації, про це тут не говоримо, бо його роля в організації українського студентського життя, на жаль, мінімальна і, мабуть, такою залишиться, хіба що вдасться пізніше втягнути певну його частину до нових організаційних форм.

Українське студентство в Европі, свідоме ваги студентського організованого життя, від початку присвячукому теренові. Деяку працю провели члени попередньої Управи ЦЕСУС'у, які під час її каденції знайшлись в США. XVI з'їзд ЦЕСУС'у в Лювені зробив дуже поважний крок у напрямку зактивізування студентського життя і студентського організону членів Управи ЦЕСУС'у, в США, які творять Американський Відділ Управи з осідком у Шікаґу. Основним завданням Відділу було нав'язати контакт із існуючими студентськими організаціями (членами і не-членами ЦЕСУС'у) та в співпраці з ними довести до створення краєвого студентського союзу. Те саме й було в пляні активніших студентських осередків, які, доречі цілком слушно, вважають,

що безпосередній контакт низових організацій з ЦЕСУС'ом натрапляє на труднощі, а з другого боку, самою централею не може бути ефективно утримуваний.

Ініціятива низових організацій виявилася жвавішою від плянування членів Американського Відділу Управи ЦЕСУС'у, і тому перший поважний крок в оформленні студентського організованого життя в США вийшов від самих студентських товариств.

15. і 16. листопада 1952 р. відбулась з ініціятиви УСГ в Ню-Йорку та з ініціятиви Українсько-Американського Студентського Т-ва ім. Коцка в Клівленді, Конференція Українських Студентських Громад Америки, на якій були заступлені, згідно з комунікатом Президії Конференції, студентські товариства таких осередків: Ню-Йорк, Нюарк, Шікаґо, Енн-Арбор, Дітройт, Клівленд. Конференція отримала» заяви солідарности від таких студентських організацій: УСГ при Колюмбійському Університеті, Представництво українських студентів в Лінкольні, Українське Студентське Товариство в Каліфорнії, Т-во Студентів-Техніків в Ню-Йорку, УСГ в Баффельо, Студентська Громада «Основа» в Трой, УСГ в Філядельфії, ґрупа українських американських студентів в Гарфорді.

Конференція мала на меті нав'язати перший контакт між представниками різних студентських товариств та обговорити важливе питання створення краєвого союзу українського студентства в США. Цій проблемі були присвячені окремі доповіді й дискусії. У висліді, конференція прийняла резолюцію про скликання Першого Конґресу Українського Студентства Америки. Для переведення підготовчих робіт покликано до життя Діловий Секретаріят на чолі з студентом економії в Енн-Арборі З. Мельником. Діловий Секретаріят задумує скликати згаданий конґрес у перших місяцях 1953 р.

Треба додати, що Конференція відбулась під протекторатом Українського Конґресового Комітету, чий офіційний представник д-р В. Шандор брав участь у нарадах, та з участю голови Американського Відділу Управи ЦЕСУС'у д-р П. Стерча.

Факт відбуття такої конференції, її вислід і ініціятиву, в яку багато праці вклало Студентське Товариство ім. Коцка в Клівленді, а особисто товариш З. Винницький, колишній член Управи ЦЕСУС'у, слід вважати тільки за позитивні, та належить очікувати від них позитивного впливу на цілість організованого студентського життя. Таке об'єктивне ствердження спостерігача студентського життя в США притемнюють різні коментарі, зокрема пресовий виступ студентського діяча, який сховався за псевдонімом (Юр. Кузма) в паризькому «Українському Слові» від 21. грудня 1952 р., під гучним заголовком «За єдність українського студентства».

До автора надходять «тривожні вістки з терену ЗДА, де проявилися тенденції відосередні, перекреслення дотеперішньої однотної структури на чолі з ЦЕСУС'ом, тенденції починання історії від себе», далі, що «знайшлися одиниці, які без найменшого здрігання взялися за підмінування дотеперішніх основ ЦЕСУС'у, а навіть хотіли б довести до його занепаду».

Справді, якщо вірити інформаторам п. Кузми, то вістки повинні приневолити до задуми кожного активного українського студента, де б він не знаходився. Одначе, щоби йняти віри твердженням і суґестіям автора, треба б, щоб він переконав нас фактами, і то доведеними, бо інакше виробиться враження не лише про несерйозність коментатора, але й про його злу волю. Які факти про «підмінування дотеперішніх основ ЦЕСУС'у» наведено?

Приведено один пункт комунікату, де сказано:

«У висліді нарад та праць Конференції покликано до життя її Діловий Секретаріят, **як єдино леґальний під сучасну пору координаційний орган українського студентства в ЗДА».**

Ми згідні з автором, бувши ознайомлені з структурою студентського життя в США, що таке формування може викликати застереження. Ми всі, українці за кордоном, є дуже

вразливі в пункті «леґалізму»; ті, які щось діють, відразу напочатку намагаються набути «леґальности», і знов ті, які її мають, одначе невповні її здійснюють, стараються нею рекомпенсувати своє становище. Ми згідні настільки з автором коментаря, що, крім Ділового Секретаріяту Конференція Студентських Громад Америки, є ще Американський Відділ Управи ЦЕСУС'у в Шікаґу, який має певне відношення, принаймні, до тих чотирьох студентських товариств, що є правними членами ЦЕСУС'у. Діловий Секретаріят також не є управнений до «кооординації» всіх студентських справ в США, а тільки уповноважнений дуже виразно до того, що сказано в резолюціях: «доручається йому підготовку Першого Конґресу Українського Студентства Америки, на якому такий Краєвий Союз має бути покликаний до життя», і по лінії підготови конґресу — «увійти в контакт з Українським Конґресовим Комітетом Америки».

Інші компетенції Ділового Секретаріяту, про які згадується в резолюціях, властиво применшують претенсії «єдинолеґальности» і говорять дуже виразно проти суґерованих тверджень коментатора «Українського Слова», нібито це є тенденції до «підмінування дотеперішніх основ ЦЕСУС'у». Ми приведемо два важливіші пункти клівлендських резолюцій:

«б) Конференція доручає Діловому Секретаріятові **стояти в діловому зв'язку з ЦЕСУС'ом, в дусі 30-літньої традиції цієї української студентської централі.**

Зокрема доручається Діловому Секретаріятові увійти в контакт із УСНСА (Юнайтед Стейс Нейшнел Студентс Есос'єйшен) **з метою здобуття для ЦЕСУС'у піддержки в його діях».**

Гадаємо, що ці, доречі, обминені п. Кузмою, пункти резолюції вповні перекреслюють усі суґестії й інсинуації автора про роздвоєння студентського життя і намагання відриву студентського організованого руху в США від ЦЕСУС'у, як також зацитована частина резолюції злагіднює не цілком фортунне формулювання в комунікаті про Діловий Секретаріят, як «єдинолеґальний координаційний орган українського студентства в ЗДА».

Нам видається, що, замість ділової критики, напр., цієї частини комунікату, не слід було вдаватись до інсинуацій проти активної частини українського студентства в США, яка взялась за добре діло — організаційне оформлення українського студентського життя. Цю інсинуацію добачаємо і в тому, що автор цілковито переходить на мову партійного пропаґандиста і чогось немилим собі противникам закидає «хиткість, нестійкість, голословність, внутрішню забріханість». Так само цілком не на місці є персональні натяки законспірованого коментатора проти особи З. Винницького, якого чогось названо «бувшим студентом», хоч автор повинен би оглянутись і довкола себе і порахувати, скільки дійсних студентів (можливо, включно з ним самим) в рядах студентських діячів його середовища.

Треба сподіватись, що Діловий Секретаріят Конференції Українських Студентських Громад Америки знайде спосіб і можливість авторитетного спростування низки закидів коментатора «Українського Слова», та що це спричиниться до розвіяння «тривожних вісток», які автор та його інформатори пускають у світ.

В. М.

Студентська Хроніка

Українську Малу Семінарію відкрито в червні в Люрі біля Олеану. Посвячення Семинарії відбулося 29. червня.

В червні ц. р. перенесено Студентську Оселю з Фюріхшуле в Мюнхені до спеціяльно новозбудованих партерових будинків на Швабінґу, біля колишньої іровської лікарні.

Й. Е. Єпископ Кир Іван відвідав 28. липня ц. р. український студентський осередок в Лювені (Бельгія). Дорогого гостя привітали директор студентського дому та голова НАСУС'у. Преосвященний Кир Іван на окремій авдієнції прийняв делеґацію студентства та окремих студентів, заслухавши звіт про діяльність осередку.

15 червня ц. р. Українська Папська Колеьія ім. св. Йосафата в Римі вітала свого нового, десятого з черги, ректора в особі о. Миколи Когута ЧСВВ.

З нагоди Конгресу Українців Америки на окремій урочистості, відбулась промоція чотирьох визначних громадян на докторів гоноріс кавза Українського Вільного Університету. Докторантами були: проф. Джем Бернгем, Дмитро Галичин, Лев Добрянський і Едвард О'Коннор.

Др. М. Антоновича, абсольвента музикології, відомого дириґента Утрехтського Університету, іменувало голляндське науко-дослідне Товариство музикології та видавничої діяльности своїм членом. Рівночасно наш земляк став членом Міжнародного Товариства Музикології.

26-29 серпня відбулась у Мерані (Італія) конференція Інституту для студій етнічних питань і національних меншин. В конференції брали участь також і українці. До управи увійшов українець др. В. Федорончук.

XXIIСвітовий Конгрес «Пакс Романа» відбувся в Канаді кінцем серпня 1952, на якому також були численно заступлені українці, що виступали тут, як делеґація від академічної і студентської «Обнови». Головою делеґації був проф. Чубатий, а студентською делеґацією керував М. Бринявський.

21-24 вересня відбувся в Парижі Конференція европейської університетської преси. Від українців брали участь керівник відділу преси і інформації Володимир Косик і керівник зовнішніх зв'язків ЦЕСУС'у Всеволод Мардак.

5 і 6 вересня відбувся в Франкфурті над Майном Конґрес німецьких антропологів, на якому був також присутній українець др. Ростислав Єндик.

В 73 студійному році Манітобського Університету (закінчився в травні ц. р.), закінчило студії 67 канадійських українців. В цьому університеті, де від 1949 р. викладається українська мова, студіює річно 300 українців, а в році 1951-52 викладали там 6 українських професорів.

4 літні курси українознавства були влаштовані цього літа в Канаді: два курси у Вінніпеґу (при Колеґії св. Андрея і при Манітобському Університеті), та два в Торонті (при Українському Інституті і Осередку української культури і освіти.

УВАН в США видала черговий випуск «Анналів УВАН» англійською мовою, присвячений М. Драгоманову, та Науковий Збірник I, присвячений першому президентові УВАН Д. Дорошенкові.

Українські студенти з Мадріду взяли участь у II Інтернаціональному фестивалі народніх танків, що відбувся 22-29 червня 1952 р. в Пальма-де-Майорка (на Балеарських островах).

5 міжнародня зустріч католицького студентства відбулася в Ґемені (Німеччина), 31. 7. — 10. 8. 1952, в якій взяли участь також представники українського студентства — Л. Горницький, і др. Б. Микитюк.

22 серпня 1952 помер в Бірмінґені (США) визначний український вчений, професор УТГІ, дійсний член УВАН, НТШ та багатьох чужинецьких наукових установ, кол. проф. ґрунтознавства в Харкові проф. др. Григорій Григорович Махів.

З початку шкільного року 1952-1953 відкриється при Оттавському Університеті (Канада) курс українознавства. Програма навчання обіймає українсь-

ку мову, літературу, історію і культуру.

5 загальні вбори КоДУС'у відбулись 17. вересня 1952 р. в Сарселі під Парижем. Збори заслухали звіт з діяльности КоДУС'у за час від 1. 10. 1949 до 30. 6. 1952; обрано нову президію в такому складі: проф. др. О. Кульчицький — голова, проф. др. О. Шульгин і проф. др. І. Мірчук — заступники голови, Т. Волошин — секретар; до складу управи увійшли: інж. Е. Чайковський — фінансово-господарський реферетн, доц. інж. Д. Пеленський, І. Сілецький (представник ЦЕСУС'у) — члени.

В Клівленді (США) 15-16. листопада відбулась Конференція Українських Студентських Громад Америки. В Конференції взяло участь коло 50 студентів, представників 6 студентських організованих осередків. З Конференцією солідаризувалось окремими листовними заявами ще 8 інших студентських організацій з різних університетських середовищ США. Конференція покликала до життя Діловий Секретаріят, який очолив З. Мельник.

Національна Унія Французьких Студентів влаштувала 29. 9. — 7. 10. 1952 в Парижі Міжнародню Конференцію з економічних і соціяльних потреб студентства, в якій взяли участь також представники еміґраційних студентських організацій — українці і чехи.

13. вересня 1952 р. студентське товариство «Зарево» відбуло в Парижі річний з'їзд, на якому обрано нову управу на Европу; її головою є І. Жеґуц. Поруч з'їзду европейські члени «Зарева» відбули Студійні Дні, на яких виголошено такі доповіді: «Українська політика в 1917-1919 рр» (Б Макаренко), «Значення мілітарної сили для поневоленої нації» (В. Михальчук), «До проблеми державного плянування»(А Жуковський) і «Творчий шлях О. Ольжича-Кандиби» (О. Жданович).

21. грудня 1952 р. відбувся четвертий з'їзд Союзу Українських Студентських Організацій Німеччини. На з'їзді змінено статут і змінено назву на «Союз Українських Студентів в Німеччині» (СУСН). Насьогодні всі студенти безпосередньо входять у члени СУСН'у. Рішенням з'їзду остаточно зліквідовано останню УСГ в Мюнхені.

На німецьких високих школах в цьому році навчається 1.800 чужинців. Німці оцінюють це число як низьке (перед війною було в середньому 6.500) і тому намагаються викликати більше зацікавлення німецькими студіями серед чужинців. Федеральний уряд призначив для цієї мети 200.000 нім. марок, а для акції обміну студентами — окремо 400.000 нім. марок.

Союз Німецьких Студентів (Фербанд дер Дойчен Штудентен) відбув 15-16. листопада річний делеґатський з'їзд у Кілю. Між венесеними резолюціями гідні уваги: протест проти нового проєкту дисциплінарного реґляменту, ухваленого конференцією ректорів, засудження новопосталих реакційних студентських організацій та гострий виступ проти відновлювання традицій студентського дуелю.

До кінця жовтня 1952 р. до німецьких високих шкіл вписалось не більше 450 студентів-втікачів. За підрахунком німецького комітету Світової Університетської Служби, в Німеччині ще перебуває коло 1500 студентів — політичних втікачів, які, одначе, з матеріяльних причин не можуть вписатись. Так само еміґрація для них вже припинена, за вийняком біля сотні балтійських студентів, яких приймає шведський уряд. Згаданий комітет стверджує важку ситуацію цих студентів і заповідає допомогу щодо продовження студій.

Масово викидають студентів з високих шкіл у совєтській зоні Німеччини. В жовтні заарештовано 14 студентів з політичних мотивів. Влітку і восени ц. р. виключено коло 250-300 студентів, закидаючи їм «незадовільну поведінку». Цікаво, що найбільше проскрибованих є на «невинних» факультетах теології і медицини.

Резолюцію про виступлення Британської Національної Унії з опанованого комуністами Міжнародного Студентського Союзу (з осідком у Празі) — прийняли великою більшістю голосів річні збори студентів Менчестеру. До цієї резолюції приєднались студенти 14 коледжів, що належать до Оксфордського Університету. Так са-

мо Національна Унія Шотляндських Студентів винесла рішення, що вона остаточно відійде від згаданого Союзу, якщо той не ухвалить на найближчому конґресі висуненого проєку про т. зв. «товариське членство» в Союзі.

Сто південноафриканських студентів відвідали з кінцем грудня ц. р. Европу, перебувавши в Англії, Франції, Швайцарії, Італії і Голляндії. Одна ґрупа екскурсантів - техніків взяла участь в оглядані історичних пам'ятників Італії та в лецетарських змаганнях у Швайцарії, а інша вибрала собі, замість того, огляд англійської індустрії.

Менчестерський «Нюз Бюлетен» подає цікавий вислід анкети щодо політичних симпатій студентів Менчестерського Університету. Зважаючи на те що такий дослід студентської опінії проводиться щороку, варт подати процентаж прихильників англійських партій тепер та перед чотирма роками (в дужках — вислід анкети з 1949 р.): консерватисти — 46% (22,1%), соціялісти — 34,7 (27), ліберали — 14,7 (36,2), комуністи — 4,6 (6,7).

В Зальцбурзі постійно діє Семінар вивчення американських проблем для европейських студентів. Циклі курсів тривають по одному місяцеві. Цьогорічна тематика до серпня 1953. Внутрішньо- і зовнішньо-політична концепція Америки (січень), Модерна поезія, проза і літературна критика (лютий), Алянтійська спільнота і її основи в американській історії (березень), Юридична думка і установи Америка (червень), загальний курс з різною тематикою (липень-серпень). Викладають професори з США по-англійському. Можна отримати стипендію.

Семінар Европейських Проблем відкрито в цьому році в Барсельоні. Еспанці закликають до участи і чужинецьких студентів. Назагал в останньому році Синдикат Еспанських Студентів виявив багато ініціятиви з метою нав'язання контакту з чужинецькими студентами (конференції, з'їзди), одначе ще далеко не вдалось еспанцям усунути всі ресентименти які існують стосовно до них серед деяких студентських кіл.

В академічному році 1952-53 вписалось до паризьких високих шкіл коло 60.000 студентів. В Парижі існує велика недостача квартир, і тому для студентів насьогодні бракує 10.000 мешкальних кімнат. Зокрема багато студентів вписалося з провінції, тому існують спроби обмежити впис французьких студентів з-поза Парижу.

Новий університетський будинок відкрито 13. грудня в Туріні, в присутності президента Італійської Республіки Ейнавді.

Влітку 1953 відбудеться в Зарбрюкені (Зарі) футбольна студентська олімпіяда. Свою участь заповіли дружини 13 університетів з 7 країн.

Студенти права в Швеції найтяжче можуть одержати якесь зайняття. До державної служби можна дістатись не скоріше, ніж у 5 років по закінченні студій. Тому правники більше розраховують на приватні інституції і підприємства.

Три швайцарські студенти права з Цюріху скористали з своїх громадських прав і заініціювали референдум проти підвищення поштових тарифів. Вони зібрали понад 60 тисяч підписів на користь своєї ініціятиви.

Туреччина на 22 мільйони людности має тільки 3 університети та 4 високі школи, в яких навчається 27 тисяч студентів. Це порівняльно дуже мале число. В Европі Швайцарія з 4 і півмільйона людности має 7 університетів і 2 високі школи. Зате в Туреччині немає надпродукції та безробіття інтеліґенції.

Міжнародне Університетське Бюро, що має свій осідок у Парижі опублікувало листу всіх університетів в 71 країні, за станом з липня 1952 р. В тих країнах існує 680 університетів та 18 університетськких коледжів. Найбільше університетів мають США (183), далі йде Китай (56), СССР (33). Найбільше університетів в Европі мають Англія (30), Італія (26), Франція і Німеччина (по 22). 19 країн мають тільки по одному університетові. В XVIII ст. найбільше університетів було в Італії, Франції, Німеччині. Індія, яка до 1800 р. не мала ні однієї високої школи, нині має 25.

В СССР насьогодні нараховується 76 вищих учбових закладів медицини, до яких вписано коло 100.000 студентів, як подає «Вєстнік Висшей Школи» в Москві. Цього року відкрито медичні високі школи в Узбекістані, Таджикістані і Туркменістані.

The Ukrainian Revolution 1917 - 20. A Study in Nationalism. By John S. Reshetar, yr. Princeton New Jersey, Princeton University Press 1952.

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-20

Студія про націоналізм, Джон С. Решетар молодший. Прінстон, Ню-Джерсі 1952, видання Прінстон-Університету, стор. 363.

Історична студія Джона С. Решетара про українську революцію 1917-20 рр. постала з його докторської праці, яку він поширив, і яку видано цього року накладом Прінстонського Університету. Решетар, працюючи над цією проблемою, написав цілковито нову річ — якщо йдеться про східньоевропейські студії в Америці — тому, що, поперше, не розглядав подій революції 1917-20 років в одному комплексі, як це переважно роблять американські вчені, а подруге, постарався висвітлити національний аспект і його політичне значення в роках 1917-1920.

Насамперед треба розглянути бібліографію до цієї книги, яка показує дуже солідний підхід та використання всіх, в нашому часі можливих до розгляду, джерел та праць. Автор у своїй праці перевірив вартість і вірність поодиноких документів і джерел, які він доволі об'єктивно інтерпретує та з'ясовує для читача. До найголовніших джерел, які не були дотепер використані ні чужими, ні українськими авторами, належать «Закордонні відносини США 1919», «Росія 1917», «Документи стосовні до закордонних відносин США», «Паризька мирова конференція», «13 томів, Вашінґтон 1942-1947». Ці джерела є важливі тим, що вони насвітлюють політичну практику західніх держав відносно до молодої української держави, а передусім — ставлення Сполучених Штатів Америки до української проблеми. Якщо йдеться про використання спогадів, зокрема праць українських політиків та співучасників української визвольної революції 1917-1920 рр., автор дуже обережно ставиться до їх висновків. Щоб обминути зайві контроверсії з російськими політиками та публіцистами відносно питання про становище України й Росії та їх взаємовідносини, автор стверджує, що «сам факт, що Україна має статут окремої республіки, як також членство в Об'єднаних Націях, вказує на визнання, яке її уділено» (§ VII). Це твердження вказує, що Решетар присвячує в своїй праці більше уваги правничій сторінці української держави в її різних фазах, мировим договорам і конфереціям, як також усім державним актам, а менше — культурним та національно-свідомим процесам в українській історії.

Решетар ділить цілий матеріял на сім розділів: 1. Розвій національної свідомости, 2. Ріст Центральної Ради, 3. Занепад Центральної Ради, 4. Інтермедія Гетьманщини, 5. Республіканське відношення, 6. Занепад, 7. Погляд із перспективи. Перший і останній розділи залишають різні побажання. Окремі браки, однак, не є спричиненні незнанням матеріялу чи не властивим його оформленням, але виключно методологічним підходом американської праґматичної школи, яка з дуже великою точністю розглядає всі факти, сили та події так, як вони виявляються, однак стримується від їх пов'язань. З тієї причини немає в першому розділі глибокої аналізи причин і первнів росту національної свідомости і політичної думки. Автор чогось в'яже початок національно-визвольних змагань з Іваном Котляревським (1769-1838). Дійсний історик повинен шукати причин навіть у тих часах і явищах, в яких вони назовні не виявлялись. Для цього була б епоха козаччини та гетьманщини першорядним об'єктом, що вможливлював би авторові знайти пояснення, чому так нагло і навіть широко розгорнувся національний рух в роках 1917-1920 на Україні, без огляду на тимчасовий занепад та важкі відносини.

Підзаголовок «Студія про націоналізм» збудить — може, передусім в українського читача — здивування з того приводу, що в 1917-1920 рр. фактично

не було жадної націоналістичної партії чи організації на Україні. На Заході, однак, вважають (зрештою, цілком правильно), що — без огляду на те, чи, напр., Петлюра і Винниченко були членами соціял-демократичної чи соціял-революційної партії, чи Дмитро Дорошенко і Олександер Шульгин були членами або симпатиками соціял-революційної або соціял-федералістичної партії, і в партійно-політичному розумінні «наліво» зорієнтовані — їх діяльність, не входячи в позитиви чи неґативи, була присвячена національному визволенню, і тому підпадає під термін «націоналізму».

Якщо йдеться про оцінку поодиноких українських державних мужів, не можна очікувати, щоб американський вчений, навіть якщо він є українського походження, відносився з таким пієтизмом до тих людей, як це робив би український вчений, а головно тоді, коли б цей, маючи монархічні або республіканські погляди, говорив, напр., про часи УНР або гетьмана Павла Скоропадського. Найбільш уваги присвячено, без сумніву, С. Петлюрі і гетьманові Павлові Скоропадському, які репрезентували обидва ті табори, що відограли визначну ролю в українській визвольній революції 1917-1920 рр. При збереженню найбільшої об'єктивности, залишається позитивніша оцінка діяльности УНР, як також і її представників.

Якщо йдеться про особу гетьмана Павла Скоропадського, який до 1917 року не був зв'язаний з українським життям, який не мав до того часу нічого спільного з українськими політичними аспіраціями, то треба признати, за словами автора, «ледве чи це була кар'єра для українського націоналіста» (ст. 145). З другої сторони, «мимо того, що він був очорнюваний, заперечуваний багатьма, не можна заперечити ґенералові Скоропадському того, що йому належить».

Оцінка С. Петлюри, як державника, політика і, вкінці, людини, є позитивнішою і здержливою в порівнянні до багатьох представників соціялістичного й демократичного табору. З цієї причини його вороги, включно з совєтськими істориками, називали його бандитом; його представники за кордоном представляли його, як українського Ґарібальді, «рятівника европейської цивілізації перед великоросійським імперіялізмом» (ст. 264).

В підрахунку своєї оцінки, автор переходить до висновку, який, хоч не є апотеозуванням особи Петлюри, зате тим більше цінний, бо висловлює його автор в досить реалістичних і стриманих аспектах: «До його заслуг, як еміґранта, належить, що він, живучи в найбільше несприятливих обставинах, ніколи не покинув справи самостійної української державности. Він присвятив останніх дев'ять років сого життя виключно національному рухові.

Якщо є можливе сумніватись, чи останки Петлюри колинебудь будуть перенесені до київського собору св. Софії, то неможливо заперечити його відданість і посвяту, які вможливили йому прагнути тієї цілі до самого кінця» (ст. 316).

Відносно до насвітлення діяльности інших постатей української визвольної революції, треба признати авторові, що він зформулював це найкраще і найвлучніше, коли йдеться про їхню поставу та політичну практику. Ось слова, які повинен собі засвоїти кожен український політик саме для своєї майбутньої практики: «Більшість тих мужів були інтелектуалісти, з досвідом у теоретичній дискусії, літературних виявах і науковому досліді, але безнадійно обмежені в їхньому знанні штуки й науки політики — без кінцевої боротьби за потугу» (ст. 136). Вони всі були **переконані** демократи, за своєю природою чесні люди, які вірили в демократію, поступ та змагання всіх народів до кращого завтра, без огляду на національні амбіції і прагнення». В цьому їх помилка, в цьому одна з причин нашої невдачі здобути собі державу в роках 1917-1920, і в цьому траґедія української демократії тих років, яка не брала до уваги, що демократія є лише засіб для найбільшої критики й потуги своєї нації, а не самоціллю, перед якою сама та нація має поклонятись.

Це є непорозуміння, що політика є абстрактною ідеєю; вона є «жорстока», «нескінчена» і «фасцинуюча гра» (ст. 135); це непорозуміння привело укра-

їнських політичних діячів демократичного табору до зудару з твердою й брутальною політичною діяльністю, в якій не було для них місця.

В переговорах, конференціях та розмовах із західніми дипльоматами виявилось, що західні альянти, а спеціяльно США, були здеклярованими противниками української державної самостійности та взагалі українських визвольних змагань. Це становище найкраще схарактеризоване поставою американського державного секретаря Ленсінґа в його листі з 29. жовтня 1919 р. до американської делеґації на мировій конференції в Парижі: «На підставі останніх обсервацій, Департамент є схильний вважати український сепаратистичний рух великою мірою за вислід австрійської і німецької пропаґанди, яка намагається розвалити Росію. Він не є здібний здобути приблизну етнічну базу для створення окремої держави, і Департамент не переконаний, що існує реальне прилюдне бажання чогось більшого, ніж такої чи іншої, в більшій мірі льокальної, автономії, яка природньо виплине з створення в Росії модерного демократичного уряду, без огляду на те, чи він буде федеративний, чи ні. Департамент вважає, що, в згоді з тим, політика Сполучених Штатів Америки, залишаючи майбутнім подіям устійнення точного характеру взаємин між Великою і Малою Росією, в міжчасі повинна прагнути радше збереження, в підставі, принципу російської єдности, аніж піддержувати сепаратизм» (ст. 288).

Розроблення польсько-українського мирового договору, з 21. квітня 1920 року, також і Ризького з березня 1921 р., вказує на важкі умовини, в яких перебувала молода українська республіка, не маючи жодної піддержки з сторони якоїнебудь західньої держави. Решетар присвячує передусім багато уваги договорам та державним актам, які мають державно-правне значення З цієї причини він точно розробив усі чотири універсали і всі гетьманські грамоти, на підставі яких розглянув розвиток української національної і політичної думки та зрілости.

Найслабшою частиною цієї, без сумніву, дуже цінної книги є останній VII розділ: «Погляд з перспективи», де автор старається пояснити причини нашої невдачі та тимчасової поразки: «Неспроможність українців здобути постійну незалежність і державність під час здвигу в першій світовій війні була до великої міри вислідом нерозвинення національного руху» (ст. 319). Здається, що більше дійсною причиною було неґативне ставлення Заходу до державних аспірацій України, яке саме автор так зформулював: «Однак більшість спроб здобути визнання та допомогу в західніх столицях і на Паризькій Мировій Конференції скінчились невдачею, і уряд Української Народньої Республіки був змушений іти за кордон в 1920 р., але тільки після героїчної та коштовної боротьби» (ст. 5); другою головною причиною була акція білоґвардійських ґенералів та поляків, рівночасно з большевиками, проти молодої української держави. «Большевики одержували посередньо піддержку від Добровольчої Армії та поляків, які атакували нашвидку зформовані, недосвідчені та до певної міри безтрадиційні українські сили» (ст. 329). Однак остаточне ствердження в цьому розділі цілком правильно відбиває фактичний стан українського націоналізму в політичному та науковому відношенні: «Український націоналізм став живучим фактором у кожній аналізі східньоевропейської політики і починає набувати визнання й уваги, яку заслуговує на полі славістичних студій» (ст. 331).

Я. З. Пеленський

ALFRED WEBER: Kulturgeschichte als Kultursoziologie. München 1950.

(Альфред Вебер: Історія культури в характері соціології культури Мюнхен, 1950)

Що буде з людства? — ставлячи питання автор і, виходячи з цього, старається дати загальний образ історії і нову цілісну інтерпретацію історичного розвитку. Він не шукає паралель між поодинокими великими культурами,

але намагається представити історію, як знаменний в собі одноцілий процес, в якому поодинокі культури, незалежно від влучення їх в загальну цілість, задержують їхні своєрідні риси та індивідуальне забарвлення і кожночасно виразно виявляють свої зв'язки з іншими. З дуже просторо поданого матеріялу видно, як людина ступнево стремить у свойому розвитку довсебічної цілости, залишаючи на пройденому шляху безмірне багатство творів свого духа, з яких легко пізнати, як людина-творець і її твори дійшли до того світу, який сьогодні називаємо нашим.

Щоб братись оцінювати дуже сконденсований і систематично впорядкований багатий матеріял, зібраний у праці славного соціолога, треба бути істориком, і то принайменше такої кляси, як він. Тому до цілої історичної частини хочемо додати лише одну заувагу, а саме, що в нього, на жаль, Київ усе ще є під гаслом «Rußland», а в дотичному розділі все ще помітно помірковане русофільське наставлення. До деякої зміни цього наставлення приходить в останньому розділі, доданому вже після війни, як «причинок» до давніше вже написаного і тепер перевиданого твору, про який саме йтиме мова.

Цей кінцевий «Anhang» дуже цікавий під потрійним оглядом: поперше, що автор притягає до свого загального історичного образу ще й підсумки останньої світової війни (як-не-як — непересічного катаклізму); друге, що мимо його запевнень, що він не пророк і не філософ, він подає глибоко філософічну інтерпретацію історичних явищ та духової кризи сучасности, а третє, що по безпосередній стичності західнього світу з росіянами опінія автора про них дещо змінилась.

Погляди автора на загальну ситуацію сучасности і його спосіб інтерпретації деяких явищ дуже зближені до великого його сучасника Ортеґи де Ґассета та до філософічних шкіл екзистенціялізму і віталізму. На його думку, тепер відбувається процес ідеального «розв'язування» і заникання всіх вартостей, який ставить усе існуюче під знак запитання. Старі норми і зв'язки хитаються, а слідом за цим наступає умасовлення (Vermassung), що насильно хоче вирвати людину з рямок традиції, висміює загально важні ідеали і не має сили поставити нові; коли культури несені вищими верствами починають хитатись, а маси з їх далеко простішими наставами стають міродайними в опініях, то це означає кінець не лише західнього, але всякого іншого розвитку. Бо коли маси є не лише політично, але й духово вирішним чинником, то над цілою землею мусить запанувати час примітизування всього, без здібности видати ані нову релігію, ані нову філософію: «В тій чи іншій формі пробиваються назверх маси, як у духовій мандрівці народів, що підіймається з низів».

Сьогоднішнє «умасовлення» є на думку автора, наслідком різних обставин. В першу чергу, нагромадження людей у великих індустрійних скупченнях, в які минуле століття втиснуло велику частину людности з наміром переформувати їх на «сіру цілість». Далі, суґестивна сила різного роду звичок, гасел і мод, різні порозуміваючі апарати, що усувають віддаль (напр., радіо) і діють узагальнююче і спрощуюче та знижують при цьому раніше різнорідний і льокальний духовий рівень до загальної пересічної форми. Коли характеризуємо соціяльний характер нашого часу, як «повстання мас», то, духово беручи, є воно, так чи інакше, зрозумілою інтерпретацією прав людини, яку голосили соціяльні релігії 18. століття.

Брак рівноваги в кожному відношенні і хаос є супровідними явищами духової кризи сучасности. Ціла земна куля є втягнена в боротьбу всіх проти всіх, в якій, правдоподібно, розпливуться старі історичні культури. Час діяння «всього на все» говорить багато про взаємне розуміння, одначе, незалежно від того, що він створив багато апаратів для цього, в жадному часі не був результат таким неґативним, як у нашому.

Людство, на думку автора, стоїть перед небезпекою самознищення. Воно задалеко зайняло в своєму потягу до експансії, в бажанні опанувати буття, в стремлінні пізнати останні таємниці природи, і створило твір, який опанувати йому не під силу. Продуцент став жертвою свого технічного твору. Створивши,

напр., атомову бомбу, він не відчув, що «створив не лише слугу, але й пана життя, не лише приятеля, але непереможного ворога». В добі такого розвою і таких відкрить стає конечним новий психічний тип людини, яка почувала б себе в усіх таких речах вселюдсько відповідальною і хотіла б уживати таких творів лише в цілях пізнання або для добра людства. Сьогоднішня «четверта» людина, як її називає автор, з розчепленням її персональности, знеханінізована до останнього, «функціонар» цивілізації і її апаратів, не є здібна нести таку відповідальність. Шанси врятувати старий тип людини, носія всієї дотеперішньої вищої культури, є мінімальні. Висновок: страх за буття; «був такий страх у примітивних людей» — каже автор; «історія переборола його». **На кінці дотеперішньої історії стоїмо знов у світовому страху.** І то всередині всіх тих забезпечень, які здавались збудованими для буття, передусім для внутрішнього буття».

Тонко аналізує автор основні риси перебільшеної цивілізації, чи, як він каже, «функціонаризму». Слушна замітка автора, що коли людина зайде в автоматизацію задалеко, вона наражується на ту небезпеку, що вона сама, як працюючий продуцент, стане вкінці зайвою. Порушення взаємовідношення продукції й купної сили дає у висліді надпродукцією, а з нею в парі — безробіття. Незалежно від того, в яку соціяльну структуру вбудує людина свою технічну апаратуру, — своєрідне «межицарство» між нею і природою, — вона стає функціонаром тієї апаратури. Як чинники охорони проти тієї цивілізаторської апаратури, стоять спонтанні сили людини, які рятуються перед своєрідним «внутрішнім опорожненням» і чужим людині «урічевленням» її внутрішности, ізоляцією. Але назагал ці сили рідко приходять до вияву. Розщеплення, психічна новість і аномальність, є задатком на новий «четвертий» тип людини, який, на думку автора, треба за всяку ціну здусити ще в його зародку. Весь цивілізаторський комплекс, чию розбудову спинити було б завданням третьої людини, прийшов на світ, як щось величезне і невблаганне, що далі розмножується по своїх власних правилах і хоче здусити цілу землю.

Погляди автора на інтелектуалізм є дуже подібні до поглядів Ясперса або Міллера-Фраєнфельса, коли шукати паралель до них у філософії. Так само, як вони, А. Вебер вважає, що прийшов повний занепад інтелектуалізму: «Інтелект, як останнє слово, є вигнаний не лише з релігійної, але також з релігійно-філософічної сфери — саме інтелект, як остання інстанція... Ніхто вже не говорить про створення загально важної релігії чи загально важної філософії, лише кожний старається вказати на границі трансцендентного, поза які інтелект не може перейти. Площа інтелектуалізму, на якій ріс західній світогляд, сьогодня заломана».

На кінець ще кілька слів про авторову характеристику двох великих сучасних світових потуг — совєтів і Америки (при чому помітно, що хоч автор тонко аналізує основні риси Совєтського Союзу, сам він неодноразово зазначає, що те чи інше явище — типовий вияв російської душі, і навіть те саме явище в іншій національній душі виглядало б інакше).

Основне питання, яке ставить він двом великим соціяльним релігіям, двом рішально-формуючим спонтанним факторам буття — це, чи будуть вони в час розвитку цивілізації і техніки, в час кольосального зросту функціонаризму, пробувати втягнути третю людину? Ми могли б відразу відповісти, хто буде, а хто ні; але Захід чекає на відповідь від свого вченого. Для нього новість — довідатись, що комуністичний світ робив і робить усе, щоб якнайшвидше поховати третю людину; Захід з розпукою приглядається до зростаючої аж до грізних розмірів цивілізації, яка несе з собою в наслідок механізацію і автоматизацію всього, перетворює людину на функціонара і вкінці грозить викинути її зовсім за борт, як зайвий продукт. Для Заходу є траґедією культуральне повстання мас, і це він неодноразово заявляв устами своїх великих мислителів (Ґассет, Вебер). Совєтський центр усе з гордістю реклямував себе, як соціяльне повстання мас, що, усуваючи старі законні державні форми і столітні життєві принципи примусом і ґвалтом, здійснює соціялізм аж до пов-

ного підбиття цілого світу силою. Місійна сила комуністичної соціяльної релігії звертається до найпростіших інстинктів.

Досі був російський центр технічно доволі відсталий. Тепер напала його гарячка в напрямі «апаратизації» (Verapparatung) всього, і ця тенденція в примітивно-колективно-державних масах не натрапляє на спротив; вищі, зв'язані з Заходом і незв'язані з масами шари давно зникли безслідно. Російська людина, ледве просвічена християнством, з уродженим замилуванням у терпінні, без ясної свідомости волі, той тип — як каже сам Достоєвський — якого немає в західньому світі — характеризується далекойдучою незв'язаністю своїх душевних сфер та розщепленням персональности; вона є ідеальна, на думку автора, для терористичного функціонаризму. Ця четверта людина — сьогоднішний пострах людства, — навіть не потребувала б розвиватися в Росоії, вона вже була там у свойому єстві природньою дана, незломна супроти всіх скрупулів.

Дві сучасні потуги неможливо з'єднати, і це знають як вони самі, так і весь довколішний світ. Змагання між ними буде змаганням світового маштабу і світових консеквенцій. Російський центр робить усе можливе, щоб переконати свій народ, що другий центр йому загрожує; бо з оглядів власного самозбереження він мусить його знищити. Він теж робить усе можливе, щоб призвести до світового напруження і замішання, щоб у ньому, через світову революцію, завершити свою комуністичну віру. Вона звучить: тотальне опанування життя через примус і терор. Росія з своєю масою людей, змеханізована, зіндустріялізована, змілітаризована, стає непереборимою небезпекою для Заходу.

Аналізуючи стан інших країн — на Далекому Сході (Китай, Індія, Індонезія, Японія), чи Передньої Азії — автор доходить до переконання, що, попри сильний комуністичний тиск, тип східньої людини мало надається на функціонара російського покрою, чи взагалі на четвертий тип.

Які можливости для Заходу врятувати третій тип людини? — питає автор. В першу чергу, обмежити функціонаризм чи якось переформувати його, щоб із нього не вискочив тоталітаризм, який продукує за ніч «четверту людину». Таке вже раз було на Заході в Німеччині, в застрашуючий спосіб. Треба рятувати за всяку ціну людство перед «уречевленням» (Versachlichung) і «відособленням», (Entselbstung) — через створення вільної гієрархії наказів та приведення людини до свідомости і відповідальности. Краї з демократичною традицією і з чітко накресленим типом людини також не можуть дозволити собі зросту бюрократичних інстанцій, вони стоять перед завданням створити нову людину, що добре знає небезпеки функціонаризму. На місці пережитого капіталізму, нова европейська людина мусить створити нову господарську політику й духову структуру, яка буде в силі поставити опір комунізмові.

Якщо говоримо про персональний образ буття третьої людини, не можемо поминути трансцендентних коренів, які його визначають. Образ буття і «я», що перейшов через усі струми 19. стор., скінчив, визволившись від усіх трансцендентних коренів, у хвилях релятивізму і нігілізму. На цьому місці стоїть нині третя людина. Від неї відпало охоронне самозрозуміння і універсальне пережиття себе і буття; і якщо вона не поверне собі пристрасного бажання волі недоторкальних одиниць чи ґруп, — вона буде страчена. Руїнницькі і жорстокі сили навкруги жадають від неї ексистенціяльного рішення — сказати до оточуючого її трансцендентного світу так або ні. Вона мусить також зрозуміти, що скільки вона є багатонашарована і багаточленна, то вона не дається втиснути в жадну теоретичну схему, а є здібна до змін; так само трансцендентні сили не дають логічно зформулювати, ані схопити, не даються вбрати в жадну систему, є непроникальні і поняттєво непроглядні.

«Наш перегляд історії не закінчується оптимістично» — каже автор. «Він мусів би скінчитися в безнадійності, коли б тіні, які лежать на майбутньому — атомова бомба, переселення, знищення, використовування природи, що випливає з забуття природніх сил буття — не штовхнули до вгляду в небезпеку і не викликали сил, які припинять хід у ніч, до якої людство без надуми, спотикаючись, плентається».

М. Смалько

Список жертводавців на Видавничий Фонд ТУСМ-у

Адміністрація і Видавництво «Феніксу» подають черговий список жертводавців на Видавничий Фонд ТУСМ'у завдяки якому видається наш журнал. Почуваємось до милого обов'язку скласти сердечну подяку всім збірщикам і жертводавцям за їх зрозуміння до справи журналу. Сподіємось, що ширші кола молоді і громадянства й в майбутньому сприятимуть розбудові матеріяльної бази нашого видання. Нижче подаємо прізвища жертводавців:

На листу Михайла Дякова, Філядельфія — США склали поодинокі купці в Філядельфії, які зорганізовані в Союзі Українських Купців і промисловців (СУКіП) 10 дол. Крамниця радієвих устаткувань і меблів (Марія Головата), 5 дол. — «Фортуна» — Крамниця взуття (І. Гаврилів), Споживча крамниця «Єдність» (М. О. Борецький), 4 дол. — Споживча крамниця «Карпати» (Ю. Аннюк), 3 дол. Ґалянтерійна крамниця «Мода» (О. Бак-Бойчук), Споживча крамниця «Мета» (п. Держко), Книгарня — Ом. Білинський), Споживча крамниця (п. Антоняк), 2 дол. Споживча крамниця «Одеса» (д-р. Богдан Старух), Спож. крам. «Неділя» (д-р. Я. Бернадин), Спож. крам. «Зоря» (Я. Полатайко), Спож. крам. «Згода» (Йосиф Колісник), Пекарня «Полтавка» (М. Ковальчин), Пральня «Промінь» (п-і Є. Луковська), Спож. крам. (С. Боб'як).

Поодинокі особи: по 5 дол. д-р. Е. Гарасим, Михайло Боровецький, Михайло Дяків, 3 дол. Петро Василишин, 2 дол. Степан Семків, Іван Крих, П. Ящишин, Іван Сівак, В. Кузьм'як, Василь Рой, О. Петрович, М. Андрухів, І. Дзіндзюра, М. Цюпак, М. Солтис, мґр. М. Утриско, В. Риндич, Б. Казанівський, І. Довбош, Мирослав Подоляк, І. Іванців, В. Ткач, С. Семків, В. Лесюк, по 1 дол. д-р. М. Ценко, Й. Ваврів, Е. Білинський, М. Заліпський, М. Качай, П. Котельницький, В. Слав'ятинський, Тарас Чужак, Е. Завадовський, Б. Кульчицький, Б. Демчишин, Зиновій Яремович, Ніна Білецька, І. Куйдич, Мирослав Івасів, П. Ткач, Л. Кордуба, І. Садівник, М. Ковальчук, Юліян Біндас, Василь Бас, І. Гоциненць, Осип Ненич, Володимир Возьний, М. Дуцилович, інж. Тихон Тещук, В. Циган, Медвідь Іван, Олекса Лис, М. Бачара, Є. Остапович, І. Ребенський, Я. Ґернаґа, Степан Юрчак, М. Реґуш, Анна Саломійчук, Ірина Цікало, проф. Б. Романенчук, мґр. М. Мадий, С. Бриндзей, В. Заброцький, д-р. В. Ґалан, С. Самуляк, інж. В. Татомир, В. Чарський, д-р. І. Скалчук, О. Микович, В. Луців, Роман Щука, М. Микита, Т. Крочак, С. Голуб, І. Чопко, О. Кусень, М. Головчак, О. Федак, С. Ціцінський, М. Ружилович, І. Пастух, А. Міджак М. Гись, Степан Филик

На видавничий Фонд ТУСМ'у склали: Осередок Діяльности ТУСМ'у — Ню-Йорк 4 дол. Панна Ада Байлова — 4 дол., Панна О. Клапіщак — 3 дол., п. Макогін Омелян — 2 дол.

На листу Харова Василя, Дітройт (США), склали по 2 доляри Комаринський Ярослав, Штогрин Д., Горак А., Кукурба В., Куницький О., по 1 дол.: Воропович М., Іванишин П., Любінський І., Кліщук О., Наливайко Е., по 0,80 дол. Кахній В., по 0,50 дол.: Курилів Г., Клос Л., Пліхота Е., Лісь В., Микола Стасюк, 4 дол. — Харів Василь.

На листу Л. Гладчука склали 3 дол.: Костик С., 2 дол. Л. Гладчук, по 1 дол. Салачинський Я., Цимбала С., Бойко С., Байняк Р., Ділай І. Разом 11 долярів.

На листу Сидора Данка — Ню-Йорк (США) склали 2 дол. В. Лисняк, по 1 дол.: М. Сурмач, О. Гузар, Н. Басняк.

На листу Калиновича Василя, Детройт (США), склали по 5 дол.: А. Турко, В. Калинович, Яцків Т., Д. Багрій, В. Палаганюк, по 3 дол.: Й. Великий, З. Богатюк, по 2 дол.: С. Ґоляш, М. Левицький, Д. Новошицький, І. Костреюк, П. Ґой.

На листу Ігора Заяця, — Нюарку (США), склали по 2 дол.: Ірена Заяць, В. Терещук, 1 дол. А. Мигаль.

На листу Ф. Красносельського, — Ленсінґ (США), склали по 2 дол.: Т. Красносельський, І. Наконечний, по 2 дол.: М. Якимів, Старобранський,

Станпевич, П. Філь, А. Збрацко, С. Заброцький.

На листу Богдана Тодоріва, Філядельфія — США, склали: 3 дол. Б. Тодорів, по 1 дол. А. Моханнук, П. У.

На листу Мґр. Богдана Кичуна, Льорайн Огіо — США, склали: по 2 дол. Б. Крайчик. Дейчаківський Б., І Микита, Б. Кичун, Копаняк, по 1,50 дол. М. Осідач, по 1 дол. М. Турій, І. Лівчаник, К. Мацілинський, В. Баран, Д. Микита, В. Кичун, С. Щеплоцький, І. Дерев'яник, Володимирчук, Д. Деркач, Інж. Левицький, Ю. Волянюк, д-р С. Сапович, П. Головецький, О. Федик, П. Беца, О. д-р. Пелех, Пастернак, Е. Маркевич, Д. Курдяка, Дрогомирський, Копаняк, Р. Котик. **Разом 33,50 дол.**

На листу Степаніва Степана, США склали: по 1 дол. С. Степанів, П. Ніцрон, по 0,50 дол. Мельник, М. Камад, Т. Квасницький, Т. Мацевко, по 0,25 дол. В. Ліщук, М. Форчук, 2 дол. Г. Моздей. Разом 6, 50 дол.

На листу Михайла Бохна, Клівленд — США, склали: по 2 дол. Н. Бачинська, М. Червецький, по 1 дол. С. Ґула, Б. Дубенко, Е. Ярема. Разом 7 дол.

На листу Михайла Коропіва, Стоцкпорт — Англія, склали: по 5 шіл. Т. Гнилиця, С. Полюжин, М. Говелко, М. Боднар, 3,6 шіл. 3 шіл. В. Левицький, П. Маланчук, по 2,6 ш. — П. Боднар, І. Сенків, В. Цимбалістий, М. Яцьків, по 2 ш. В. Наваринський, К. Максимів, Скульський В., С. Усик, І. Галярчик, Плахотний, В. Бек, А. Городник, В. Плахотний, В. Павлишин, по 1,6 ш. В. Терещук, 1 ш. А. Баран, 0,9 ш. І. Поляниця. Раром: 3 фунти.

На листу Григорія Чеканського, Лінкольн — Англія, склали: по 5 ш. І. Липний, Д. Михайлюк, Р. Бих, 3 ш. О. Рибіцький, по 2,6 ш. Ю. Ломаґа, М. Баб'як, Г. Мельник, М. Ференц, М. Баб'як, В. Савчук, В. Романчук, по 2 ш. І. Поліщук, В. Перфецький, Т. Максимів, М. Ключинський, Г. Жиґрай, по 1,6 ш. Чеканський, М. Місюрак, 1 ш. — В. Корович. Разом: 2:9:6.

На листу інж. Василя Олеськова, Лондон — Англія, склали: 10 ш. В. Олеськів, 7 ш. М. Саган, 3. ш. І. Костів, П. Широкий, 2,6 ш. С. Зварич, М. Куропаницький, П. Качмар, І. Соболь, М. Нога, 2 ш. М. Савка,М. Шагай, В. Скринка, І. Мірелля Зубач, Осередок СУМ'у Неуґостр. Гостель 1 ф. Разом: 3:3:6.

На листу Михайла Джуся, Ноттінґгам — Англія, склали: 5 ш. Д. Фещур, 2,6 ш. І. Рожик, Я. Поглод, Н. Петро, П. Грач, В. Гисяк, Н. Голодій, Юліян Олексюк, О. Юрків, І. Салій, Винниченко, Кривінський, Баранюк, В. Пецько, Булак, 2 ш. М. Джусь, О. Сим, Бульбачинський, Б. Давид, М. Солонина, А. Ґалаван, Д. Фещур, М. Радишин, Гороховський, М., Т. Коваль, В. Ґнип, нечіткий підпис, В. Цуркан, Нестор Ільницький, Старик Іван, В. Федишин, Бревс, Галик, М. Андрусишин, Микола Юрків, Лаврик, Лютак, 1 ш. Ю. Олексюк, І. Ф., Заволічний, П. Бігус, А, О., К. С., К. Доманицький, В. Ґалаван, нечіткий підпис, М. Букшак, нечіткий підпис, Данилевич, П. Івашків, Ільків, Долинський, Липак, Костюк, 0,6 ш. М. Гузар, Дума, Садовий.

На листу О. Михайловського, Ловтон — Англія, склали: 10 ш. Юстин Балабан, Петро Левицький, Яків Давибіда, Омелян Михайловський, Павло Ґоля, Дмитро Горобок, 5 ш.: Данило Бойчук, Михайло Довган, Петро Баран, Василь Масюк, М. Мочернюк, Василь Влонт, А. Бугель, Анна Раньовська, П. Балицький, М. Кіслюк, М. Боровий, П. Ільницький, П. Пістун, І. Іванусів, М. Букшований, 3 ш. П. Дацків, І. Семкович, Г. Мердак, Ю. Луцан, Василь Щербатюк, Осип Васюта, М. Головий, 4 ш.: Бедрій Дмитро, 2,6 ш.: Р. Ваврик, Ілько Жупник, Осип Кирич, А. Кіриковський, М. Грицюк, Петро Гуйван, Василь Данило, М. Кононенко, М. Ярмула, М. Дідок, Михайло Ф., Флонт Василь, С. Блендей, М. Бобінський, Степан Пашко, І. Парило, І. Зінченко, Г. Костюк, Я. Павлюк, І. Юрась, І. Семчак, Захарій Левченко, Д. Ферентюк, А. Тисячний, В. Вересюк, В. Деркач, Д. Федерш, М. Душний, О. Костів, Д. Струминський, Микола Дністрянський, 2 ш.: В. Сватків, В. Палюґа, А. Кузменюк, І. Хорт, І. Коваль, Михайло Іваськів, Т. Щеґалівський, Семен Іванчук, В. Віндик, П. Власюк, Микола Надибський, М. Кутула, Микола Чоботько, С. Коваль, М. Галадій, П. Верзун, П. Грабовський, Ілько Казмирович, П. Дністрянський, П. Кіцул,

В. Цьолко, А. Сопків, 1 ш.: М. Доскив, Григорій Вовк, Петро Дейнега, С. Чуплак, Петро Данчук, Теодор Субота, Себастіян Барон. Разом: 2:9:6.

Українське громадянство Аштону, Дукінфільду і Сталябріджу з нагоди вистави зложили добровільні датки на Видавничий Фонд ТУСМ'у 4:3:9. **Збірщик Б. Кульчицький.**

Українське громадянство в Рочдейлі, Англія, підчас концерту зложили добровільні датки на Видавничий Фонд ТУСМ'у в сумі: 4:13:8. Збірщики: **Пук Ярослав, М. Криницький, М. Дацяк.**

На листу Дмитра Литвина, Мідлетон — Англія, склали: по 2,6 ш.: Д. Литвин, Я. Бельмеґа, С. Банок, Д. Шутак, 2 ш.: Гнат Хома, В. Лехкий, Іван Лехкий, Матіян Степан, М. Стефанюк, Г. Смик, Г. Марків, М. Іванів, Г. Павлишин, І. Балицький, В. Лецик, 3 ш. М. Лехкий, 1,6 ш.: Кирило Бабій, М. Лихолат, Ярема Микола, 1 ш. Д. Харатон, М. Лехка, І. Сивак, М. Багрійчук, В. Ключевич. Разом: 2:5:1.

На листу М. Добрянського, Спалолінґ — Англія, склали: по 5 ш. С. Данилко, В. Жидан, І. Лучків, Я. Дунець, Когут Петро, 10 ш.: Іван Цап, 2,6 ш.: П. Гук, В. Іваник, В. Грушко, Боднар, Я. Федишин, 2 ш.: А. Чура, І. Думич, Василів, Ґрелюх, Максимів, Савіцький, Березинський, Романюк, Дукас, Маруняк, К. В., Хома, Петрикевич, Циб М.. Разом: 3:16:0.

На листу Петра Цюприка, Бріґґ — Англія, склали: 2 ш. Осип Рокош, 1 ш.: Луців Микола, Петро Цюприк, В. Гладкий, П. Шпак, В. Працко, Маців, Олекса Волошин, Д. Тереник, Артим Смаль, Шморай Микола, І. Трач. Разом: 13 шилінгів.

Увага! **Увага!**

ФІЛЯТЕЛІСТИЧНА НОВИНКА

Центральний Союз Українського Студентства в співпраці з Комісією Допомоги Українському Студентству (КоДУС) видав і від 1. І. 1953 пустив

в обіг пропам'ятних значків під загальним моттом: «Допомога Українському Студентству», а саме:

1. Значки з нагоди 30 ліття ЦЕСУС'у (1922-1952) в зеленому, карміновому і темно-синьому кольорах вартостей: 20, 30, 50 шагів.

2. Значок з портретом св. пам. проф. Кузелі З., кол. голови КоДУС'у в тих самих кольорах і тих же вартостей.

Чистий прибуток з розпродажі буде звернений на «Стипендійний Фонд ім. З. Кузелі» та на видавничий Фонд Альманаху ЦЕСУС'у.

Точніші інформації і вартість в окремих країнах подано в окремому проспекті — зверненні.

Голоситься на кольпортерів з 20% знижкою на адресу КоДУС'у:

KoDUS. 27, rue des Bauves, Sarcelles (S. A. O.), France.

УВАГА! **УВАГА!**

Перші марки ТУСМ-у

Товариство Української Студіюючої Молоді видало серію марок з портретом свого Патрона Миколи Міхновського. Дохід з розпродажу цих марок призначений на Видавничий Фонд ТУСМ-у. Серія складається з чотирьох марок, ціна одної серії 1 доляр або його рівновартість.

Всіх членів та прихильників ТУСМ-у прохаємо замовляти марки у фінансових представників ТУСМ-у та розпочати збіркову акцію серед широких кіл українського громадянства на чужині.

Всіх збирачів прохаємо звертатись за цими марками до висилкового бюра при Закордонному Поштовому Відділі П П У.

ЗМІСТ 4-го зошита

Стор.

СОС Української Високошкільної Інтелігенції 65

СТУДІЇ

Г. Ощипко: Большевицьке безклясове суспільство — теорія і дійсність . 67
О. Коваль: Проблеми повоєнної совєтської економіки 75

ПРОБЛЕМИ:

О. РИЖІЙ: До питання про охорону здоров'я на Рідних Землях . . . 78
Р. О. Якимчук: До питання суверенности України 81

ДИСКУСІЯ

Л. Сенишин: Ще про ідейне обличчя сучасної молоді 85

КУЛЬТУРНО-НАУКОВІ ОГЛЯДИ

В. М.: Студентські роки Великого Друга і Опікуна студентства . . . 87
М. Галів: 50 літній Ювілей наукової праці проф. д-р. г. к. Бориса Іваницького 89
В. Маркусь: Українське мовознавство на Батьківщині під знаком сталінського вчення про мову 90
В. М.: Забагато помилок і замало критики в українській культурній праці під Совєтами 93
Я. Войтович: П'ятьсотліття з дня народження Леонардо да Вінчі . . . 95
М. Столяр: Франсуа Моріяк — нагорода Нобеля в літературі 1952 . . 97
О. Данко: Висока Школа Політичних Наук в Мюнхені 98
М. Г. Українське Студентство на міжнародньому форумі 99

СТУДЕНТСТВО — МОЛОДЬ

М. Галів: Останній салют Другові 100
В. Маркусь: В Україні розпочався академічний рік 102
К. Митрович: ВЛКУ 104
М. Галів: Ідеологічна Конференція ТУСМ-у в Лондоні 108
К. Митрович: Студійні Дні Обнови 110
В. М.: На шляху до оформлення українського студентського організаційного життя в США 112
Студентська хроніка 115

КНИЖКА І ПРЕСА

Я. Пеленський: The Ukrainian Revolution 1917-1920 118
М. Смалько: Alfred Weber: Kulturgeschichte als Kultursoziologie — München 1950 120

MISCELLANEA

К. Митрович: Про одну газетну інформацію 124
В. Леник: З приводу допомогової координації 125

ЦІНА 1,50 НМ. — 1 дол.